P. OVIDII NASONIS

OPERA OMNIA

EDITIONEM CURAVIT, BREVEM
ANNOTATIONEM CRITICAM
ADIECIT

DETL. C. G. BAUMGARTEN-CRUSIUS

TOM. III.

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI
MDCCCXXIV.

IN COMMISSIS C. H. F. HARTMANNI.

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
LIBRI SEX PRIORES
G E R M A N I C O C A E S.
INSCRIPTI

RELIQUI SEX LIBRI INIURIA TEMPORIS INTERCIDERUNT.

In Memoriam
Henry U. Brandenstein

KALENDARIUM.

IANUARIUS.

A Kal. Ianuarii. Iani festum, Iunonis, Iovis et Aesculapii.
b IV. No.
c III. No. Cancer occidit cosmice.
d II. No.
e Nonis. Lyra oritur.
f VIII. Id.
g VII. Id.
A VI. Id. Festa Iani, Agonalia. Delphin oritur.
b V. Id. Medietas hyemis.
c IV. Id.
d III. Id. Festa Carmentis et Iuturnae.
e II. Id.
f Idubus. Festum Iovis. Redditae sunt provinciae populo Romano.
g XIX. Kal. Febr. Caesar Augustus vocatur.
A XVIII. Kal. Sacrificium Carmentis. Festum Porrimae et Postvertae.
b XVII. Kal. Festum Concordiae.
c XVI. Kal.
d XV. Kal. Sol in aquario.
e XIV. Kal.
f XIII. Kal.
g XII. Kal.
A XI. Kal.
b X. Kal.
c IX. Kal. Lyra occidit.
d VIII. Kal. Pectus Leonis occulitur.
e VII. Kal.
f VI. Kal. Festum Castoris [et Pollucis].
g V. Kal.

A IV. Kal.
b III. Kal. Festum Pacis.
c II. Kal.

FEBRUARIUS.

d Kal. Febr. Templum factum est Carmenti. Celebratur Asylum.
e IV. No. Lyra penitus occidit.
f III. No. Occidit Delphin.
g II. No.
A Nonis. Augustus dictus est pater patriae. Aquarius vadit ad occasum.
b VIII. Id.
c VII. Id. [Primus dies Feralium.]
d VI. Id.
e V. Id. Ver incipit.
f IV. Id. Initium Veris.
g III. Id. Bootes oritur: et est festum Fauni.
A II. Id.
b Idubus. Festum Iovis et Fauni. Nefastus dies Fabiorum.
c XVI. Kal. Martii. Anguis, Corvus, Crater oriuntur.
d XV. Kal. Sol intrat in Pisces. Iterum Fauni.
e XIV. Kal.
f XIII. Kal. Festum Quirini. Festum stultorum et Fornacis.
g XII. Kal. Feralia.
A XI. Kal. Caristia virorum.
b X. Kal. Termini.
c IX. Kal.
d VIII. Kal. Fuga Tarquinii Superbi. Veris initium.
e VII. Kal.
f VI. Kal.
g V. Kal.
A IV. Kal.
b III. Kal. Equiria in campo Martio.
c II. Kal.

MARTIUS.

d Kal. Martii. Festum Martis et Iunonis. Ancilia feruntur. Non est bonum nubere.
e VI. No.
f V. No. Alter piscium conditur. Oritur vindemitor.
g IV. No. Bootes citius, vindemitor tardius occidunt cosmice.
A. III. No. Festum Vestae. Cathedra Iulii.
b II. No. Festum Veiovis. Pegasus oritur heliace.
c Nonis.

d VIII. Idib. Corona Ariadnes oritur.
e VII. Id.
f VI. Id.
g V. Id.
A IV. Id.
b III. Id.
c II. Id. Altera Equiria fiunt iuxta Tiberim.
d Idibus. Festum Aunae Perennae. Iulius Caesar occisus in Capitolio.
e XVII. Kal. Aprilis. Scorpius oritur.
f XVI. Kal. Milvius oritur. Festum Bacchi. Vilis anicula hederis coronata vendit populo libatum. Melle Libero patri sacrificamus. Libera toga datur. Milvus oritur chronice. Festum est Ledaeorum, qui fuerunt Argivi, vel Larium.
g XV. Kal.
A XIV. Kal. Quinquatria Palladis captae.
b XIII. Kal.
c XII. Kal.
d XI. Kal. Sol in Arietem.
e X. Kal. Ultimus dies quinquatrum.
f IX. Kal.
g VIII. Kal. Aequinoctium vernale.
A VII. Kal.
b VI. Kal.
c V. Kal. Festum Iani, Concordiae, Pacis, et Salutis.
d IV. Kal.
e III. Kal.
f II. Kal. Festa Lunae labentis templum in Aventino monte

APRILIS.

g Kal. Aprilis. Festum Veneris et Virilis Fortunae. Scorpius occidit.
A IV. No. Pleiades oriuntur.
b III. No. Meretrices lavantur sub myrrho. Fors Fortuna Virilis. Scorpius occidit cosmice.
c II. No. Hebae et Matri deorum Megalenses ludi fiunt.
d Nonis. Festum Publicae Fortunae.
e VIII. Id. Orion occidit chronice.
f VII. Id. Festum Cerealium ludorum. Libra occidit cosmice. Iuba victus a Iul. Caes.
g VI. Id.
A V. Id.
b IV. Id.

c III. Id.
d II. Id.
e Idibus. Festum Iovis victoris. Templum . . . . . Libertatis.
f XVIII. Kal. Mai. Dies grandinosa. Augustus Caesar vicit Mutinenses.
g XVII. Kal. Forda litatur Telluri.
A XVI. Kal. Triumphus Augusti. Hyades occidunt heliace.
b XV. Kal. Sol in Taurum.
c XIV. Kal. Equiria. Combustio vulpium.
d XIII. Kal. Festa Palis. Roma condita.
e XII. Kal.
f XI. Kal. Festa. Veneris Vinalia.
g X. Kal.
A IX. Kal.
b VIII. Kal.
c. VII. Kal.
d VI. Kal. Festum Rubiginis. Aries oritur heliace* Prothius oritur cosmice, occidit heliace. Tempora Veris prima finita sunt.
e V. Kal.
f IV. Kal. Festum Flore et Vestae.
g III. Kal.
A II. Kal.

MAIUS.

b. Kal. Maii. Amalthea capra oritur cosmice. Ara Laribus posita.
c. VI. No. Flat ventus Argestes. Hyades oriuntur cosmice. Finis Floralium.
d V. No. Panthera Chironis oritur chronice.
e IV. No.
f III. No. Stellificatio Lyrae. Sagittarius oritur.
g II. No. Scorpius apparet in parte media.
A Nonis.
b VIII. Id. Lemuria celebrantur. Non est bonum nubere.
c VII. Id. Orion occidit chronice.
d VI. Id. Festum Martis Biscultoris.
e V. Id.
f IV. Id.
g III. Id.
A. II. Id. Pliades oriuntur heliace. Aestas incipit.
b Idibus. Ora Tauri oriuntur heliace. Scirpea simulacra mittuntur in Tiberim. Festum est Mercurii.
c XVII. Kal. Iunii.

d XVI. Kal. Iunii.
e XV. Kal. Sol it in Geminos. Agonia Iunii fiunt.
f XIV. Kal. Canis Orionis exit.
g XIII. Kal. Lustra Vulcani fiunt.
A XII. Kal.
b XI. Kal.
c X. Kal. Mos sacrorum pro fuga Tarquinii faciundorum. Non modo inest fuga Tarquinii. Inest VIII. Kal. Mart.
d IX. Kal. Festum Publicae Fortunae.
e VIII. Kal. Rostra aquilae oritur chronice.
f VII. Kal. Bootes occidit heliace.
g VI. Kal. Hyas occidit heliace, oriens cosmice.
A V. Kal.
b IV. Kal.
c III. Kal.
d. II. Kal.

IUNIUS.

e Kal. Iunii. Festa Carnae, Iunonis Monetae, Martis, et Tempestatis. Aquila oritur chronice.
f IV. No. Hyades oriuntur heliace.
g III. No. Bellonae Festum.
A II. No. Dedicatio templi Herculis.
b Nonis. Festum Trinomii dei Fidei Sancti Semipatris. Malum est nubere ante Idus.
c VIII. Idus.
d VII. Id. Tergum ursae occidit heliace, et regis Lycaoni. Lycaonida fiunt, ludi Tiberis.
e VI. Id. Datum est templum Menti. Festum et Vestae. Asinus coronatur. Ara Priapi. Priori Palladium liberatur ab igni Gallico. Mors Crassi et suorum.
f V. Id. Delphin oritur chronice.
g IV. Id. Matralia fiunt. Rutilius et Didius occiduntur. Templum Fortunae Servius; Concordiae Livia dedicavit.
A III. Id.
b II. Id.
c Idibus. Iovi invicto datum est templum. Minora quinquatria Palladis fiunt.
d XVIII. Kal. Iulii.
e XVII. Kal. Dione orta est heliace in fronte Tauri.
f XVI. Kal. Flat Zephyrus prosper navigantibus.
g XV. Kal. Sol in Cancrum. Pallas colitur in Aventinaarce.

A. XIV. Kal. Secundus ventus. Orion oritur heliace.
b XIII. Kal. Delphin oritur chronice. Sol in Cancrum. Volsci et Aequi vincuntur.
c XII. Kal. Templum datum est Sumano Iovi.
d XI. Kal. Aesculapius, qui et dicitur Ophiuchus et Serpentarius, chronice oritur.
e X. Kal.
f IX. Kal. Victus est Flaminius.
g VIII. Kal. Syphax vincitur. Hasdrubal occiditur. Festum Fortis Fortunae. Solstitium.
A VII. Kal. Festum Larium est Iovis Statoris.
b VI. Kal. Orion apparet a Zona inferius. Solstitium.
c V. Kal. Laurum.
d IV. Kal. Templum Quirino factum.
e III. Kal.
f II. Kal. Festum Pieridum.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER PRIMUS.

Tempora cum causis Latium digesta per annum,
  Lapsaque sub terras, ortaque signa, canam.
Excipe pacato, Caesar Germanice, vultu
  Hoc opus: et timidae dirige navis iter.
Officioque, levem non aversatus honorem,
  Huic tibi devoto numine dexter ades.
Sacra recognosces annalibus eruta priscis;
  Et quo sit merito quaeque notata dies.
Invenies illic et festa domestica vobis:
  Saepe tibi Pater est, saepe legendus Avus.
Quaeque ferunt illi pictos signantia fastos,
  Tu quoque cum Druso praemia fratre feres.
Caesaris arma canant alii; nos Caesaris aras:
  Et quoscumque sacris addidit ille dies.
Annue conanti per laudes ire tuorum,
  Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum: dederis in carmina vires.
  Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina iudicinm docti subitura movetur
  Principis, ut Clario missa legenda deo.
Quae sit enim culti facundia sensimus oris,
  Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras cum se tulit impetus artes,
  Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, et fas est, vates rege vatis habenas:
  Auspice te felix totus ut annus eat.
Tempora digereret cum conditor urbis, in anno
  Constituit menses quinque bis esse suo.

Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras:
  Curaque finitimos vincere maior erat.
Est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum:
  Erroremque suum quo tueatur, habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
  Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere coniugis uxor
  Sustinet in vidua tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
  Cum rudibus populis annua iura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus.
  Haec generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius a Senibus, Iuvenum de nomine quartus:
  Quae sequitur, numero turba notata fuit.
At Numa nec Ianum, nec avitas praeterit umbras;
  Mensibus antiquis addidit ille duos.

Ne tamen ignores variorum iura dierum:
  Non habet officii Lucifer omnis idem.
Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur:
  Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perstare die sua iura putaris;
  Qui iam Fastus erit, mane Nefastus erat.
Nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari;
  Verbaque honoratus libera Praetor habet.
Est quoque, quo populum ius est includere septis:
  Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
Vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas:
  Idibus alba Iovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela deo caret. Omnibus istis,
  Ne fallare cave, proximus Ater erit.
Omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
  Damna sub adverso tristia Marte tulit.
Haec mihi dicta semel, totis haerentia fastis,
  Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.

Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum,
  Inque meo primus carmine Ianus adest.
Iane biceps, anni tacite labentis origo,
  Solus de Superis qui tua terga vides;
Dexter ades ducibus, quorum secura labore
  Otia terra ferax, otia pontus agit.
Dexter ades Patribusque tuis, populoque Quirini:
  Et resera nutu condita templa tuo.
Prospera lux oritur: linguisque animisque favete.

Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Iurgia: differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus aether,
Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in aede iubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces:
Et populus festo concolor ipse suo est.
Iamque novi praeeunt fasces: nova purpura fulget:
Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum praebent ferienda iuvenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Iupiter, arce sua totum cum spectet in orbem,
Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, laeta dies, meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse deum te dicam, Iane biformis?
Nam tibi par nullum Graecia numen habet.
Ede simul causam, cur de coelestibus unus,
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
Haec ego cum sumtis agitarem mente tabellis;
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
Tum sacer, ancipiti mirandus imagine, Ianus
Bina repens oculis obtulit ora meis.
Obstupui; sensique metu riguisse capillos;
Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
Edidit hos nobis ore priore sonos:
Disce, metu posito, vates operose dierum,
Quod petis, et voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui, nam res sum prisca, vocabant.
Adspice, quam longi temporis acta canam.
Lucidus hic aër, et, quae tria corpora restant,
Ignis, aquae, tellus, unus acervus erant.
Ut semel haec rerum secessit lite suarum,
Inque novas abiit massa soluta domos;
Flamma petit altum: propior locus aëra cepit:
Sederunt medio terra fretumque solo.
Tunc ego, qui fueram globus, et sine imagine moles,
In faciem redii dignaque membra deo.
Nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
Ante quod est in me, postque videtur idem.
Accipe, quaesitae quae causa sit altera formae:

Hanc simul ut noris, officiumque meum.
Quidquid ubique vides, coelum, mare, nubila, terras;
Omnia sunt nostra clausa patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi:
Et ius vertendi cardinis omne meum est.
Cum libuit Pacem placidis emittere tectis;
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
Ni teneant rigidae condita bella serae.
Praesideo foribus coeli cum mitibus Horis:
It, redit officio Iupiter ipse meo.
Inde vocor Ianus. Cui cum Cereale sacerdos
Imponit libum, mixtaque farra sale;
Nomina ridebis: modo namque Patulcius idem,
Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est: causam nunc disce figurae.
Iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas, hinc atque hinc, ianua frontes:
E quibus haec populum spectat, at illa Larem.
Utque sedens vester primi prope limina tecti
Ianitor egressus introitusque videt:
Sic ego prospicio coelestis ianitor aulae
Eoas partes, Hesperiasque simul.
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, neflexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat: et vultu, si plura requirere vellem,
Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum, gratesque deo non territus egi:
Verbaque sum spectans pauca locutus humum.
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent; tunc est nova temporis aetas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis amicitur frondibus arbos;
Prodit et in summum seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent;
Ludit et in pratis, luxuriatque pecus.
Tum blandi soles: ignotaque prodit hirundo;
Et luteum celsa sub trabe fingit opus,
Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro.

Haec anni novitas iure vocanda fuit.
Quaesieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos:
Bruma novi prima est, veterisque novissima solis:
Principium capiunt Phoebus et annus idem.
Post ea mirabar, cur non sine litibus esset
Prima dies. Causam percipe, Ianus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis;
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quam solitum testificatur opus.
Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,
Iane, tibi primo tura merumque fero?
Ut per me possis aditum, qui limina servo,
Ad quoscunque velim, prorsus habere deos.
At cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis;
Et damus alternas accipimusque preces?
Tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
Omnia principiis, inquit, inesse solent.
Ad primam vocem timidas advertitis aures:
Et visam primum consulit augur avem.
Templa patent auresque deûm: nec lingua caducas
Concipit ulla preces; dictaque pondus habent.
Desierat paucis: nec longa silentia feci;
Sed tetigi verbis ultima verba meis:
Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi,
Et data sub niveo candida mella favo?
Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur;
Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur, video: stipis adiice causam,
Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.
Risit; et, O quam te fallunt tua saecula, dixit,
Qui stipe mel sumta dulcius esse putes!
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cuius non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi:
Vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis;
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Iupiter angusta vix totus stabat in aede;
Inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quae nunc Capitolia gemmis:

Pascebatque suas ipse senator oves.
Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem,
Nec foenum capiti supposuisse, fuit.
Iura dabat populis posito modo consul aratro;
Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam Fortuna loci caput extulit huius,
Et tetigit summos vertice Roma deos;
Creverunt et opes, et opum furiosa cupido:
Et, cum possideant plurima, plura volunt.
Quaerere, ut absumant, absumta requirere certant:
Atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda,
Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
In pretio pretium nunc est: dat census honores,
Census amicitias: pauper ubique iacet.
Tu tamen, auspicium si sit stipis utile, quaeris,
Curque iuvent nostras aera vetusta manus.
Aera dabant olim; melius nunc omen in auro est:
Victaque concedit prisca moneta novae.
Nos quoque templa iuvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea; maiestas convenit ista deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis.
Mos tamen est aeque dignus uterque coli.
Finierat monitus. Placidis ita rursus, ut ante,
Clavigerum verbis alloquor ipse deum:
Multa quidem didici: sed cur navalis in aere
Altera signata est, altera forma biceps?
Noscere me duplici posses in imagine, dixit;
Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
Causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum.
Coelitibus regnis ab Iove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
Dicta quoque est Latium terra, latente deo.
At bona posteritas puppim servavit in aere,
Hospitis adventum testificata dei.
Ipse solum colui, cuius placidissima laevum
Radit arenosi Thybridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat:
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
Nuncupat haec aetas, Ianiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cum terra deorum

Esset, et humanis numina mista locis.
Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat:
Ultima de Superis illa reliquit humum.
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat:
Nullus erat, iustis reddere iura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar:
Et clavem ostendens, Haec, ait, arma gero.
Presserat ora deus. Tunc sic nostra ora resolvo,
Voce mea voces eliciente dei:
Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno,
Hic ubi iuncta foris templa duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
Protinus Oebalii retulit arma Titi:
Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
Ad summae Tatium duxerit arcis iter.
Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
Arduus in valles et fora clivus erat.
Et iam contigerat portam, Saturnia cuius
Demserat appositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipse meae movi callidus artis opus.
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi;
Sumque repentinas eiaculatus aquas.
Ante tamen gelidis subieci sulphura venis,
Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cuius ut utilitas pulsis percepta Sabinis,
Quaeque fuit, tuto reddita forma loco est;
Ara mihi posita est, parvo coniuncta sacello:
Haec adolet flammis cum strue farra suis.
At cur pace lates, motisque recluderis armis?
Nec mora; quaesiti reddita causa mihi.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet demta ianua nostra sera.
Pace fores obdo, ne qua discedere possit:
Caesareoque diu nomine clausus ero.
Dixit; et, attollens oculos diversa tuentes,
Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat; et vestri, Germanice, causa triumphi
Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
Iane, face aeternos pacem pacisque ministros:
Neve suum, praesta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis;
Sacravere Patres hac duo templa die.
Accepit Phoebo Nymphaque Coronide natum

Insula, dividua quam premit amnis aqua.
Iupiter in parte est. Cepit locus unus utrumque:
Iunctaque sunt magno templa nepotis avo.

Quid vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque,
Dicere? promissi pars sit et ista mei.
Felices animos, quibus haec cognoscere primis,
Inque domos superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitiisque locisque
Altius humanis exseruisse caput.
Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiaeve labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera terris,
Aetheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur coelum: non ut ferat Ossan Olympus,
Summaque Peliacus sidera tangat apex.
Nos quoque sub ducibus coelum metabimur illis,
Ponemusque suos ad stata signa dies.

Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque coelesti rore madebit humus;
Octipedis frustra quaeruntur brachia Cancri:
Praeceps occiduas ille subivit aquas.

Institerint Nonae; missi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

Quatuor adde dies ductis ex ordine Nonis;
Ianus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potes succinctus causa minister,
Hostia coelitibus quo feriente cadit:
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper, Agone? rogas; nec nisi iussus agis.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum;
Una sit ut proprio littera demta loco.
An, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
A pecoris lux est ista notata metu?
Pars etiam, fieri solitis aetate priorum
Nomina de ludis Graia tulisse diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo:
Veraque iudicio est ultima causa meo.
Utque ea nunc certa est; ita rex placare sacrorum

Numina lanigerae coniuge debet ovis.
Victima, quae dextra cecidit victrice, vocatur.
  Hostibus amotis hostia nomen habet.
Ante, deos homini quod conciliare valeret,
  Far erat, et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
  Acta per aequoreas hospita navis aquas.
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
  Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
  Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
  Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
  In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
  Ulta suas merita caede nocentis opes.
Nam sata, vere novo, teneris lactentia succis,
  Eruta setigerae comperit ore suis.
Sus dederat poenas. Exemplo territus huius
  Palmite debueras abstinuisse, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
  Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem: tamen hinc, cum stabis ad aram,
  In tua quod spargi cornna possit, erit.
Verba fides sequitur: noxae tibi deditus hostis
  Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.
Culpa sui nocuit: nocuit quoque culpa capellae.
  Quid bos, quid placidae commeruistis oves?
Flebat Aristaeus, quod apes cum stirpe necatas
  Viderat inceptos destituisse favos.
Coerula quem genetrix aegre solata dolentem,
  Addidit haec dictis ultima verba suis:
Siste, puer, lacrimas: Proteus tua damna levabit;
  Quoque modo repares, quae periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris;
  Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem iuvenis: resolutaque somno
  Alligat aequorei brachia capta senis.
Ille sua faciem transformis adulterat arte:
  Mox domitus vinclis in sua membra redit.
Oraque coerulea tollens rorantia barba,
  Qua, dixit, repares arte, requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure iuvenci:

Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
Iussa facit pastor. Fervent examina putri
De bove: mille animas una necata dedit.
Poscit ovem fatum. Verbenas improba carpsit,
Quas pia dis ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest, animam cum ponat in aris
Lanigerumque pecus, ruricolaeque boves?
Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda deo.
Quod semel est triplici pro virgine caesa Dianae,
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
Exta canum vidi Triviae libare Sapaeos,
Et quicunque tuas accolit, Haeme, nives.
Caeditur et rigido Custodi ruris asellus.
Causa pudenda quidem est, huic tamen apta deo.
Festa corymbiferi celebrabas, Graecia, Bacchi,
Tertia quae solito tempore bruma refert.
Di quoque cultores gelidi venere Lycaei,
Et, quicunque ioci non alienus erat:
Panes, et in Venerem Satyrorum prona iuventus,
Quaeque colunt amnes solaque rura, deae.
Venerat et senior pando Silenus asello,
Quique rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam.
Miscendas parce rivus agebat aquas.
Naïdes effusis aliae sine pectinis usu,
Pars aderant positis arte manuque comis.
Illa super suras tunicam collecta ministrat:
Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exserit haec humerum: vestem trahit illa per herbas.
Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliae Satyris incendia mitia praebent:
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inextinctae Silene libidinis, urunt.
Nequitia est, quae te non sinit esse senem.
At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus
Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat: sola suspirat in illa:
Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
Fastus inest pulcris, sequiturque superbia formam.
Irrisum vultu despicit illa suo.
Nox erat: et, vino somnum faciente, iacebant

Corpora, diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa, sub acernis ultima ramis,
Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
Surgit amans: animamque tenens, vestigia furtim
Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveae secreta cubilia Nymphae;
Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
Et iam finitima corpus librabat in herba:
Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet: et, a pedibus tracto velamine, vota
Ad sua felici coeperat ire via.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgens Nymphe manibusque Priapum
Reiicit, et fugiens concitat omne nemus.
At deus, obscoena nimium quoque parte paratus,
Omnibus ad Lunae lumina risus erat.
Morte dedit poenas auctor clamoris: et hinc est
Hellespontiaco victima grata deo.
Intactae fueratis aves, solatia ruris,
Assuetum silvis, innocuumque genus:
Quae facitis nidos, quae plumis ova fovetis,
Et facili dulces editis ore modos.
Sed nihil ista iuvant: quia linguae crimen habetis,
Dîque putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen id falsum. Nam, dîs ut proxima quaeque,
Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tum denique caesa est:
Iuveruntque deos indicis exta sui.
Ergo saepe suo coniux abducta marito
Uritur in calidis alba columba focis.
Nec defensa iuvant Capitolia, quo minus anser
Det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales,
Quod tepidum vigili provocat ore diem.
Interea Delphin clarum super aequora sidus
Tollitur, et patriis exserit ora vadis.

Postera lux hiemem medio discrimine signat:
Aequaque praeteritae, quae superabit, erit.

Proxima prospiciet Tithono nupta relicto
Arcadiae sacrum pontificale deae.
Te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit;
Hic ubi Virginea Campus obitur aqua.

Unde petam causas horum moremque sacrorum?
Dirigat in medio quis mea vela freto?
Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
Propositoque fave, ne tuus erret honos.
Orta prior Luna, de se si creditur ipsi,
A magno tellus Arcade nomen habet.
Hic fuit Evander: qui, quamquam clarus utroque,
Nobilior sacrae sanguine matris erat.
Quae simul aetherios animo conceperat ignes;
Ore dabat vero carmina, plena dei.
Dixerat haec, nato motus instare, sibique,
Multaque praeterea, tempore nacta fidem.
Nam iuvenis, vera nimium cum matre fugatus,
Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.
Cui genetrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
Siste, puer, lacrimas, ista ferenda tibi est.
Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit,
Sed deus: offenso pulsus es urbe deo.
Non meriti poenam pateris, sed numinis iram.
Est aliquid magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus moere mala talia passus:
Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris,
Cadmus, in Aonia constitit exsul humo.
Passus idem Tydeus, et idem Pagasaeus Iäson:
Et quos praeterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est; ut piscibus aequor,
Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.
Vocibus Evander firmata mente parentis
Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
Egerat, et Tuscis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Terenti,
Adspicit, et sparsas per loca sola casas.
Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis;
Continuitque manum torva regentis iter.
Et procul in dextram tendens sua brachia ripam,
Pinea non sano ter pede texta ferit.
Neve daret saltum properans insistere terrae,
Vix est Evandri vixque retenta manu.

Dique petitorum, dixit, salvete locorum,
  Tuque novos coelo terra datura deos:
Fluminaque, et Fontes, quibus utitur hospita tellus,
  Et Nemora, et Silvae, Naïadumque chori;
Este bonis avibus visi natoque mihique:
  Ripaque felici tacta sit ista pede.
Fallor? an hi fient ingentia moenia colles?
  Iuraque ab hac terra caetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
  Quis tantum fati credat habere locum?
Et iam Dardaniae tangent haec littora pinus.
  Hic quoque causae novi femina Martis erit.
Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
  Induc: non humili vindice caesus eris.
Victa tamen vinces, eversaque Troia resurges.
  Obruet hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammae;
  Num minus hic toto est altior orbe cinis?
Iam pius Aeneas sacra, et, sacra altera, patrem,
  Afferet: Iliacos excipe, Vesta, deos.
Tempus erit, cum vos, orbemque tuebitur idem:
  Et fient ipso sacra colente deo:
Et penes Augustos patriae tutela manebit.
  Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
  Pondera coelesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
  Sic Augusta novum Iulia numen erit.
Talibus ut nostros dictis descendit in annos;
  Substitit in medios praescia lingua sonos.
Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
  Felix, exsilium cui locus ille fuit!
Nec mora longa fuit. Stabant nova tecta: nec alter
  Montibus Ausoniis Arcade maior erat.
Ecce boves illuc Erytheïdas applicat heros,
  Emensus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hospitium domus est Tegeaea; vagantur
  Incustoditae laeta per arva boves.
Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
  De numero tauros sentit abesse duos.
Nulla videt taciti quaerens vestigia furti:
  Traxerat aversos Cacus in antra feros,
Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,
  Non leve finitimis hospitibusque malum.

Dira viro facies: vires pro corpore: corpus
  Grande: pater monstri Mulciber huius erat.
Proque domo longis spelunca recessibus ingens
  Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes affixoque brachia pendent,
  Squalidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum Iove natus abibas:
  Mugitum rauco furta dedere sono.
Accipio revocamen, ait; vocemque secutus
  Impia per silvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti praestruxerat obiice montis:
  Vix iuga movissent quinque bis illud opus.
Nititur hic humeris, coelum quoque sederat illis,
  Et vastum motu collabefactat onus.
Quod simul evulsum est, fragor aetherea terruit ipsum;
  Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata praelia dextra,
  Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Quis ubi nil agitur; patrias male fortis ad artes
  Confugit, et flammas ore sonante vomit.
Quas quoties proflat, spirare Typhoëa credas,
  Et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.
Occupat Alcides: adductaque clava trinodis
  Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mistosque vomit cum sanguine fumos;
  Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi, Iupiter, unum
  Victor, et Evandrum ruricolasque vocat.
Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
  Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
  Hercule quo tellus sit satis usa suo.
At felix vates, ut dis gratissima vixit,
  Possidet hunc Iani sic dea mense diem.

Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos
  Semimaris flammis viscera libat ovis:
Redditaque est omnis populo provincia nostro;
  Et tuus Augusto nomine dictus avus.
Perlege dispositas generosa per atria ceras;
  Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat: alter Isauras,
  Aut Cretum domitas testificatur opes.
Hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum;

Ille Numantina traxit ab urbe notam.
Et mortem et nomen Druso Germania fecit.
Me miserum virtus quam brevis illa fuit!
Si petat a victis; tot sumat nomina Caesar,
Quod numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres, aut torquis ademtae,
Aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
Sed qui te vicit, nomine maior erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus;
Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes;
Hic socium summo cum Iove nomen habet.
Sancta vocant augusta patres: augusta vocantur
Templa, sacerdotum rite dicata manu.
Huius et augurium dependet origine verbi,
Et quodcunque sua Iupiter auget ope.
Augeat imperium nostri ducis, augeat annos,
Protegat et vestras querna corona fores.
Auspicibusque deis tanti cognominis heres
Omine suscipiat, quo Pater, orbis onus.

Respiciet Titan actas ubi tertius Idus;
Fient Parrhasiae sacra relata deae.
Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant;
Haec quoque an Evandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
Ingratos nulla prole novare viros.
Neve daret partus, ictu temeraria caeco
Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse Patres ausas immitia nuptas,
Ius tamen exemtum restituisse, ferunt.
Binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
Pro pueris fieri virginibusque iubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata focos.
Si quis amas ritus veteres, assiste precanti:
Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placantur Postvertaque, sive sorores,
Sive fugae comites, Maenali Nympha, tuae.
Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur:
Altera versurum postmodo quidquid erat.

Candida te niveo posuit lux proxima templo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus.

Nunc bene prospicies Latiam. Concordia, turbam:
Nunc te sacratae restituere manus.
Furius antiquum populi superator Hetrusci
Voverat, et voti solverat ante fidem.
Causa, quod a patribus sumtis secesserat armis
Vulgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
Causa recens melior: passos Germania crines
Porrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
Inde triumphatae libasti munera gentis;
Templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
Haec tua constituit Genetrix et rebus et ara,
Sola toro magni digna reperta Iovis.

Haec ubi transierint; Capricorno, Phoebe, relicto,
Per iuvenis curres signa gerentis aquam.

Septimus hinc Oriens cum se demiserit undis;
Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.

Sidere ab hoc, ignis venienti nocte, Leonis
Qui micat in medio pectore, mersus erit.

Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
Nec Sementina est ulla reperta dies;
Cum mihi, sensit enim, Lux haec indicitur, inquit,
Musa: quid a fastis non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa;
Seminibus iactis est ubi foetus ager.
State coronati plenum ad praesepe iuvenci:
Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terrae, semente peracta:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
Et date paganis annua liba focis.
Placentur matres frugum, Tellusque Ceresque,
Farre suo, gravidae visceribusque suis.
Officium commune Ceres et Terra tuentur:
Haec praebet causam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas,
Quernaque glans victa est utiliore cibo;
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
Ut capiant cultus praemia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus;
Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Cum serimus, coelum ventis aperite serenis:

Cum latet, aetheria spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerealia dona cavete
Agmine laesuro depopulentur aves.
Vos quoque subiectis, formicae, parcite granis:
Post messem praedae copia maior erit.
Interea crescat scabrae robiginis expers,
Nec vitio coeli palleat aegra seges.
Et neque deficiat macie, neque pinguior aequo
Divitiis pereat luxuriosa suis.
Et careant loliis, oculos vitiantibus, agri,
Nec sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos foetus, passuraque farra bis ignem,
Hordeaque ingenti foenore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:
Efficiantque ratas utraque Diva preces.
Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
Vomere cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant: versique in pila ligones,
Factaque de rastri pondere cassis erat.
Gratia dîs, domuique tuae: religata catenis
Iampridem nostro sub pede bella iacent.
Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas.
Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.

At quae venturas praecedet sexta Kalendas,
Hac sunt Ledaeis templa dicata deis.
Fratribus illa deis fratres de gente deorum
Circa Iuturnae composuere lacus.

Ipsum nos carmen deducit Pacis ad aram.
Haec erit a mensis fine secunda dies.
Frondibus Actiacis comtos redimita capillos,
Pax ades, et toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphi.
Tu ducibus bello gloria maior eris.
Sola gerat miles, quibus arma coërceat, arma:
Canteturque fera, nil nisi pompa, tuba.
Horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amat.
Tura, sacerdotes, pacalibus addite flammis;
Albaque percussa victima fronte cadat.
Utque domus, quae praestat eam, cum Pace perennet,
Ad pia propensos vota rogate deos.
Sed iam prima mei pars est exacta laboris:
Cumque suo finem mense libellus habet.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER SECUNDUS.

Ianus habet finem: cum carmine crescit et annus;
   Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, Elegi, maioribus itis:
   Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Certe ego vos habui faciles in amore ministros,
   Cum lusit numeris prima iuventa suis.
Idem sacra cano, signataque tempora fastis.
   Ecquis ad haec illinc crederet esse viam?
Haec mea militia est: ferimus, quae possumus, arma:
   Dextraque non omni munere nostra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
   Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense;
   His habilis telis quilibet esse potest:
At tua prosequimur studioso pectore, Caesar,
   Nomina: per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, et placido paulum mea munera vultu
   Respice, pacando si quid ab hoste vacas.

Februa Romani dixere piamina patres:
   Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
Pontifices ab Rege petunt et Flamine lanas,
   Quis veteri lingua februa nomen erat.
Quaeque capit lictor domibus purgamina certis,
   Torrida cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui, caesus ab arbore pura,
   Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminicam poscentem februa vidi:

Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcunque est, quo pectora nostra piamur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
Mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
Omne solum lustrant, idque piamen habent;
Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
Tunc cum ferales praeteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamina causam
Credebant nostri tollere posse senes.
Graecia principium moris fuit. Illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Caede per Haemonias solvit Acastus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
Credulus immerita Phasida iuvit ope.
Amphiaraides Naupactoo Acheloo,
Solve nefas, dixit. Solvit et ille nefas.
Ah nimium faciles, qui tristia crimina caedis
Fluminea tolli posse putetis aqua!
Sed tamen, antiqui ne nescius ordinis erres,
Primus, ut est, Iani mensis et ante fuit.
Qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni,
Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Iani mensis, quia ianua prima est.
Qui sacer est imis Manibus, imus erat.
Postmodo creduntur spatio distantia longo
Tempora bis quini continuasse Viri.

Principio mensis, Phrygiae contermina Matri,
Sospita delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi sint illis, quaeris, sacrata Kalendis
Templa deae? longo procubuere die.
Caetera ne simili caderent ladefacta ruina,
Cavit sacrati provida cura ducis;
Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
Nec satis est homines, obligat ille deos.
Templorum positor, templorum sancte repostor,
Sit Superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi coelestes, quot tu coelestibus, annos.
Proque tua maneant in statione domo.
Tum quoque vicini lucus celebratur Asyli,
Qua petit aequoreas advena Thybris aquas.
Ad penetrale Numae, Capitolinumque Tonantem,
Inque Iovis summa caeditur arce bidens.

Saepe graves pluvias adopertus nubibus Auster
Concitat, aut posita sub nive terra latet.

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
Gemmea purpureis cum iuga demit equis;
Illa nocte aliquis, tollens ad sidera vultum,
Dicet, Ubi est hodie, quae Lyra fulsit heri?
Dumque Lyram quaeret, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos.
Seu fuit occultis felix in amoribus index:
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe, sequens agnam, lupus est hac voce retentus:
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum:
Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
Et stetit in saxo proxima cerva leae.
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes;
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undamque timebas.
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator destricto constitit ense,
Caeteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum.
Non sunt haec digitis arma tenenda tuis,
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram. Capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos.
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos;
Flebilibus veluti numeris canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas.
Spargitur impulsa caerula puppis aqua.
Inde, fide maius, tergo delphina recurvo

Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi
Cantat, et aequoreas carmine mulcet aquas.
Di pia facta vident. Astris delphina recepit
Iupiter, et stellas iussit habere novem.

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
Vellem, Maeonide, pectus inesse tuum.
Dum canimus sacras alterno carmine Nonas;
Maximus hinc Fastis accumulatur honos.
Deficit ingenium, maioraque viribus urgent.
Haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens Elegis imponere tantum
Ponderis? heroi res erat ista pedis.
Sancte Pater patriae, tibi Plebs, tibi Curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
Res tamen ante dedit. Sero quoque vera tulisti
Nomina: iam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iupiter alto,
Nomen habes. Hominum tu pater, ille deûm.
Romule, concedas: facit hic tua magna tuendo
Moenia: tu dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Caeninaque sensit:
Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
Tu breve nescio quid victae telluris habebas:
Quodcunque est alto sub Iove, Caesar habet.
Tu rapis: hic castas duce se iubet esse maritas.
Tu recipis luco, submovet ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent sub Caesare leges.
Tu Domini nomen, Principis ille tenet.
Te Remus incusat; veniam dedit hostibus ille.
Coelestem fecit te pater; ille patrem.

Iam puer Idaeus media tenus eminet alvo,
Et liquidas misto nectare fundit aquas.
En etiam, si quis Borean horrere solebat,
Gaudeat; a Zephyris mollior aura venit.

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
Lucifer, et primi tempora veris eunt.
Ne fallare tamen; restant tibi frigora, restant:
Magnaque discedens signa relinquit hiems.

Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursae
Adspicies geminos exseruisse pedes.
Inter Hamadryadas, iaculatricemque Dianam,

Callisto sacri pars fuit una chori.
Illa deae tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
Este meae testes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit, Promissaque foedera serva,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Foedera servasset, si non formosa fuisset.
Cavit mortales: de Iove crimen habet.
Mille feras Phoebe silvis venata redibat:
Aut plus, aut medium sole tenente diem.
Ut tetigit lucum: densa niger ilice lucus,
In medio gelidae fons erat altus aquae;
Hac, ait, in silva, virgo Tegeaea, lavemur.
Erubuit falso virginis illa sono.
Dixerat et Nymphis: Nymphae velamina ponunt.
Hanc pudet, et tardae dat mala signa morae.
Exuerat tunicas: uteri manifesta tumore
Proditur indicio ponderis ipsa sui.
Cui dea, Virgineos, periura Lycaoni, coetus
Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
Luna novum decies implerat cornibus orbem:
Quae fuerat virgo credita, mater erat.
Laesa furit Iuno, formam mutatque puellae.
Quid facis? invito pectore passa Iovem est.
Utque ferae vidit turpes in pellice vultus;
Huius in amplexus Iupiter, inquit, eat.
Ursa per incultos errabat squalida montes,
Quae fuerat summo nuper amanda Iovi.
Iam tria lustra puer furto conceptus agebat;
Cum mater nato est obvia facta suo.
Illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens,
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto;
Ni foret in superas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant. Prior est, quam dicimus Arcton:
Arctophylax formam terga sequentis habet.
Saevit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,
Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
Haec fuit illa dies, in qua Veientibus arvis
Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
Una domus vires et onus susceperat urbis:
Sumunt gentiles arma professa manus.

Egreditur castris miles generosus ab isdem,
E quis dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portae dextro via proxima Iano est.
Ire per hanc noli, quisquis es; omnem habet.
Illa fama refert Fabios exisse trecentos.
Porta vacat culpa; sed tamen omen habet.
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem;
Turbidus hibernis ille fluebat aquis;
Castra loco ponunt, destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
Invadunt sparsos lata per arva greges.
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
Accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic saepe cadunt. Ubi vincere aperte
Non datur, insidias armaque coeca parant.
Campus erat; campi claudebant ultima colles,
Silvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinqunt:
Caetera virgultis abdita turba latet.
Ecce velut torrens undis pluvialibus auctus,
Aut nive, quae Zephyro victa tepente fluit.
Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
Riparum clausas margine finit aquas;
Sic Fabii latis vallem discursibus implent,
Quosque vident, sternunt: nec metus alter inest.
Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti.
Simplex nobilitas, perfida tela cave.
Fraude perit virtus. In apertos undique campos
Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
Sicut aper, silvis longe Laurentibus actus,
Fulmineo celeres dissipat ore canes;
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti;
Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse deos.
Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
Unus de Fabia gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci;
Cui res cunctando restituenda foret.

Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
Et medius Crater inter utrumque iacet.
Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti.
Quae sibi cur tria sint consociata, canam.
Forte Iovi festum Phoebus sollenne parabat:
Non faciet longas fabula nostra moras.
I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur,
Et tenuem vivis fontibus affer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, et aërium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis;
Tentat eam rostro: non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Iamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
Ad dominumque redit, fictaque verba refert:
Hic mihi causa morae vivarum obsessor aquarum:
Hic tenuit fontes officiumque meum.
Addis, ait, culpae mendacia, Phoebus, et audes
Fatidicum verbis fallere velle deum?
At tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
De nullo gelidae fonte bibantur aquae.
Dixit: et antiqui monumenta perennia facti
Anguis, Avis, Crater, sidera iuncta micant.

Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
Adspicit: et Fauni sacra bicornis eunt.
Dicite, Pierides, sacrorum quae sit origo:
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades; Arcadiis plurimus ille iugis.
Testis erit Pholoë, testes Stymphalides undae,
Quique citis Ladon in mare currit aquis;
Cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini,
Altaque Cyllene, Parrhasiaeque nives.
Pan erat armenti custos, Pan numen equarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum.
Hic, ubi nunc urbs est, tum locus urbis erat.
Inde deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.
Flamen adhuc prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant; et cur, sic currere mos est,
Nuda ferant posita corpora veste, rogas?
Ipse deus velox discurrere gaudet in altis

Montibus, et subitas concitat ille feras.
Ipse deus nudus nudos iubet ire ministros:
Nec satis ad cursum commoda vestis erat.
Ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades: et Luna gens prior illa fuit.
Vita ferae similis, nullos agitata per usus:
Artis adhuc expers, et rude vulgus erant.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus:
Nulla sub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat.
Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Snb Iove durabant, et corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres et tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
Moris, et antiquas testificantur opes.
Sed cur praecipue fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena ioci.
Forte comes dominae iuvenis Tirynthius ibat:
Vidit ab excelso Faunus utrumque iugo.
Vidit, et incaluit, Montanaque numina, dixit,
Nil mihi vobiscum est: haec meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfusa capillis
Maeonis, aurato conspicienda sinu.
Aurea pellebant rapidos umbracula soles:
Quae tamen Herculeae sustinuere manus.
Iamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
Hesperus et fusco roscidus ibat equo.
Antra subit, tophis laqueataque pumice vivo.
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri;
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas, Gaetulo murice tinctas:
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
Ut possit vastas exseruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
Stringebant magnos vincula parva pedes.
Ipsa capit clavamque gravem, spoliumque leonis,
Conditaque in pharetra tela minora sua.
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno;
Et positis iuxta secubuere toris.
Causa: repertori vitis pia sacra parabant,

Quae facerent pure, cum foret orta dies.
Noctis erat medium: quid non amor improbus audet?
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt somno comites vinoque solutos;
Spem capit in dominis esse soporis idem.
Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter:
Et praefert cautas subsequiturque manus.
Venerat ad strati captata cubilia lecti;
Et prima felix sorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
Vellera, pertimuit, sustinuitque manum;
Attonitusque metu rediit, ut saepe viator
Turbatum viso retulit angue pedem.
Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque nota.
Adscendit, spondaque sibi propiore recumbit;
Et rigido cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora subducit ab ima:
Horrebant densis aspera crura pilis.
Caetera tentantem cubito Tirynthius heros
Repulit, et summo decidit ille toro.
Fit sonus: inclamat comites, et lumina poscit
Maeonis. Illatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter deiectus ab alto:
Membraque de dura vix sua tollit humo.
Ridet et Alcides, et qui videre iacentem:
Ridet amatorem Lyda puella suum.
Veste deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinae causam, mea Musa, Latinam,
Inque suo noster pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno caesa de more capella
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes verubus transsuta salignis
Exta parant, media sole tenente vias;
Romulus, et frater, pastoralisque iuventus,
Solibus et campo corpora nuda dabant:
[Caestibus, et iaculis, et missi pondere saxi
Brachia per lusus experienda dabant.]
Pastor ab excelso, Per devia rura iuvencos,
Romule, praedones, eripe, dixit, agunt.
Longum erat armari. Diversis exit uterque
Partibus. Accursu praeda recepta Remi.
Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta:

Atque ait, Haec certe non nisi victor edet.
Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc
Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
Risit, et indoluit Fabios potuisse Remumque
Vincere, Quinctilios non potuisse suos.
Fama manet facti; posito velamine currunt,
Et memorem famam, quod bene cessit, habet.
Forsitan et quaeras, cur sit locus ille Lupercal,
Quaeve diem tali nomine causa notet.
Ilia Vestalis coelestia semina partu
Ediderat, patruo regna tenente suo.
Is iubet auferri parvos, et in amne necari.
Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
Iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri.
Flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.
Albula, quem Tibrin mersus Tiberinus in unda
Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
Hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres;
Quaque iacent valles, Maxime Ciroe, tuae.
Huc ubi venerunt, neque enim procedere possunt
Longius, ex illis unus, an alter, ait:
At quam sunt similes! at quam formosus uterque!
Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
Si genus arguitur vultu, ni fallit imago,
Nescio quem vobis suspicor esse deum.
At si quis vestrae deus esset originis auctor:
In tam praecipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certe, si non ope mater egeret:
Quae facta est uno mater et orba die.
Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas
Corpora. Desierat; deposuitque sinu.
Vagierunt clamore pari: sentire putares.
Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
Heu quantum fati parva tabella vehit!
Alveus in limo silvis appulsus opacis,
Paullatim fluvio deficiente, sedet.
Arbor erat: remanent vestigia: quaeque vocatur
Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
Venit ad expositos, mitum, lupa foeta gemellos.
Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est: prodest quoque; quos lupa nutrit,
Prodere cognatae sustinuere manus.
Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,

Et fingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires; timor abfuit. Ubera ducunt,
Nec sibi promissi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercis.
Magna dati nutrix praemia lactis habet.
Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.
Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fecundae patienter verbera dextrae:
Iam socer optati nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritae
Reddebant uteri pignora rara sui.
Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas?
Romulus: hoc illo sceptra tenente fuit;
Si mea non vires, sed bellum iniuria fecit,
Utilius fuerat non habuisse nurus.
Monte sub Esquilio, multis incaeduus annis,
Iunonis magnae nomine lucus erat.
Huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
Suppliciter posito procubuere genu.
Cum subito motae tremuere cacumina silvae,
Et dea per lucos mira locuta suos.
Italidas matres, inquit, caper hirtus inito.
Obstupuit dubio territa turba sono.
Augur erat; nomen longis intercidit annis;
Nuper ab Hetrusca venerat exsul humo.
Ille caprum mactat: iussae sua terga maritae
Pellibus exsectis percutienda dabant.
Luna resumebat decimo nova cornua motu:
Virque pater subito, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinae: dedit haec tibi nomina lucus;
Aut quia principium tu, dea, lucis habes.
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
Maturumque utero molliter effer onus.

Orta dies fuerit; tu desine credere ventis.
Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant: et sex reserata diebus
Carceris Aeolii ianua laxa patet.

Iam levis obliqua subsidit Aquarius urna.
Proximus aetherios excipe, Piscis, equos.
Te memorant fratremque tuum, nam iuncta micatis
Signa, duos tergo sustinuisse deos.

Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
  Tunc cum pro coelo Iupiter arma tulit,
Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
  Inque Palaestinae margine sedit aquae.
Populus, et cannae riparum summa tenebant:
  Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
Dum latet, insonuit vento nemus. Illa timore
  Pallet, et hostiles credit adesse manus.
Utque sinu natum tenuit, Succurrite, Nymphae,
  Et dis auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora; prosiluit. Pisces subiere gemelli:
  Pro quo nunc dignum sidera munus habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
  Nec violant timidi piscibus ora Syri.

Proxima lux vacua est: at tertia dicta Quirino.
  Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
Sive quod hasta curis priscis est dicta Sabinis:
  Bellicus a telo venit in astra deus:
Sive suum regi nomen posuere Quirites:
  Seu quia Romanis iunxerat ille Cures.
Nam pater armipotens, postquam nova moenia vidit,
  Multaque Romulea bella peracta manu,
Iupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
  Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
  Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
Unus erit, quem tu tolles in caerula coeli,
  Tu mihi dixisti; sint rata dicta Iovis.
Iupiter annuerat. Nutu tremefactus uterque
  Est polus, et coeli pondera sensit Atlas.
Est locus, antiqui Capream dixere paludem;
  Forte tuis illic, Romule, iura dabas.
Sol fugit, et removent subeuntia nubila coelum:
  Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether.
  Fit fuga; rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsaeque Patres in crimine caedis.
  Haesissetque animis forsitan illa fides:
Sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba;
  Lunaque fulgebat, nec facis usus erat:
Cum subito motu nubes crepuere sinistrae.
  Retulit ille gradus, horrueruntque comae.
Pulcer, et humano maior, trabeaque decorus

Romulus in media visus adesse via,
Et dixisse simul, Prohibe lugere Quirites:
  Nec violent lacrimis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
  Et patrias artes militiamque colant.
Iussit: et in tenues oculis evanuit auras.
  Convocat hic populos, iussaque verba refert.
Templa deo fiunt: collis quoque dictus ab illo:
  Et referunt certi sacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
  Accipe: parva quidem causa, sed apta subest.
Non habuit tellus doctos antiqua colonos:
  Lassabant agiles aspera bella viros.
Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
  Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant:
  Primitias Cereri farra resecta dabant.
Usibus admoniti flammis torrenda dedere:
  Multaque peccato damna tulere suo.
Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
  Nunc ipsas igni corripuere casas.
Facta dea est Fornax: laeti Fornace coloni
  Orant, ut fruges temperet illa suas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
  Maximus indicit: nec stata sacra facit.
Inque Foro, multa circum pendente tabella,
  Signatur certa Curia quaeque nota.
Stultaque pars populi, quae sit sua Curia, nescit.
  Sed facit extrema sacra relata die.

Est honor et tumulis. Animas placate paternas;
  Parvaque in exstinctas munera ferte pyras.
Parva petunt Manes: pietas pro divite grata est
  Munere; non avidos Styx habet ima deos.
Tegula proiectis satis est velata coronis,
  Et sparsae fruges, parcaque mica salis,
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae.
  Haec habeat media testa relicta via.
Nec maiora veto: sed et his placabilis umbra est.
  Adde preces positis et sua verba focis.
Hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor,
  Attulit in terras, iuste Latine, tuas.
Ille patris Genio sollennia dona ferebat;
  Hinc populi ritus edidicere pios.

At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
Bella, parentales deseruere dies.
Non impune fuit: nam dicitur omine ab isto
Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo: bustis exisse feruntur,
Et tacitae questi tempore noctis avi.
Perque vias urbis, Latiosque ululasse per agros
Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
Post ea praeteriti tumulis redduntur honores;
Prodigiisque venit funeribusque modus.
Dum tamen haec fiunt, viduae cessate puellae:
Exspectet puros pinea taeda dies.
Nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,
Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenaee, faces, et ab ignibus atris
Aufer; habent alias moesta sepulcra faces.
Di quoque templorum foribus celentur opertis:
Ture vacent arae, stentque sine igne foci.
Nunc animae tenues, et corpora functa sepulcris
Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
Nec tamen haec ultra, quam tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
Hanc, quia iusta ferunt, dixere Feralia lucem.
Ultima placandis Manibus illa dies.
Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
Sacra facit Tacitae; vix tamen ipsa tacet.
Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tum cantata ligat cum fusco licia rhombo,
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu traiecit ahena
Obsutum maenae torret in igne caput.
Vina quoque instillat. Vini quodcunque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
Hostiles linguas, inimicaque vinximus ora,
Dicit discedens, ebriaque exit anus.
Forsitan a nobis, quae sit dea Muta, requiras.
Disce, per antiquos quae mihi nota senes.
Iupiter, indomito Iuturnae captus amore,
Multa tulit, tanto non patienda deo.
Illa modo in silvis inter coryleta latebat:
Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium, quotcunque tenebas:
Et iacit in medio talia verba choro:

Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
Vestra soror summo iungere membra deo.
Consulite ambobus: nam quae mea magna voluptas,
Utilitas vestrae magna sororis erit.
Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
Ne sua fluminea corpora mergat aqua.
Dixerat: annuerunt Nymphae Tiberinides omnes,
Quaeque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
Forte fuit Nais, Lara nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
Ex vitio positum. Saepe illi dixerat Almo,
Nata, tene linguam; nec tamen illa tenet.
Quae, simul ac tetigit Iuturnae stagna sororis,
Effuge, ait, ripas: dicta refertque Iovis.
Illa etiam Iunonem adiit: miserataque nuptam,
Naida Iuturnam vir tuus, inquit, amat.
Iupiter intumuit: quaque est non usa modeste,
Eripuit linguam: Mercuriumque vocat;
Duc, ait, ad Manes: locus ille silentibus aptus.
Nympha, sed infernae Nympha paludis erit.
Iussa Iovis fiunt; accepit lucus euntes,
Dicitur illa duci tum placuisse deo.
Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur;
Et frustra muto nititur ore loqui.
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant,
Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.

Proxima cognati dixere Caristia cari,
Et venit ad socias turba propinqua dapes.
Scilicet a tumulis, et, qui periere, propinquis,
Protinus ad vivos ora referre iuvat:
Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
Adspicere, et generis dinumerare gradus.
Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
Frater, et in partus mater acerba suos;
Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
Quae premit in visam socrus iniqua nurum.
Tantalidae fratres absint, et Iasonis uxor,
Et quae ruricolis semina tosta dedit:
Et soror, et Procne, Tereusque duabus iniquus:
Et quicunque suas per scelus auget opes.
Dis generis date tura boni. Concordia fertur
Illo praecipue mitis adesse die.
Et libate dapes: ut grati pignus honoris

Nutriat incinctos missa patella Lares.
Iamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos,
Parca precaturae sumite vina manus.
Et, Bene nos Patriae, bene te, Pater, optime Caesar,
Dicite, suffuso per sacra verba mero.

Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
Separat indicio qui deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant;
Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.
Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
Sumtum te tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit alte;
Et solida ramos figere pugnat humo.
Dum sicco primas irritat cortice flammas:
Stat puer, et manibus lata canistra tenet.
Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis.
Spectant, et linguis candida turba favent.
Spargitur et caesa communis Terminus agna;
Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex,
Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis:
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est: nullo corrumperis auro.
Legittima servas credita rura fide.
Si tu signasses olim Thyreatida terram;
Corpora non leto missa trecenta forent.
Nec foret Othryades congestis lectus in armis.
O quantum patriae sanguinis ille dedit!
Quid, nova cum fierent Capitolia? nempe deorum
Cuncta Iovi cessit turba, locumque dedit.
Terminus, ut veteres memorant, conventus in aede
Restitit: et magno cum Iove templa tenet.
Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est;
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti;
Ne videare hominem praeposuisse Iovi.

Et, seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris;
Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.
Est via, quae populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
Illac lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
Gentibus est aliis tellus data limite certo;
Romanae spatium est Urbis et orbis idem.

Nunc dicenda mihi Regis fuga. Traxit ab illa
Sextus ab extremo nomina mense dies.
Ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, poles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarant gladios; Occidite, dixit, intermem.
Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater;
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit. Spectant iuvenem, gladiosque recondunt:
Tergaque, deducta veste, notata vident.
Flent quoque, et, ut secum tueatur bella, precantur.
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamque potens, misso genitorem appellat amico,
Prodendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
Sectus humum rivo lene sonantis aquae.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, et virga lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
Filius, Agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora: principibus caesis ex urbe Gabina,
Traduntur ducibus moenia nuda suis.
Ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
Exit, et exstinctis ignibus exta rapit.
Consulitur Phoebus. Sors est ita reddita: Matri
Qui dederit princeps oscula, victor erit.
Oscula quisque suae matri properata tulerunt,
Non intellecto credula turba deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille, iacens pronus, matri dedit oscula Terrae,

Creditus offenso procubuisse pede.
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam;
Luditur in castris: otia miles agit.
Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
Accipit, atque illis rege creatus, ait:
Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec sinit ad patrios arma referre deos;
Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
Coniugibus nostris mutua cura sumus?
Quisque suam laudant: studiis certamina crescunt:
Et fervent multo linguaque corque mero.
Surgit cui clarum dederat Collatia nomen;
Non opus est verbis, credite rebus, ait.
Nox superest: tollamur equis, Urbemque petamus.
Dicta placent; frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos. Regalia protinus illi
Tecta petunt: custos in fore nullus erat.
Ecce nurum regis fusis per colla coronis
Inveniunt posito pervigilare mero.
Inde cito passu petitur Lucretia. Nebat:
Ante torum calathi, lanaque mollis erant.
Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant:
Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
Mittenda est domino, nunc, nunc properate, puellae,
Quamprimum nostra facta lacerna manu.
Quid tamen audistis? nam plura audire soletis:
Quantum de bello dicitur esse super?
Postmodo victa cades: milioribus, Ardea, restas,
Improba, quae nostros cogis abesse viros!
Sint tantum reduces. Sed enim temerarius ille
Est meus: et stricto quolibet ense ruit.
Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago
Me subit: et gelidum pectora frigus habet.
Desinit in lacrimas: intentaque fila remittit;
In gremio vultum deposuitque suum.
Hoc ipsum decuit: lacrimae decuere pudicam,
Et facies animo dignaque parque fuit.
Pone metum, venio, coniux ait. Illa revixit,
Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea iuvenis furiales regius ignes
Concipit, et caeco raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli,

Quique aderat nulla factus ab arte decor.
Verba placent, et vox, et quod corrumpere non est:
Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit,
Iam dederat cantum lucis praenuntius ales;
Cum referunt iuvenes in sua castra pedem.
Carpitur attonitos absentis imagine sensus
Ille: recordanti plura magisque placent.
Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
Neglectae collo sic iacuere comae:
Hos habuit vultus: haec illi verba fuere:
Hic decor, haec facies, hic color oris erat.
Ut solet a magno fluctus languescere flatu,
Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet;
Sic, quamvis aberat placitae praesentia formae,
Quem dederat praesens forma, manebat amor.
Ardet; et iniusti stimulis agitatus amoris
Comparat indigno vimque dolumque toro.
Exitus in dubio est: audebimus ultima, dixit.
Viderit audentes Forsne deusne iuvet.
Cepimus audendo Gabios quoque. Talia fatus
Ense latus cingit, tergaque pressit equi.
Accipit aerata iuvenem Collatia porta.
Condere iam vultus sole parante suos.
Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:
Comiter excipitur: sanguine iunctus erat.
Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
Infelix epulas hostibus illa suis.
Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.
Nox erat, et tota lumina nulla domo.
Surgit, et auratum vagina liberat ensem:
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum pressit: Ferrum, Lucretia, mecum est,
Natus, ait, regis, Tarquiniusque vocor.
Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis,
Parva sub infesto cum iacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugna.
Clamet? at in dextra, qui necet, ensis adest.
Effugiat? positis urgentur pectora palmis,
Nunc primum externa pectora tacta manu.
Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque;
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis, eripiam, dixit, pro crimine vitam:

Falsus adulterii testis adulter erit.
Interimam famulum, cum quo deprensa fereris.
Succubuit famae victa puella metu.
Quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet.
Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
Iamque erat orta dies: passis sedet illa capillis,
Ut solet ad nati mater itura rogum:
Grandaevumque patrem fido cum coniuge castris
Evocat: et posita venit uterque mora.
Utque vident habitum; quae luctus causa, requirunt,
Cui paret exsequias, quove sit icta malo.
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
Ora: fluunt lacrimae more perennis aquae.
Hinc pater, hinc coniux lacrimas solantur, et orant
Indicet et caeco flentque paventque metu.
Ter conata loqui, ter destitit: ausaque quarto,
Non oculos adeo sustulit illa suos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit,
Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
Quaeque potest narrat. Restabant ultima; flevit:
Et matronales erubuere genae.
Dant veniam facto genitor coniuxque coacto.
Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
Nec mora; celato figit sua pectora ferro:
Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
Tunc quoque, iam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit; haec etiam cura cadentis erat.
Ecce super corpus communia damna gementes,
Obliti decoris, virque paterque iacent.
Brutus adest; tandemque animo sua nomina fallit:
Fixaque semanimi corpore tela rapit.
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
Edidit impavidos ore minante sonos:
Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem,
Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt:
Tarquinium poenas profuga cum stirpe daturum.
Iam satis est virtus dissimulata diu.
Illa iacens ad verba oculos sine lumine movit,
Visaque concussa dicta probare coma.
Fertur in exsequias animi matrona virilis;
Et secum lacrimas, invidiamque trahit.
Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Concitat, et regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit. Capit annua Consul

Iura. Dies regnis illa suprema fuit.

Fallimur? an veris praenuntia venit hirundo;
Et metuit, ne qua versa recurrat hiems?
Saepe tamen, Procne, nimium properasse quereris;
Virque tuo Tereus frigore laetus erit.

Iamque duae restant noctes de mense secundo,
Marsque citos iunctis curribus urget equos:
Ex vero positum permansit Equiria nomen:
Quae deus in campo prospicit ipse suo.
Iure venis Gradive; locum tua tempora poscunt:
Signatusque tuo nomine mensis adest.
Venimus in portum, libro cum mense peracto.
Naviget hinc alia iam mihi linter aqua.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clipeo paulisper et hasta,
  Mars, ades, et nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poëtae.
  A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervae.
  Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendae tempora sume
  Cuspidis. Invenies et, quod inermis agas.
Tum quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
  Cepit, ut huic Urbi semina digna dares.
Ilia Vestalis, quid enim vetat inde moveri?
  Sacra lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
  Ponitur e summa fictilis urna coma.
Fessa resedit humi, ventosque accepit aperto
  Pectore, turbatas restituitque comas.
Dum sedet; umbrosae salices, volucresque canorae
  Fecerunt somnos, et leve murmur aquae.
Blanda quies victis furtim subrepit ocellis:
  Et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam,
  Et sua divina furta fefellit ope.
Somnus abit: iacet illa gravis. Iam scilicet intra
  Viscera, Romanae conditor Urbis, eras.
Languida consurgit, nec scit cur languida surgat,
  Et peragit tales arbore nixa sonos:
Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni.

Vidimus. An somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam: cum lapsa capillis
Dedicit ante sacros lanea vitta focos,
Inde duae pariter, visu mirabile, palmae
Surgunt. Ex illis altera maior erat:
Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
Contigeratque nova sidera summa coma.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
Terreor admonitu; corque timore micat.
Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnant,
Et lupa. Tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat: et plenam non firmis viribus urnam
Sustulit. Impleverat, dum sua visa refert.
Interea crescente Remo, crescente Quirino,
Coelesti tumidus pondere venter erat.
Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
Restabant nitido iam duo signa deo.
Silvia fit mater. Vestae simulacra feruntur
Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara deae certe tremuit, pariente ministra;
Et subiit cineres territa flamma suos.
Haec ubi cognovit contemtor Amulius aequi:
Nam raptas fratri victor habebat opes;
Amne iubet mergi geminos. Scelus unda refugit;
In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
Et picum expositis saepe tulisse cibos?
Non ego te, tantae nutrix Larentia gentis,
Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
Vester honos veniet, cum Larentalia dicam:
Acceptus Geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos,
Et suberat flavae iam nova barba comae.
Omnibus agricolis armentorumque magistris
Iliadae fratres iura petita dabant.
Saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti,
Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierunt, animos pater editus auget;
Et pudet in paucis nomen habere casis:
Romuleoque cadit traiectus Amulius ense:
Regnaque longaevo restituuntur avo.
Moenia conduntur: quae, quamvis parva fuerunt,
Non tamen expediit transiluisse Remo.
Iam, modo quae fuerant silvae, pecorumque recessus,

Urbs erat: aeternaé cum pater Urbis ait:
Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
Credor, et ut credar, pignora certa dabo;
A te principium Romano ducimus anno:
Primus de patrio nomine mensis eat.
Vox rata fit; patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur haec pietas grata fuisse deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
Hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidae, Minoïa Creta Dianam,
Vulcanum tellus Hypsipylea colit:
Iunonem Sparte, Pelopeïadesque Mycenae:
Pinigerum Fauni Maenalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis.
Arma ferae genti remque decusque dabant.
Quod si forte vacas, peregrinos inspice fastos:
Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis:
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos, Albanaque tempora constant
Factaque Telegoni moenia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Aequicolus asper,
A tribus hunc primum turba Curensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit: hic genti quartus utrique deus.
Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradideras victas victoribus artes,
Graecia, facundum, sed male forte genus.
Qui bene pugnarat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut Pleiadas Atlanteas
Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos; quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?
Signaque, quae longo Frater percenseat anno,
Ire per haec uno mense Sororis equos?
Libera currebant, et inobservata per annum
Sidera: constabat sed tamen esse deos.
Non illi coelo labentia signa movebant,
Sed sua, quae magnum perdere crimen erat.
Illaque de foeno. Sed erat reverentia foeno,

Quantum nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Unde maniplaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles et adhuc ratione carentes
Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum cum Luna repleverat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus;
Seu quia bis quino femina mense parit;
Seu quod adusque decem numero crescente venitur;
Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbes
Romulus: hastatos instituitque decem.
Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
Corpora: legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Assuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio femina moesta virum.
Neu dubites, primae fuerint quin ante Kalendae
Martis; ad haec animum signa referre potes.
Laurea Flaminibus, quae toto perstitit anno,
Tollitur: et frondes sunt in honore novae.
Ianua nunc Regis posita viret arbore Phoebi:
Ante tuas fit idem, Curia prisca, fores.
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
Dicitur; et vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores,
Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
Ad spatium belli, perfide Poene, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis: et inde
Incipit, a numero nomina quisquis habet.
Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
Pompilius menses sensit abesse duos;
Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
Nos putat; Egeria sive monente sua.
Sed tamen errabant etiamnum tempora; donec
Caesaris in multis haec quoque cura fuit.
Non haec ille deus tantaeque propaginis auctor
Credidit officiis esse minora suis:
Promissumque sibi voluit praenoscere coelum;

Nec deus ignotas hospes inire domos.
Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senos tercentum et quinque diebus
Iunxit, et e pleno tempora quarta die.
Hic anni modus est. In lustrum accedere debet,
Quae consummatur partibus, una dies.

Si licet occultos monitus audire deorum
Vatibus, ut certe fama licere putat;
Cnm sis officiis, Gradive, virilibus aptus.
Dic mihi, matronae cur tua festa colant.
Sic ego: sic posita dixit mihi casside Mavors;
Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
Nunc primum studiis pacis, deus utilis armis,
Advocor: et gressus in nova castra fero.
Nec piget incepti. Iuvat hac quoque parte morari:
Hoc solam ne se posse Minerva putet.
Disce, Latinorum vates operose dierum,
Quod petis: et memori pectore dicta nota.
Parva fuit, si prima velis elementa referre,
Roma: sed in parva spes tamen huius erat.
Moenia iam stabant, populis angusta futuris:
Credita sed turbae tunc nimis ampla suae.
Quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati;
Adspice de canna straminibusque domum.
In stipula placidi carpebat munera somni:
Et tamen ex illo venit in astra toro.
Iamque loco maius nomen Romanus habebat:
Nec coniux illi, nec socer ullus erat.
Spernebant generos inopes vicinia dives:
Et male credebar sanguinis auctor ego.
In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat,
Iugeraque inculti pauca tenere soli.
Cum pare quaeque suo coëunt volucresque feraeque,
Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus: at, quae
Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
Festa para Conso: Consus tibi caetera dicet,
Illo facta die cum sua sacra canet.
Intumuere Cures, et quos dolor attigit idem.
Tum primum generis intulit arma socer.

Iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
Tractaque erant longa bella propinqua mora.
Conveniunt nuptae dictam Iunonis in aedem:
Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
O pariter raptae, quoniam hoc commune tenemus;
Non ultra lente possumus esse piae.
Stant acies: sed utra di sint pro parte rogandi,
Eligite. Hinc coniux, hinc pater arma tenent.
Quaerendum, viduae fieri malimus, an orbae.
Consilium vobis forte piumque dabo.
Consilium dederat. Parent, crinemque resolvunt,
Moestaque funerea corpora veste tegunt.
Iam stabant acies ferro mortique paratae:
Iam lituus pugnae signa daturus erat;
Cum raptae veniunt inter patresque virosque,
Inque sinu natos pignora cara ferunt.
Ut medium campi passis tetigere capillis;
In terram posito procubuere genu.
Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
Tendebant ad avos brachia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum, tum denique visum:
Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris animusque cadunt: gladiisque remotis
Dant soceri generis, accipiuntque manus:
Laudatasque tenent natas; scutoque nepotem
Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
Inde diem, quae prima, meas celebrare Kalendas
Oebalides matres non leve munus habent.
An quia, committi strictis mucronibus ausae,
Finierant lacrimis Martia bella suis?
Vel, quod erat de me feliciter Ilia mater,
Rite colunt matres sacra, diemque meum.
Quid? quod hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit,
Et pereunt victae sole tepente nives.
Arboribus redeunt detonsae frigore frondes;
Uvidaque e tenero palmite gemma tumet.
Quaeque diu latuit, nunc se qua tollat in auras,
Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fecundus ager: pecoris nunc hora creandi:
Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
Tempora iure colunt Latiae fecunda parentes:
Quarum militiam votaque partus habet.
Adde, quod excubias regi Romanus agebat,
Qua nunc Esquilias nomina collis habet.

Illic a nuribus Iunoni templa Latinis
  Hac sunt, si memini, publica facta die.
Quid moror, et variis onero tua pectora causis?
  Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas: matris me turba frequentant.
  Haec nos praecipue tam pia causa decet.
Ferte deae flores: gaudet florentibus herbis
  Haec dea: de tenero cingite flore caput.
Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dedisti.
  Dicite, Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen gravida est: resoluto crine precetur,
  Ut solvat partus molliter illa suos.

Quis mihi nunc dicat, quare coelestia Martis
  Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianae:
  Nympha, Numae coniux, ad tua facta veni.
Vallis Aricinae silva praecinctus opaca
  Est lacus, antiqua religione sacer.
Hic latet Hippolytus furiis distractus equorum:
  Unde nemus nullis illud initur equis.
Licia dependent, longas velantia sepes,
  Et posita est meritae multa tabella deae.
Saepe potens voti, frontem redimita coronis,
  Femina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces:
  Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
  Saepe, sed exiguis haustibus, inde bibes.
Egeria est, quae praebet aquas, dea grata Camenis.
  Illa Numae coniux consiliumque fuit.
Principio nimium promtos ad bella Quirites
  Molliri placuit iure, deûmque metu.
Inde datae leges, ne firmior omnia posset:
  Coeptaque sunt pure tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque potentius aequum est:
  Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara;
  Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
Ecce deûm genitor rutilas per nubila flammas
  Spargit, et effusis aethera siccat aquis.
Non alias missi cecidere frequentius ignes.
  Rex pavet, et vulgi pectora terror habet.
Cui dea, Ne nimium terrere; piabile fulmen

Est, ait, et saevi flectitur ira Iovis.
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
Prodere, Romani numen uterque soli.
Nec sine vi tradent; adhibeto vincula captis.
Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
Quo posses viso dicere, Numen inest.
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
Manabat saxo vena perennis aquae.
Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.
Huc venit, et fonti rex Numa maetat avem.
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi;
Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt silvestria numina fontes:
Et relevant multo pectora sicca mero.
Vina quies sequitur: gelido Numa prodit ab antro,
Vinclaque sopitas addit in arta manus.
Somnus ut abscessit, tentando vincula pugnant
Rumpere; pugnantes fortius illa tenent.
Tum Numa, dî nemorum, factis ignoscite nostris,
Si scelus ingenio scitis abesse meo.
Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.
Sic Numa: sic quatiens cornua Faunus ait:
Magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro
Fas sit; habent fines numina nostra suos.
Dî sumus agrestes, et qui dominemur in altis
Montibus; arbitrium est in sua tela Iovi.
Hunc tu non poteris per te deducere coelo:
At poteris nostra forsitan usus ope.
Dixerat haec Faunus: par est sententia Pici.
Deme tamen nobis vincula, Picus ait.
Iupiter huc veniet, valida deductus ab arte.
Nubila promissi Styx mihi testis erit.
Emissi quid agant laqueis, quae carmina dicant,
Quaque trahant superis sedibus arte Iovem,
Scire nefas homini. Nobis concessa canantur,
Quaeque pio dici vatis ab ore licet.
Eliciunt coelo te, Iupiter, unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Constat Aventinae tremuisse cacumina silvae:
Terraque subsedit pondere pressa Iovis.
Corda micant regis: totoque e pectore sanguis
Fugit; et hirsutae diriguere comae.
Ut rediit animus; Da certa piamina, dixit,

Fulminis, altorum Rexque Paterque deûm;
Si tua contigimus manibus donaria puris:
Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
Annuit oranti: sed verum ambage remota
Abdidit, et dubio terruit ore virum.
Caede caput, dixit. Cui rex, Parebimus, inquit:
Caedenda est hortis eruta cepa meis.
Addidit hic, Hominis: summos, ait ille, capillos.
Postulat hic animam: cui Numa, Piscis, ait.
Risit: et, his, inquit, facito mea tela procures,
O vir colloquio non abigende meo.
Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem
Cynthius, imperii pignora certa dabo.
Dixit, et ingenti tonitru super aethera motum
Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit laetus, memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis difficilisque fides.
At certe credemur, ait, si verba sequatur
Exitus. En audi crastina, quisquis ades.
Protulerit terris cum totum Cynthius orbem,
Iupiter imperii pignora certa dabit.
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur:
Dependetque fides a veniente die.
Mollis erat tellus, rorataque mane pruina;
Ante sui populus limina regis adest.
Prodit, et in solio medius consedit acerno.
Innumeri circa stantque silentque viri.
Ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
Sollicitae mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu
Iam bene dis notas sustulit ille manus.
Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit.
Pollicitam dictis, Iupiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum iam sol emerserat orbem:
Et gravis atherio venit ab axe fragor.
Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
Credite dicenti; mira, sed acta, loquor.
A media coelum regione dehiscere coepit:
Submisere oculos cum duce turba suos.
Ecce levi scutum versatum leniter aura
Decidit. A populo clamor ad astra venit.
Tollit humo manus caesa prius ille iuvenca,
Quae dederat nulli colla premenda iugo.
Idque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est,

Quaque notes oculis, angulus omnis abest.
Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
Consilium multae calliditatis init.
Plura iubet fieri simili caelata figura,
Error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius, morum fabraeve exactior artis,
Difficile est, illud, dicere, clausit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete praemia, dixit:
Si mea nota fides, irrita nulla petes.
Iam dederat Saliis, a saltu nomina ducunt,
Armaque, et ad certos verba canenda modos.
Tum sic Mamurius, Merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.
Inde sacerdotes operi promissa vetusto
Praemia persolvunt, Mamuriumque vocant.
Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
Differ: habent parvae commoda magna morae.
Arma movent pugnam, pugna est aliena maritis.
Condita cum fuerint, aptius omen erit.
His etiam coniux apicati cincta Dialis
Lucibus impexas debet habere comas.

Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes;
Conditus e geminis Piscibus alter erit.
Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
Proximus; a vento nomen uterque tenet.

Cum croceis rorare genis Tithonia coniux
Coeperit, et quintae tempora lucis aget;
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,
Mergetur, visus effugietque tuos.
At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque causam
Unde trahat sidus, parva referre mora est.
Ampelon intonsum Satyro Nymphaque creatum
Fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis.
Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi,
Quae nunc de pueri nomine nomen habet.
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit: amissum Liber in astra vehit.

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum
Phoebus, et alatis aethera carpit equis;
Quisquis ades, canaeque colis penetralia Vestae,
Cratera Iliacis turaque pone focis.
Caesaris innumeris, quem maluit ille mereri,

Accessit titulis pontificalis honos.
Ignibus aeternis aeterni numina praesunt
Caesaris. Imperii pignora iuncta vides.
De veteris Troiae dignissima praeda favilla,
Qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit;
Ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos
Numina; cognatum, Vesta, tuere caput.
Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.
Vivite inexstincti, flammaque, Duxque, precor.

Una nota est Martis Nonis: sacrata quod illis
Templa putant lucos Veiovis ante duos.
Romulus ut saxo locum circumdedit alto;
Quilibet, Huc, inquit, confuge, tutus eris.
O quam de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quam non invidiosa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet;
Disce, quis iste deus, curve vocetur ita.
Iupiter est iuvenis: iuveniles adspice vultus.
Adspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina, post ausos coelum affectare Gigantas,
Sumta Iovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Ossa novis, et Pelion altior Ossa
Arsit, et in solida fixus Olympus humo.
Stat quoque capra simul: Nymphae pavisse feruntur
Cretides: infanti lac dedit illa Iovi.
Nunc vocor ad nomen. Vegrandia farra coloni,
Quae male creverunt, vescaque parva vocant.
Vis ea si verbi est; cur non ego Veiovis aedem
Aedem non magni suspicer esse Iovis?
Iamque, ubi coeruleum variabunt sidera coelum,
Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic caesae gravida cervice Medusae
Sanguine respersis prosiluisse iubis.
Huic supra nubes et subter sidera lapso
Coelum pro terra, pro pede penna fuit.
Iamque indignanti nova frena receperat ore,
Cum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur coelo, quod pennis ante petebat:
Et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam
Gnosida. Theseo crimine facta dea est.
Iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum,
Quae dedit ingrato fila legenda viro.

Sorte tori gaudens, Quid flebam rustica, dixit?
Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber, depexus crinibus, Indos
Vincit, et Eoo dives ab orbe venit.
Inter captivas facie praestante puellas
Grata nimis Baccho filia regis erat.
Flebat amans coniux, spatiataque littore curvo
Edidit incultis talia verba comis:
En iterum similes, fluctus, audite querelas:
En iterum lacrimas accipe, arena, meas.
Dicebam, memimi, periure et perfide Theseu.
Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat.
Nomine mutato causa relata mea est.
O utinam mea sors, qua primum coeperat, isset!
Iamque ego praesenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber, arenis
Servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis, leviorque tuis quae tempora cingunt,
Frondibus, in lacrimas cognite Bacche meas,
Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu ubi pacta fides? ubi, quae iurare solebas?
Me miseram, quoties haec ego verba loquor!
Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
Iudicio peccas turpius ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar;
Ne toties falli digna fuisse puter.
Praecipue cupiam celari Thesea; ne te
Consortem culpae gaudeat esse suae.
At, puto, praeposita est fuscae mihi candida pellex.
Eveniat nostris hostibus ille color.
Quid tamen hoc refert, vitio si gratior ipso est?
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem praesta; nec praefer amoribus ullam
Coniugis, assuetae semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri:
Me tua: at hic laudi est, ille pudendus amor.
Ne noceat, quod amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat,
Quod flammas nobis fassus es ipse tuas.
Nec, quod nos uris, mirum factis. Ortus in igne
Diceris, et patria raptus ab igne manu.
Ille ego sum, cui tu solitus promittere coelum.
Heu mihi, pro coelo qualia dona fero!

Dixerat: audibat iamdudum verba querentis
  Liber, ut a tergo forte secutus erat.
Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccat:
  Et, Pariter coeli summa petamus, ait.
Tu mihi iuncta toro, mihi iuncta vocabula sumes:
  Iam tibi mutatae Libera nomen erit.
Sintque tuae tecum faciam monumenta coronae;
  Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.
Dicta facit: gemmasque novem transformat in ignes;
  Aurea per stellas nunc micat illa novem.

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
  Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
  Quem Tiberis curvis in latus urget aquis.
Qui tamen eiecta si forte tenebitur unda;
  Coelius accipiet pulverulentus equos.

Idibus est Annae festum geniale Perennae,
  Haud procul a ripis, advena Thybri, tuis.
Plebs venit, ac virides passim disiecta per herbas
  Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
Sub Iove pars durat: pauci tentoria ponunt:
  Sunt, quibus e ramis frondea facta casa est:
Pars ibi pro rigidis calamos statuere columnis:
  Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
  Quot sumant cyathos; ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos;
  Quae sit per calices facta Sibylla suos.
Illic et cantant, quidquid didicere theatris;
  Et iactant faciles ad sua verba manus:
Et ducunt posito duras cratere choreas,
  Cultaque diffusis saltat amica comis.
Cum redeunt, titubant; et sunt spectacula vulgo:
  Et fortunatos obvia turba vocant.
Occurri nuper: visa est mihi digna relatu
  Pompa: senem potum pota trahebat anus.
Quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat,
  Fabula proposito nulla tacenda meo.
Arserat Aeneae Dido miserabilis igne:
  Arserat exstructis in sua fata rogis.
Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
  Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem:

Ipsa sua Dido concidit usa manu.
Protinus invadunt Numidae sine vindice regnum;
Et potitur capta Maurus Iarba domo.
Seque memor spretum, Thalamis tamen, inquit, Elissae
En ego, quem toties repulit illa, fruor.
Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error; ut olim
Amisso dubiae rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area messes,
Inque cavos ierant tertia musta lacus;
Pellitur Anna domo: lacrimansque sororia linquit
Moenia. Germanae iusta dat ante suae.
Mista bibunt molles lacrimis unguenta favillae;
Vertice libatas accipiuntque comas.
Terque, Vale, dixit: cineres ter ad ora relatos
Pressit, et est illis visa subesse soror.
Nacta ratem comitemque fugae, pede labitur aequo,
Moenia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyrae
Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto.
Hospes opum dives rex ibi Battus erat.
Qui postquam didicit casus utriusque sororis;
Haec, inquit, tellus quantulacunque tua est.
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus;
Seb timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat bis sol sua: tertius ibat
Annus, et exsulibus terra petenda nova est.
Frater adest, belloque petit. Rex arma perosus,
Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.
Iussa fugit, ventoque ratem committit et undis.
Asperior quovis aequore frater erat.
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Purus ager: Cameren incola turba vocant.
Illuc cursus erat. Nec longius abfuit inde,
Quam quantum novies mittere funda potest.
Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura.
Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
Fertur: et ex oculis visa refugit humus.
Assiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec iam moderator habenis

Utitur; at votis hic quoque poscit opem.
Iactatur tumidas exsul Phoenissa per undas;
Humidaque opposita lumina veste tegit.
Tum primum Dido felix est dicta sorori,
Et quaecunque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine littus
Puppis: et, expositis omnibus, hausta perit.
Iam pius Aeneas regno nataque Latini
Auctus erat, populus miscueratque duos.
Littore dotali, solo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter,
Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam
Esse. Quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Aeneas: Anna est, exclamat Achates.
Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
Ante oculos miserae fata sororis erant.
Sensit, et alloquitur trepidam Cythereïus heros.
Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuae.
Anna, per hanc iuro, quam quondam audire solebas
Tellurem fato prosperiore dari;
Perque deos comites, hac nuper sede locatos;
Saepe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
Ne refer. Adspexi non illo pectore digna
Vulnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
Sive deus; regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissae.
Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
Talia dicenti, neque enim spes altera restat,
Credidit, errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus;
Incipit Aeneas; caetera turba silet;
Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia coniux,
Est mihi: consumsi naufragus huius opes.
Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora:
Quam precor ut carae more sororis ames.
Omnia promitit, falsumque Lavinia vulnus
Mente premit tacita, dissimulatque fremens.
Donaque cum videat praeter sua lumina ferri
Multa palam; mitti clam quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat. Furialiter odit;

Et parat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat: ante torum visa est adstare sororis
Squalenti Dido sanguinolenta coma;
Et fuge, ne dubita, moestum, fuge, dicere, tectum.
Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit; et velox humili super arva fenestra
Se iacit. Audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta,
Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
Creditur, et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
Quaeritur. Apparent signa notaeque pedum.
Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est, Placidi sum Nympha Numici:
Amne perenne latens Anna Perenna vocor.
Protinus erratis laeti vescuntur in agris;
Et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus haec Luna est, quia mensibus impleat annum:
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
Teque Iovi primos, Anna, dedisse cibos.
Haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad auras
Fama: nec a vera dissidet illa fide.
Plebs vetus, et nullis etiamnum tuta tribunis,
Fugit; et in Sacri vertice montis erat.
Iam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
Victus, et humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis
Pauper, sed multae sedulitatis, anus.
Illa, levi mitra canos redimita capillos,
Fingebat tremula rustica liba manu.
Atque ita per populum fumantia mane solebat
Dividere. Haec populo copia grata fuit.
Pace domi facta signum posuere Perennae,
Quod sibi defectis illa tulisset opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscoena puellae,
Dicere: nam coëunt, certaque probra canunt.
Nuper erat dea facta; venit Gradivus ad Annam;
Et cum seducta talia verba facit.
Mense meo coleris: iunxi mea tempora tecum:
Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armifer armiferae correptus amore Minervae

Uror: et hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, di studio similes coëamus in unum.
Conveniunt partes hae tibi, comis anus.
Dixerat. Illa deum promisso ludit inani;
Et stultam dubia spem trahit usque mora,
Saepius instanti, Mandata peregimus, inquit:
Evictas precibus vix dedit illa manus.
Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc
Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumturus subito Mars adspicit Annam;
Nunc pudor elusum, nunc subit ira deum.
Ridet amatorem carae nova Diva Minervae:
Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde ioci veteres obscoenaque dicta canuntur:
Et iuvat hanc magno verba dedisse deo.
Praeteriturus eram gladios in Principe fixos;
Cum sic a castis Vesta locuta focis:
Ne dubita meminisse: meus fuit ille Sacerdos.
Sacrilegae telis me petiere manus.
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
Quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.
Ille quidem coelo positus Iovis atria servat;
Et tenet in Magno templa dicata Foro.
At quicunque nefas ausi, prohibente deorum
Numine, polluerant pontificale caput;
Morte iacent merita. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
Caesaris: ulcisci iusta per arma patrem.

Postera cum teneras Aurora refecerit herbas;
Scorpios a prima parte videndus erit.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
Nec referam Semelen: ad quam nisi fulmina secum
Iupiter afferret, parvus inermis eras:
Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
Expletum patrio corpore matris onus.
Sithonas, et Scythicos longum enumerare triumphos,
Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
Tu quoque Thebanae mala praeda tacebere matris;
Inque tuum Furiis acte, Lycurge, genu.
Ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
Dicere. Sed non est carminis huius opus.

Carminis huius opus, causas expromere, quare
Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus arae sine honore fuerunt,
Liber, et in gelidis herba reperta focis.
Te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
Primitias magno seposuisse Iovi.
Cinnama tu primus captivaque tura dedisti,
Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen,
Libaque: quod sacris pars datur inde focis.
Liba deo fiunt, succis quia dulcibus ille
Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro:
Non habet ingratos fabula nostra iocos:
Iamque erat ad Rhodopen, Pangaeaque florida ventum:
Aeriferae comitum concrepuere manus.
Ecce novae coëunt volucres tinnitibus actae:
Quaque movent sonitus aera, sequuntur apes.
Colligit errantes, et in arbore claudit inani
Liber: et inventi praemia mellis habet.
Ut Satyri levisque senex tetigere saporem;
Quaerebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo:
Adspicit et ceras, dissimulatque senex.
Utque piger pandi tergo residebat aselli;
Applicat hunc ulmo corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus:
Atque avide trunco condita mella petit.
Millia crabronum coëunt; et vertice nudo
Spicula defigunt, oraque summa notant.
Ille cadit praeceps, et calce feritur aselli:
Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
Rident. Percusso claudicat ille genu.
Ridet et ipse deus: limumque inducere monstrat.
Hic paret monitis, et linit ora luto.
Melle pater fruitur: liboque infusa calenti
Iure repertori candida mella damus.
Femina cur praestet, non est rationis opertae.
Femineo thyrso concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quaeris? vinosior aetas
Haec est, et gravidae munera vitis amans.
Cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho
Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.

Nysiades Nymphae, puerum quaerente noverca,
Hanc frondem cunis opposuere novis.
Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive, quod ipse puer semper iuvenisque videris;
Et media est aetas inter utrumque tibi:
Seu quia tu pater es; patres sua pignora, natos
Commendant curae numinibusque tuis.
Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, et vitae liberioris iter.
An quia, cum prisci colerent studiosius agros,
Et patrio faceret rure senator opus;
Et caperet fasces a curvo consul aratro,
Nec crimen duras esset habere manus;
Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem?
Sed dis, non studiis ille dabatur honos.
Luce sua ludos uvae commentor habebat,
Quos cum taedifera nunc habet ipse dea.
Ergo, ut tironem celebrare frequentia possit,
Visa dies dandae non aliena togae.
Mite, Pater, caput huc placataque cornua vertas;
Et des ingenio vela secunda meo.
Itur ad Argeos, qui sint, sua pagina dicet,
Hac, si commemini, praeteritaque die.
Stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton
Miluus. Haec illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, si vis cognoscere, coelum;
Saturnus regnis ab Iove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quaeque fuit fatis debita, poscit opem.
Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, aeternos vincere posse deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi:
Et iam iam flammis exta daturus erat.
Iupiter alitibus rapere imperat. Attulit illi
Miluus: et meritis venit in astra suis.

Una dies media est; et fiunt sacra Minervae:
Nominaque a iunctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro.

Causa, quod est illa nata Minerva die.
Altera tresque super strata celebrantur arena.
Ensibus exsertis bellica laeta dea est.
Pallada nunc pueri, teneraeque ornate puellae.
Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata, lanam mollire puellae
Discant, et plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit; et rarum pectine denset opus.
Hanc cole, qui maculas laesis de vestibus aufers:
Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam invita faciat bene vincula plantae
Pallade; sit Tychio doctior ille licet.
Et licet antiquo manibus collatus Epeo
Sit prior; irata Pallade mancus erit.
Vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
Munera de vestris pauca referte deae.
Nec vos turba deam, censu fraudata, magistri
Spernite; discipulos attrahit illa novos.
Quique moves coelum, tabulamque coloribus uris;
Quique facis docta mollia saxa manu.
Mille dea est operum: certe dea carminis illa est.
Si mereor, studiis adsit amica meis.
Coelius ex alto qua mons descendit in aequum,
Hic ubi non plana est, sed prope plana via est;
Parva licet videas Captae delubra Minervae,
Quae dea natali coepit habere suo.
Nominis in dubio causa est. Capitale vocamus
Ingenium sollers: ingeniosa dea est.
An, quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clipeo prosiluisse suo?
An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
Venit; et hoc ipsum littera prisca docet?
An, quod habet legem, capitis quae pendere poenas
Ex illo iubeat furta reperta loco?
A quacunque trahis ratione vocabula, Pallas;
Pro Ducibus nostris aegida semper habe.
Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
Admonet, et forti sacrificare deae.
Nunc potes ad solem sublato dicere vultu:
Hic here Phrixeae vellera pressit ovis.
Seminibus tostis sceleratae fraude novercae
Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet,

Quam sterili terrae Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus pro semine nuntiat Helles
Et iuvenis Phrixi funera sorte peti.
Utque recusantem cives, et tempus, et Ino
Compulerunt regem iussa nefanda pati;
Et soror, et Phrixus velati tempora ramis,
Stant simul ante aras, iunctaque fata gemunt.
Adspicit hos, ut forte pependerat aethere, mater;
Et ferit attonita pectora nuda manu:
Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
Desilit: et natos eripit inde suos.
Utque fugam rapiant, aries nitidissimus auro
Traditur. Ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
Femina; cum de se nomina fecit aquae.
Paene simul periit, dum vult succurere lapsae,
Frater, et extentas porrigit usque manus.
Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
Coeruleo iunctam nescius esse deo.
Littoribus tactis aries fit sidus: at huius
Pervenit in Colchas aurea lana domos.

Tres ubi Luciferos veniens praemiserit Eos;
Tempora nocturnis aequa diurna feres.

Inde quater pastor saturos ubi clauserit hoedos,
Canuerint herbae rore recente quater;
Ianus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,
Et Romana Salus, araque Pacis erit.

Luna regit menses. Huius quoque tempora mensis
Finit Aventino Luna colenda iugo.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER QUARTUS.

Alma, fave vati, geminorum mater Amorum.
Ad vatem vultus retulit illa suos.
Quid tibi, ait, mecum? certe maiora canebas.
Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis dea, respondi, de vulnere. Risit: et aether
Protinus ex illa parte serenus erat.
Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
Quae decuit, primis sine crimine lusimus annis:
Nunc teritur nostris area maior equis.
Tempora cum causis, annalibus eruta priscis,
Lapsaque sub terras, ortaque signa cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem.
Et vatem, et mensem scis, Venus, esse tuos.
Mota Citheriaca leviter mea tempora myrto
Contigit: et, Coeptum perfice, dixit, opus.
Sensimus; et subito causae patuere dierum.
Dum licet, et spirant flamina, navis eat.
Si qua tamen pars te de fastis tangere debet,
Caesar, in Aprili, quo tenearis, habes.
Hic ad te magna descendit imagine mensis,
Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
Vidit, et auctores retulit ipse suos.
Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
Quod sibi nascenti proxima causa fuit;
Sic Venerem, gradibus multis in gente repertam,

Alterius voluit mensis habere locum.
Principiumque sui generis, revolutaque quaerens
Saecula, cognatos venit ad usque deos.
Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum
Scilicet; Electran concubuisse Iovi?
Huius Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
Assaracon creat hic: Assaracusque Capyn.
Proximus Anchisen, cum quo commune parentis
Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Aeneas, pictas spectata per ignes,
Sacra, patremque humeris, altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli:
Unde domus Teucros Iulia tangit avos.
Postumus huic: qui, quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est: subit Alba Latinum:
Proximus est titulis Epitos, Alba, tuis.
Ille dedit Capyi recidiva vocabula Troiae:
Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet;
Dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
Iam tamen Agrippan genitum, Remulumque nepotem
Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos: locus inde vocatus,
Mons quoque. Post illum tradita regna Procae.
Quem sequitur diri Numitor germanus Amuli.
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patruo Lausus: placet Ilia Marti;
Teque parit, gemino iuncte Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
Dixit; et emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes;
Tempora dis generis continuata dedit.
Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror: a spumis est dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Graio rem nomine dici:
Itala nam tellus Graecia maior erat.
Venerat Evander plena cum classe suorum:
Venerat Alcides, Graius uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
Claviger: et tanto est Albula pota deo.
Dux quoque Neritius. Testes Laestrygones exstant:
Et quod adhuc Circes nomina littus habet.
Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi

Stabant, Archolicae quod posuere manus.
Venerat Atridae fatis agitatus Halesus;
A quo se dictam terra Falisca putat.
Adiice Troianae suasorem Antenora pacis,
Et generum Oeniden, Appule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
Attulit Aeneas in loca nostra deos.
Huius erat Solymus Phrygia comes exsul ab Ida:
A quo Sulmonis moenia nomen habent;
Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, nostrae.
Me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
Ergo ego tam longe? sed supprime, Musa, querelas:
Non tibi sunt moesta sacra canenda lyra.
Quo non livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
Eripuisse velint, invideantque, Venus.
Nam, quia Ver aperit tunc omnia, densaque cedit
Frigoris asperitas, fetaque terra patet;
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
Quem Venus iniecta vindicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
Illa tenet nullo regna minora deo:
Iuraque dat coelo, terrae, natalibus undis;
Perque suos initus continet omne genus.
Illa deos omnes, longum enumerare, creavit:
Illa satis causas arboribusque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum;
Et docuit iungi cum pare quemque sua.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
Nec coëant pecudes, si levis absit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
Frontem dilectae laedere parcit ovis.
Deposita taurus sequitur feritate iuvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne tremit.
Vis eadem, lato quodcunque sub aequore vivit,
Servat, et innumeris piscibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
Venerunt cultus mundaque cura sui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negata
Dicitur ad clausas concinuisse fores.
Eloquiumque fuit duram exorare puellam:
Proque sua causa quisque disertus erat.
Mille per hanc artes motae: studioque placenti,
Quae latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi

Audeat? a nobis sit procul iste furor.
Quid? quod ubique potens, templisque frequentibus aucta,
Urbe tamen nostra ius dea maius habet.
Pro Troia, Romane, tua Venus arma ferebat,
Cum gemuit teneram cuspide laesa manum;
Coelestesque duas Troiano iudice vicit.
Ah! novim victas hoc meminisse deas!
Assaracique nurus dicta est; ut scilicet olim
Magnus Iüleos Caesar haberet avos.
Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum.
Vere nitent terrae: vere remissus ager.
Nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt;
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formosa Venus formoso tempore digna est:
Utque solet, Marti continuata suo.
Vere monet curvas materna per aequora puppes
Ire: nec hibernas iam timuisse minas.
Rite deam Latiae colitis matresque nurusque,
Et vos, quis vittae longaque vestis abest.
Aurea marmoreo redimicula solvite collo:
Demite divitias: tota lavanda dea est.
Aurea siccato redimicula reddite collo;
Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
Vos quoque sub viridi myrto iubet illa lavari:
Causaque, cur iubeat, discite, certa subest.
Littore siccabat rorantes nuda capillos.
Viderunt Satyri, turba proterva, deam.
Sensit, et opposita texit sua corpora myrto.
Tuta fuit facto: vosque referre iubet.
Discite nunc, quare Fortunae tura Virili
Detis eo, calida qui locus humet aqua.
Accipit ille locus posito velamine cunctas;
Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
Praestat: et hoc parvo ture rogata facit.
Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver
Sumere, et expressis mella liquata favis.
Cum primum cupido Venus est deducta marito;
Hoc bibit. Ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate: sub illa
Et forma, et mores, et bona fama manet.
Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est,
Cumaeam, veteres, consuluistis anum.
Templa iubet Veneri fieri; quibus ordine factis,

Inde Venus verso nomina corde tenet.
Semper ad Aeneadas placido, pulcerrima, vultu
Respice, totque tuas, Diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
Scorpios in virides praecipitatur aquas.

Nox ubi transierit, coelumque rubescere primo
Coeperit, et tactae rore querentur aves;
Semustamque facem vigilata nocte viator
Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus;
Pliades incipiunt humeros relevare paternos:
Quae septem dici, sex tamen esse solent.
Seu quod in amplexum sex hinc venere deorum;
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt:
Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celaeno:
Maian, et Electran, Taygetenque Iovi:
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit.
Poenitet; et facti sola pudore latet.
Sive quod Electra Troiae spectare ruinas
Non tulit: ante oculos opposuitque manum.

Ter sine pepetuo coelum versetur in axe;
Ter iungat Titan, terque resolvat equos;
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, et Idaeae festa Parentis erunt.
Ibunt semimares, et inania tympana tundent;
Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.
Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena sonat, ludique vocant. Spectate, Quirites;
Et fora Marte suo litigiosa vacent.
Quaerere multa libet: sed me sonus aeris acuti
Terret, et horrendo lotos adunca sono.
Da, dea, quas sciter, doctas, Cybeleïa, neptes.
Audit; et has curae iussit adesse meae.
Pandite, mandati memores, Heliconis alumnae,
Gaudeat assiduo cur dea Magna sono.
Sic ego; sic Erato: mensis Cythereïus illi
Cessit, quod teneri nomen Amoris habet:
Reddita Saturno sors haec erat; Optime regum,
A nato sceptris excutiere tuis.
Ille suam metuens, ut quaeque erat edita, prolem
Devorat; immersam visceribusque tenet.
Saepe Rhea questa est toties fecunda, nec unquam
Mater; et indoluit fertilitate sua.

Iupiter ortus erat. Pro magna teste vetustas
  Creditur. Acceptam parce movere fidem.
Veste latens saxum coelesti viscere sedit.
  Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua iam dudum resonat tinnitibus Ide,
  Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clipeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
  Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priscique imitamina facti
  Aera deae comites raucaque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
  Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.
Desierat. Coepi: Cur huic, genus acre, leones
  Praebent insolitas ad iuga curva iubas?
Desieram. Coepit: Feritas mollita per illam
  Creditur: id curru testificata suo est.
At cur turrita caput est ornata corona?
  An Phrygiis turres urbibus illa dedit?
Annuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi
  Impetus? Ut tacui, Pieris orsa loqui:
Phryx puer in silvis facie spectabilis, Attis,
  Turrigeram casto vinxit amore deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri:
  Et dixit, Semper fac puer esse velis.
Ille fidem iussit dedit; et, Si mentiar, inquit,
  Ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi.
Fallit; et in Nympha Sagaritide desinit esse,
  Quod fuit. Hinc poenas exigit ira deae.
Naida vulneribus succidit in arbore factis.
  Illa perit. Fatum Naidos arbor erat.
Hic furit; et, credens thalami procumbere tectum,
  Effugit, et cursu Dindyma summa petit.
Et modo, Tolle faces; Remove, modo, verbera, clamat.
  Saepe Palaestinas iurat adesse deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto;
  Longaque in immundo pulvere tracta coma est.
Voxque fuit, Merui: meritas dem sanguine poenas.
  Ah pereant partes, quae nocuere mihi!
Ah pereant! dicebat adhuc. Onus inguinis aufert;
  Nullaque sunt subito signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hinc, mollesque ministri
  Caedunt iactatis vilia membra comis.
Talibus Aoniae facunda voce Camenae
  Reddita quaesiti causa furoris erat.

Hoc quoque, dux operis, moneas, precor, unde petita
Venerit; an nostra semper in Urbe fuit?
Dindymon, et Cybelen, et amoenam fontibus Iden
Semper, et Iliacas Mater amavit opes.
Cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros:
Est dea sacriferas paene secuta rates.
Sed nondum fatis Latio sua numina posci
Senserat: assuetis substiteratque locis.
Post, ut Roma potens opibus iam saecula quinque
Vidit, et edomito sustulit orbe caput;
Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
Inspicit. Inspectum tale fuisse ferunt:
Mater abest; Matrem iubeo, Romane, requiras.
Cum veniet, casta est accipienda manu.
Obscurae sortis Patres ambagibus errant,
Quaeve parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Paean; Divûmque arcessite Matrem,
Inquit: in Idaeo est invenienda iugo.
Mittuntur proceres. Phrygiae tum sceptra tenebat
Attalus; Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam: longo tremuit cum murmure tellus;
Et sic est adytis diva locuta suis:
Ipsa peti volui: ne sit mora: mitte volentem.
Dignus Roma locus, quo deus omnis eat.
Ille soni terrore pavens, Proficiscere, dixit;
Nostra eris; in Phrygios Roma refertur avos.
Protinus innumerae caedunt pineta secures
Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
Mille manus coëunt: et picta coloribus ustis
Coelestum Matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati;
Longaque Phrixeae stagna sororis adit:
Rhoeteumque rapax, Sigeaque litora transit;
Et Tenedon, veteres Eëtionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta;
Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, et vastae nomina fecit aquae.
Tum laeva Creten, dextra Pelopeïdas undas
Deserit: et Veneri sacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
Brontes, et Steropes, Acmonidesque solent:
Aequoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
Prospicit a remis, Ausoniamque tenet.

Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
  Dividit, et campo liberiore natat.
Omnis Eques, mistaque gravis cum Plebe Senatus
  Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, nataeque, nurusque;
  Quaeque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant.
  Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu tellus fuerat: sitis usserat herbas;
  Sedit limoso pressa carina vado.
Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat;
  Adiuvat et fortes voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
  Attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto;
  Nec facies impar nobilitate fuit.
Casta quidem, sed non et credita. Rumor iniquus
  Laeserat, et falsi criminis acta rea est.
Cultus, et ornatis varie prodisse capillis,
  Obfuit, ad rigidos promtaque lingua senes.
Conscia mens recti famae mendacia risit:
  Sed nos in vitium credula turba sumus.
Haec ubi castarum processit ab agmine matrum,
  Et manibus puram fluminis hausit aquam;
Ter caput irrorat, ter tollit in aethera palmas.
  Quicunque adspiciunt, mente carere putant.
Submissoque genu, vultus in imagine divae
  Figit, et hos edit, crine iacente, sonos:
Supplicis, alma, tuae, genetrix fecunda deorum,
  Accipe sub certa conditione preces.
Casta negor. Si tu damnas; meruisse fatebor.
  Morte luam poenas iudice victa dea.
Sed, si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
  Re dabis, et castas casta sequere manus.
Dixit: et exiguo funem conamine traxit.
  Mira, sed et scena testificata loquar.
Mota dea est; sequiturque ducem, laudatque sequendo.
  Index laetitiae fertur in astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
  Ostia dixerunt, unde sinister abit.
Nox aderat: querno religant a stipite funem:
  Dantque levi somno corpora functa cibo.
Lux aderat: querno solvunt a stipite funem:
  Ante tamen posito tura dedere foco.

Ante coronatam puppim sine labe iuvencam
Mactarunt, operum coniugiique rudem.
Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo,
Et nomen magno perdit ab amne minor.
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis Dominam sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur;
Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia praecedit laeto celeberrima vultu,
Credita vix tandem teste pudica dea.
Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:
Sparguntur iunctae flore recente boves.
Nasica accepit: templi tunc extitit auctor.
Augustus nunc est: ante Metellus erat.
Substitit hic Erato. Mora sit, si caetera quaeram.
Dic, inquam, parva cur stipe quaerat opes?
Contulit aes populus; de quo delubra Metellus
Fecit, ait. Dandae mos stipis inde manet.
Cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes.
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis sedibus omen idem.
Institeram, quare primi Megalesia ludi
Urbe forent nostra: cum dea, sensit enim,
Illa deos, inquit, peperit. Cessere parenti,
Principiumque dati Mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,
Cum tanto Phrygia Gallica distet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celaenas
Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
Qui bibit inde, furit. Procul hinc discedite, quis est
Cura bonae mentis: qui bibit inde, furit.
Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
In Dominae mensis? an sua causa subest?
Lacte mero veteres usi memorantur, et herbis,
Sponte sua si quas terra ferebat, ait.
Candidus elisae miscetur caseus herbae;
Cognoscat priscos ut dea prisca cibos.

Postera cum coelo motis Pallantias astris
Fulserit; et niveos Luna levarit equos;
Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini
Hac Fortuna die Publica; verus erit.

Tertia lux, memini, ludis erat. At mihi quidam

Spectanti senior, contiguusque loco,
Haec, ait, illa dies, Libycis qua Caesar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Iubae.
Dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
Glorior. Officio praefuit ille meo.
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
Inter bis quinos usus honore Viros.
Plura locuturi subito seducimur imbre.
Pendula coelestes Libra movebat aquas.
Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
Ensifer Orion aequore mersus erit.

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
Et dederit Phoebo stella fugata locum:
Circus erit pompa celeber numeroque deorum:
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hi Cereris ludi: non est opus indice causa.
Sponte deae munus promeritumque patet.
Messis erant primis virides mortalibus herbae,
Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivaci cespite gramen;
Nunc epulae tenera fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est. Bene erat iam glande reperta:
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homini, ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa iugo tauros collum praebere coëgit:
Tum primum soles eruta vidit humus.
Aes erat in pretio: chalybeïa massa latebat.
Heu quam perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres laeta est. At vos optate, coloni,
Perpetuam pacem, perpetuumque Ducem.
Farra deae micaeque licet salientis honorem
Detis, et in veteres turea grana focos.
Et, si tura aberunt, unctas accendite taedas.
Parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri.
Bos aret: ignavam sacrificate suem.
Apta iugo cervix non est ferienda securi.
Vivat, et in dura saepe laboret humo.
Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces: pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
Trinacris, a positu nomen adepta loci.

Grata domus Cereri. Multas ibi possidet urbes;
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida coelestum matres Arethusa vocarat.
Venerat ad sacras et dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquae.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores:
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul adspexit; Comites, accedite, dixit,
Et mecum vestros flore replete sinus.
Praeda puellares animos prolectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Haec implet lento calathos e vimine textos:
Haec gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curae:
Illa papa vereas subsecat ungue comas.
Has, Hyacinthe, tenes: illas, Amarante, moraris:
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant:
Plurima lecta rosa est; et sunt sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paullatim longius itur;
Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt, et visam patruus velociter aufert;
Regnaque coeruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat, Io, carissima mater,
Auferor: ipsa suos absciderat que sinus.
Panditur interea Diti via: iamque diurnum
Lumen inassueti vix patiuntur equi.
At chorus aequalis, cumulatis flore canistris,
Persephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata silet, montes ululatibus implent;
Et feriunt moesta pectora nuda manu.
Attonita est plangore Ceres; modò venerat Hennam:
Nec mora, Me miseram filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur, quales audire solemus
Threïcias passis Maenadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
Et quaerit fetus per nemus omne suos:
Sic dea, nec retinet gemitus, et concita cursu
Fertur; et e campis incipit, Henna, tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantae,
Et pressam noto pondere vidit humum,

Forsitan illa dies errori summa fuisset,
Si non turbassent signa reperta sues.
Iamque Leontinos, Amenanaque flumina cursu
Praeterit, et ripas, herbifer Aci, tuas:
Praeterit et Cyanen, et fontem lenis Anapi;
Et te, verticibus non adeunde Gela.
Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque;
Quaque Symaetheas accipit aequor aquas.
Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
Quique locus curvae nomina falcis habet:
Himeraque, et Didymen, Acragantaque, Tauromenonque,
Sacrorumque Melan pascua laeta boum.
Hinc Camerinan adit, Thapsonque et Heloria Tempe;
Quaque patet Zephyro semper apertus Eryx.
Iamque Peloriaden, Lilybaeaque, iamque Pachynon
Lustrarat, terrae cornua prima suae.
Quacunque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
Implet: ut amissum cum gemit ales Ityn.
Perque vices modo, Persephone, modo, Filia, clamat.
Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
Audit: et alternis nomen utrumque perit.
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
Vox erat, Hac gressus siqua puella tulit?
Iam color unus inest rebus; tenebrisque teguntur
Omnia: iam vigiles conticuere canes.
Alta iacet vasti super ora Typhoëos Aetne,
Cuius anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus:
Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur.
Est specus exesi structura pumicis asper;
Non homini regio, non adeunda ferae:
Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
Iungit, et aequoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes, et te, Zanclaea Charybdi;
Et vos, Nisaei, naufraga monstra, canes;
Adriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hic primum sedit gelido moestissima saxo.
Illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
Sub Iove duravit multis immota diebus,
Et lunae patiens, et pluvialis aquae.
Fors sua cuique loco est. Quo nunc Cerealis Eleusin,
Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.

Ille domum glandes excussaque mora rubetis
Portat, et arsuris arida lingua focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas;
Et tener in cunis filius aeger erat.
Mater, ait virgo; mota est dea nomine matris;
Quid facis in solis incomitata iugis?
Restitit et senior, quamvis onus urget: et orat
Tecta suae subeat quantulacunque casae.
Illa negat: simularat anum, mitraque capillos
Presserat: instanti talia dicta refert:
Sospes eas, semperque parens; mihi filia rapta est.
Heu melior quanto sors tua sorte mea!
Dixit: et, ut lacrimae, neque enim lacrimare deorum est,
Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter, molles animi, virgoque senexque;
E quibus haec iusti verba fuere senis:
Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes,
Surge: nec exiguae despice tecta casae.
Cui dea, Duc, inquit: scisti, qua cogere posses.
Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger,
Nec capiat somnos, invigiletque malis.
Illa soporiferum, parvos initura penates,
Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
Longamque imprudens exsolüisse famem.
Quae quia principio posuit ieiunia noctis;
Tempus habent mystae sidera visa cibi.
Limen ut intravit, luctus videt omnia plena.
Iam spes in puero nulla salutis erat.
Matre salutata, mater Metanira vocatur,
Tangere dignata est os puerile suo.
Pallor abit, subitaeque vigent in corpore vires.
Tantus coelesti venit ab ore vigor.
Tota domus laeta est, hoc est materque paterque
Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomaque, et in teneris aurea mella favis.
Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
Triptolemum gremio sustulit illa suo.
Terque manu permulsit eum: tria carmina dixit,
Carmina mortali non referenda sono.

Inque foco pueri corpus vivente favilla
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater; et amens,
Quid facis? exclamat; membraque ab igne rapit.
Cui dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
Irrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit,
Et seret, et culta praemia tollet humo.
Dixit: et egrediens nubem trahit, inque dracones
Transit, et aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum, Piraeaque tuta recessu
Linquit, et in dextrum quae iacet ora latus.
Hinc init Aegaeum, quo Cycladas adspicit omnes;
Ioniumque rapax, Icariumque legit.
Perque urbes Asiae longum petit Hellespontum;
Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos;
Hinc Libys, hinc Meroë, siccaque terra subest.
Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Teque future parens, Thybri, potentis aquae,
Quo feror? immensum est erratas dicere terras:
Praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat et in coelo: liquidique immunia ponti
Alloquitur gelido proxima signa polo:
Parrhasides stellae, namque omnia nosse potestis,
Aequoreas nunquam cum subeatis aquas:
Persephonen miserae natam monstrate parenti.
Dixerat. Huic Helice talia verba refert:
Crimine nox vacua est. Solem de virgine rapta
Consule, qui late facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quaeris, ait, ne vana labores,
Nupta Iovis fratri tertia regna tenet.
Questa diu secum sic est affata Tonantem:
Maximaque in vultu signa dolentis erant;
Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata;
Dimidium curae debet habere tuae.
Orbe pererrato, sola est iniuria facti
Cognita; commissi praemia raptor habet.
At neque Persephone digna est praedone marito,
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
Quam nunc, te coeli sceptra tenente, tuli?
Verum impune ferat: nos haec patiamur inultae.
Reddat, et emendet facta priora novis.

Iupiter hanc lenit, factumque excusat amore;
Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior. Posita est mihi regia coelo.
Possidet alter aquas: alter inane Chaos.
Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
Statque semel iuncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, siquidem ieiuna remansit;
Sin minus, inferni coniugis uxor erit.
Tartara iussus adit sumtis Caducifer alis:
Speque redit citius, visaque certa refert.
Rapta tribus, dixit, solvit ieiunia granis,
Punica quae lento cortice poma tegunt.
Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
Moesta parens; longa vixque refecta mora est.
Atque ita, Nec nobis coelum est habitabile, dixit:
Taenaria recipi me quoque velle iube.
Et factura fuit: pactus nisi Iupiter esset,
Bis tribus ut coelo mensibus illa foret.
Tum demum vultusque Ceres animumque recepit;
Imposuitque suae spicea serta comae.
Largaque provenit cessatis messis in arvis;
Et vix congestas area cepit opes.
Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas
Sumite: nunc pulli velleris usus abest.

Occupat Apriles Idus cognomine Victor
Iupiter: hac illi sunt data templa die.
Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
Atria Libertas coepit habere sua.

Luce secutura tutos pete, navita, portus:
Ventus ab occasu grandine mistus erit.
Sit licet et fuerit; tamen hac Mutinensia Caesar
Grandine militia contudit arma sua.

Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus:
Pontifices forda sacra litate bove.
Forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo.
Hinc etiam fetus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus est: gravidae nunc semine terrae.
Telluri plenae victima plena datur.
Pars cadit arce Iovis: ter denas Curia vaccas
Accipit, et largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
Sectaque fumosis exta dedere focis;

Igne cremat vitulos, quae natu maxima, Virgo,
Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numa, fructu non respondente labori,
Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus;
Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis;
Et levis obsesso stabat avena solo:
Et pecus ante diem partus edebat acerbos:
Agnaque nascendo saepe necabat ovem.
Silva vetus, nullaque diu violata securi
Stabat, Maenalio sacra relicta deo.
Ille dabat tacitis animo responsa quieto
Noctibus. Hic geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
Sternitur in duro vellus utrumque solo.
Bis caput intonsum fontana spargitur unda;
Bis sua faginea tempora fronde premit.
Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
Ponere: nec digitis annulus ullus inest.
Veste rudi tectus supra nova vellera corpus
Ponit, adorato per sua verba deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
Nox venit, et secum somnia nigra trahit.
Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,
Edidit a dextro talia dicta toro:
Morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum:
Det sacris animas una necata duas.
Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit,
Et secum ambages caecaque iussa refert.
Expedit errantem nemori gratissima coniux:
Et dixit, Gravidae posceris exta bovis.
Exta bovis dantur gravidae: felicior annus
Provenit, et fructum terra pecusque fuerunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Iussit, et aetherios praecipitavit equos;
Ut titulum imperii quam primum luce sequenti
Augusto iuveni prospera bella darent.

Sed iam praeteritas quartus tibi Lucifer Idus
Respicit. Hac Hyades Dorida nocte petunt.

Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas;
Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur missae vinctis ardentia taedis

Terga ferant vulpes, causa docenda mihi.
Frigida Carseolis, nec olivis apta ferendis,
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam,
Parva, sed assiduis uvida semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus aedes.
Demserat emeritis iam iuga Phoebus equis.
Is mihi multa quidem, sed et haec, narrare solebat,
Unde meum praesens instrueretur opus:
Hoc, ait, in campo, campumque ostendit, habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum: sive usus aratri,
Sive cavae falcis, sive bidentis erat.
Haec modo verrebat stantem tibicine villam:
Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos:
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen assiduis exercet brachia telis;
Adversumque minas frigoris arma parat.
Filius huius erat primo lascivus in aevo;
Addideratque annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi vulpem sub valle salicti:
Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula foenoque involvit, et ignes
Admovet. Urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros.
Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit: monumenta manent. Nam vivere captam
Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.
Utque luat poenas gens haec, Cerealibus ardet;
Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

Postera cum veniet, terras visura patentes,
Memnonis in roseis lutea mater equis;
E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
Sol abit: egresso victima maior adest.
Vacca sit an taurus, non est cognoscere promtum:
Pars prior apparet: posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum;
Iunone invita munus amoris habet.

Nox abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
Non poscor frustra, si favet alma Pales.
Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti;
Prosequor officio si tua festa pio.

Certe ego de vitulo cinerem, stipulasque fabales,
  Saepe tuli plena, februa casta, manu.
Certe ego transilui positas ter in ordine flammas;
  Viraque roratas laurea misit aquas.
Mota dea est, operique favet. Navalibus exi,
  Puppis: habent ventus iam tua vela suos.
I, pete virginea, populus, suffimen ab ara:
  Vesta dabit. Vestae munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla.
  Tertia res, durae culmen inane fabae.
Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra.
  Unda prius spargat, virgaque verrat humum.
Frondibus, et fixis decorentur ovilia ramis;
  Et tegat ornatas longa corona fores.
Coerulei fiant vivo de sulphure fumi;
  Tactaque fumanti sulphure balet ovis.
Ure maris rores, taedamque, herbasque Sabinas:
  Et crepet in mediis laurus adusta focis.
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
  Rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
Adde dapes mulctramque suas: dapibusque relictis
  Silvicolam tepido lacte precare Palen.
Consule, dic, pecori pariter pecorisque magistris:
  Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacra pavi, sedive sub arbore sacra:
  Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis:
Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatae
  Sunt oculis Nymphae, semicaperve deus:
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
  Unde data est aegrae fiscina frondis ovi:
Da veniam culpae: nec, dum degrandinat, obsit
  Agresti fano supposuisse pecus.
Nec noceat turbasse lacus. Ignoscite, Nymphae,
  Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu, dea, pro nobis Fontes fontanaque placa
  Numina; tu sparsos per nemus omne deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianae;
  Nec Faunum, medio cum premit arva die.
Pelle procul morbos. Valeant hominesque gregesque;
  Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multas redigam, quam mane fuerunt;
  Neve gemam referens vellera rapta lupe.
Absit iniqua fames. Herbae frondesque supersint:
  Quaeque lavent artus, quaeque bibantur, aquae.

Ubera plena premam. Referat mihi caseus aera;
Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax aries; conceptaque femina coniux
Reddat; et in stabulo multa sit agna meo.
Lanaque proveniat nullas laesura puellas,
Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus.
Quae precor, eveniant: et nos faciamus ad annum
Pastorum dominae grandia liba Pali.
His dea placanda est: haec tu conversus ad ortus
Dic ter, et in vivo perlue rore manus.
Tum licet, apposita, veluti cratere, camella,
Lac niveum potes, purpureamque sapam.
Moxque per ardentes stipulae crepitantis acervos
Traiicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est. Moris mihi restat origo.
Turba facit dubium, coeptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit: idcirco cum duce purgat oves.
An, quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo discordes, ignis et unda, dei;
Iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt
Ignibus et sparsa tangere corpus aqua?
An, quod in his vitae causa est; haec perdidit exul:
His nova fit coniux: haec duo magna putant?
Vix equidem credo. Sunt qui Phaëtonta referri
Credant, et nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, cum saxis pastores saxa feribant,
Scintillam subito prosiluisse ferunt.
Prima quidem periit; stipulis excepta secunda est.
Hoc argumenti flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Aeneïa fecit,
Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Hoc tamen est vero propius: cum condita Roma est,
Transferri iussos in nova tecta Lares.
Mutantesque domum tectis agrestibus, ignem
Et cessaturae supposuisse casae;
Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos;
Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
Venit. Ades festis, magne Quirine, tuis.
Iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
Contrahere agrestes, et moenia ponere utrique
Convenit. Ambigitur, moenia ponat uter.

Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo.
Magna fides avium est: experiamur aves.
Res placet. Alter adit nemorosi saxa Palati:
Alter Aventinum mane cacumen init.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine: pacto
Statur: et arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, quae moenia signet aratro.
Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
Fosse fit ad solidum: fruges iaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenaeque imponitur ara:
Et novus accenso fungitur igne focus.
Inde premens stivam designat moenia sulco:
Alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit haec regis: Condenti, Iupiter, urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater ades;
Quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti:
Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic aetas, dominaeque potentia terrae:
Sitque sub hac oriens occiduusque dies.
Ille precabatur. Tonitru dedit omina laevo
Iupiter: et laevo fulmina missa polo.
Augurio laeti iaciunt fundamina cives;
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat;
Sintque, Celer, curae, dixerat, ista tuae.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat; audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Coepit, et, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, transiluit. Rutro Celer occupat ausum.
Ille premit duram sanguinolentus humum.
Haec ubi rex didicit; lacrimas introrsus obortas
Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
Flere palam non vult, exemplaque fortia servat:
Sicque meos muros transeat hostis, ait.
Dat tamen exsequias: nec iam suspendere fletum
Sustinet; et pietas dissimulata patet.
Osculaque applicuit posito suprema feretro:
Atque ait, Invito frater ademte, vale.
Arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
Faustulus, et moestas Acca soluta comas.
Tum iuvenem nondum facti flevere Quirites.
Ultima plorato subdita flamma rogo est.

Urbs oritur, quis tunc hoc ulli credere posset?
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas: et sis magno sub Caesare semper;
Saepe etiam plures nominis huius habe.
Et quoties steteris domito sublimis in orbe;
Omnia sint humeris inferiora tuis.

Dicta Pales nobis. Idem Vinalia dicam.
Una tamen media est inter utramque dies.
Numina vulgares Veneris celebrate puellae.
Multa professarum quaestibus apta Venus.
Poscite ture dato formam, populique favorem:
Poscite blanditias, dignaque verba ioco.
Cumque sua dominae date grata sisymbria myrto,
Textaque composita iuncea vincla rosa.
Templa frequentari Collinae proxima portae
Nunc decet: o Siculo nomina colle tenent.
Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx;
Carmine vivacis Venus est translata Sibyllae,
Inque suae stirpis maluit urbe coli.
Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
Quaeritis, et quare sit Iovis ista dies?
Turnus, an Aeneas Latiae gener esset Amatae,
Bellum erat. Hetruscas Turnus adoptat opes.
Clarus erat, sumtisque ferox Mezentius armis:
Et vel equo magnus, vel pede maior erat.
Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
Partibus. Haec contra dux ita Tuscus ait:
Stat mihi non parvo virtus mea. Vulnera testor,
Armaque, quae sparsi sanguine saepe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
Praemia, de lacubus proxima musta tuis.
Nulla mora est operae. Vestrum dare, vincere nostrum est.
Quam velit Aeneas ista negata mihi!
Annuerant Rutuli. Mezentius induit arma:
Induit Aeneas, alloquiturque Iovem:
Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi;
Iupiter, e Latio palmite musta feras.
Vota valent meliora; cadit Mezentius ingens,
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus calcatis sordidus uvis:
Redduntur merito debita vina Iovi.
Dicta dies hinc est Vinalia. Iupiter illam

Vindicat, et festis gaudet inesse suis.

Sex ubi, quae restant, luces Aprilis habebit;
  In medio cursu tempora veris erunt.
Et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles:
  Signaque dant imbres: exoriturque Canis.
Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
  Obstitit in media candida pompa via.
Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
  Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus accessi, ritus ne nescius essem.
  Edidit haec Flamen verba, Quirine, tuus:
Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis;
  Et tremat in summa leve cacumen humo.
Tu sata sideribus coeli nutrita secundi
  Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est. Quae tu frumenta notasti,
  Moestus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres,
  Nec sic marmoreo pallet adusta gelu;
Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
  Tum locus est irae, Diva timenda, tuae.
Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer;
  Neve noce cultis: posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum:
  Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utilius gladios et tela nocentia carpes.
  Nil opus est illis: otia mundus agat.
Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
  Ruris opes niteant: inquinet arma situs.
Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
  Adstrictum longa sentiat esse mora.
At tu ne viola Cererem: semperque colonus
  Absenti possit solvere vota tibi.
Dixerat. A dextra villis mantele solutis,
  Cumque meri patera turis acerra fuit.
Dura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis,
  Turpiaque obscoenae, vidimus, exta canis.
Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quaeris?
  Quaesieram: causam percipe, Flamen ait:
Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto
  Tosta sitit tellus, praecipiturque seges.
Pro cane sidereo canis hic imponitur arae:
  Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.

Cum Phrygis Assaraci Titania fratre relicto
Sustulit immenso ter iubar orbe suum;
Mille venit variis florum dea nexa coronis:
Scena ioci morem liberioris habet.
Exit et in Maias sacrum Florale Kalendas.
Tunc repetam: nunc me grandius urget opus.
Aufert Vesta diem: cognato Vesta recepta est
Limine; sic iusti constituere patres.
Phoebus habet partem, Vestae pars altera cessit;
Quod superest illis, tertius ipse tenet.
State Palatinae laurus, praetextaque quercu
Stet domus. Aeternos tres habet una deos.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER QUINTUS

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi?
Non satis est liquido cognita causa mihi.
Ut stat, et incertus qua sit sibi nescit eundum,
Cum videt ex omni parte viator iter;
Sic, quia posse datur diversas reddere causas,
Qua ferar, ignoro: copiaque ipsa nocet.
Dicite; quae fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Medusaei signa tenetis equi.
Dissensere deae. Quarum Polyhymnia coepit
Prima. Silent aliae; dictaque mente notant.
Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
Inque novas species omne recessit opus;
Pondere terra suo subsedit, et aequora traxit:
At coelum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus,
Et vos lunares exsiluistis equi.
Sed neque terra diu coelo, nec caetera Phoebo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Saepe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
Ausus de media plebe sedere deus.
Et latus Oceano quisquam deus advena iunxit;
Tethys et extremo saepe recepta loco est.
Donec Honor, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas; hos est dea censa parentes;
Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora: consedit medio sublimis Olympo,

Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus. Omne videres
Numen ad hanc cultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum:
Fit pretium dignis; nec sibi quisque placet.
Hic status in coelo multos permansit in annos:
Dum senior fatis excidit arce deus:
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
Edidit, ausuros in Iovis ire domum.
Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues:
Atque ait, In magnos arma movete deos.
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Iovem.
Fulmina de coeli iaculatus Iupiter arce,
Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Maiestas armis defensa deorum
Restat: et ex illo tempore firma manet.
Assidet illa Iovi: Iovis est fidissima custos:
Et praestat sine vi sceptra tenenda Iovi.
Venit et in terras: coluerunt Romulus illam
Et Numa, mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur:
Illa comes pueris virginibusque venit.
Illa datos fasces commendat, eburque curule:
Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. Dicta probarunt
Clioque, et curvae scita Thalia lyrae.
Excipit Uranie: fecere silentia cunctae;
Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.
Magna fuit quondam capitis reverentia cani.
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus iuvenes animosaque bella gerebant:
Et pro dis aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio patriae saepe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros;
Nomen et aetatis mite Senatus erat.
Iura dabat populo senior: finitaque certis
Legibus est aetas, unde petatur honos.
Et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
Ibat: et interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
Dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit: selectaque pectora Patres.

Dixit. Ad hos Urbis summa relata novae.
Hinc sua maiores posuisse vocabula Maio
Tangor, et aetati consuluisse suae.
Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem
Hunc senibus: nec avum sustinuisse nepos.
Nec leve praepositi pignus successor honoris
Iunius, a iuvenum nomine dictus, habet.
Tum sic, neglectos hedera redimita capillos,
Prima sui coepit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleïone cum coelifero Atlante
Iungitur, ut fama est; Pleïadasque parit.
Quarum Maia suas forma superasse sorores
Traditur, et summo concubuisse Iovi.
Haec enixa iugo cupressiferae Cyllenes,
Aetherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, Ladonque rapax, et Maenalos ingens
Rite colunt, Luna credita terra prior.
Exsul ab Arcadii Latios Evander in agros
Venerat, impositos attuleratque deos.
Hic, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbae,
Et paucae pecudes, et casa rara fuit.
Quo postquam ventum; Consistite, praescia mater,
Nam locus imperii rus erit istud, ait.
Et matri et vati paret Nonacrius heros;
Inque peregrina consitit hospes humo.
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes, alipedisque dei.
Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis,
Cum lustrant celebres vellera secta vias.
At tu materno donasti nomine mensem,
Inventor curvae, furibus apte, fidis.
Nec pietas haec prima tua est: septena putaris,
Pleïadum numerum, fila dedisse lyrae.
Haec quoque desierat; laudata est voce sororum.
Quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis aequaliter adsit;
Nullaque laudetur plusve minusve mihi.

Ab Iove surgat opus. Prima mihi nocte videnda
Stella est in cunas officiosa Iovis.
Nascitur Oleniae signum pluviale Capellae:
Illa dati coelum praemia lactis habet.

Naïs Amalthea, Cretaea nobilis Ida,
Dicitur in silvis occuluisse Iovem.
Huic fuit haedorum mater formosa duorum,
Inter Dictaeos conspicienda greges,
Cornibus aëriis, atque in sua terga recurvis,
Ubere, quod nutrix posset habere Iovis.
Lac dabat illa deo: sed fregit in arbore cornu:
Truncaque dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphe; cinctumque recentibus herbis,
Et plenum pomis ad Iovis ora tulit.
Ille, ubi res coeli tenuit, solioque paterno
Sedit, et invicto nil Iove maius erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit; quod dominae nunc quoque nomen habet.
Praestitibus Maiae Laribus videre Kalendae
Aram constitui, signaque parva deûm.
Voverat illa quidem Curius: sed multa vetustas
Destruit, et saxo longa senecta nocet.
Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
Quod praestant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, et praesunt moenibus Urbis,
Et sunt praesentes, auxiliumque ferunt.
At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
Stabat. Quae standi cum Lare causa fuit?
Servat uterque domum domino quoque fidus uterque.
Compita grata deo: compita grata cani.
Exagitant et Lar et turba Diania fures:
Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum quaerebam signa deorum
Viribus annosae facta caduca morae:
Mille Lares, Geniumque ducis, qui tradidit illos,
Urbs habet: et vici numina trina colunt.
Quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
Ius dabit. Interea Diva canenda Bona est.
Est moles nativa: loco res nomina fecit.
Appellant saxum: pars bona montis ea est.
Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
Prima Palatinae signa dedistis aves.
Templa Patres illic, oculos exosa viriles,
Leniter acclivi constituere iugo.
Dedicat haec veteris Clausorum nominis heres,
Virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit; ne non imitata maritum
Esset, et ex omni parte secuta virum.

Postem cum roseam pulsis Hyperionis astris
  In matutinis lampada tollit equis;
Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
  Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
At simul inducunt obscura crepuscula noctem;
  Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
  Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrisse putat: pars credidit esse
  Tethyos has neptes, Oceanique senis.
Nondum stabat Atlas, humeros oneratus Olympo;
  Cum satus est forma conspiciendus Hyas.
Hunc stirps Oceani maturis nisibus Aethra
  Edidit, et Nymphas: sed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo; pavidos formidine cervos
  Terret, et est illi praeda benigna lepus.
At postquam virtus annis adolevit; in apros
  Audet, et hirsutas cominus ire feras.
Dumque petit latebras fetae catulosque leaenae;
  Ipse fuit Libycae praeda cruenta leae.
Mater Hyan, et Hyan moestae flevere sorores,
  Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum.
  Illa dedit coelum: nomina fecit Hyas.
Mater, ades, florum, ludis celebrata iocosis:
  Distuleram partes mense priore tuas.
Incipis Aprili: transis in Tempora Maii.
  Alter te fugiens, cum venit alter, habet.
Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensum;
  Convenit in laudes ille vel iste tuas.
Circus in hunc exit, clamataque palma theatris:
  Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce quae sis: hominum sententia fallax.
  Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego, sic nostris respondit Diva rogatis;
  Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas.
Chloris eram, quae Flora vocor. Corrupta Latino
  Nominis est nostri littera Graeca sono.
Chloris eram, Nymphe campi felicis, ubi audis
  Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae:
  Sed generum matri reperit illa deum.
Ver erat: errabam. Zephyrus conspexit; abibam.

Insequitur; fugio. Fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
Ausus Erechthea praemia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae:
Inque meo non est ulla querela toro.
Vere fruor semper: vere est nitidissimus annus.
Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris.
Aura fovet; liquidae fonte rigatur aquae.
Hunc meus implevit generoso flore maritus:
Atque ait, Arbitrium tu, dea, floris habe.
Saepe ego digestos volui numerare colores;
Nec potui. Numero copia maior erat.
Roscida cum primum foliis excussa pruina est,
Et variae radiis intepuere comae;
Conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus arripiunt Charites; nectuntque coronas,
Sertaque, coelestes implicitura comas.
Prima per immensas sparsi nova semina gentes.
Unius tellus ante coloris erat.
Prima Therapnaeo feci de sanguine florem:
Et manet in folio scripta querela suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos:
Infelix, quod non alter et alter eras!
Quid Crocon, aut Attin referam, Cinyraque creatum;
De quorum per me vulnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
Iupiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
Sancta Iovem Iuno, nata sine matre Minerva,
Officio doluit non eguisse suo.
Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti;
Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul adspexi; Quid te, Saturnia, dixi,
Attulit? exponit, quem petat, illa locum.
Addidit et causam. Verbis solabar amicis.
Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
Si pater est factus neglecto coniugis usu
Iupiter, et nomen solus utrumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine coniuge mater:
Et parere intacto, dummodo casta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
Et freta, Tartareos excutiamque sinus.
Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam.
Nescio quid, Nymphe, posse videris, ait.

Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
  Ira Iovis magni causa timoris erat.
Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
  Et Stygiae numen testificatur aquae.
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
  Flos dabit. Est hortis unicus ille meis.
Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange iuvencam;
  Mater erit. Tetigi; nec mora, mater erat.
Protinus haerentem decerpsi pollice florem.
  Tangitur: et tacto concipit illa sinu.
Iamque gravis Thracen, et laeva Propontidos intrat:
  Fitque potens voti; Marsque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis, Habeto
  Tu quoque Romulea, dixit, in Urbe locum.
Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
  Esse putes. Tangunt numen et arva meum.
Si bene floruerint segetes: erit area dives.
  Si bene floruerit vinea; Bacchus erit.
Si bene floruerint oleae, nitidissimus annus:
  Pomaque proventum temporis huius habent.
Flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque:
  Et pereunt lentes, advena Nile, tuae.
Vina quoque in magnis operose condita cellis
  Florent; et nebulae dolia summa tegunt.
Mella meum munus. Volucres ego mella daturas
  Ad violam, et cytisos, et thyma cana voco.
Nos quoque idem facimus tunc cum iuvenilibus annis
  Luxuriant animi, corporaque ipsa virent.
Talia dicentem tacitus mirabar. At illa,
  Ius tibi discendi, si qua requiris, ait.
Dic, dea, ludorum, respondi, quae sit origo.
  Vix bene desieram; retulit illa mihi.
Caetera luxuriae nondum instrumenta vigebant:
  Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
  Sed iam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus:
  Idque diu licuit, poenaque nulla fuit.
Vindice servabat nullo sua publica vulgus:
  Iamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad aediles delata licentia talis
  Publicios: animus defuit ante viris.
Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes.
  Vindicibus laudi publica cura fuit.

Mulcta data est ex parte mihi; magnoque favore
Victores ludos instituere novos.
Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes.
Utile nunc iter est; Publiciumque vocant.
Annua credideram spectacula facta: negavit:
Addidit et dictis altera verba suis.
Nos quoque tangit honos: festis gaudemus, et aris:
Turbaque coelestes ambitiosa sumus.
Saepe deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro delictis hostia blanda fuit.
Saepe Iovem vidi, cum iam sua mittere vellet
Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis iniuria poenis
Solvitur: et iustum praeterit ira modum.
Respice Thestiaden; flammis absentibus arsit.
Causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden; eadem dea vela tenebat.
Virgo est, et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
Cum consternatis diripereris equis.
Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
Me quoque Romani praeteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
Exigerem nostrae qualia damna notae?
Excidit officium tristi mihi. Nulla tuebar
Rura: nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres,
Filaque punicei languida facta croci.
Saepe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipsa tuas, dixit: dos mihi vilis erat.
Florebant oleae; venti nocuere protervi.
Florebant segetes; grandine laesa Ceres.
In spe vitis erat; coelum nigrescit ab Austris,
Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira:
Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere Patres: et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Annuimus voto. Consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluëre mihi.
Quaerere conabar, quare lascivia maior
His foret in ludis, liberiorque iocus:
Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
Aptaque deliciis munera ferre deam.

Tempora sutilibus cinguntur tota coronis;
Et latet iniecta splendida mensa rosa.
Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, et imprudens vertitur arte meri.
Ebrius ad durum formosae limen amicae
Cantat; habent unctae mollia serta comae.
Nulla coronata peraguntur seria fronte;
Nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
Donec eras mistus nullis, Acheloë, racemis;
Gratia sumendae non erat ulla rosae.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam,
Ex Ariadnaeo sidere nosse potes.
Scena levis decet hanc; non est, mihi credite, non est
Illa cothurnatas inter habenda deas.
Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
Non ex difficili causa petenda subest.
Non est de tetricis, non est de magna professis;
Vult sua plebeio sacra patere choro.
Et monet aetatis specie, dum floreat, uti:
Contemni spinam, cum cecidere rosae.
Cur tamen, ut dantur ventes Cerealibus albae,
Sic haec est cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis;
Et color et species floribus omnis inest?
Annuit; et motis flores cecidere capillis,
Accidere in mensas ut rosa missa solet.
Lumina restabant, quorum me causa latebat;
Cum sic errores abstulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri;
Lumina sunt nostros visa decere dies:
Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore,
Atque oculos in se splendor uterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
Convenit. A vero tertia causa venit.
Est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
Si liceat, dixi. Dixit et illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis claudantur rete leaenis
Imbelles capreae, sollicitusque lepus.
Non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos,
Arvaque pugnaci non adeunda ferae.
Omnia finierat: tenues secessit in auras.
Mansit odor: posses scire fuisse deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in aevo;
Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
Semivir, et flavi corpore mistus equi.
Pelion Haemoniae mons est obversus in Austros:
Summa virent pinu: caetera quercus habet.
Phillyrides tenuit. Saxo stant antra vetusto,
Quae iustum memorant incoluisse senem.
Ille manus, olim missuras Hectora leto,
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides exacta parte laborum;
Iussaque restabant ultima paene viro.
Stare simul casu Troiae duo fata videres:
Hinc puer Aeacides, hinc Iove natus erat.
Excipit hospitio iuvenem Philyreïus heros,
Et causam adventus hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliumque leonis:
Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec se, quin horrens auderent tangere setis
Vellus, Achilleae continuere manus.
Dumque senex tractat squalentia tela venenis;
Excidit, et laevo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
Adgemit Alcides, Haemoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
Temperat, et varia vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem: penitusque recepta
Ossibus, et toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernaeae sanguis Echidnae
Mistus ad auxilium tempora nulla dabant.
Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles:
Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Saepe manus aegras manibus fingebat amicis;
Morum, quos fecit, praemia doctor habet.
Oscula saepe dedit. Dixit quoque saepe iacenti:
Vive, precor: nec me, care, relinque, pater.
Nona dies aderat; cum tu iustissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Hunc lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum
Est via. Nox aptum tertia tempus erit.

Scorpius in coelo, cum cras lucescere Nonas
Dicimus, a media parte notandus erit.

Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
Ter dederint Phoebo sidera victa locum;

Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri;
Inferias tacitas Manibus illa dabunt.
Annus erat brevior; nec adhuc pia februa norant:
Nec tu dux mensum, Iane biformis, eras.
Iam tamen exstincto cineri sua dona ferebant;
Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi iam media est, somnoque silentia praebet,
Et canis, et variae conticuistis aves;
Ille memor veteris ritus, timidusque deorum,
Surgit: habent gemini vincula nulla pedes.
Signaque dat digitis medio cum pollice iunctis;
Occurat tacito ne levis umbra sibi.
Terque manus puras fontana perluit unda;
Vertitur, et nigras accipit ore fabas.
Aversusque iacit: sed dum iacit, Haec ego mitto;
His, inquit, redimo meque meosque fabis.
Hoc novies dicit, nec respicit. Umbra putatur
Colligere, et nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit, Temesaeaque concrepat aera:
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Cum dixit novies, Manes exite paterni;
Respicit, et pure sacra peracta putat.
Dicta sit unde dies, quae nominis extet origo,
Me fugit. Ex aliquo est invenienda deo.
Pliade nate, mone, virga venerande potenti:
Saepe tibi Stygii regia visa Iovis.
Venit adoratus Caducifer. Accipe causam
Nominis: ex ipso cognita causa deo est.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
Et male veloci iusta soluta Remo;
Faustulus infelix, et passis Acca capillis
Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula moesti;
Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
Atque haec exiguo murmure verba loqui;
En ego dimidium vestri parsque altera voti,
Cernite, sim qualis; qui modo qualis eram!
Qui modo, si volucres habuissem regna iubentes,
In populo potui maximus esse meo.
Nunc elapsa rogi flammis, et inanis imago.
Haec est ex illo forma relicta Remo.

Heu ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti;
  Uberaque expositis ille ferina dedit.
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
  Perdidit. O quanto mitior illa fuit!
Saeve Celer, crudelem animam per vulnera reddas:
  Utque ego, sub terras sanguinolentus eas.
Noluit hoc frater. Pietas aequalis in illo est.
  Quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
  Ut celebrem festo signet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt.
  Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago;
  Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
  Illam, qua positis iusta feruntur avis.
Aspera mutata est in lenem tempore longo
  Littera, quae toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures animas dixere silentum.
  Is verbi sensus, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clausere diebus;
  Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduae taedis eadem, nec virginis apta
  Tempora. Quae nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
  Mense malas Maio nubere vulgus ait.
Sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa
  Inter se nullo continuata die.

Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres;
  Falsus eris. Signi causa canenda mihi.
Iupiter, et, lato qui regnat in aequore, frater
  Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra;
  Et pronum saturae lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
  Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita, Longa via est, nec tempora longa supersunt,
  Dixit; et hospitibus ianua nostra patet.
Addidit et vultum verbis; iterumque rogavit.
  Parent promissis; dissimulantque deos.
Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo:
  Ignis in extremo stipite parvus erat.
Ipse genu posito flammas exsuscitat aura,

Et promit quassas comminuitque faces.
Stant calices. Minor inde fabas, olus alter habebant:
Et fumant testu pressus uterque suo.
Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra.
Accipit aequoreus pocula prima deus.
Quae simul exhausit; Da nunc bibat ordine, dixit,
Iupiter. Audito palluit ille Iove.
Ut rediit animus; cultorem pauperis agri
Immolat, et magno torret in igne bovem.
Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit fumoso condita vina cado.
Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis, discubuere toris.
Nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo.
Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Iovis: Si quid fert impetus, opta:
Omne feres. Placidi verba fuere senis:
Cara fuit coniux, primae mihi cura iuventae
Cognita: nunc ubi sit quaeritis? urna tegit.
Huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
Coniugio, dixi, sola fruere meo.
Et dixi, et servo. Sed enim diversa voluntas
Est mihi: nec coniux, et pater esse volo.
Annuerant omnes: omnes ad terga iuvenci
Constiterant. Pudor est ulteriora loqui.
Tum superiniecta texere madentia terra.
Iamque decem menses; et puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
Perdidit antiquam littera prima sonum.
Creverat immensum: comitem sibi Delia sumsit.
Ille deae custos, ille satelles erat.
Verba movent iras non circumspecta deorum.
Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est.
Scorpion immisit Tellus. Fuit impetus illi
Curva gemelliparae spicula ferre deae.
Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
Addidit, et, Meriti praemia, dixit, habe.

Sed quid et Orion, et caetera sidera mundo
Cedere festinant, noxque coartat iter?
Quid solito citius liquido iubar aequore tollit
Candida, Lucifero praeveniente, dies?
Fallor? an arma sonant? non fallimur: arma sonabant.
Mars venit; et veniens bellica signa dedit.

Ultor ad ipse suos coelo descendit honores,
Templaque in Augusto conspicienda Foro.
Et deus est ingens, et opus. Debebat in Urbe
Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset;
Seu quis ab occiduo Sole domandus erit.
Prospicit Armipotens operis fastigia summi:
Et probat invictos summa tenere deos.
Prospicit in foribus diversae tela figurae,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Aenean oneratum pondere sacro;
Et tot Iüleae nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem:
Claraque dispositis acta subesse viris.
Spectat et Augusto praetextum nomine templum,
Et visum, lecto Caesare, maius opus.
Voverat hoc iuvenis tunc, cum pia sustulit arma.
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
Hinc coniuratis, talia dicta dedit:
Si mihi bellandi pater est, Vestaeque sacerdos
Auctor, et ulcisci numen utrumque paro;
Mars, ades, et satia scelerato sanguine ferrum:
Stetque favor causa pro meliore tuus.
Templa feres, et, me victore, vocaberis Ultor.
Voverat; et fuso laetus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Parthi signa retenta manu.
Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis,
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti;
Cum periit miles, signaque, duxque simul.
Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat;
Romanaeque aquilae signifer hostis erat.
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
Ille notas veteres, et longi dedecus aevi
Sustulit. Agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
Parthe, refers aquilas: victos quoque porrigis arcus.
Pignora iam nostri nulla pudoris habes.

Rite deo templumque datum, nomenque bis ulto:
Et meritus votis debita solvit honos.
Sollennes ludos Circo celebrate, Quirites:
Non visa est fortem scena decere deum.

Pleiadas adspicies omnes, totumque sororum
Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas;
Et tepidi finem tempora veris habent.

Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
Indicat: huic signo fabula nota subest.
Praebuit, ut taurus, Tyriae sua terga puellae
Iupiter, et falsa cornua fronte tulit.
Illa iubam dextra, laeva retinebat amictus;
Et timor ipse novi causa decoris erat.
Aura sinus implet: flavos movet aura capillos;
Sidoni, sic fueras adspicienda Iovi.
Saepe puellares subducit ab aequore plantas,
Et metuit tactus assilientis aquae;
Saepe deus prudens tergum demittit in undas,
Haereat ut collo fortius illa suo.
Littoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Iupiter: inque deum de bove versus erat.
Taurus init coelum. Te, Sidoni, Iupiter implet.
Parsque tuum terrae tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere iuvencam;
Quae bos ex homine est, ex bove facta dea.
Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tum cum Saturnia terra vocata est,
Talia fatidici dicta fuere dei:
Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
Mittite; quae Tuscis excipiantur aquis.
Donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
Tristia Leucadio sacra peracta modo.
Illum stramineos in aquam misisse Quirites;
Herculis exemplo corpora falsa iaci.
Pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos praecipitasse senes.
Thybri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe.
Principium ritus tu bene nosse potes.
Thybris arundiferum medio caput extulit alveo;

Raucaque dimovit talibus ora sonis;
Haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
Pascebat sparsos utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi saepe refertur:
Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit et Alcides, turba comitatus Achiva.
Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio iuvenem Pallantius heros:
Et tandem Caco debita poena venit.
Victor abit, secumque boves, Erytheïda praedam,
Abstrahit. At comites longius ire negant.
Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
Montibus his ponunt spemque Laremque suum.
Saepe tamen patriae dulci tanguntur amore;
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus ut undis
Littus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet heredi mandati cura sepulcri:
Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino Tiberi iactatur imago,
Ut repetat Graias per freta longa domos.
Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
Antra, leves cursum sustinuistis aquae.

Clare nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
Edidit Arcadiis Pleïas una Iovi.
Pacis et armorum superis imisque deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra:
Quo didicit culte lingua favente loqui.
Templa tibi posuere Patres spectantia Circum
Idibus. Ex illo est haec tibi festa dies.
Te, quicunque suas profitetur vendere merces,
Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.
Est aqua Mercurii portae vicina Capenae:
Si iuvat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunicas mercator; et urna
Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
Omnia, quae dominos sunt habitura novos.
Spargit et ipse suos lauro rorante capillos:
Et peragit solita fallere voce preces.

Ablue praeteriti periuria temporis, inquit.
  Ablue praeterita perfida verba die.
Sive ego te feci testem, falsove citavi
  Non audituri numina magna Iovis;
Sive deum prudens alium divamve fefelli;
  Abstulerint celeres improba dicta Noti.
Et pereant veniente die periuria nobis:
  Nec curent Superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro;
  Et face, ut emtori verba dedisse iuvet.
Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
  Se memor Ortygias surripuisse boves.

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
  In Geminos ex quo tempore Phoebus eat?
Cum totidem de mense dies superesse videbis,
  Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego respondi, causam mihi sideris huius.
  Causam facundo prodidit ore deus:
Abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem
  Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas;
  Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
  Suadet: et ex causa pugnat uterque pari.
Effugere Oebalidae cursu potuere sequentes;
  Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae.
  Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense
  Non exspectato vulnere pressit humum.
Ultor adest Pollux: et Lyncea perforat hasta,
  Qua cervix humeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Iovis igne repulsus:
  Tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
Iamque tibi coelum, Pollux, sublime patebat;
  Cum, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.
Quod mihi das uni, coelum partire duobus:
  Dimidium toto munere maius erit.
Dixit, et alterna fratrem statione redemit:
  Utile sollicitae sidus uterque rati.
Ad Ianum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint;
  Quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.
Nocte sequente diem canis Erigoneïus exit.

Est alio signi reddita causa loco.
Proxima Vulcani lux est; Tubilustria dicunt.
Lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

Quatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis
Vel mos sacrorum, vel Fuga Regis inest.

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
Publica; cui templum luce sequente datum.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite;
Grata Iovi fulvae rostra videbis avis.

Auferat ex oculis veniens Aurora Booten:
Continuaque die sidus Hyantis erit.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas:
Quae placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam; sed erunt, qui me finxisse loquantur,
Nullaque mortali numina visa putent.
Est deus in nobis: agitante calescimus illo.
Impetus hic sacrae semina mentis habet.
Fas mihi praecipue vultus vidisse deorum:
Vel quia sum vates; vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
Voce locus; si non obstreperetur aquis.
Hic ego quaerebam, coepti quae mensis origo
Esset; et in cura nominis huius eram.
Esse deas vidi: non quas praeceptor arandi
Viderat, Ascraeas cum sequeretur oves:
Nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae
Contulit. Ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti.
Haec erat, agnovi, quae stat in arce Iovis.
Horrueram; tacitoque animum pallore fatebar:
Cum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus.
Namque ait, O vates, Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos;
Ius tibi fecisti numen coeleste videndi,
Cum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis;
Iunius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Iovi, Iovis esse sororem.

Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur; Saturnum prima parentem
Feci. Saturni sors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Haec illi a coelo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est; dicor matrona Tonantis:
Iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi.
An potuit Maio pellex dare nomina mensi?
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur regina vocor, princepsque dearum?
Aurea cur dextrae sceptra dedere meae?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar; et a nullo nomina mense traham?
Tum me poeniteat posuisse fideliter iras
In genus Electrae, Dardaniamque domum.
Causa duplex irae. Rapto Ganymede dolebam;
Forma quoque Idaeo iudice victa mea est.
Poeniteat, quod non foveo Carthaginis arces;
Cum mea sint illo currus et arma loco.
Poeniteat, Sparten, Argosque, measque Mycenas,
Et veterem Latio supposuisse Samon.
Adde senem Tatium, Iunonicolasque Faliscos;
Quos ego Romanis succubuisse tuli.
Sed neque poeniteat; nec gens mihi carior ulla est.
Hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
Ipse mihi Mavors, Commendo moenia, dixit,
Haec tibi: tu pollens urbe nepotis eris.
Dicta fides sequitur. Centum celebramur in aris:
Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
Et populus Laurens, Lanuviumque meum.
Est illic mensis Iunonius. Inspice Tibur,
Et Praenestinae moenia sacra deae;
Iunonale leges tempus. Nec Romulus illas
Condidit: at nostri Roma nepotis erat.
Finierat Iuno. Respeximus. Herculis uxor
Stabat; et in vultu signa dolentis erant.
Non ego, si toto mater me cedere coelo
Iusserit, invita matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis huius.
Blandior, et partes paene rogantis ago.
Remque mei iuris malim tenuisse precando;

Et faveas causae forsitan ipse meae.
Aurea possedit socio Capitolia templo
 Mater; et ut debet, cum Iove summa tenet.
At decus omne mihi contingit origine mensis.
 Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedistis
 Herculis uxori, posteritasque memor?
Haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
 Coniugis. Huc captas appulit ille boves.
Hic male defensus flammis et dote paterna
 Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor. Populum digessit ab annis
 Romulus, in partes distribuitque duas.
Haec dare consilium, pugnare paratior illa est:
 Haec aetas bellum suadet, at illa gerit.
Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
 Iunius est iuvenum; qui fuit ante, senum.
Dixit: et in litem studio certaminis issent;
 Atque ira pietas dissimulata foret.
Venit Apollinea longas Concordia lauro
 Nexa comas, placidi numen opusque Ducis.
Haec ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
 Binaque cum populis regna coisse suis:
Et lare communi soceros generosque receptos;
 His nomen iunctis Iunius, inquit, habet.
Dicta triplex causa est. At vos ignoscite, divae:
 Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me. Perierunt iudice formae
 Pergama: plus laedunt, quam iuvet una, duae.

Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis haec est.
 Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
Unde datas habeat vires, obscurior aevo
 Fama; sed e nostro carmine certus eris.
Adiacet antiqui Tiberino lucus Helerni:
 Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
Inde sata est Nymphe, Granen dixere priores,
 Nequidquam multis saepe petita procis.
Rura sequi, iaculisque feras agitare solebat,
 Nodosasque cava tendere valle plagas.
Non habuit pharetram: Phoebi tamen esse sororem
 Credebant. Nec erat, Phoebe, pudenda tibi.
Huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba;
 Reddebat tales protinus illa sonos:

Haec loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris.
  Si secreta magis ducis in antra, sequor.
Credulus antra subit. Frutices haec nacta resistit,
  Et latet, et nullo est invenienda loco.
Viderat hanc Ianus; visaeque cupidine captus
  Ad duram verbis mollibus usus erat.
Nympha iubet quaeri de more remotius antrum;
  Utque comes sequitur, destituitque ducem.
Stulta, videt Ianus, quae post sua terga gerantur.
  Nil agis, en! latebras respicit ille tuas.
Nil agis, en! dixi. Nam te sub rupe latentem
  Occupat amplexu; speque potitus ait:
Ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
  Hoc pretium positae virginitatis habe.
Sic fatus, spinam, qua tristes pellere posset
  A foribus noxas, haec erat alba, dedit.
Sunt avidae volucres: non quae Phineïa mensis
  Guttura fraudabant; sed genus inde trahunt.
Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinae:
  Canities pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes;
  Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris;
  Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen: sed nominis huius
  Causa, quod horrenda stridere nocte solent.
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt;
  Naeniaque in volucres Marsa figurat anus;
In thalamos venere Procae. Proca natus in illis
  Praeda recens avium quinque diebus erat.
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.
  At puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce sui nutrix accurrit alumni;
  Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
  Esse solet seris, quas nova laesit hiems.
Pervenit ad Granen, et rem docet. Illa, Timorem
  Pone, tuus sospes, dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas: flebant materque paterque.
  Sistite vos lacrimas, ipsa medebor, ait.
Protinus arbutea postes ter in ordine tangit
  Fronde: ter arbutea limina fronde notat.
Spargit aquis aditus, et aquae medicamen habebant:
  Extaque de porca cruda bimestre tenet.

Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
Hanc animam vobis pro meliore damus.
Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit:
Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.
Virgaque Ianalis de spina ponitur alba:
Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud nec aves cunas violasse feruntur;
Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
Mistaque cum calido sit faba farre, rogas?
Prisca dea est; aliturque cibis, quibus ante solebat:
Nec petit adscitas luxoriosa dapes.
Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat:
Ostreaque in conchis tuta fuere suis.
Nec Latium norat, quam praebet Ionia dives,
Nec, quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem.
Et praeter pennas nihil in pavone placebat:
Nec tellus captas miserat ante feras.
Sus erat in pretio: caesa sue festa colebant.
Terra fabas tantum, duraque farra dabat.
Quae duo mista simul sextis quicunque Kalendis
Ederit; huic laedi viscera posse negant.
Arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante domus Manli fuerant: qui Gallica quondam
A Capitolino repulit arma Iove.
Quam bene, dî magni! pugna cecidisset in illa
Defensor solii, Iupiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est; quem prospicit extra
Appositum Tectae porta Capena viae.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur;
Cum paene est Corsis obruta classis aquis.
Haec hominum monumenta patent. Si quaeritis astra;
Tunc oritur magni praepes adunca Iovis.

Postera lux Hyadas, Taurinae cornua frontis,
Evocat: et multa terra madescit aqua.

Mane ubi bis fuerit, Phoebusque iteraverit ortus:
Factaque erit posito rore bis uda seges;
Hac sacrata die Tusco Bellona duello

Dicitur, et Latio prospera semper adest.
Appius est auctor, Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit; lumine captus erat.
Prospicit a templo summum brevis area Circum.
Est ibi non parvae parva columna notae.
Hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti;
In regem et gentes cum placet arma capi.

Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
Quod deus Euboico carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
Si titulos quaeris: Sylla probavit opus.

Quaerebam Nonas Sanco Fidone referrem,
An tibi, Semo pater; cum mihi Sancus ait:
Cuicunque ex illis dederis; ego munus habebo.
Nomina trina fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini,
Inque Quirinali constituere iugo.

Est mihi, sitque, precor, nostris diuturnior annis,
Filia: qua felix sospite semper ero.
Hanc ego cum vellem genero dare; tempora taedis
Apta requirebam, quaeque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Iunius Idus
Utilis et nuptis, utilis esse viris.
Primaque pars huius thalamis aliena reperta est.
Nam mihi sic coniux sancta Dialis ait:
Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
Detulerit flavis in mare Thybris aquis;
Non mihi detonsos crines depectere buxo,
Non ungues ferro subsecuisse licet:
Non tetigisse virum; quamvis Iovis ille sacerdos,
Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera; melius tua filia nubet,
Ignea cum pura Vesta nitebit humo.

Tertia post Nonas removere Lycaona Phoebe
Fertur: et a tergo non habet Ursa metum.
Tunc ego me memini ludos in gramine Campi
Adspicere: et didici, lubrice Thybri, tuos.
Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
Quique tegunt parvis aera recurva cibis.

Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
Vota metu belli, perfide Poene, tui.

Poene, rebellaras: et leto Consulis omnes
  Attoniti Mauras pertimuere manus.
Spem metus expulerat; cum Menti vota Senatus
  Suscipit; et melior protinus illa venit.
Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
  Illa dies, qua sunt vota soluta deae.

Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora;
  Ad tua si nobis sacra venire licet.
In prece totus eram. Coelestia numina sensi,
  Laetaque purpurea luce refulsit humus.
Non equidem vidi, valeant mendacia vatum,
  Te, dea; nec fueras adspicienda viro.
Sed, quae nescieram, quorumque errore tenebar,
  Cognita sunt, nullo praecipiente, mihi.
Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
  Cum flammae custos aede recepta sua est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
  Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quae nunc aere vides, stipula tunc tecta videres:
  Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae,
  Tunc erat intonsi regia magna Numae.
Forma tamen templi, quae nunc manet, ante fuisse
  Dicitur: et formae causa probanda subest.
Vesta eadem est, quae Terra: subest vigil ignis utrique;
  Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
  Aëre subiecto tam grave pendet onus.
Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
  Quique premat partes, angulus omnis abest.
Cumque sit in media rerum regione locata,
  Et tangat nullum plusve minusve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior esset:
  Nec medium terram mundus haberet onus.
Arte Syracosia suspensus in aëre clauso
  Stat globus, immensi parva figura poli.
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
  Terra. Quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
  Angulus. A pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quaeris, dea culta ministris?
  Inveniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas

Semine Saturni: tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt; ambae peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine laeta ministra
Admittit castas in sua sacra manus?
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quae semina nulla remittit,
Nec capit: et comites virginitatis habet.
Esse diu stultus Vestae simulacra putavi:
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inexstinctus templo celatur in illo.
Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur.
Causaque par Graii nominis esse potest.
At focus a flammis, et, quod fovet omnia, dictus:
Qui tamen in primis aedibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
Affamur Vestam, quae loca prima tenes.
Ante focos olim longis considere scamnis
Mos erat, et mensae credere adesse deos.
Nunc quoque, cum fiunt antiquae sacra Vacunae,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
Fert missos Vestae pura patella cibos.
Ecce coronatis panis dependet asellis;
Et velant scabras florida serta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni;
Et Fornacali sunt sua sacra deae.
Suppositum cineri panem focus ipse parabat;
Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
Et quae pumiceas versat asella molas.
Praeteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? est multi fabula plena ioci.
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Convocat aeternos ad sua festa deos.
Convocat et Satyros, et rustica numina, Nymphas.
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
Nec licet, et longum est epulas narrare deorum:
In multo nox est pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacae vallibus Idae:
Pars iacet, et molli gramine membra levat.
Hi ludunt, hos somnus habet: pars brachia nectit,

Et viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta iacet, placidamque capit secura quietem,
Sicut erat positum cespite fulta caput.
At ruber hortorum custos Nymphasque deasque
Captat; et errantes fertque refertque pedes.
Adspicit et Vestam; dubium, Nymphamne putarit,
An scierit Vestam; scisse sed ipse negat.
Spem capit obscoenam, furtimque accedere tentat;
Et fert suspensos, corde micante, gradus.
Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquae.
Ibat, ut inciperet longi deus Hellesponti;
Intempestivo cum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit dea. Convolat omnis
Turba. Per infestas effugit ille manus.
Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo:
Apta asini flammis indicis exta damus.
Quem tu, Diva memor, de pane monilibus ornas.
Cessat opus: vacuae conticuere molae.
Nomine, quam pretio, celebratior arce Tonantis,
Dicam, Pistoris quid velit ara Iovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio iam diuturna famem.
Iupiter, ad solium Superis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. Protinus ille refert:
Scilicet ignotum est, quae sit fortuna meorum,
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala iuncta pudori,
Exigis; Alpino Roma sub hoste iacet.
Haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Iupiter? hanc terris impositurus eras?
Iamque Suburbanos, Hetruscaque contudit arma.
Spes erat in cursu: nunc Lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos, aerata per atria, picta
Veste, triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacae transferri pignora Vestae
Sede. Putant aliquos scilicet esse deos.
At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos vestras obsidione premi;
Nil opis in cura scirent superesse deorum,
Et data sollicita tura perire manu.
Atque utinam pugnae pateat locus! arma capessant:
Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes

Monte suo clausos barbara turba premit.
Tum Venus, et lituo pulcer trabeaque Quirinus,
Vestaque pro Latio multa locuta suo.
Publica, respondit, cura est pro moenibus istis,
Iupiter: et poenas Gallia victa dabit.
Tu modo, quae desunt fruges, superesse putentur,
Effice; nec sedes desere, Vesta, tuas.
Quodcunque est Cereris solidae, cava machina frangat;
Mollitamque manu duret in igne focus.
Iusserat, et fratris virgo Saturnia iussis
Annuit; et mediae tempora noctis erant.
Iam ducibus somnum dederat labor. Increpat illos
Iupiter, et sacro, quid velit, ore docet:
Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
Mittite, quam minime perdere vultis, opem.
Somnus abit, quaeruntque novis ambagibus acti,
Perdere quam nolint, et iubeantur, opem.
Ecce Ceres visa est. Iaciunt Cerealia dona.
Iacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit. Hoste repulso,
Candida Pistori ponitur ara Iovi.
Forte revertebar festis Vestalibus illac,
Qua nova Romano nunc Via iuncta Foro est.
Huc pede matronam vidi descendere nudo;
Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci; iussumque sedere
Alloquitur, quatiens, voce tremente, caput.
Hoc, ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes:
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
Qua Velabra solent in Circum ducere pompas;
Nil praeter salices cassaque canna fuit.
Saepe suburbanas rediens conviva per undas
Cantat, et ad nautas ebria verba iacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
Nomen ab averso ceperat amne deus.
Hic quoque lucus erat, iuncis et arundine densus,
Et pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coërcet:
Siccaque nunc tellus; mos tamen inde manet.
Reddiderat causam. Valeas, anus optima, dixi:
Quod superest aevi, molle sit omne, tui.
Caetera iam pridem didici puerilibus annis,

Non tamen idcirco praetereunda mihi.
Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
Ilus adhuc Asiae dives habebat opes.
Creditur armiferae signum coeleste Minervae
Urbis in Iliacae desiluisse iuga.
Cura videre fuit: vidi templumque locumque.
Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
Consulitur Smintheus: lucoque obscurus opaco
Hos non mentito reddidit ore sonos:
Aetheriam servate deam; servabitis Urbem:
Imperium secum transferet illa loci.
Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce:
Curaque ad heredem Laomedonta venit.
Sub Priamo servata parum. Sic ipsa volebas,
Ex quo iudicio forma revicta tua est.
Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
Seu pius Aeneas, eripuisse datur.
Auctor in incerto: res est Romana; tuetur
Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.
Heu quantum timuere Patres, quo tempora Vesta
Arsit, et est adytis obruta paene suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes:
Mistaque erat flammae flamma profana piae.
Attonitae flebant, demisso crine, ministrae:
Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium, et magna, Succurrite, voce,
Non est auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis fatalia tollite palmis:
Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
Me miserum! dubitatis? ait. Dubitare videbat,
Et pavidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas: tollensque manus, Ignoscite, dixit,
Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est; in me commissi poena redundet.
Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, et irrupit; factum dea rapta probavit,
Pontificisque sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis sacrae sub Caesare flammae:
Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focis.
Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
Hoc Duce: nec viva defodietur humo.
Sic incesta perit: quia quam violavit, in illam
Conditur: et Tellus Vestaque numen idem est.
Tum sibi Callaïcò Brutus cognomen in hoste

Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristia laetis;
Ne populum toto pectore festa iuvent.
Crassus ad Euphraten aquilas, natumque, suosque
Perdidit, et leto est ultimus ipse datus.
Parthe, quid exsultas? dixit dea; signa remittes:
Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.

At simul auritis violae demuntur asellis,
Et Cereris fruges aspera saxa terunt;
Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit,
Humida cum pulso nox erit orta die.

Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui;
Et vigil Eois Lucifer exit aquis.
Ite, bonae matres, vestrum Matralia festum,
Flavaque Thebanae reddite liba deae.
Pontibus et magno iuncta est celeberrima Circo
Area, quae posito de bove nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
Sceptriferas Servi templa dedisse manus.
Quae dea sit, quare famulas a limine templi
Arceat, arcet enim, libaque tosta petat;
Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
Si domus illa tua est, dirige navis iter.
Arserat obsequio Semele Iovis. Accipit Ino
Te, puer, et summa sedula nutrit ope.
Intumuit Iuno, rapta quod pellice natum
Educet. At sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur Furiis Athamas, et imagine falsa:
Tuque cadis patria, parve Learche, manu.
Moesta Learcheas mater tumulaverat umbras;
Et dederat miseris omnia iusta rogis.
Haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
Prosilit, et cunis te, Melicerta, rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
Unaque pulsatur terra duabus aquis.
Huc venit insanis natum complexa lacertis;
Et secum e celso mittit in alta iugo.
Excipit illaesos Panope, centumque sorores,
Et placido lapsu per sua regna ferunt.
Nondum Leucothee, nondum puer ille Palaemon
Verticibus densi Thybridis ora tenent.
Lucus erat: dubium, Semelae, Stimulaene vocetur;
Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.

Quaerit ab his Ino, quae gens foret. Arcadas esse
Audit, et Evandrum sceptra tenere loci.
Dissimulata deam Latias Saturnia Bacchas
Insimulat fictis insidiosa sonis:
O nimium faciles, o toto pectore captae,
Non venit haec nostris hospes amica choris.
Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum.
Quo possit poenas pendere, pignus habet.
Vix bene desierat; complent ululatibus auras
Thyades effusis per sua colla comis:
Iniiciuntque manus, puerumque revellere pugnant.
Quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
Dique, virique loci, miserae succurrite matri,
Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
Appulerat ripae vaccas Oetaeus Iberas.
Audit; et ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu, quae vim modo ferre parabant,
Turpia femineae terga dedere fugae.
Quid petis hinc, cognorat enim, matertera Bacchi?
An numen, quod me, te quoque vexat, ait?
Illa docet partim; partim praesentia nati
Continet: et furiis in scelus isse pudet.
Rumor, ut est velox, agitatis pervolat alis:
Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrasse penates
Diceris, et longam deposuisse famem.
Liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
Traditur in subito cocta dedisse foco.
Nunc quoque liba iuvant festis Matralibus illam.
Rustica sedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, o vates, venientia fata resigna,
Qua licet; hospitiis hoc, precor, adde meis.
Parva mora est; coelum vates ac numina sumit,
Fitque sui toto pectore plena dei.
Vix illam subito posses cognoscere; tanto
Sanctior, et tanto, quam modo, maior erat.
Laeta canam: gaude defuncta laboribus, Ino,
Dixit, et huic populo dextera semper ades.
Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
In vestris aliud sumite nomen aquis.
Leucothee Graiis, Matuta vocabere nostris.
In portus nato ius erit omne tuo.
Quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
Ite, precor, nostris aequus uterque locis.

Annuerant: promissa fides: posuere labores.
Nomina mutarunt: hic deus, illa dea est.
Cur vetet ancillas accedere, quaeritis? odit.
Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmeï, tuarum
Saepe sub amplexus coniugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illa
Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret,
Ipsa parum felix visa fuisse parens.
Alterius prolem melius mandabitis illi;
Utilior Baccho quam fuit ipsa suis.
Hanc tibi, Quo properas, memorant dixisse, Rutili?
Luce mea Marso Consul ab hoste cades.
Exitus accessit verbis: flumenque Tolenum
Purpureo mistis sanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide caesus eadem
Didius hostiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
Sed superiniectis quis latet aede togis?
Servius est: hoc constat enim; sed causa latendi
Discrepat: et dubium me quoque mentis habet.
Dum dea furtivos timide profitetur amores,
Coelestemque homini concubuisse pudet;
Arsit enim magno correpta cupidine regis,
Caecaque in hoc uno non fuit illa viro;
Nocte domum parva solita est intrare fenestra:
Unde Fenestellae nomina porta tenet.
Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos:
Oraque sunt multa regia tecta toga.
An magis est verum, post Tulli funera plebem
Confusam placidi morte fuisse ducis?
Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus;
Donec eam positis occuluere togis.
Tertia causa mihi spatio maiore canenda est:
Nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia, coniugio, sceleris mercede, peracto,
His solita est dictis exstimulare virum:
Quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis,
Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant et vir meus, et tua coniux,
Si nullum ausuri maius eramus opus.

Et caput et regnum facio dotale parentis.
  Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res scelus est. Socero cape regna necato:
  Et nostras patrio sanguine tinge manus.
Talibus instinctus solio privatus in alto
  Sederat. Attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc caedes; infirmaque vincitur aetas.
  Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus
  Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia, carpento patrios initura penates,
  Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis
  Restitit. Hunc tali corripit illa sono:
Vadis? an expectas pretium pietatis amarum?
  Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
Certa fides facti: dictus Sceleratus ab illa
  Vicus, et aeterna res ea pressa nota.
Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
  Tangere; mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
  Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
Et vox audita est, Vultus abscondite nostros,
  Ne natae videant ora nefanda meae.
Veste data tegitur: vetat hanc Fortuna moveri;
  Et sic e templo est ipsa locuta suo:
Ore revelata qua primum luce patebit
  Servius; haec positi prima pudoris erit.
Parcite, matronae, vetitas attingere vestes:
  Sollenni satis est voce movere preces;
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
  Qui rex in nostra septimus Urbe fuit.
Arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit
  Ignis: opem nato Mulciber ipse tulit.
Namque pater Tulli Vulcanus, Ocresia mater,
  Praesignis facie, Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,
  Iussit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obscoeni forma virilis
  Aut fuit, aut visa est: sed fuit illa magis.
Iussa loco captiva fovet. Conceptus ab illa
  Servius a coelo semina gentis habet.
Signa dedit genitor, tum cum caput igne corusco
  Contigit, inque coma flammeus arsit apex.

Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede
  Livia, quam caro praestitit illa viro.
Disce tamen, veniens aetas, ubi Livia nunc est
  Porticus, immensae tecta fuisse domus.
Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat,
  Quo brevius muris oppida multa tenent.
Haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
  Sed quia luxuria visa nocere sua.
Sustinuit tantas operum subvertere moles,
  Totque suas heres perdere Caesar opes.
Sic agitur censura, et sic exempla parantur;
  Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.
Nulla nota est, veniente die quam ducere possis.
  Idibus Invicto sunt data templa Iovi.
Et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.
  Nunc ades o coeptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
  Quid sibi personae, quid stola longa, volunt?
Sic ego; sic posita Tritonia cuspide dixit,
  Pace velim doctae verba referre deae.
Temporibus veterum tibicinis usus avorum
  Magnus, et in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis:
  Cantabat moestis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
  Quod subito Graiae frangeret artis opus.
Adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,
  Artifices solos iusserat esse decem.
Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt;
  Exsilium quodam tempore Tibur erat.
Quaeritur in scena cava tibia; quaeritur aris:
  Ducit supremos naenia nulla toros.
Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
  Tibure; sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo; turbamque canoram
  Convocat. Ad festas convenit illa dapes.
Nox erat, et vinis oculique animique natabant;
  Cum praecomposito nuntius ore venit.
Atque ita, Quid cessas convivia solvere? dixit;
  Auctor vindictae iam venit ecce tuae.
Nec mora; convivae valido titubantia vino
  Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus, Discedite, ait: plaustroque morantes
  Sustulit. In plaustro sirpea lata fuit.

Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque;
Potaque se Tibur turba redire putat.
Iamque per Esquilias Romanam intraverat urbem;
Et mane in medio plaustra fuere foro.
Plautius, ut possent specie numeroque Senatum
Fallere, personis imperat ora tegi.
Admiscetque alios: et, ut hunc tibicina coetum
Augeat, in longis vestibus ira iubet.
Sic reduces bene posse tegi: ne forte notentur
Contra collegae iussa redisse sui.
Res placuit; cultuque novo libet Idibus uti,
Et canere ad veteres verba iocosa modos.
Haec ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, agit tali mea nomine festa:
Estque sub inventis haec quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
Vox placuit; liquidis faciem referentibus undis
Vidi virgineas intumuisse genas.
Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixi.
Excipit abiectam cespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur: at usum
Nescit, et inflatam sentit habere sonum.
Et modo dimittit digitis, modo concipit auras:
Iamque inter Nymphas arte superbus erat.
Provocat et Phoebum. Phoebo superante pependit:
Caesa recesserunt a cute membra sua.
Sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius.
Hoc est cur nostros ars colat ista dies.

Tertia lux veniat, qua tu, Dodoni Thyene,
Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,
Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.

Si qua fides ventis, Zephyro date carbasa, nautae;
Cras veniet vestris ille secundus aquis.

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos;
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos:
Continua Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos
Viderat in campis, Algida terra, tuis.

Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,
Vectus es in niveis, Postume, victor equis.

Iam sex et totidem luces de mense supersunt;
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit e Geminis, et Cancri signa rubescunt;
Coepit Aventina Pallas in arce coli.

Iam tua, Laomedon, oritur nurus: ortaque noctem
Pellit, et e pratis uda pruina fugit.
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tum cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,
Plenaque securae terra quietis erit;
Surgit humo iuvenis telis afflatus avitis,
Et gemino nexas porrigit angue manus.
Notus amor Phaedrae, nota est iniuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
Non impune pius iuvenis Troezena petebat.
Dividit obstantes pectore taurus aquas.
Solliciti terrentur equi; frustraque retenti
Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Reddideratque animam, multum indignante Diana.
Nulla, Coronides, causa doloris, ait.
Namque pio iuveni vitam sine vulnere reddam;
Et cedent arti tristia fata meae.
Gramina continuo loculis depromit eburnis;
Profuerunt Glauci manibus illa prius:
Tunc, cum observatas augur descendit in herbas;
Usus et auxilio est anguis ab angue dato.
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque tui, Dictynna, recessus
Celat: Aricino Virbius ille lacu.
At Clymenus Clothoque dolent, haec fila reneri,
Hic, fieri regni iura minora sui.
Iupiter, exemplum veritus, direxit in illum
Fulmina, qui nimiae moverat artis opem.
Phoebe, querebaris. Deus est: placare parenti.
Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.
Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar,
Si vetet auspicium, signa movere velim.

Sint tibi Flaminius Trasimenaque litora testes,
  Per volucres aequos multa monere deos.
Tempora si veteris quaeris temeraria damni;
  Quartus ab extremo mense bis ille dies.

Postera lux melior. Superat Masinissa Syphacem,
  Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis;
  Et fugiunt, freno non remorante, dies.
Quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
  Post septem luces Iunius actus erit.
Ite, Deam laeti Fortem celebrate, Quirites:
  In Tiberis ripa munera regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba.
  Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatae iuvenum convivia lintres;
  Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc: quia, qui posuit, de plebe fuisse
  Fertur, et ex humili sceptra tulisse loco.
Convenit et servis: serva quia Tullius ortus
  Constituit dubiae templa propinqua deae.

Ecce suburbana rediens male sobrius aede
  Ad stellas aliquis talia verba iacit:
Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit;
  Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
At si non esset potus; dixisset eadem
  Venturum tempus solstitiale die.

Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt,
  Hic ubi fit docta multa corona manu.
Tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim
  Ante Palatini condidit ora iugi.

Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis,
  Cum data sunt trabeae templa, Quirine, tuae.

Tempus Iüleis cras est natale Kalendis:
  Pierides, coeptis addite summa meis.
Dicite, Pierides, quis vos adiunxerit isti,
  Cui dedit invitas victa noverca manus?
Sic ego; sic Clio: Clari monumenta Philippi
  Adspicis: unde trahit Marcia casta genus;
Marcia, sacrifico deductum nomen ab Anco,
  In qua par facies nobilitate sua.
Par animo quoque forma suo respondet in illa,

Et genus, et facies, ingeniumque simul.
Nec quod laudamus formam, tam turpe putaris
Laudamus magnas hac quoque parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Caesaris illi.
O decus, o sacra femina digna domo!
Sic cecinit Clio; doctae assensere sorores.
Annuit Alcides, increpuitque lyram.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBRI QUINQUE.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

Parve, nec invideo, sine me, liber, ibis in Urbem,
Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus, qualem decet exsulis esse.
Infelix, habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco:
Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:
Candida nec nigra cornua fronte geras.
Felices ornent haec instrumenta libellos.
Fortunae memorem te decet esse meae.
Nec fragili geminae poliantur pumice frontes:
Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat. Qui viderit illas,
De lacrimis factas sentiet esse meis.
Vade, liber, verbisque meis loca grata saluta.
Contingam certe, quo licet, illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices: salvum tamen esse negabis;
Id quoque, quod vivam, munus habere dei.
Atque ita te tacitus quaerenti plura legendum,
Ne, quod non opus est, forte loquare, dabis.
Portinus admonitus repetet mea crimina lector;
Et peragar populi publicus ore reus.
Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis.
Causa patrocinio non bona peior erit.

Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
  Carmina nec siccis perlegat ista genis:
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
  Sit mea, lenito Caesare, poena minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
  Placatos misero qui volet esse deos.
Quaeque volet, rata sint: ablataque Principis ira
  Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut peragas mandata, liber, culpabere forsan;
  Ingeniique minor laude ferere mei.
Iudicis officium est, ut res, ita tempora rerum
  Quaerere. Quaesito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
  Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quaerunt:
  Me mare, me venti, me fera iactat hiems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
  Haesurum iugulo iam puto iamque meo.
Haec quoque quod facio, iudex mirabitur aequus;
  Scriptaque cum venia qualiacunque leget.
Da mihi Maeoniden, et tot circumspice casus;
  Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famae, liber, ire memento;
  Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis praebet Fortuna secundam,
  Ut tibi sit ratio laudis habenda tuae.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore;
  Quaerendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
  Sit satis. Ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam.
  Di facerent, possem nunc meus esse liber.
Nec te, quod venias magnam peregrinus in Urbem,
  Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas; ipso noscêre colore:
  Dissimulare velis; te liquet esse meum.
Clam tamen intrato; ne te mea carmina laedant.
  Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
  Non putet, e gremio reiiciatque suo;
Inspice, dic, titulum: non sum praeceptor Amoris;
  Quas meruit, poenas iam dedit illud opus.
Forsitan exspectes, ut in alta Palatia missum
  Scandere te iubeam, Caesareamque domum.

Ignoscant augusta mihi loca, dique locorum.
Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
Numina: sed timeo, qui nocuere, deos.
Terretur minimo pennae stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret coelum Phaëthon, si viveret; et quos
Optarat stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere:
Me reor infesto, cum tonat, igne peti.
Quicunque Argolica de classe Capharea fugit;
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cimba, semel vasta percussa procella,
Illum, quo laesa est, horret adire locum.
Ergo, care liber, timida circumspice mente;
Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hic remis utaris an aura,
Dicere. Consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi; si cuncta videbis
Mitia; si vires fregerit ira suas;
Si quis erit, qui te dubitantem et adire timentem
Tradat, et ante tamen pauca loquatur; adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipse
Pervenias illuc; et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto.
Nam spes est animo nostra timore minor.
Quaeque quiescebat, ne mota resaeviat ira,
Et poenae tu sis altera causa, cave.
Cum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
Contigerisque tuam, scrinia curva domum;
Adspicies illic positos ex ordine fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Caetera turba palam titulos ostendet apertos;
Et sua detecta nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis.
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
Oedipodas facito Telegonosque voces.

Deque tribus, moneo, si quae tibi cura parentis,
  Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae
  Nuper ab exequiis carmina rapta meis.
His mando dicas, inter mutata referri
  Fortunae vultum corpora posse meae,
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
  Flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam;
  Sed vereor tardae causa fuisse morae.
Quod si, quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres;
  Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est: propera. Nobis habitabitur orbis
  Ultimus, a terra terra remota mea.

ELEGIA II.

Di maris et coeli, quid enim nisi vota supersunt?
  Solvere quassatae parcite membra ratis:
Neve, precor, magni subscribite Caesaris irae.
  Saepe, premente deo, fert deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo:
  Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Aenean propior Saturnia Turno:
  Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Saepe ferox cautum petiit Neptunus Ulixem:
  Eripuit patruo saepe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
  Quid vetat irato numen adesse deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
  Ipsa graves spargunt ora loquentis aquae.
Terribilisque Notus iactat mea dicta; precesque,
  At quos mittuntur, non sinit ire deos.
Ergo idem venti, ne causa laedar in una,
  Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
  Iam iam tacturos sidera summa putes.
Quantae diducto subsidunt aequore valles!
  Iam iam tacturas Tartara nigra putes.
Quocunque adspicias, nihil est nisi pontus et aër;
  Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti.
  Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu:

Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto:
Nunc Notus adversa proelia fronte gerit.
Rector in incerto est: nec quid fugiatve petatve,
Invenit. Ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes, nisi vana, salutis:
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus: frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quam me dolet exsule coniux:
Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso iactari corpora ponto:
Nescit agi ventis: nescit adesse necem.
Di bene, quod non sum mecum conscendere passus;
Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
Quantus ab aetherio personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulae feriuntur ab undis,
Quam grave balistae moenia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec letum timeo: genus est miserabile leti.
Demite naufragium; mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem
In solida moriens ponere corpus humo:
Et mandare suis aliquid, sperare sepulcra,
Et non aequoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
Hic vehor. Immeritos cur mea poena trahit?
Pro Superi, viridesque dei, quibus aequora curae!
Utraque iam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Caesaris ira,
Hanc sinite infelix in loca iussa feram.
Si, quam promerui, poenam me pendere vultis;
Culpa mea est, ipso iudice, morte minor.
Mittere me Stygias si iam voluisset ad undas
Caesar; in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
Copia: quodque dedit, cum volet, ipse feret.
Vos modo, quos nullo certe puto crimine laesos,
Contenti nostris, di, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,

Quod periit, salvum iam caput esse potest.
Ut mare considat ventisque ferentibus utar;
Ut mihi parcatis; num minus exsul ero?
Non ego divitias avidus sine fine parandi
Latum mutandis mercibus aequor aro:
Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas:
Oppida non Asiae, non loca visa prius.
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
Delicias videam, Nile iocose, tuas.
Quod faciles opto ventos, quis credere possit?
Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam laevi fera littora Ponti;
Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus,
Pronaque sint nostrae numina vestra rati;
Seu magis odistis, iussae me advertite terrae.
Supplicii pars est in regione mei.
Ferte, quid hic facio? rapidi mea carbasa venti.
Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Caesar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Adspiciat vultus Pontica terra meos.
Et iubet, et merui: nec, quae damnaverit ille,
Crimina defendi fasve piumve puto.
Si tamen acta deos nunquam mortalia fallunt;
A culpa facinus scitis abesse mea.
Immo ita, vos scitis. Si me meus abstulit error,
Stultaque mens nobis, non scelerata, fuit:
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi:
Si satis Augusti publica iussa mihi:
Hoc Duce si dixi felicia saecula, proque
Caesare tura pius Caesaribusque dedi,
Si fuit hic animus nobis; ita parcite, Divi.
Sin minus; alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidae vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

ELEGIA III.

Cum subit illius tristissima noctis imago,
Quae mihi supremum tempus in Urbe fuit:
Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
Finibus extremae iusserat Ausoniae.
Nec mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi:
Non aptae profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Iovis ignibus ictus
Vivit, et est vitae nescius ipse suae.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Alloquor extremum moestos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus et alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat;
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris:
Nec poterat fati certior esse mei.
Quodcunque adspiceres, luctus gemitusque sonabant:
Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere moerent:
Inque domo lacrimas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti;
Haec facies Troiae, cum caperetur, erat,
Iamque quiescebant voces hominumque canumque:
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens,
Quae nostro frustra iuncta fuere Lari;
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Iamque oculis nunquam templa videnda meis;
Dique relinquendi, quos Urbs habet alta Quirini;
Este salutati tempus in omne mihi.
Et quamquam sero clipeum post vulnera sumo;
Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Coelestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpa ne scelus esse putet.
Ut, quod vos scitis, poenae quoque sentiat auctor.
Placato possum non miser esse deo.
Hac prece adoravi Superos ego: pluribus uxor:
Singultu medios praepediente sonos.

Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis
  Contigit exstinctos ore tremente focos:
Multaque in aversos effudis verba Penates,
  Pro deplorato non valitura viro.
Iamque morae spatium nox praecipitata negabat,
  Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriae retinebar amore:
  Ultima sed iussae nox erat illa fugae.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urges?
  Vel, quo festines ire, vel unde, vide.
Ah quoties certam me sum mentitus habere
  Horam, propositae quae foret apta viae.
Ter limen tetigi; ter sum revocatus: et ipse
  Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Saepe, Vale dicto, rursus sum multa locutus;
  Et quasi discedens oscula summa dedi.
Saepe eadem mandata dedi: meque ipse fefelli,
  Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique, Quid propero? Scythia est, quo mittimur, inquam:
  Roma relinquenda est; utraque iusta mora est.
Uxor in aeternum vivo mihi viva negatur,
  Et domus, et fidae dulcia membra domus:
Quosque ego fraterno dilexi more sodales.
  O mihi Thesea pectora iuncta fide!
Dum licet, amplectar: nunquam fortasse licebit
  Amplius. In lucro, quae datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
  Complectens animo proxima quaeque meo.
Dum loquor, et flemus; coelo nitidissimus alto
  Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam:
  Et pars abrumpi corpore visa suo est.
[Sic Priamus doluit, tunc cum in contraria versus
  Ultores habuit proditionis equus.]
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum;
  Et feriunt moestae pectora nuda manus.
Tum vero coniux humeris abeuntis inhaerens
  Miscuit haec lacrimis tristia dicta suis:
Non potes avelli: simul ah simul ibimus, inquit:
  Te sequar; et coniux exsulis exsul ero.
Et mihi facta via est: et me capit ultima tellus.
  Accedam profugae sarcina parva rati.
Te iubet e patria discedere Caesaris ira;
  Me pietas. Pietas haec mihi Caesar erit.

Talia tentabat: sic et tentaverat ante:
Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
Squalidus immissis hirta per ora comis.
Illa dolore amens tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuisse domo:
Utque resurrexit, foedatis pulvere turpi
Crinibus, et gelida membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates,
Nomen et erepti saepe vocasse viri:
Nec gemuisse minus, quam si nataeve meumve
Vidisset structos corpus habere rogos:
Et voluisse mori: et moriendo ponere sensus:
Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat: et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
Vivat, et auxilio sublevet usque suo.

E L E G I A IV.

Tingitur Oceano custos Erymanthidos Ursae;
Aequoreasque suo sidere turbat aquas.
Nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
Sponte: sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum! quantis increscunt aequora ventis;
Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior prorae puppique recurvae
Insilit, et pictos verberat unda deos.
Pinea texta sonant; pulsi stridore rudentes:
Adgemit et nostris ipsa carina malis.
Navita confessus gelido pallore timorem
Iam sequitur victam, non regit arte, ratem.
Utque parum validus non proficientia vector
Cervicis rigidae frena remittit equo;
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
Aurigam video vela dedisse rati,
Quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras;
In loca iam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, Illyriis laeva de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas quaeso contendere terras,
Et mecum magno pareat aura deo.
Dum loquor, et cupio pariter timeoque revelli,

Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, caerulei, vos parcite, numina ponti;
Infestumque mihi sit satis esse Iovem.
Vos animam saevae fessam subducite morti.
Si modo, qui periit, non periisse potest.

E L E G I A V.

O mihi post ullos nunquam memorande sodales,
O cui praecipue sors mea visa sua est;
Attonitum qui me, memini, carissime, primus
Ausus es alloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
Cum foret in misero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Haec mihi semper erunt imis infixa medullis;
Perpetuusque animae debitor huius ero.
Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, et in tepido deseret ossa rogo;
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro:
Et longa pietas excidat ista die.
Di tibi sint faciles, et opis nullius egentem
Fortunam praestent, dissimilemque meae.
Si tamen haec navis vento ferretur amico;
Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri Phoceus amoris,
Fecerunt Furiae, tristis Oresta, tuae.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes;
Hyrtacidae Niso gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum iuvat, et vultu ridet Fortuna sereno;
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit; fugiunt: nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque haec exemplis quondam collecta priorum
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve mihi de tot superestis amici.
Caetera Fortunae, non mea, turba fuit.

Quo magis, o pauci, rebus succurrite lapsis,
Et date naufragio litora tuta meo:
Neve metu falso nimium trepidate, timentes,
Hac offendatur ne pietate deus.
Saepe fidem adversis etiam laudavit in armis,
Inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
Causa mea est melior, qui non contraria fovi
Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles ingitur nostris pro casibus oro;
Deminui si qua numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes;
Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent:
Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibli tulimus maiora: ratamque,
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam quaedam mecum moriatur oportet:
Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius aere,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis:
Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio docti mala nostra poëtae
Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
Inter Dulichias Iliacasque domos.
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles:
Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam laetus patriam victorque petebat:
A patria fugio victus et exsul ego.
Ne mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve:
Poena quibus non est grandis abesse locis.
Sed quae de septem totum circumspicit orbem
Montibus, imperii Roma deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
Invalidae vires ingenuaeque mihi.
Ille erat assidue saevis agitatus in armis:
Assuetus studiis mollibus ipse fui.
Me deus oppressit, nullo mala nostra levante:
Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Cumque minor Iove sit, tumidis qui regnat in undis;
Illum Neptuni, me Iovis ira premit.

Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quaesitos tetigit tamen ille Penates;
Quaeque diu petiit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
Ni fuerit laesi mollior ira dei.

ELEGIA VI.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poëtae,
Nec tantum Coo Battis amata suo est;
Pectoribus quantum tu nostris, Uxor, inhaeres,
Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea, supposita veluti trabe, fulta ruina est:
Si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
Tu facis, ut spolium ne sim, neu nuder ab illis,
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit, ecquod
Sub nulla positum cernere possit humo;
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero, teste probaris:
Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
Aut comes extincto Laodamia viro.
Tu si Maeonium vatem sortita fuisses:
Penelopes esset fama secunda tuae.
Sive tibi hoc debes, nulla pia facta magistra,
Cumque nova mores sunt tibi luce dati:
Femina seu Princeps, omnes tibi culpa per annos,
Te docet exemplum coniugis esse bonae:
Assimilemque sui longa assuetudine fecit:
Grandia si parvis assimilare licet;
Hei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
Nostraque sunt meritis ora minora tuis!
Si quid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
Exstinctum longis occidit omne malis;
Prima locum sanctas heroïdas inter haberes:

Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcunque tamen praeconia nostra valebunt;
Carminibus vives tempus in omne meis.

ELEGIA VII.

Si quis habes nostris similes in imagine vultus;
Deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent laetos felicia signa poëtas.
Temporibus non est apta corona meis.
Haec tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In digito qui me fersque refersque tuo.
Effigiemque meam fulvo complexus in auro
Cara relegati, qua potes, ora vides.
Quae quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina maior imago
Sunt mea, quae mando qualiacunque legas;
Carmina mutatas hominum dicentia formas:
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Haec ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipse mea posui moestus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias, et melior matre fuisse soror;
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Imposui rapidis viscera nostra rogis;
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus:
Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.
Quae quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant;
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor ut vivant, et non ignava legentum
Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo;
Nesciet his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus istud:
Defuit et scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, lector, ero.
Hos quoque sex versus, in prima fronte libelli
Si praeponendos esse putabis, habe.
Orba parente suo quicunque volumina tangis;
His saltem vestra detur in Urbe locus.

Quoque magis faveas, non sunt haec edita ab ipso,
  Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
  Emendaturus, si licuisset, eram.

ELEGIA VIII.

In caput alta suum labentur ab aequore retro
  Flumina: conversis Solque recurret equis.
Terra feret stellas: coelum findetur aratro:
  Unda dabit flammas: et dabit ignis aquas.
Omnia naturae praepostera legibus ibunt:
  Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia iam fient, fieri quae posse negabam;
  Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Haec ego vaticinor; quia sum deceptus ab illo,
  Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
  Afflictumne fuit tantus adire pudor?
Ut neque respiceres, nec solarere iacentem,
  Dure? neque exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiae sanctum ac venerabile nomen
  Re tibi pro vili sub pedibusque iacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
  Visere, et alloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrimam dimittere casus,
  Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem:
  Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, nunquamque videndos
  Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius aevo
  Accipere, et parili reddere voce Vale?
At fecere alii nullo mihi foedere iuncti;
  Et lacrimas animi signa dedere sui.
Quid? nisi convictu causisque valentibus essem
  Temporis et longi vinctus amore tibi?
Quid? nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
  Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Qui? si duntaxat Romae mihi cognitus esses,
  Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos?

Cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor urbe Quirini;
Urbe, meo quae iam non adeunda pede est.
Sed scopulis, Ponti quos haec habet ora sinistri,
Inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis.
Et tua sunt silicis circum praecordia venae;
Et rigidum ferri semina pectus habent.
Quaeque tibi quondam tenero ducenda palato
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat.
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses;
Duritiaeque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor huius; et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

ELEGIA IX.

Detur inoffensae metam tibi tangere vitae,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quae pro me duros non tetigere deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis ut veniant ad candida tecta columbae;
Accipiat nullas sordida turris aves.
Horrea formicae tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur Fortunae lumina vulgus:
Quae simul inducta nube teguntur, abit.
Haec precor ut semper possint tibi falsa videri:
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbae quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam:
Cautaque communi terga dedere fugae.
Saeva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus afflari proxima quaeque solent.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inviso Caesar in hoste probat.

Nec solet irasci, neque enim moderatior alter,
Cum quis in adversis, si quid amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestae,
Narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
Quae fuit Actoridae cum magno semper Achille,
Laudari solita est Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theseus comes isset amico,
Tartareum dicunt indoluisse deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata,
Credibile est lacrimis immaduisse genas.
Est etiam miseris pietas, et in hoste probatur.
Hei mihi, quam paucos haec mea dicta movent!
Hic status, haec rerum nunc est fortuna mearum,
Debeat ut lacrimis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis moestissima casu,
Pectora processu facta serena tuo.
Hoc eventurum iam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc istam cum minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitae labe carentis
Est pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes;
Quaelibet eloquio fit bona causa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi:
Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Haec mihi non ovium fibrae, tonitrusve sinistri,
Linguave servatae, pennave dixit avis.
Augurium ratio est, et coniectura futuri:
Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quae quoniam vera est; tota mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
Expedit in studio lumen abesse meo.
Utque tibi prosunt artes, facunde, severae;
Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus illis
Auctoris mores abstinuisse sui.
Scis vetus hoc iuveni lusum mihi carmen: et istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse iocos.
Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
Sic excusari crimina posse puto.
Qua potes, excusa; nec amici desere causam.
Quo bene coepisti, sic pede semper eas.

ELEGIA X.

Est mihi, sitque, precor, flavae tutela Minervae
Navis; et a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis; minimam bene currit ad auram:
Sive opus est remo; remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu;
Occupat egressas quamlibet ante rates.
Et patitur fluctus, fertque assilientia longe
Aequora, nec saevis icta fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchris,
Fida manet trepidae duxque comesque fugae.
Perque tot eventus, et iniquis concita ventis
Aequora, Palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta precor vasti secet ostia Ponti;
Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quae simul Aeoliae mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in laevum cursus: et ab Hectoris urbe
Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde levi vento Zerynthia litora nactis
Threïciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terra brevis est Tempyra petenti.
Hac dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa relegit aquas.
Dardaniamque petit auctoris nomen habentem,
Et te ruricola, Lampsace, tuta Deo:
Quaque per augustas vectae male virginis undas
Seston Abydena separat urbe fretum:
Hincque Propontiacis haerentem Cyzicon oris,
Cyzicon, Haemoniae nobile gentis opus:
Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces.
Hic locus est gemini ianua vasta maris.
Haec precor evincat, propulsaque fortibus Austris
Transeat instabiles strenua Cyaneas:
Thynniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem
Alta sub Anchiali moenia tendat iter.
Inde Mesembriacos portus, et Odesson, et arces
Praetereat dictas nomine, Bacche, tuo:
Et quos Alcathoi memorant a moenibus ortos
Sedibus his profugum constituisse Larem.
A quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quo me compulit ira dei.

Hanc si contigerit, meritae cadet agna Minervae.
  Non facit ad nostras hostia maior opes.
Vos quoque Tyndaridae, quos haec colit insula, fratres,
  Mite, precor, duplici numen adeste viae.
Altera namque parat Symplegadas ire per arctas,
  Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cum diversa petamus,
  Illa suos habebat, nec minus illa suos,

ELEGIA XI.

Litera quaecunque est toto tibi lecta libello,
  Est mihi sollicitae tempore facta viae.
Aut hanc me, gelidi tremerem cum mense Decembris,
  Scribentem mediis Adria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon:
  Alteraque est nostrae sumta carina fugae.
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
  Cycladas Aegaeas obstupuisse puto.
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
  Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive est insania nomen;
  Omnis ab hac cura mens relevata mea est.
Saepe ego nimbosis dubius iactabar ab Haedis:
  Saepe minax Steropes sidere pontus erat.
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Ursae;
  Aut Hyadas saevis auxerat Auster aquis:
Saepe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
  Carmina ducebam qualiacunque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes,
  Inque modum tumuli concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
  Exposcit votis, immemor artis, opem.
Quocunque adspicio, nihil est, nisi mortis imago:
  Quam dubia timeo mente, timensque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipso.
  Plus habet infesta terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro;
  Et faciunt geminos ensis et unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine praedam:
  Haec titulum nostrae mortis habere velit.
Barbara pars laeva est, avidaeque instructa rapinae,

Quam cruor et caedes bellaque semper habent.
Cumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor;
Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
Non haec in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
Iactor in indomito brumali luce profundo;
Ipsaque caeruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hiems; indignaturque, quod ausim
Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hiems hominem. Sed eodem tempore, quaeso,
Ipse modum statuam carminis, illa sui.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER SECUNDUS.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
  Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
  An semel est poenam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
  Omine non fausto femina virque, mea.
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
  Iam demum visa Caesar ab Arte meos.
Deme mihi studium; vitae quoque crimina demes.
  Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curae vigilatorumque laborum
  Cepimus; ingenio poena reperta meo.
Si saperem, doctas odissem iure sorores,
  Numina cultori perniciosa suo.
At nunc, tanta meo comes est insania morbo,
  Saxa malum refero rursus ad icta pedem.
Scilicet et victus repetit gladiator arenam;
  Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
  Sic mihi res eadem vulnus opemque feret:
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
  Exorant magnos carmina saepe deos.
Ipse quoque Ausonias Caesar matresque nurusque
  Carmina turrigerae dicere iussit Opi.
Iusserat et Phoebo dici; quo tempore ludos
  Fecit, quos aetas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,

Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem iusta est, nec me meruisse negabo.
Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
Materiam veniae sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
Iupiter; exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aëra reddit aquis.
Iure igitur genitorque deûm rectorque vocatur:
Iure capax mundus nil Iove maius habet.
Tu quoque, cum Patriae rector dicare, Paterque;
Utere more dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quisquam moderatius unquam
Imperii potuit frena tenere sui.
Tu veniam parti superatae saepe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
Parsque simul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
Sic, victum cur se gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior: qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
Per te, praesentem conspicuumque deum;
Hunc animum favisse tibi, Vir maxime: meque,
Qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres coelestia sidera tarde;
Parsque fui turbae parva precantis idem.
Et pia tura dedi pro te: cumque omnibus unus
Ipse quoque adiuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
Mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice maius opus, quod adhuc sine fine reliqui,
In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri praeconia nominis illic:
Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus maior fit gloria, nec quo,
Ut maior fiat, crescere possit, habet.
Fama Iovi superest: tamen hunc sua facta referri,
Et se materiam carminis esse, iuvat:
Cumque Gigantei memorantur proelia belli;

Credibile est laetum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo turis honore deus.
Ah ferus, et nobis nimium crudeliter hostis,
Delicias legit qui tibi cunque meas!
Carmina ne nostris sic te venerantia libris
Iudicio possint candidiore legi.
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Cum coepit quassata domus subsidere; partes
In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctaque Fortuna rimam faciente dehiscunt.
Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo hominum quaesitum odium mihi carmine: quaque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At, memini, vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, praetereuntis equo.
[Quod si non prodest, et honesti gratia nulla
Redditur; at nullum crimen adeptus eram.]
Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine index:
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Iudicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt: imoque sub aequore mergit
Incolumem toties una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
Praeda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est;
Nec veniam, laeso numine, casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit error,
Parva quidem periit, sed sine labe, domus:
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut aevo
Clara, nec ullius nobilitate minor:
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
Unde fit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu;

Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium iuveniliter usus:
Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, et audet
Non fastiditis annumerare viris.
Corruit haec igitur Musis accepta, sub uno,
Sed non exiguo, crimine lapsa domus.
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo laesi
Ematuruerit Caesaris ira, queat.
Cuius in eventu poenae clementia tanta est,
Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
O Princeps, parce viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
Tanquam vita parum muneris esset, opes.
Nec mea decreto damnasti facta Senatus:
Nec mea selecto iudice iussa fuga est.
Tristibus invectus verbis, ita Principe dignum,
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
Attamen in poenae nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exsul dicor in illo:
Parcaque furtunae sunt data verba meae.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
Poena est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quae fuerat saevi fulmine tacta Iovis.
Ipse licet sperare vetes; sperabimus: atque
Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, cum te, mitissime Princeps:
Spes mihi, respicio cum mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus aequora non est
Aequalis rabies, continuusque furor;
Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
Vimque putes illos deposuisse suam;
Sic abeunt, redeuntque mei, variantque timores:
Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque,
Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per Patriam, quae te tuta et secura Parente est;
Cuius, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,

Reddatur gratae debitus Urbis amor.
Livia sic tecum sociales compleat annos,
Quae, nisi te, nullo coniuge digna fuit.
Quae si non esset, caelebs te vita deceret:
Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit natus quoque sospes, et olim,
Imperium regat hoc cum seniore senex;
Utque tui faciunt, sidus iuvenile, nepotes,
Per tua perque sui facta parentis eant.
Sic assueta tuis semper Victoria castris
Nunc quoque se praestet, notaque signa petat:
Ausoniumque Ducem solitis circumvolet alis:
Ponat et in nitida laurea serta coma.
Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas;
Auspicium cui das grande, deosque tuos.
Dimidioque tui praesens hanc respicis Urbem:
Dimidio procul es, saevaque bella geris.
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste;
Inque coronatis fulgeat altus equis;
Parce, precor; fulmenque tuum, fera tela reconde,
Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, Pater patriae: nec nominis immemor huius
Olim placandi spem mihi tolle tui,
Nec precor, ut redeam: quamvis maiora petitis
Credibile est magnos saepe dedisse deos.
Mitius exsilium si das, propiusque roganti;
Pars erit e poena magna levata mea.
Ultima perpetior, medios proiectus in hostes;
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,
Parrhasiae gelido virginis axe premor,
Iazyges, et Colchi, Metereaque turba, Getaeque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Cumque alii causa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostis,
Et maris adstricto quae coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima Basternae Sauromataeque tenent,
Haec est Ausonio sub iure novissima, vixque
Haeret in imperii margine terra tui.
Unde, precor supplex, ut nos in tuta releges:
Ne sit cum patria pax quoque demta mihi.
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister;

Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum,
Caesaribus salvis, barbara vincla pati.
Perdiderint cum me duo crimina, carmen et error;
Alterius facti culpa silenda mihi.
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Caesar;
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest: qua turpi crimine tactus
Arguor obscoeni doctor adulterii.
Fas ergo est aliqua coelestia pectora falli;
Et sunt notitia multa minora tua.
Utque deos coelumque simul sublime tuenti
Non vacat exiguis rebus adesse Iovi;
A te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, Princeps, statione relicta
Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus;
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda:
Raetica nunc praebent Thraciaque arma metum.
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques, timida captaque signa manu.
Nunc te prole tua iuvenem Germania sentit;
Bellaque pro magno Caesare Caesar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non exstitit unquam,
Corpore pars nulla est, quae labet, imperii;
Urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quae gentibus otia praestas;
Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Nunquam te nostros evoluisse iocos?
At si, quod mallem, vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor fronti non esse severae
Scripta, nec a tanto Principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria iussis
Sunt ea; Romanas erudiuntque nurus.
Neve, quibus scribam, possis dubitare; libellus
Quatuor hos versus e tribus unus habet:
Este procul, vittae tenues, insigne pudoris;

Quaeque tegis medios instita longa pedes;
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus Arte,
Quas stola contingi vittaque sumta vetat?
At matrona potest alienis artibus uti;
Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcunque attigerit, si qua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumserit Annales; nihil est hirsutius illis;
Facta sit unde parens Ilia, nempe leget.
Sumserit, Aeneadum genitrix ubi prima; requiret,
Aeneadum genitrix unde sit alma Venus.
Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
Posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit.
Nil prodest, quod non laedere possit idem.
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem:
Quaeque iuvans monstrat, quaeque sit herba nocens.
Et latro, et cautus praecingitur ense viator:
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur, innocuas ut agat, facundia, causas:
Protegit haec sontes, immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicunque hinc concipit, errat:
Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear: ludi quoque semina praebent
Nequitiae. Tolli tota theatra iube:
Peccandi causam quae multis saepe dederunt,
Martia cum durum sternit arena solum.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi:
Hic sedet ignoto iuncta puella viro.
Cum quaedam spatientur in hac, ut amator eadem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? haec quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Cum steterit Iovis aede: Iovis succurret in aede,
Quam multas matres fecerit ille deus.
Proxima adoranti Iunonia templa subibit,

Pellicibus multis hanc doluisse deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
Sustulerit quare, quaeret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis;
Stat Venus Ultori iuncta viro ante fores.
Isidis aede sedens, cur hanc Saturnia, quaeret,
Egerit Ionio Bosporioque mari.
In Venere Anchises, in Luna Latmius heros,
In Cerere Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes.
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
Quaecunque irrumpit, quo non sinit ire sacerdos;
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus:
Multa licet castae non facienda legant.
Saepe supercilii nudas matrona severi
Et Veneris stantes ad genus omne videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
Nec domino poenae res ea causa fuit.
At cur in nostra nimia est lascivia Musa?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum manifestaque culpa fatendum est:
Poenitet ingenii iudiciique mei.
Cur non Argolicis potius quae concidit armis,
Vexata est iterum carmine Troia meo?
Cur tacui Thebas, et mutua vulnera fratrum?
Et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est, patriae facta referre, labor.
Denique, cum meritis impleveris omnia, Caesar,
Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina solis;
Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito. Tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnae fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cimba lacu.
Forsan, et hoc dubitem, numeris levioribus aptus
Sim satis: in parvos sufficiamque modos.
At si me iubeas domitos Iovis igne Gigantas
Dicere; conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Caesaris acta

Condere; materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed detrectare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, iuvenilia carmina, veni;
Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem: sed me mea fata trahebant,
Inque meas poenas ingeniosus eram.
Hei mihi, quod didici! quod me docuere parentes,
Litteraque est oculos ulla morata meos!
Haec tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
Quas ratus es vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptae didicerunt furta magistro:
Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, et mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
Ut dubius vitio sit pater ille meo:
Crede mihi, mores distant a carmine nostro.
Vita verecunda est, Musa iocosa mihi.
Magnaque pars operum mendax et ficta meorum
Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox; conviva Terentius esset;
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito poenas solus amore dedi.
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
Praecepit Lyrici Teïa Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod saepe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas,
Fabula iucundi nulla est sine amore Menandri:
Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flamma Chryseïdos? utque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?
Quid nisi Maeonides Venerem Martemque ligatos
Narrat, in obscoeno corpora prensa toro?
Unde nisi indicio magni sciremus Homeri,

Hospitis igne duas incaluisse deas?
Omne genus scripti gravitate Tragoedia vincit:
Haec quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto, nisi caecae flamma novercae?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante Cupidine currus,
Pisaeam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a laeso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres, cum pellice regem,
Quaeque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Aëropen frater sceleratus amasset;
Aversos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, et egentem mentis Oresten,
Aegisthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimaerae,
Quem leto fallax hospita paene dedit?
Quid loquor Hermionen? quid te, Schoeneïa virgo?
Teque, Mycenaeo Phoebas amota duci?
Quid Danaën, Danaësque nurum, matremque Lyaei?
Haemonaque, et noctes cui coiere duae?
Quid generum Peliae? quid Thesea? quidve Pelasgum,
Iliacam tetigit qui rate primus humum?
Huc Iole, Pyrrhique parens; huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas, Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes;
Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est et in obscoenos deflexa Tragoedia risus,
Multaque praeteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Iunxit Aristides Milesia crimina secum:
Pulsus Aristides nec tamen urbe sua.
Nec qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, impurae conditor historiae.
Nec qui composuit nuper Sybaritida, fugit:
Nec quae concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis mista virorum,
Muneribusque Ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis;
Et Romanus habet multa iocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore;

Ennius ingenio maximus, arte rudis;
Explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus;
Sic sua lascivo cantata est saepe Catullo
Femina, cui falsum Lesbia nomen erat.
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidae, quid Nemmi carmen, apud quos
Rebus abest omnis nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser:
Et leve Cornifici, parque Catonis opus.
Et quorum libris modo dissimulata Perillae
Nomine, nunc legitur dicta Metella suo.
Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suae.
Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Servi
Carmina. Quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristiden Sisenna: nec obfuit illi
Historiae turpes inseruisse iocos.
Nec fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere iuranti durum putat esse Tibullus;
Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem demum docuisse fatetur;
Seque sua miserum nunc ait arte premi.
Saepe velut gemmam dominae signumve probaret,
Per causam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis saepe est nutuque locutus,
Et tacitam mensae duxit in orbe notam.
Et quibus e succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
Scit cui latretur, cum solus obambulat ipse:
Cur toties clausas exscreet ante fores.
Multaque dat talis furti praecepta: docetque,
Qua nuptae possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi; legiturque Tibullus,
Et placet, et iam te Principe notus erat.
Invenies eadem blandi praecepta Properti;
Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam praestantia candor

Nomina vivorum dissimulare iubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
Naufraga, servatis omnibus, una foret.
Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes.
Haec est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo possis plurima iactu
Fingere; damnosos effugiasve canes.
Tessera quot numeros habeat: distante vocato
Mittere quo doceat, quo dare missa modo.
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Cum medius gemino calculus hoste perit.
Ut mage velle sequi sciat, et revocare priorem;
Ne tuto fugiens incomitatus eat.
Parva sedet ternis instructa tabella lapillis:
In qua vicisse est, continuisse suos.
Quique alii lusus, neque enim nunc persequar omnes,
Perdere rem caram, tempora nostra, solent.
Ecce canit formas alius iactusque pilarum.
Hic artem nandi praecipit, ille trochi.
Composita est aliis fucandi cura coloris;
Hic epulis leges hospitioque dedit.
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat:
Quaeque docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumosi luduntur mense Decembris;
Quae damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
Sed tristis nostros poena secuta iocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa; repertus ego.
Quid? si scripsissem mimos, obscoena iocantes,
Qui semper vetiti crimen amoris habent?
In quibus assidue cultus procedit adulter;
Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
Spectat: et e magna parte Senatus adest.
Nec satis, incestis temerari vocibus aures:
Assuescunt oculi multa pudenda pati.
Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
Plauditur; et magno palma favore datur.
Quoque minus prodest, scena est lucrosa poëtae:
Tantaque non parvo crimina Praetor emit.
Inspice ludorum sumtus, Auguste, tuorum:
Emta tibi magno talia multa leges
Haec tu spectasti, spectandaque saepe dedisti.

Maiestas adeo comis ubique tua est.
Luminibusque tuis, totus quibus utimur orbis,
  Scenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos;
  Materiae minor est debita poena meae.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum;
  Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poëmata saepe:
  Saepe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus vestris ut prisca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic quae concubitus varios Venerisque figuras
  Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
  Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos:
  Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii, telis instructa cruentis:
  Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio natura coërcuit arcto,
  Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille, tuae felix Aeneidos auctor,
  Contulit in Tyrios arma virumque toros:
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
  Quam non legitimo foedere iunctus amor.
Phyllidis hic idem tenerosque Amaryllidis ignes
  Bucolicis iuvenis luserat ante modis.
Nos quoque iam pridem scripto peccavimus uno.
  Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carminaque edideram, cum te delicta notantem
  Praeterii toties iure quietus eques.
Ergo, quae iuveni mihi non nocitura putavi
  Scripta parum prudens, nunc cocuere seni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli;
  Distat et a meriti tempore poena sui.
Nec tamen omne meum credas opus esse remissum;
  Saepe dedi nostrae grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos;
  Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
  Et tibi sacratum sors mea rupit opus.
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis:
  Quaeque gravis debet verba cothurnus habet.
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima coepto

Defuit, in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
Et vacuo iubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
In tua deduxi tempora, Caesar, opus;
Adspicias, quantum dederis mihi pectoris ipse:
Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam:
Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi:
Nulla venenato littera mista ioco est.
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
Quem mea Calliope laeserit, unus ego.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quemquam insultasse iacenti;
Gratia candori si qua relata meo est.
His precor, atque aliis possint tua numina flecti,
O pater, o patriae cura salusque tuae.
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
Cum longo poenae tempore victus eris;
Tutius exsilium, pauloque quietius, oro:
Ut par delicto sit mea poena suo.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

Missus in hanc venio timidi liber exsulis urbem.
  Da placidam fesso, lector amice, manum:
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori.
  Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
  Infelix ullis dissimulare iocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in aevo,
  Heu nimium sero damnat et odit opus.
Inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis;
  Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu;
  Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice laevis;
  Erubui domino cultior esse meo.
Littera suffusas quod habet maculosa lituras;
  Laesit opus lacrimis ipse poëta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta Latine;
  In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum;
  Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.
Hac ubi sum lingua furtim titubante locutus;
  Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Di tibi dent, nostro quod non tribuere parenti,
  Molliter in patria vivere posse tua.
Duc age: namque sequor; quamvis terraque marique
  Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; et ducens, Haec sunt Fora Caesaris, inquit:

Haec est a sacris quae via nomen habet.
Hic locus est Vestae, qui Pallada servat et ignem:
Hic fuit antiqui regia parva Numae.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista Palati:
Hic Stator: hoc primum condita Roma loco est.
Singula dum miror; video fulgentibus armis
Conspicuos postes, tectaque digna deo.
An Iovis, haec, dixi, domus est? Quod ut esse putarem,
Augurium menti querna corona dabat.
Cuius ut accepi dominum, Non fallimur, inquam:
Et magni verum est hanc Iovis esse domum.
Cur tamen apposita velatur ianua lauro;
Cingit et augustas arbor opaca fores?
Num quia perpetuos meruit domus ista triumphos?
An quia Leucadio semper amata deo?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
Carpitur; aeternum sic habet illa decus?
Causa, superpositae scripto testata coronae,
Servatos cives indicat huius ope.
Adiice servatis unum, Pater optime, civem,
Qui procul extremo pulsus in orbe iacet;
In quo poenarum, quas se meruisse fatetur,
Non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum, vereorque locum, vereorque potentem,
Et quatitur trepido littera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocunque, precor, nostro placata parenti
Isdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
Ducor ad intonsi candida templa dei.
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
Belides, et stricto barbarus ense pater:
Quaeque viri docto veteres cepere novique
Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,
Quos suus optaret non genuisse parens.
Quaerentem frustra custos me, sedibus illis
Praepositus, sancto iussit abire loco.
Altera templa peto, vicino iuncta theatro:
Haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,

Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper, et illi
Evictus longo tempore Caesar erit.
Dî, precor, atque adeo, neque enim mihi turba roganda est,
Caesar, ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est;
Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsae
Sumite plebeiae carmina nostra manus.

ELEGIA II.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
Quaeque Lycaonio terra sub axe iacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Latoïa, vestro
Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest;
Quodque magis vita Musa iocosa mea est?
Plurima sed pelago terraque pericula passum
Ustus ab assiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum, securaque in otia natus,
Mollis et impatiens ante laboris eram;
Ultima nunc patior. Nec me mare portubus orbum
Perdere, diversae nec potuere viae.
Suffecitque malis animus. Nam corpus ab illo
Accepit vires; vixque ferenda tulit.
Dum tamen et ventis dubius iactabar et undis;
Fallebat curas aegraque corda labor.
Ut via finita est, et opus requievit eundi,
Et poenae tellus est mihi tacta meae;
Nil nisi flere libet: nec nostro parcior imber
Lumine, de verna quam nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
Quidquid et amissa restat in Urbe mei.
Heu mihi quod nostri toties pulsata sepulcri
Ianua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata
Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimium constanter iniquos,
Participes irae quos deus unus habet;

Exstimulate, precor, cessantia fata, meique
  Interitus clausas esse vetate fores.

ELEGIA III.

Haec mea, si casu miraris, epistola quare
  Alterius digitis scripta sit: aeger eram.
Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
  Incertusque meae paene salutis eram.
Quid mihi nunc animi, dira regione iacenti,
  Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec coelum patimur, nec aquis assuevimus istis:
  Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis: non hic cibus utilis aegro:
  Nullus, Apollinea qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tarde
  Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis iaceo populisque locisque;
  Et subit affecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia cum subeant; vincis tamen omnia, coniux:
  Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: te vox mea nominat unam:
  Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
  Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si iam deficiat suppresso lingua palato,
  Vix instillato restituenda mero;
Nuntiet huc aliquis dominam venisse; resurgam:
  Spesque tui nobis causas vigoris erit.
Ergo ego sum vitae dubius: tu forsitan illic
  Iucundum, nostri nescia, tempus agis?
Non agis, adfirmo: liquet, o carissima nobis,
  Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos,
  Et mihi vivendi tam cito finis adest;
Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi,
  Ut saltem patria contumularer humo?
Vel poena in mortis tempus dilata fuisset,
  Vel praecepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem;
  Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris;
  Et fient ipso tristia fata loco?

Nec mea consueto languescent corpora lecto?
  Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora
  Accedent animae tempora parva meae?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
  Labentes oculos condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, tota turbabere mente;
  Et feries pavida pectore fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
  Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos.
  Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Cum patriam amisi, tum me periise putato:
  Et prior et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima coniux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, extenua forti mala corde ferendo;
  Ad quae iampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
  Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
  Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
  Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna.
  Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam. Fratrem Thebana peremtum
  Supposuit tumulo, rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce:
  Inque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo properante viator,
  Grandibus in tumuli marmore caede notis:
Hic ego qui iaceo, tenerorum lusor amorum,
  Ingenio perii Naso poëta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
  Dicere, Nasonis molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est. Etenim maiora libelli,
  Et diuturna magis sunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
  Nomen, et auctori tempora longa suo.
Tu tamen exstincto feralia munera ferto;
  Deque tuis lacrimis humida serta dato.

Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis;
Sentiet officium moesta favilla pium.
Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
Dictandi vires, siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, Vale.

ELEGIA IV.

O mihi care quidem semper, sed tempore duro
Cognite, res postquam procubuere meae;
Usibus edocto si quidquam credis amico;
Vive tibi, et longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes praelustria vita.
Saevum praelustri fulmen ab arce venit.
Nam quamquam soli possunt prodesse potentes;
Non prosit potius, si quis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antenna procellas,
Lataque plus parvis vela timoris habent.
Adspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
Cum grave nexa simul retia mergat onus.
Haec ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
In qua debueram, forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Haec mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano, vix hoc tamen evenit ipsum,
Sic cadit, ut tacta surgere possit humo.
At miser Elpenor tecto delapsus ab alto
Occurrit regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitarit Daedalus alas;
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat.
Nam pennas ambo non habuere suas?
Crede mihi; bene qui latuit, bene vixit: et intra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius eius
Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
Cepisset genitor si Phaëthonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Propositique memor contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitae
Dignus es, et fato candidiore frui.

Quae pro te ut voveam, miti pietate mereris,
  Haesuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
  Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrimas super ora cadentes;
  Tempore quas uno fidaque verba bibi.
Nunc quoque submotum studio defendis amicum;
  Et mala, vix ulla parte levanda, levas.
Vive sine invidia; mollesque inglorius annos
  Exige: amicitias et tibi iunge pares.
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
  Nomen ama. Scythicus caetera Pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Ursae
  Me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosporos et Tanaïs superant, Scythicaeque paludes;
  Vixque satis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil est, nisi non habitabile frigus.
  Heu quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima coniux;
  Quidquid et haec nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen haec absunt, ut, quae contingere non est
  Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errat domus, Urbs, et forma locorum;
  Succeduntque suis singula facta locis.
Coniugis ante oculos, sicut praesentis, imago est.
  Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc, quod abest; levat hoc, quod praestat amorem:
  Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris haeretis, amici;
  Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit; et ipsos
  In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis, gratique erat instar honoris,
  Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps; intra mea pectora quemque
  Alloquar: et nulli causa timoris ero.
Nec mens indicio latitantes versus amicos
  Protrahet. Occulte, si quis amavit, amet.
[Scite tamen, quamvis longa regione remotus
  Absim, vos animo semper adesse meo.]
Et, quam quisque potest, aliqua mala nostra levate:
  Fidam proiecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat Fortuna: nec unquam
  Contacti simili sorte rogetis opem.

ELEGIA V.

Usus amicitiae tecum mihi parvus, ut illum
 Non aegre posses dissimulare, fuit:
Ni me complexus vinclis propioribus esses,
 Nave mea vento forsan eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinae,
 Versaque amicitiae terga dedere meae;
Ausus es igne Iovis percussum tangere corpus,
 Et deploratae limen adire domus.
Idque recens praestas, nec longo cognitus usu,
 Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visusque notavi,
 Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrimas cernens in singula verba cadentes,
 Ore meo lacrimas, auribus illa bibi:
Brachiaque accepi moesto pendentia collo,
 Et singultatis oscula mista sonis.
Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
 Scis Carum veri nominis esse loco.
Multaque praeterea manifesti signa favoris
 Pectoribus teneo non abitura meis.
Di tibi, posse tuos, tribuant, defendere semper,
 Quos in materia prosperiore iuves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
 Quod te credibile est quaerere, quaeris, agam?
Spe trahor exigua, qaam tu mihi demere noli,
 Tristia leniri numina posse dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
 Tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba.
Quaeque tibi linguae est facundia, confer in illud,
 Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim maior, magis est placabilis irae;
 Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
 Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.
At lupus et turpes instant morientibus ursi;
 Et quaecunque minor nobilitate fera est.
Maius apud Troiam forti quid habemus Achille?
 Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
Quae ducis Emathii fuerit clementia, Poros
 Praelarique docent funeris exsequiae.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras;
 Iunonis gener est, qui prius hostis erat.

Denique non possum nullam sperare salutem,
  Cum poenae non sit causa cruenta meae.
Non mihi, quaerenti pessumdare cuncta, petitum
  Caesareum caput est, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est;
  Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector:
  Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
  Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum ut molliat ipse,
  Mutati poenam conditione loci.
Hunc utinam nitidi Solis praenuntius ortum
  Afferat admisso Lucifer albus equo

ELEGIA VI.

Foedus amicitiae nec vis, carissime, nostrae,
  Nec, si forte velis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
  Nec tibi me tota iunctior Urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
  Paene magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
  Cognitus est illi, quem colis ipse, viro.
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem;
  Pectoribusque dabas multa tegenda meis.
Cuique ego narrabam, secreti quidquid habebam,
  Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali:
  Consilioque forem sospes, amice, tuo.
[Sed mea me in poenam nimirum fata trahebant:
  Omne bonae claudunt utilitatis iter.]
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
  Seu ratio fatum vincere nulla valet;
Tu tamen, o nobis usu iunctissime longo,
  Pars desiderii maxima paene mei,
Sis memor: et si quas fecit tibi gratia vires,
  Illas pro nobis experiare rogo.
Numinis ut laesi fiat mansuetior ira;
  Mutatoque minor sit mea poena loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro;
  Principiumque mei criminis error habet.

Nec leve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
Illud: et admonitu fit novus ipse dolor.
Et quaecunque adeo possunt afferre pudorem,
Illa tegi caeca condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccasse: sed illo
Praemia peccato nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari;
Nomina si facto reddere vera velis.
Quae si non ita sunt; alium, quo longius absim,
Quaere, suburbana hic sit mihi terra, locum.

ELEGIA VII.

Vade salutatum, subito perarata, Perillam
Littera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
Aut inter libros Pieridasque suas.
Quidquid aget, cum te scierit venisse, relinquet:
Nec mora: quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic ut vivere nolim:
Nec mala tam longa nostra levata mora:
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti;
Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhaeres,
Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum Fatis mores Natura pudicos,
Et raras dotes ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
Ne male fecundae vena periret aquae.
Primus id adspexi teneris in virginis annis:
Utque patet, venae duxque comesque fui.
Ergo, si remanent ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc Fortuna retardet:
Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua saepe mihi, tibi nostra legebam;
Saepe tui iudex, saepe magister eram.
Aut ego praebebam factis modo versibus aures,
Aut ubi cessaras, causa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me laesere libelli,
Tu quoque sis poenae fata secuta meae.

Pone, Perilla, metum. Tantummodo femina non sit
Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiae remove, doctissima, causas:
Inque bonas artes et tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis:
Rugaque in antiqua fronte senilis erit.
Iniicietque manum formae damnosa senectus,
Quae strepitum passu non faciente venit.
Cumque aliquis dicet, Fuit haec formosa; dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicae, cum sis dignissima magnis.
Finge sed immensis censibus esse pares.
Nempe dat id cuicunque libet Fortuna, rapitque:
Irus et est subito, qui modo Croesus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, cum patria caream, vobisque, domoque:
Raptaque sint, adimi quae potuere, mihi;
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
Quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense;
Me tamen exstincto fama superstes erit.
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
Effuge venturos, qua potes, usque rogos.

ELEGIA VIII.

Nunc ego Triptolemi cuperem concendere currus,
Misit in ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeae vellem frenare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
Nunc ego iactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Perseu: Daedale, sive tuas:
Ut, tenera nostris cedente volatibus aura,
Adspicerem patriae dulce repente solum:
Desertaeque domus vultum, memoresque sodales,
Caraque praecipue coniugis ora mihi.
Stulte, quid o frustra votis puerilibus optas,
Quae non ulla tulit, fertque, feretque, dies?
Si semel optandum est: Augustum numen adora;
Et quem laesisti, rite precare, deum.

Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere. Det reditum; protinus ales eris.
Si precor haec, neque enim possim maiora precari,
Ne mea sint, timeo, vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cum se satiaverit ira,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli;
Ex his me iubeat quolibet ire locis.
Nec coelum, nec aquae faciunt, nec terra, nec aurae;
Et mihi perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus aegrae contagia mentis:
Sive mei causa est in regione mali;
Ut tetigi pontum, vexant insomnia: vixque
Ossa tegit macies; nec iuvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quae nova laesit hiems;
Is mea membra tenet. Nec viribus allevor ullis;
Et nunquam queruli causa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed aegra est
Utraque pars aeque, binaque damna fero.
Haeret, et ante oculos veluti spectabile corpus
Adstat Fortunae forma legenda meae.
Cumque locum, moresque hominum, cultusque, sonumque,
Cernimus, et quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut cum Caesaris ira,
Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus;
Mutato levior sit fuga nostra loco.

ELEGIA IX.

Hic quoque sunt igitur Graiae, quis crederet? urbes,
Inter inhumanae nomina barbariae.
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab Absyrti caede fuisse loco.
Nam rate, quae cura pugnacis facta Minervae,
Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos applicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto
Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit.

Dum trepidant Minyae, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis
Ausa atque ausura multa nefanda manu.
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela; Tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum, quid agat, quaerit, dum versat in omnia vultus,
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cuius ut oblata est praesentia; Vincimus, inquit.
Hic mihi morte sua causa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis,
Innocuum rigido perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat, in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus, sanguineumque caput;
Ut genitor luctuque novo tardetur, et artus
Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomi dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

ELEGIA X.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum stellis nunquam tangentibus aequor
Me sciat in media vivere barbarie.
Sauromatae cingunt, fera gens, Bessique, Getaeque:
Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet; medio defendimur Istro.
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cum tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est:
[Dum patet et Boreas et nix, iniecta sub Arcto;
Tum liquet has gentes axe tremente premi.]
Nix iacet: et iactam nec Sol pluviaeve resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Aequet humo turres, tectaque rapta ferat.

Pellibus, et sutis arcent male frigora braccis;
Oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida berba gelu:
Udaque consistunt, formam servantia testae,
Vina: nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquae?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne
Miscetur vasto multa per ora freto,
Caeruleos ventis latices durantibus Ister
Congelat, et tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur: et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed cum sint praemia falsi
Nulla, ratam testis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est. Durum calcavimus aequor;
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset;
Non foret angustae mors tua crimen aquae.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
Tollere: conantes dura coërcet hiems.
Et quamvis Boreas iactatis insonet alis,
Fluctus in obsesso gurgite nullus erit.
Inclusaeque gelu stabunt, ut marmore, puppes:
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces haerere ligatos:
Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreae vis saeva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus, aequato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta,
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros
Incustoditae diripiuntur opes:
Ruris opes parvae, pecus, et stridentia plaustra;
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur victis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura laremque suum.

Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
  Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quae nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt:
  Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, cum pax est, trepidant formidine belli,
  Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem.
  Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra:
  Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
  Scriberet hic dominae verba legenda suae.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos.
  Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat cum maximus orbis,
  Haec est in poenam terra reperta meam?

ELEGIA XI.

Si quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
  Meque reum, demto fine, cruentus agas;
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino;
  Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
  Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, et inhospita littora Ponti,
  Cumque suo Borea Maenalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguae:
  Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
  Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego belligeris a gentibus undique septus
  Terreor, hoste meum paene premente latus.
Utque sit exiguum poenae, quod coniuge cara,
  Quod patria careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, nisi nudam Caesaris iram;
  Nuda parum nobis Caesaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet,
  Solvat et in mores ora diserta meos.
In causa facili cuivis licet esse diserto:
  Ft minimae vires frangere quassa valent.
Subruere est arces et stantia moenia virtus:
  Quamlibet ignavi praecipitata premunt.

Non sum ego quod fueram. Quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat, tunc cum bello certabat; at idem
Vinctus ad Haemonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento;
Ex illo superant haec simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina: nil sit in illis,
Quod magis errorem, quam scelus, esse putes.
Pendimus en profugi, satia tua pectora, poenas,
Exsiliioque graves, exsiliique loco.
Carnifici Fortuna potest mea flenda videri:
Te tamen est uno iudice moesta parum.
Saevior et tristi Busiride: saevior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem:
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et dictis artes conciliasse suas:
Munere in hoc, rex, est usus, sed imagine maior:
Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Huc tibi, quem perdes, coniiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure.
Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da, precor, ingenio praemia digna meo.
Dixerat. At Phalaris, Poenae mirande repertor,
Ipse tuum praesens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore,
Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot aequore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
Neptuni minor est, quam Iovis ira fuit.
Ergo quicumque es, rescindere vulnera noli,
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meae famam tenuent oblivia culpae,
Facta cicatricem ducere nostra sine.
Humanaeque memor sortis, quae tollit eosdem,
Et premit, incertas ipse verere vices.

Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas. Fortuna miserrima nostra est.
Omne trahit secum Caesaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar;
Ipse velim poenas experiare meas.

ELEGIA XII.

Frigora iam Zephyri minuunt: annoque peracto
Longior antiquis visa Maeotis hiems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis aequa diurna facit.
Iam violam puerique legunt, hilaresque puellae,
Rustica quam nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malae crimen matris deponat hirundo,
Sub trabibus cunas parvaque tecta facit.
Herbaque, quae latuit Cerealibus obruta sulcis,
Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
Nam procul a Getico littore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic: iunctisque ex ordine ludis
Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente iuventus,
Defessos artus Virgine tingit aqua.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet:
Proque tribus resonant terna Theatra Foris.
O quater, et quoties non est numerare beatum,
Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
Quaeque lacu duro vix fodiantur aquae.
Nec mare concrescit glacie: nec, ut ante, per Istrum
Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquae tamen huc adnare carinae,
Hospitaque in Ponti littore puppis erit.
Sedulus occurram nautae: dictaque salute,
Quid veniat, quaeram, quisve, quibusve locis.

Ille quidem, mirum, ni de regione propinqua
Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit:
Littora rarus in haec portubus orba venit.
Sive tamen Graia scierit, sive ille Latina
Voce loqui; certe gratior huius erit:
Fas quoque ab ore freti longaeque Propontidos undis
Huc aliquem certo vela dedisse Noto;
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
Et fieri famae parsque gradusque potest.
Is precor auditos possit narrare triumphos
Caesaris, et Latio reddita vota Iovi;
Teque rebellatrix tandem, Germania, magni
Triste caput pedibus supposuisse Ducis.
Haec mihi qui referet, quae non vidisse dolebo,
Ille meae domui protinus hospes erit.
Hei mihi! iamne domus Scythico Nasonis in orbe?
Iamque suum mihi dat pro Lare poena locum?
Di faciant, Caesar non hic penetrale domumque,
Hospitium poenae sed velit esse meae.

ELEGIA XIII.

Ecce supervacuus, quid enim fuit utile gigni?
Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset;
Non ultra patriam me sequerere meam.
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo tentasses ultimus esse mihi.
Iamque relinquenda, quod idem fecere sodales,
Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Caesaris ira
Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectas soliti tibi moris honorem,
Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
Micaque sollenni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
Adventu possim laetus ut esse tuo.

Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,
  Convenit, et structis flamma parata rogis.
Nec dare tura libet nihil exorantia Divos:
  In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum;
  In loca ne redeas amplius ista, precor:
Dum me terrarum pars paene novissima, Pontus,
  Euxini falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
  Qui facis ingenio semper, amice, meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
  Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis, exceptis, ecquid mea carmina, solis
  Artibus, artifici quae nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quaeso, studiose novorum:
  Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
  Qui domini poenam non meruere sui.
Saepe per extremas profugus pater exsulat oras;
  Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
  Carmina sunt. Stirps haec progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo: quae, quo magis orba parente,
  Hoc tibi tutori sarcina maior erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
  Caetera fac curae sit tibi turba palam.
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae,
  Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,
  Certius a summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora:
  In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque nescio quid nostris appone libellis,
  Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicunque leget, si quis leget, aestimet ante,
  Compositum quo sit tempore, quoque loco.
Aequus erit scriptis, quorum cognoverit esse
  Exsilium tempus, barbariemque locum.
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
  Ducere me tristi sustinuisse manu.

Ingenium fregere meum mala: cuius et ante
Fons infecundus parvaque vena fuit.
Sed quaecunque fuit, nullo exercente refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter alarque,
Copia. Pro libris arcus et arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
Intellecturis auribus utar, adest.
Nec, quo secedam, locus est. Custodia muri
Submovet infestos, clausaque porta, Getas.
Saepe aliquod verbum quaero, nomenque, locumque:
Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere saepe aliquid conanti, turpe fateri!
Verba mihi desunt, dedidicique loqui.
Threïcio Scythicoque fere circumsonor ore:
Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi; timeo, ne sint immista Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcunque igitur venia dignare libellum,
Sortis et excusa conditione meae.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER QUARTUS.

ELEGIA I.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis;
  Excusata suo tempore, lector, habe.
Exsul eram; requiesque mihi, non fama petita est:
  Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
  Indocili numero cum grave mollit opus:
Cantet et, innitens limosae pronus arenae,
  Adverso tardam qui trahit amne ratem.
Quique ferens pariter lentos ad pectora remos,
  In numerum pulsa brachia versat aqua.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
  Pastor; arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
  Fallitur ancillae decipiturque labor.
Fertur et abducta Lyrnesside tristris Achilles
  Haemonia curas attenuasse lyra.
Cum traheret silvas Orpheus et dura canendo
  Saxa; bis amissa coniuge moestus erat.
Me quoque Musa levat Ponti loca iussa petentem.
  Sola comes nostrae perstitit illa fugae.
Sola nec insidias hominum, nec militis ensem,
  Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.
Scit quoque, cum perii, quis me deceperit error:
  Et culpam in facto, non scelus, esse meo.
Scilicet hoc ipso nunc aequa, quod obfuit ante,
  Cum mecum iuncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,

Pieridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa Sororum:
Et carmen demens, carmine laesus, amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sensit amans sua damna fere; tamen haeret in illis:
Materiam culpae persequiturque suae.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli:
Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri:
Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum;
Praesentis casus immemoremque facit.
Utque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,
Dum stupet Edonis exululata iugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
Altior humano spiritus ille malo est.
Ille nec exsilium, Scythici nec littora ponti,
Ille nec iratos sentit adesse deos.
Utque soporiferae biberem si pocula Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus abest.
Iure deas igitur veneror mala nostra levantes,
Sollicitae comites ex Helicone fugae:
Et partim pelago, partim vestigia terra,
Vel rate dignatas, vel pede nostra sequi.
Sint precor hae saltem faciles mihi: namque deorum
Caetera cum magno Caesare turba facit.
Meque tot adversis cumulant, quot littus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, aestu numerabis aristas,
Poma per autumnum, frigoribusque nives;
Quam mala, quae toto patior iactatus in orbe,
Dum miser Euxini littora saeva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
Huc quoque sunt nostras fata secuta vias.
His quoque cognosco natalis stamina nostri;
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
Vera quidem, vera sed graviora fide;
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
Illi, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiae iuvenis certamina fugi,

Nec nisi lusura movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus, scutoque sinistram,
Canitiem galeae subiicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus;
Induimur trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela veneno,
Saevus anhelanti moenia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus;
Sic, si quem nondum portarum sepe receptum
Barbarus in campis reperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, coniectaque vincula collo
Accipit; aut telo virus habente cadit.
Hic ego sollicitae iaceo novus incola sedis.
Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis.
Sed neque, cui recitem, quisquam est, mea carmina: nec qui
Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi, quid enim faciam? scriboque legoque:
Tutaque iudicio litera nostra suo est.
Saepe tamen dixi, Cui nunc haec cura laborat?
An mea Sauromatae scripta Getaeque legent?
Saepe etiam lacrimae me sunt scribente profusae,
Humidaque est fletu litera facta meo.
Corque vetusta meum, tanquam nova, vulnera sentit;
Inque sinum moestae labitur imber aquae.
Cum vice mutata quid sim fuerimque recordor,
Et tulerit quo me casus, et unde, subit;
Saepe manus demens, studiis irata malignis,
Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
Cum venia facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
Interdicta mihi, consule, Roma, boni.

ELEGIA II.

Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
Victa potes flexo procubuisse genu:
Altaque velentur fortasse Palatia sertis;
Turaque in igne sonent, inficiantque diem:
Candidaque adducta collum percussa securi

Victima purpureo sanguine tingat humum:
Donaque amicorum templis promissa deorum
Reddere victores Caesar uterque parent:
Et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
Perpetuo terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
Munera det meritis, saepe datura, deis:
Et pariter matres, et quae sine crimine castos
Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia laetentur Plebe Senatus;
Parvaque cuius eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt:
Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos;
Cumque ducum titulis oppida capta leget:
Vinclaque captiva reges cervice gerentes
Ante coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
Terribiles aliis, immemoresque sui.
Quorum pars causas, et res, et nomina quaeret:
Pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli: proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis et adhuc hostilibus ardens,
Hortator pugnae consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
Squalida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
Saepe recusanti corpora capta deo.
Hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes,
Plena ferae caedis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
Quae bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva,
Decolor ipse suo sanguine, Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
Et Ducis invicti sub pede moesta sedet.
Collaque Romanae praebens animosa securi
Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, Caesar, victore veheris
Purpureus populi rite per ora tui:
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum:

Undique iactato flore tegente vias.
Tempora Phoebea lauro cingetur; Ioque,
Miles, Io, magna voce, Triumphe, canet.
Ipse sono plausuque simul fremituque canentum
Quadriiugos cernes saepe resistere equos.
Inde petes arcem, delubra faventia votis:
Et dabitur merito laurea vota Iovi.
Haec ego submotus, qua possum, mente videbo:
Erepti nobis ius habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras:
In coelum celeri pervenit illa via.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem;
Immunes tanti nec sinit esse boni.
Invenietque viam, qua currus spectet eburnos.
Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix:
Laetaque erit praesens cum Duce turba suo.
At mihi fingenti tantum, longeque remoto,
Auribus hic fructus percipiendus erit.
Atque procul Latio diversum missus in orbem
Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
Is quoque iam serum referet veteremque triumphum.
Quo tamen audiero tempore, laetus ero.
Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam;
Causaque privata publica maior erit.

ELEGIA III.

Magna miorque ferae, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, utraque sicca, rates:
Omnia cum summo positae videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas,
Aetheriamque suis cingens amplexibus arcem
Vester ab intacta circulus exstet humo;
Adspicite illa, precor, quae non bene moenia quondam
Dicitur Iliades transiluisse Remus.
Inque meam nitidos dominam convertite vultus:
Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Hei mihi! cur, nimium quae sunt manifesta, requiro?
Cur labat ambiguo spes mihi mista metu?
Crede quod est, quod vis; ac desine tuta vereri:
Deque fide certa sit tibi certa fides.
Quodque polo fixae nequeunt tibi dicere flammae,

Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est;
Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis, tanquam praesentis, inhaeret,
Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ut incubuit iusto mens aegra dolori,
Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curae, dum te lectusque locusque
Tangit, et oblitam non sinit esse mei.
Et veniunt aestus, et nox immensa videtur;
Fessaque iactati corporis ossa dolent.
Non equidem dubito, quin haec et caetera fiant,
Detque tuus casti signa doloris amor:
Nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum
Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer, dubito; nec dicere possum,
Affectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sum tibi causa doloris:
Non es? ut amisso coniuge digna fores.
Tu vero tua damna dole, mitissima coniux;
Tempus et a nostris exige triste malis:
Fleque meos casus. Est quaedam flere voluptas.
Expletur lacrimis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
Mors mea; morte fores sola relicta mea!
Spiritus hic per te patrias exisset in auras!
Sparssissent lacrimae pectora nostra piae!
Supremoque die notum spectantia coelum
Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus iacuisset avito!
Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique et, ut vixi, sine crimine mortuus essem!
Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, cum diceris exsulis uxor,
Avertis vultus, et subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
Me miserum, si te iam pudet esse meam!
Tempus ubi est illud, quo te iactare solebas
Coniuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te, nisi si fugis illa referre,
Et dici memini, iuvit et esse meam?
Utque probae dignum est, omni tibi dote placebam.
Addebat veris multa faventis amor.
Nec quem praeferres, ita res tibi magna videbar,

Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta: tuusque
Non dolor hinc debet, debet abesse pudor.
Cum cedidit Capaneus subito temerarius ictu;
Num legis Evadnen erubuisse viro?
Nec, quia rex mundi compescuit ignibus ignes,
Ipse tuis, Phaëthon, infitiandus eras.
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
Quod precibus periit ambitiosa suis.
Nec tibi, quod saevis ego sum Iovis ignibus ictus,
Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in nostri curam consurge tuendi,
Exemplumque mihi coniugis esto bonae:
Materiamque tuis tristem virtutibus imple.
Ardua per praeceps gloria vadat iter.
Hectora quis nosset, si felix Troia fuisset?
Publica virtuti per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, iacet, si non sit in aequore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phoebe, iacet.
Quae latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli fortuna; caputque,
Conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es.
En patet in laudes area lata tuas.

ELEGIA IV.

O qui, nominibus cum sis generosus avitis,
Exsuperas morum nobilitate genus:
Cuius inest animo patrii candoris imago,
Non careat nervis candor ut iste suis:
Cuius in ingenio patriae facundia linguae est,
Qua prior in Latio non fuit ulla Foro:
Quod minime volui, positis pro nomine signis
Dictus es: ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi: tua te bona cognita produnt.
Si, quod es, appares, culpa soluta mea est.
Nec tamen officium nostro tibi carmine factum,
Principe tam iusto, posse nocere puta.
Ipse Pater Patriae, quid enim civilius illo?
Sustinet in nostro carmine saepe legi.
Nec prohibere potest, quia res est publica Caesar;

Et de communi pars quoque nostra bono est.
Iupiter ingeniis praebet sua numina vatum;
Seque celebrari quolibet ore sinit.
Causa tua exemplo Superorum tuta duorum est:
Quorum hic conspicitur, creditur ille deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo:
Non fuit arbitrii littera nostra tui.
Nec nova, quod tecum loquor, est iniuria nostra;
Incolumis cum quo saepe locutus eram.
Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus;
Invidiam, si qua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis,
Hoc noli certe dissimulare, pater:
Ingeniumque meum, potes hoc meminisse, probabat:
Plus etiam, quam me iudice dignus eram.
Deque meis illo referebat versibus ore,
In quo pars altae nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
Sed prius auctori sunt data verba tuo.
Nec data sunt, mihi crede, tamen: sed in omnibus actis,
Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, prius abfuit error.
Ah sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coëuntia rumpam
Vulnera; vix illis proderit ipsa quies.
Ergo ut iure damus poenas; sic abfuit omne
Peccato facinus consiliumque meo.
Idque deus sentit: pro quo nec lumen ademtum est,
Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam, vivat modo, finiet olim,
Tempore cum fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc alio iubeat discedere; si non
Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exsilium, paulloque propinquius, opto,
Quique sit a saevo longius hoste, locum.
Quantaque in Augusto clementia, si quis ab illo
Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini littora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque iactantur moderatis aequora ventis:
Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quae praedam sanguine quaerant:

Nec minus infida terra timetur aqua.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
Paene sub eiusdem sideris axe iacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
Caede pharetratae pascitur ara deae.
Haec prius, ut memorant, non invidiosa nefandis,
Nec cupienda bonis, regna Thoantis erant.
Hic pro supposita virgo Pelopeïa cerva
Sacra deae coluit qualiacunque suae.
Quo postquam, dubiùm pius an sceleratus, Orestes
Exactus Furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phoceus amoris,
Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protînus evincti Triviae ducuntur ad aram,
Quae stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum:
Alter ob alterius funera moestus erat.
Et iam constiterat stricto mucrone sacerdos;
Cinxerat et Graias barbara vitta comas:
Cum vice sermonis fratrem cognovit, et illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit.
Laeta deae signum, crudelia sacra perosae,
Transtulit ex illis in meliora locis.
Haec igitur regio, magni pars ultima mundi,
Quam fugere homines dîque, propinqua mihi est.
[Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
Si modo Nasoni barbara terra sua est.]
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant et mea vela deo!

ELEGIA V.

O mihi dilectos inter sors prima sodales,
Unica fortunis ara reperta meis;
Cuius ab alloquiis anima haec moribunda revixit
Ut vigil infusa Pallade flamma solet:
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percussae confugiumque rati:
Cuius eram censu non me sensurus egentem,
Si Caesar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
Excidit heu nomen quam mihi paene tuum!
Te tamen agnoscis: tactusque cupidine laudis,

Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram famae conciliare fidem.
Ne noceam grato, vereor, tibi carmine; neve
Intempestivus nominis obstet honos.
Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
Dum veniat placido mollior aura deo:
Et tutare caput nulli servabile; si non,
Qui mersit Stygia, sublevet illud, aqua.
Teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
Indeclinatae munus amicitiae.
Sic tua processus habeat Fortuna perennes:
Sic ope non egeas ipse, invesque tuos.
Sic aequet tua nupta virum bonitate perenni;
Incidat et vestro rara querela toro.
Diligat et semper socius te sanguinis illo,
Quo pius affectu Castora frater amat.
Sic iuvenis, similisque tibi sit natus, et illum
Moribus agnoscat quilibet esse tuum.
Sic socerum faciat taeda te nata iugali;
Nec tardum iuveni det tibi nomen avi.

ELEGIA VI.

Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
Praebet et incurvo colla premenda iugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Poenorum compescitur ira leonum;
Nec feritas animo, quae fuit ante, manet.
Quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri
Bellua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat, facit, uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus et in canas semen producit aristas;
Et, ne sint tristi poma sapore, facit.
Hoc tenuat dentem terram findentis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam saevas paullatim mitigat iras:
Hoc minuit luctus, moestaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas

Praeterquam curas attenuare meas.
Ut patria careo, bis frugibus area trita est:
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quaesita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet et veteres fugiunt iuga curva iuvenci:
Et domitus freno saepe repugnat equus.
Tristior est etiam praesens aerumna priore:
Ut sit enim sibi par, crevit, et aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt:
Sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum, vires afferre recentes,
Nec praeconsumtum temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctator arena,
Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert bene praecipites navis modo facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quae ferimus, tulimus patientius ante;
Et mala sunt longo multiplicata die.
Credite, deficio, nostroque a corpore quantum
Auguror, accedent tempora parva malis.
Nam neque sunt vires, neque qui color ante solebat;
Vixque habeo tenuem, quae tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est aegro magis aegra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies, absunt, mera cura, sodales:
Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum.
Sic male, quae video, non videoque, nocent.
Una tamen spes est, quae me soletur in istis,
Haec fore morte mea non diuturna mala.

ELEGIA VII.

Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae,
Bisque suum tacto Pisce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera versus
Quamlibet in paucos officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartae sua vincula demsi,

Illam speravi nomen habere tuum?
Di faciant, ut saepe tua sit epistola dextra
Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet. Credam prius ora Medusae
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis:
Esse canes utero sub virginis: esse Chimaeram,
A truce quae flammis separet angue leam:
Quadrupedesque hominum cum pectore pectora iunctos:
Tergeminumque virum, tergeminumque canem:
Sphingaque, et Harpyias, serpentipedesque Gigantas:
Centimanumque Gygen, semibovemque virum.
Haec ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viaeque,
Fluminaque, et campi, nec freta pauca, iacent.
Mille potest causis, a te quae litera saepe
Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen causas scribendo vince frequenter:
Excusem ne te semper, amice, mihi.

ELEGIA VIII.

Iam mea cygneas imitantur tempora plumas,
Inficit et nigras alba senecta comas:
Iam subeunt anni fragiles, et inertior aetas:
Iamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu:
Quaeque meae semper placuerunt otia menti,
Carpere, et in studiis molliter esse meis:
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates,
Et quae nunc domino rura paterna carent:
Inque sinu dominae, carisque nepotibus, inque
Securus patria consenuisse mea.
Haec mea sic quondam peragi speraverat aetas:
Hos ego sic annos ponere dignus eram.
Non ita dis visum: qui me terraque marique
Actum Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassae navalia puppes,
Ne temere in mediis dissoluantur aquis.
Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina carpit equus.
Miles, ut emeritis non est satis utilis annis,

Ponit ad antiquos, quae tulit arma, Lares.
Sic igitur, tarda vires minuente senecta,
Me quoque donari iam rude, tempus erat.
Tempus erat, nec me peregrinum ducere coelum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim:
Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos:
Nunc hominum visu rursus et Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quae, cum mihi tempora prima
Mollia praebuerint, posteriora gravant.
Iamque, decem lustris omni sine labe peractis,
Parte premor vitae deteriore meae.
Nec procul a metis, quas paene tenere videbar,
Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me saevire coëgi,
Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris:
Nec tamen errori vita negata meo;
Vita procul patria peragenda sub axe Boreo,
Qua maris Euxini terra sinistra iacet.
Hoc mihi si Delphi, Dodonaque diceret ipsa;
Esse viderentur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet alliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne Iovis.
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius suppositumque deo.
Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Aequantem Superos emeruisse virum.

ELEGIA IX.

Si licet, et pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethaeis acta dabuntur aquis:
Nostraque vincetur lacrimis clementia seris:
Fac modo te pateat poenituisse tui.
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitae
Tempora, si possis, Tisiphonea tuae.
Sin minus, et flagrant odio tua pectora nostro;
Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem;

Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Caesar mihi iura reliquit:
Et sola est patria poena carere mea.
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo.
Saepe Iovis telo quercus adusta viret.
Denique vindictae si sit mihi nulla facultas;
Pierides vires et sua tela dabunt.
Ut Scythicis habitem longe submotus in oris,
Siccaque sint oculis proxima signa meis;
Nostra per immensas ibunt praeconia gentes:
Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit.
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu:
Testis et Hesperiae vocis Eous erit.
Trans ego tellurem, trans latas audiar undas:
Et gemitus vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo saecula norint:
Perpetuae crimen posteritatis eris.
Iam feror in pugnas, et nondum cornua sumsi.
Nec mihi sumendi causa sit ulla velim.
Circus adhuc cessat: spargit tamen acer arenam
Taurus, et infesto iam pede pulsat humum.
Hoc quoque, quam volui, plus est. Cane, Musa, receptus
Dum licet huic nomen dissimulare suum.

ELEGIA X.

Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
Quem legis, ut noris, accipe, Posteritas.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hic ego sum: nec non, ut tempora noris,
Cum cecidit fato Consul uterque pari.
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres;
Non modo Fortunae munere factus eques.
Nec stirps prima fui; genito iam fratre creatus,
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata est per duo liba dies.
Haec est armiferae festis de quinque Minervae,
Quae fieri pugna prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri, curaque parentis
Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,

Fortia verbosi natus ad arma Fori.
At mihi iam puero coelestia sacra placebant;
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Saepe pater dixit: Studium quid inutile tentas?
Maeonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis: totoque Helicone relicto,
Scribere conabar verba soluta modis.
Sponte sua numeros carmen veniebat ad aptos:
Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumta mihique toga est:
Induiturque humeros cum lato purpura clavo:
Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
Cum perit: et coepi parte carere mei.
Cepimus et tenerae primos aetatis honores;
Eque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat; clavi mensura coacta est;
Maius erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitaeque fugax ambitionis eram;
Et petere Aoniae suadebant tuta Sorores
Otia iudicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poëtas;
Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
Quaeque necet serpens, quae iuvet herba, Macer.
Saepe suos solitus recitare Propertius ignes,
Iure sodalitio qui mihi iunctus erat.
Ponticus Heroo, Bassus quoque clarus Iämbo
Dulcia convictus membra fuere mei.
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Virgilium vidi tantum: nec amara Tibullo
Tempus amicitiae fata dedere meae.
Successor fuit hic tibi, Galle; Propertius illi.
Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego maiores, sic me coluere minores:
Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina cum primum populo iuvenilia legi;
Barba resecta mihi bisve semelve fuit.
Noverat ingenium totam cantata per Urbem
Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi: sed quae vitiosa putavi,

Emendaturis ignibus ipse dedi.
Tum quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi,
Iratus studio carminibusque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis
Cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
Cum tamen hoc essem, minimoque accenderer igni;
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Paene mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Est data: quae tempus perbreve nupta fuit.
Illi successit, quamvis sine crimine, coniux,
Non tamen in nostro firma futura toro.
Ultima, quae mecum seros permansit in annos,
Sustinuit coniux exsulis esse viri.
Filia me mea bis prima fecunda iuventa,
Sed non ex uno coniuge, fecit avum.
Et iam complerat genitor sua fata, novemque
Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademtum
Ille fuit. Matri proxima iusta tuli.
Felices ambo, tempestiveque sepultos,
Ante diem poenae quod periere meae!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser; et de me quod doluere nihil!
Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
Et gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
Et sunt in Stygio crimina nostra foro;
Scite, precor, causam, nec vos mihi fallere fas est,
Errorem iussae, non scelus, esse fugae.
Manibus id satis est. Ad vos studiosa revertor
Pectora, qui vitae quaeritis acta meae.
Iam mihi canities, pulsis melioribus annis,
Venerat, antiquas miscueratque comas:
Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
Abstulerat decies praemia victor equus;
Cum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
Quaerere me laesi Principis ira iubet.
Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas, famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere; seque
Praestitit invictam viribus usa suis:
Oblitusque togae, ductaeque per otia vitae,

Insolita cepi temporis arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
Occultum stellae conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod, quamvis nemo est, cuius referatur ad aures;
Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo, quod vivo, darisque laboribus obsto,
Nec me sollicitae taedia lucis habent;
Gratia, Musa, tibi; nam tu solatia praebes;
Tu curae requies, tu medicina mali:
Tu dux, tu comes es: tu nos abducis ab Istro,
In medioque mihi das Helicone locum.
Tu mihi, quod rarum, vivo sublime dedisti
Nomen, ab exsequiis quod dare Fama solet.
Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum saecula nostra poëtas;
Non fuit ingenio Fama maligna meo.
Cumque ego praeponam multos mihi; non minor illis
Dicor, et in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum praesagia veri;
Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
Iure tibi grates, candide lector, ago.

P. OVIDII NASONIS
T R I S T I U M
LIBER QUINTUS.

E L E G I A I.

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
Litore, praemissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis Eortuna poëtae.
Invenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen;
Materiae scripto conveniente suae.
Integer et laetus laeta et iuvenilia lusi:
Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut cecidi, perago subiti praeconia casus:
Sumque argumenti conditor ipse mei.
Utque iacens ripa deflere Caystrius ales
Dicitur ore suam deficiente necem:
Sic ego Sarmaticas longe proiectus in oras
Efficio, tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis lascivaque carmina quaerit;
Praemoneo nunquam scripta quod ista legat.
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris.
Aptior, ingenium come, Tibullus erit.
Atque utinam numero ne nos essemus in isto!
Hei mihi! cur unquam Musa iocata mea est?
Sed dedimus poenas: Scythicique in finibus Istri
Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ab publica carmina flexi;
Et memores iussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis tam multa requiret,
Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
Non haec ingenio, non haec componimus arte.

Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota Fortunae pars est in carmine nostrae?
Felix, qui patitur, quae numerare valet!
Quot frutices silvae, quot flavas Thybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet;
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
Nulla, nisi in studio, Pieridumque mora est.
Quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis? inquis.
Idem, Fortunae qui modus huius erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat:
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum coniuge reddas;
Sint vultus hilares, simque quod ante fui.
Lenior invicti si sit mihi Caesaris ira;
Carmina laetitiae iam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet:
Sit semel illa meo luxuriata malo.
Quod probet ipse, canam: poenae modo parte levata
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, melius mala ferre silendo;
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere
Edere mugitus, et bovis ore queri.
Cum Priami lacrimis offensus non sit Achilles;
Tu fletus inhibes, durior hoste, meos.
Cum faceret Nioben orbam Latoïa proles,
Non tamen et siccas iussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levare:
Hoc querulam Procnen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Poeantius antro
Voce fatigaret Lemnia saxa sua.
Strangulat inclusus dolor, atque exaestuat intus;
Cogitur et vires multiplicare suas.
Da veniam potius; vel totos tolle libellos;
Si, mihi quod prodest, hoc tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest: ulli nec scripta fuerunt
Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt, fateor. Quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumta vetat?
Ipse nec emendo: sed ut hic deducta legantur.

Non sunt illa suo barbariora loco:
Nec me Roma suis debet conferre poëtis.
Inser Sauromatas ingeniosus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quaeque
Ingenio stimulos subdere Fama solet.
Nolumus assiduis animum tabescere curis:
Quae tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt.
Cur scribam, docui: cur mittam, quaeritis, istos?
Vobiscum cupiam quolibet esse modo.

ELEGIA II.

Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles;
Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum; valeo: corpusque, quod ante laborum
Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu.
An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen aegra iacet, nec tempore robora sumsit:
Affectusque animi, qui fuit ante, manet.
Quaeque mora spatioque suo coitura putavi
Vulnera, non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas,
Grandibus accedunt tempore damna malis.
Paene decem totis aluit Poeantius annis
Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.
Telephus aeterna consumtus tabe perisset,
Si non, quae nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto
Vulnera qui fecit, facta levare velit.
Contentusque mei iam tandem parte laboris,
Exiguum pleno de mare demat aquae.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi:
Parsque meae poenae totius instar erit.
Littora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
Quotve soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
Quot tenerum pennis aëra pulsat avis;
Tot premor adversis: quae si comprendere coner,
Icariae numerum dicere coner aquae.
Utque viae casus, ut amara pericula ponti,
Ut taceam strictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni

Sustinet, et saevo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego truiicerer, neque enim mea culpa cruenta est,
Esset, quae debet, si tibi cura mei.
Ille deus, bene quo Romana potentia nixa est,
Saepe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque.
Caesare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quaeque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
Quo ferar; unde petam lapsis solatia rebus?
Anchora iam nostram non tenet ulla ratem.
Viderit: ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
Confugiam: nullas submovet ara manus.
Alloquor en absens praesentia numina supplex;
Si fas est homini cum Iove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniae curam gentis habere deos;
O decus, o patriae per te florentis imago,
O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, sic te desideret aether!
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor; minimamque tuo de fulmine partem
Deme: satis poenae, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est: vitamque dedisti:
Nec mihi ius civis, nec mihi nomen abest.
Nec mea concessa est aliis fortuna: nec exsul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque haec timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira mea est.
Arva relegatum iussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.
Iussus ad Euxini deformia littora veni
Aequoris: haec gelido terra sub axe iacet.
Nec me tam cruciat nunquam sine frigore coelum,
Glebaque canenti semper obusta gelu;
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinae,
Graiaque quod Getico victa loquela sono;
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
Vixque brevis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia nunquam est.
Sic nunc hic patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclaea Charybdis
Devoret, aque suis ad Styga mittat aquis:
Vel rapidae flammis urar patienter in Aetnae:

Vel freta Leucadii mittar in alta dei.
Quod petitur, poena est: neque enim miser esse recuso;
Sed precor, ut possim tutius esse miser.

ELEGIA III.

Illa dies haec est, qua te celebrare poëtae,
Si modo non fallunt tempora, Bacche, solent:
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos, memini, dum me mea fata sinebant,
Non invisa tibi pars ego saepe fui.
Quem nunc suppositum stellis Cynosuridos Ursae
Iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis
Quique prius mollem, vacuamque laboribus, egi
In studiis vitam, Pieridumque choro;
Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
Multa prius pelago, multaque passus humo.
Sive mihi casus, sive hoc dedit ira deorum,
Nubila nascenti seu mihi Parca fuit;
Tu tamen e sacris hederae cultoribus unum
Numine debueras sustinuisse tuo.
An dominae fati quidquid cecinere Sorores,
Omne sub arbitrio desinit esse dei?
Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces;
Qua non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten:
Persidaque, et lato spatiantem flumine Gangen,
Et quascunque bibit decolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcae
Stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire deorum,
Ferrea sors vitae difficilisque premit.
Illo nec levius cecidi, quem magna locutum
Repulit a Thebis Iupiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
Atmonitu matris condoluisse potes.
Et potes, adspiciens circum tua sacra poëtas,
Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.
Fer, bone Liber, opem: sic altam degravet ulmum
Vitis, et incluso plena sit uva mero.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava iuventus

Adsit, et attonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi:
 Impia nec poena Pentheos umbra vacet.
Sic micet aeternum, vicinaque sidera vincat
 Coniugis in coelo Cressa Corona tuae.
Huc ades, et casus releves, pulcerrime, nostros,
 Unum de numero me memor esse tuo.
Sunt dis inter se commercia; flectere tenta
 Caesareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poëtae,
 Haec eadem sumto quisque rogate mero.
Atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
 Deponat lacrimis pocula mista suis:
Admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
 Dicat, Ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita, si vestrum merui candore favorem,
 Nullaque iudicio littera laesa meo est.
Si, veterum digne veneror cum scripta virorum,
 Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen:
 Quod licet, inter vos nomen habete meum.

ELEGIA IV.

Littore ab Euxino Nasonis epistola veni,
 Lassaque facta mari, lassaque facta via.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, adspice Romam.
 Heu quanto melior sors tua sorte mea!
Flens quoque me scripsit: nec qua signabar, ad os est
 Ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiae causam si quis cognoscere quaerit;
 Ostendi solem postulat ille sibi.
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
 Gramina, nec pleno flumine cernit aquas.
Quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto;
 Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Di facerent utinam, talis status esset in illo,
 Ut non tristitiae causa dolenda foret.
Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros;
 More nec indomiti frena recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
 Conscius in culpa non scelus esse sua.
Saepe refert, sit quanta dei clementia; cuius

Se quoque in exemplis annumerare solet.
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis;
Denique quod vivat, munus habere dei.
Te tamen, o si quid credis mihi carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet.
Teque Menoetiaden, te qui comitavit Oresten,
Te vocat Aegiden, Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat, et quae
Plurima cum patria sentit abesse sua;
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
Melle, quod in ceris Attica ponit apis!
Saepe etiam moerens tempus reminiscitur illud,
Quod non praeventum morte fuisse dolet:
Cumque alii fugerent subitae contagia cladis,
Nec vellent ictae limen adire domus;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem;
Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, sensit tamen omnia: nec te
Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre:
Et te flente suos immaduisse sinus:
Quam sibi praestiteris, qua consolatus amicum
Sis ope: solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque:
Sive diem videat, sive tegatur humo;
Per caput ipse suum solitus iurare tuumque,
Quod scio non illi vilius esse suo.
Plena tot ac tantis referetur gratia factis;
Nec sinit ille tuos littus arare boves.
Fac modo constanter profugum tueare: quod ille,
Qui bene te novit, non rogat; ipsa rogo.

ELEGIA V.

Annuus assuetum dominae natalis honorem
Exigit: ite manus ad pia sacra meae.
Sic quondam festum Laërtius egerit heros
Forsan in extremo coniugis orbe diem.
Lingua favens adsit, longorum oblita malorum:
Quae, puto, dedidicit iam bona verba loqui.
Quaeque semel toto vestis mihi sumitur anno,
Sumatur fatis discolor alba meis.
Araque gramineo viridis de cespite fiat;

Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias, dissimilisque meo.
Sique quod instabat dominae miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis.
Quaeque gravi nuper plus quam quassata procella est,
Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur:
Erepta haec uni sit satis esse mihi.
Quatenus et non est in caro coniuge felix,
Pars vitae tristi caetera nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens:
Consumatque annos, sed diuturna, suos.
Adiicerem et nostros: sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est: fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis haec ego sacra Getis?
Adspice ut aura tamen fumos e ture coortos
In partes Italas et loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
Consilium fugiunt caetera paene meum.
Consilio, commune sacrum cum fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar:
Et me Battiades iudice falsus erat.
Omnia nunc credo: cum tu non stultus ab Arcto
Terga vapor dederis, Ausoniamque petas.
Haec igitur lux est: quae si non orta fuisset,
Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit haec mores illis Heroisin aequos,
Queis erat Eëtion Icariusque pater.
Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque:
At non sunt ista gaudia nata die.
Sed labor, et curae, fortunaque moribus impar:
Iustaque de viduo paene querela toro.
Scilicet adversis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulixes;
Penelope felix, sed sine laude, foret.
Victor Echionias si vir penetrasset in arces,

Se quoque in exemplis annumerare solet.
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis,
Denique quod vivat, munus habere dei.
Te tamen, o si quid credis mihi carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet.
Teque Menoetiaden, te qui comitavit Oresten,
Te vocat Aegiden, Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat, et quae
Plurima cum patria sentit abesse sua;
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
Melle, quod in ceris Attica ponit apis!
Saepe etiam moerens tempus reminiscitur illud,
Quod non praeventum morte fuisse dolet:
Cumque alii fugerent subitae contagia cladis,
Nec vellent ictae limen adire domus;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem;
Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, sensit tamen omnia: nec te
Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre:
Et te flente suos immaduisse sinus:
Quam sibi praestiteris, qua consolatus amicum
Sis ope: solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque:
Sive diem videat, sive tegatur humo;
Per caput ipse suum solitus iurare tuumque,
Quod scio non illi vilius esse suo.
Plena tot ac tantis referetur gratia factis;
Nec sinit ille tuos littus arare boves.
Fac modo constanter profugum tueare: quod ille,
Qui bene te novit, non rogat; ipsa rogo.

ELEGIA V.

Annuus assuetum dominae natalis honorem
Exigit: ite manus ad pia sacra meae.
Sic quondam festum Laërtius egerit heros
Forsan in extremo coniugis orbe diem.
Lingua favens adsit, longorum oblita malorum:
Quae, puto, dedidicit iam bona verba loqui.
Quaeque semel toto vestis mihi sumitur anno,
Sumatur fatis discolor alba meis.
Araque gramineo viridis de cespite fiat;

Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias, dissimilisque meo.
Sique quod instabat dominae miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis.
Quaeque gravi nuper plus quam quassata procella est,
Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur:
Erepta haec uni sit satis esse mihi.
Quatenus et non est in caro coniuge felix,
Pars vitae tristi caetera nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens:
Consumatque annos, sed diuturna, suos.
Adiicerem et nostros: sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est: fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis haec ego sacra Getis?
Adspice ut aura tamen fumos e ture coortos
In partes Italas et loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
Consilium fugiunt caetera paene meum.
Consilio, commune sacrum cum fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar:
Et me Battiades iudice falsus erat.
Omnia nunc credo: cum tu non stultus ab Arcto
Terga vapor dederis, Ausoniamque petas.
Haec igitur lux est: quae si non orta fuisset,
Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit haec mores illis Heroisin aequos,
Queis erat Eëtion Icariusque pater.
Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque:
At non sunt ista gaudia nata die.
Sed labor, et curae, fortunaque moribus impar:
Iustaque de viduo paene querela toro.
Scilicet adversis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulixes;
Penelope felix, sed sine laude, foret.
Victor Echionias si vir penetrasset in arces,

Forsitan Evadnen vix sua nosset humus.
Cum Pelia tot sint genitae: cur nobilis una est?
Nupta fuit misero nempe quod una viro.
Effice, ut Iliacas tangat prior alter arenas:
Laodamia, nihil, cur referatur, erit.
Et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
Implêssent venti si mea vela sui.
Dî tamen, et Caesar dîs accessure, sed olim,
Aequarint Pylios cum tua fata dies;
Non mihi, qui poenam fateor meruisse, sed illi
Parcite, quae nullo digna dolore dolet.

ELEGIA VI.

Tu quoque, nostrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu quoque suscepti causam dimittis amici,
Officiique pium tam cito ponis onus?
Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
Ne fuge; neve tua sit minor arte fides.
Numquid Achilleos inter fera proelia fidi
Deseruit levitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquid Podalirius aegro
Promissam medicae non tulit artis opem?
Turpius eiicitur, quam non admittitur hospes.
Quae patuit, dextrae firma sit ara meae.
Nil, nisi me solum, primo tutatus es; at nunc
Me pariter serva, iudiciumque tuum.
Si modo non aliqua est in me nova culpa; tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis;
Quam tua delicto stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis,
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam; quoties Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen verba poterva putas?
Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum:
Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,

Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur et caecis, et quos praetexta verendos,
Virgaque cum verbis imperiosa facit.
Si mihi non parcis, fortunae parcere debes.
Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque laborum:
Isto, quo reris, grandius illud erit.
Quam multa madidae celebrantur arundine fossae,
Florida quam multas Hybla tuetur apes;
Quam multae gracili terrena sub horrea ferre
Limite formicae grana reperta solent;
Tam me circumstant densorum turba malorum.
Crede mihi; vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est; in litus arenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Imtempestivos igitur compesce timores;
Vela nec in medio desere nostra mari.

ELEGIA VII.

Quam legis, ex illa tibi venit epistola terra,
Latus ubi aequoreis additur Ister aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita salute;
Candida Fortunae pars manet una meae.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quaeris:
Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser: haec brevis est nostrorum summa malorum:
Quisquis et offenso Caesare vivet, erit.
Turba Tomitanae quae sit regionis, et inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit haec quamvis inter Graiosque Getasque;
A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo, qui non coryton, et arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago:
Non coma, non ulla barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his eheu! tenerorum oblitus amorum;
Hos videt hos vates audit, amice, tuus!

Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis!
  Absit ab invisis et tamen umbra locis!
Carmina quod pleno saltari nostra theatro,
  Versibus et plaudi scribis, amice, meis;
Nil equidem feci, ut scis hoc ipse, theatris:
  Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est, quodcunque oblivia nostri
  Impedit, et profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quae me laesisse recordor,
  Carmina devoveo, Pieridasque meas;
Cum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis:
  Vulneribusque meis tela cruenta sequor.
Quaeque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
  Graia Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen, ut lauder, vigilo, curamque futuri
  Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum, falloque dolores:
  Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
  Quamve malis aliam quaerere coner opem?
Sive locum specto; locus est inamabilis, et quo
  Esse nihil toto tristius orbe potest.
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni:
  Quamque lupi, saevae plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus aequum;
  Victaque pugnaci iura sub ense iacent.
Pellibus et laxis arcent male frigora braccis;
  Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Graiae vestigia linguae:
  Haec quoque iam Getico barbara facta sono.
Unus in hoc populo nemo est, qui forte Latine
  Quaelibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates, ignoscite, Musae,
  Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, et fateor; iam desuetudine longa
  Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint et hoc non pauca libello
  Barbara: non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniae perdam commercia linguae,
  Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto,
  Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho: meque ipse reduco
  A contemplatu submoveoque mali.

Carminibus quaero miserarum oblivia rerum,
  Praemia si studio consequor ista, sat est.

ELEGIA VIII.

Non adeo cecidi, quamvis abiectus, ut infra
  Te quoque sim: inferius quo nihil esse potest.
Quae tibi res animos in me facit, improbe? curve
  Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumve iacenti
  Nostra, quibus possint illacrimare ferae?
Nec metuis dubio Fortunae stantis in orbe
  Numen, et exosae verba superba deae?
Exiget ah dignas ultrix Rhamnusia poenas!
  Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego naufragiumque, viros et in aequore mergi;
  Et, Nunquam, dixi, iustior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
  Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
  Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modo laeta manet, vultus modo sumit acerbos;
  Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus;
  Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
Neve tamen tota capias fera gaudia mente;
  Non est placandi spes mihi nulla dei.
Vel quia peccavi citra scelus; utque pudore
  Non caret, invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem solis ab ortu,
  Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
  Molle cor ad timidas sic habet ille preces.
Exemploque deum, quibus accessurus et ipse est,
  [Cum poenae venia plura roganda petam.]
Si numeres anno soles et nubila toto,
  Invenies nitidum saepius isse diem.
Ergo, ne nostra nimium laetere ruina,
  Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri, lenito Principe, vultus
  Ut videas media tristis ~~in Urbe meos~~:
Utque ego te videam causa graviore fugatum.
  Haec sunt a primis proxima vota mihi,

ELEGIA IX.

O tua si sineres in nostris nomina poni
  Carminibus; positus quam mihi saepe fores!
Te solum meriti canerem memor; inque libellis
  Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem, tota sciretur in Urbe:
  Exsul in amissa si tamen Urbe legor.
Te praesens mitem, te nosset serior aetas:
  Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
  Hic tibi servato vate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras:
  Gratia post magnos est tibi habenda deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris:
  Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
  Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
  Nec dederit nanti per freta saeva manum;
Seminecem Stygia revocasti solus ab unda.
  Hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
Di tibi se tribuant cum Caesare semper amicos:
  Non potuit votum plenius esse meum.
Haec meus argutis, si tu paterere, libellis
  Poneret in multa luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvis est iussa quiescere, quin te
  Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Utque canem pavidae nactum vestigia cervae
  Luctantem frustra copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
  Nunc pede, nunc ipsa fronte, lacessit equus;
Sic mea, lege data vincta atque inclusa, Thalia
  Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris laedaris amici,
  Parebo iussis, parce timere, tuis.
At non parerem, nisi si meminisse putares.
  Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
Dumque, quod o breve sit! lumen solare videbo;
  Serviet officio spiritus iste tuo.

ELEGIA X.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister:
 Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi iam videor patria procul esse tot annis,
 Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
Stare putes, adeo procedunt tempora tarde:
 Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quidquam de noctibus aufert:
 Efficit augustos nec mihi bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura novata est;
 Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt solitos communia tempora motus,
 Suntque magis vitae tempora dura meae?
Quem tenet Euxini mendax cognomine littus,
 Et Scythici vere terra sinistra freti.
Innumerae circa gentes fera bella minantur,
 Quae sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est: tumulus defenditur aegre
 Moenibus exiguis, ingenioque loci.
Cum minime credas, ut aves, densissimus hostis
 Advolat, et praedam vix bene visus agit.
Saepe intra muros clausis venientia portis
 Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat: isque
 Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub galea pastor iunctis pice cantat avenis;
 Proque lupo pavidae bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur: et tamen intus
 Mista facit Graiis barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
 Barbarus; et tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
 Pellibus et longa tempora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
 Pro patrio cultu Persica bracca tegit.
Exercent illi sociae commercia linguae.
 Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli:
 Et rident stolidi verba Latina Getae.
Meque palam de me tuto mala saepe loquuntur:
 Forsitan obiiciunt exiliumque mihi.
Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
 Abnuerim quoties annuerimque, putant.

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense:
  Dantur et in medio vulnera saepe foro.
O duram Lachesin, quae tam grave sidus habenti
  Fila dedit vitae non breviora meae!
Quod patriae vultu, vestroque caremus, amici,
  Quodque hic in Scythicis finibus esse queror;
Utraque poena gravis; merui tamen Urbe carere;
  Non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam
  Caesaris offenso numine dignus eram.

ELEGIA XI.

Quod te nescio quis per iurgia dixerit esse
  Exsulis uxorem, littera questa tua est.
Indolui; non tam mea quod fortuna male audit,
  Qui iam consuevi fortiter esse miser;
Quam quia, cui minime vellem, sim causa pudoris;
  Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, et obdura: multo graviora tulisti,
  Cum me surripuit Principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo iudice nominor exsul.
  Mollior est culpam poena secuta meam.
Maxima poena mihi est, ipsum offendisse: priusque
  Venisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non fracta, nec obruta puppis:
  Utque caret portu; sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec ius mihi civis ademit;
  Quae merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
  Nil nisi me patriis iussit abesse focis.
Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
  Caesareum numen, sic mihi mite fuit.
Ipse relegati, non exsulis, utitur in me
  Nomine: tuta suo iudice causa mea est.
Iure igitur laudes, Caesar, pro parte virili.
  Carmina nostra tuas qualiacunque canunt.
Iure deos, ut adhuc coeli tibi limina claudant,
  Teque velint sine se, comprecor, esse deum.
Optat idem populus. Sed ut in mare flumina vastum,
  Sic solet exiguae currere rivus aquae.
At tu fortunam, cuius vocor exsul ab ore,
  Nomine mendaci parce gravere meam.

ELEGIA XII.

Scribis ut oblectem studio lacrimabile tempus,
  Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod, amice, mones: quia carmina laetum
  Sunt opus, et pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur Fortuna procellas:
  Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere ludat,
  Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
  Solus in extremos iussus abire Getas?
Des licet hic valido pectus mihi robore fultum,
  Fama refert Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantae sapientia mole ruinae.
  Plus valet humanis viribus ira dei.
Ille senex, dictus sapiens ab Apolline, nullum
  Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut patriae veniant, veniant oblivia vestri;
  Omnis ut admissi sensus abesse queat;
At timor officio fungi vetat ipse quieto.
  Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde, quod ingenium longa rubigine laesum
  Torpet: et est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
  Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo steterit, male curret, et inter
  Carceribus missos ultimus ibit equos.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
  Si qua diu solitis cimba vacavit aquis.
Me quoque despero, fuerim cum parvus et ante,
  Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contulit ingenium patientia longa laborum:
  Et pars antiqui magna vigoris abest.
Saepe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est;
  Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis,
  Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires;
  Et fecunda facit pectora laudis amor.
Nominis et famae quondam fulgore trahebar,
  Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curae:
  Si liceat, nulli cognitus esse velim.

An, quia cesserunt primo bene carmina, suades
  Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestra liceat dixisse, Sorores;
  Vos estis nostrae maxima causa fugae.
Utque dedit iustas tauri fabricator aëni,
  Sic ego do poenas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;
  Sed fugerem merito naufragus omne fretum.
At, puto, si demens studium fatale retentem,
  Hic mihi praebebit carminis arma locus.
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
  Verbaque significent quid mea norit, adest.
Omnia barbariae loca sunt, vocisque ferinae,
  Omnia sunt Getici plena timore soni.
Ipse mihi videor iam dedidicisse Latine,
  Iam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
  A componendo carmine Musa potest.
Scribimus, et scriptos absumimus igne libellos.
  Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, et cupio non ullos ducere versus.
  Ponitur idcirco noster in igne labor.
Nec nisi pars casu flammis erepta dolove
  Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
  Perdidit, in cineres Ars mea versa foret.

ELEGIA XIII.

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem:
  Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Aeger enim traxi contagia corpore mentis,
  Libera tormento pars mihi ne qua vacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
  Et quod non modico frigore laesit hiems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
  Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi cum dederis ingentia pignora, cumque
  Per numeros omnes hoc tueare caput;
Quod tua me raro solatur epistola, peccas:
  Remque piam praestas, et mihi verba negas.
Hoc precor emenda; quod si correxeris unum,
  Nullus in egregio corpore naevus erit.

Pluribus accusem: fieri nisi possit, ut ad me
  Littera non veniat, missa sit illa tamen.
Di faciant, ut sit temeraria nostra querela;
  Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet. Neque enim mutabile robur
  Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
  Et careat dulci Trinacris Hybla thymo;
Immemorem quam te quisquam convincat amici.
  Non ita sunt fati stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsae possis quoque pellere culpae
  Crimina, quod non es, ne videare, cave:
Utque solebamus consumere longa loquendo
  Tempora, sermonem deficiente die;
Sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces:
  Et peragant linguae charta manusque vices;
Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
  Versibus hic paucis admonuisse satis;
Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
  Aque meis distent ut tua fata, Vale.

ELEGIA XIV.

Quanta tibi dederint nostri monumenta libelli,
  O mihi me coniux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum Fortuna licebit;
  Tu tamen ingenio clara ferere meo.
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur:
  Nec potes in moestos omnis abire rogos.
Cumque viri casu possis miseranda videri;
  Invenies aliquas, quae, quod es, esse velint:
Quae te, nostrorum cum sis in parte malorum,
  Felicem dicant, invideantque tibi.
Non ego divitias dando tibi plura dedissem.
  Nil feret ad manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis: idque
  Quo dare nil potui munere maius, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
  Ad te non parvi venit honoris onus:
Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
  Indiciis debes esse superba viri.
Quae ne quis possit temeraria dicere, persta:
  Et pariter serva meque piamque fidem.

Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
Et laudem probitas irreprehensa tulit.
Par eadem nostra nunc est tibi facta ruina.
Conspicuum virtus hic tua ponat opus.
Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est;
Et nihil officio nupta quod obstet habet.
Cum deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet;
Quae maneat stabili, cum fugit illa, pede.
Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
Inque parum laetis ardua rebus adest;
Ut tempus numeres, per saecula nulla tacetur,
Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
Adspicis, ut longo maneat laudabilis aevo
Nomen inexstinctum, Penelopea fides?
Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,
Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
Ut vivat fama conitix Phylaceïa, cuius
Iliacam celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est leto pro me, sed amore fideque.
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri.
Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias, quod iam facis; ille monendo
Laudat, et hortatu comprobat acta suo.

P. OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBRI IV.
EIUSDEM IBIS.

P. OVIDII NASONIS EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA I.

BRUTO.

Naso Tomitanae iam non novus incola terrae
  Hoc tibi de Getico littore mittit opus.
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
  Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
  Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi, certe nil turpe docetis!
  Ite: patet castis versibus ille locus.
Non tamen accedunt: sed, ut adspicis ipse, latere
  Sub Lare privato tutius esse putant.
Quaeris, ubi hos possis nullo componere laeso?
  Qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa.
  Accipe, quodcunque est, dummodo non sit amor.
Invenies quamvis non est miserabilis index,
  Non minus hoc illo triste, qnod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt, et epistola cui sit
  Non occultato nomine missa docet.
Nec vos hoc vultis, sed nec prohibere potestis:
  Musaque ad invitos officiosa venit.
Quidquid id est, adiunge meis. Nihil impedit ortos
  Exsule, servatis legibus, Urbe frui.
Quod metuas non est. Antoni scripta leguntur:
  Doctus et in promtu scrinia Brutus habet.

Nec me nominibus furiosus confero tantis.
Saeva deos contra non tamen arma tuli.
Denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
Non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me; laudes admitte deorum:
Et carmen demto nomine sume meum.
Adiuvat in bello pacatae ramus olivae:
Proderit auctorem pacis habere nihil?
Cum foret Aeneae cervix subiecta parenti,
Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Aeneaden: et non iter omne patebit?
At patriae pater hic, ipsius ille fuit.
Ecqui ita est audax, ut limine cogat abire
Iactantem Pharia tinnula sistra manu?
Ante deûm Matrem cornu tibicen adunco
Cum canit; exiguae quis stipis aera neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianae:
Unde tamen vivat vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum numina nostros;
Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego pro sistro, Phrygiique foramine buxi,
Gentis Iüleae nomina sancta fero.
Vaticinor moneoque; locum date sacra ferenti:
Non mihi, sed magno poscitur ille deo.
Nec, quia vel merui, vel sensi Principis iram,
A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigerae numen violasse fatentem
Isidis Isiacos ante sedere focos.
Alter ob huic similem privatus lumine culpam,
Clamabat media se meruisse via.
Talia coelestes fieri praeconia gaudent;
Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Saepe levant poenas, ereptaque lumina reddunt,
Cum bene peccati poenituisse vident.
Poenitet o, si quid miserorum creditur ulli,
Poenitet, et facto torqueor ipse meo!
Cumque sit exsilium, magis est mihi culpa dolori:
Estque pati poenas, quam meruisse, minus.
Ut mihi dî faveant, quibus est manifestior ipse;
Poena potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certe, ne sim, cum venerit, exsul!
Ne non peccarim, mors quoque non faciet.
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
De nive manantis more liquescit aquae.

Estur ut occulta vitiata teredine navis:
Aequorei scopulos ut cavat unda salis:
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum:
Conditus ut tineae carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent:
Quique dolet citius, quam dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si Superi, quorum sumus omnia, credent;
Forsitan exigua dignus habebor ope.
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
Plus isto, duri, si precer, oris ero.

EPISTOLA II.

MAXIMO.

Maxime, qui tanti mensuram nominis imples,
Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
Non omnes Fabios abstulit una dies;
Forsitan haec a quo mittatur epistola quaeras:
Quique loquar tecum, certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
Durus et aversa caetera mente legas.
Viderit haec si quis; tibi me scripsisse fateri
Audebo, et propriis ingemuisse malis.
Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri,
[Atque modum culpae notificare meae.]
Qui, cum me poena dignum graviore fuisse
Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis interque pericula versor:
Tanquam cum patria pax sit ademta mihi.
Qui, mortis saevo geminent ut vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita moenia lustrat,
More lupi clausas circueuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino
Vincula semper habens irresoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaque vix firma submovet arma sera.
Adde loci faciem, nec fronde, nec arbore laeti;
Et quod iners hiemi continuatur hiems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,

Cumque meo fato, quarta fatigat hiems.
Fine carent lacrimae, nisi cum stupor obstitit illis:
Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
Quae posuit sensum, saxea facta, mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
Amittat vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu nunquam careamus amaro:
Et gravior longa fit mea poena mora.
Sic inconsumtum Tityi semperque renascens
Non perit, ut possit saepe perire, iecur.
At puto, cum requies medicinaque publica curae
Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent, veros imitantia casus,
Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas:
Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut ubi decipior melioris imagine somni,
Adspicio patriae tecta relicta meae.
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
Et modo cum cara coniuge multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
Peior ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
Sive pruinosi Noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
Ignibus admotis ut nova cera solet.
Saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem;
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit, Augusti quae sit clementia, credo
Mollia naufragiis littora posse dari.
Cum video, quam sint mea fata tenacia, frangor;
Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove precorve,
Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, Romanae facundia, Maxime, linguae,
Difficilis causae mite patrocinium.
Est mala, confiteor: sed te bona fiet agente.

Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Caesar, quamvis deus omnia norit,
Ultimus hic qua sit conditione locus.
Magna tenent illud rerum molimina numen:
Haec est coelesti pectore cura minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitae,
Quaerere, finitimo vix loca nota Getae;
Aut quid Sauromatae faciant, quid Iäzyges acres,
Cultaque Oresteae Taurica terra deae;
Quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcerrima, curant,
Roma; nec Ausonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis, plenaeque pharetrae,
Quamque libet longis cursibus aptus equus;
Quodque sitim didicere diu tolerare famemque;
Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira dei mitis non me misisset in istam,
Si satis haec illi nota fuisset, humum.
Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
Meque minus, vitam cui dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, qnidquam mihi comperit actum:
Nec minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tum quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coëgi,
Paene etiam merito parcior ira meo.
DI faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
Alma nihil maius Caesare terra ferat;
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum;
Perque manus huius tradita gentis eat.
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
Iudice pro lacrimis ora resolve meis.
Non petito ut bene sit, sed uti male tutius; utque
Exsilium saevo distet ab hoste meum.
Quamque dedere mihi praesentia numina vitam,
Non adimat stricto squalidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum
Ossa, nec a Scythica nostra premantur humo.
Nec male compositos, ut scilicet exsule dignum,
Bistonii cineres ungula pulset equi.
Et ne, si superest aliquid post funera sensus,
Terreat hic manes Sarmatis umbra meos.
Caesaris haec animum poterant audita movere,

Maxime; movissent si tamen ante tuum.
Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quae solet esse reis:
Assuetaque tibi doctae dulcedine linguae
Aequandi Superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus,
Quique suis homines pabula fecit equis;
Sed piger ad poenas Princeps, ad praemia velox:
Quique dolet, quoties cogitur esse ferox:
Qui vicit semper, victis ut parcere posset:
Clausit et aeterna civica bella sera:
Multa metu poenae, poena qui pauca coërcet,
Et iacit invita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
Ut propior patriae sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui; quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos.
Ille ego, qui dixi vestros Hymenaeon ad ignes,
Et cecini fausto carmina digna toro;
Cuius te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, domino qui nocuere suo;
Cui tua nonnunquam miranti scripta legebas,
Ille ego, de vestra cui data nupta domo.
Hanc probat, et primo dilectam semper ab aevo
Est inter comites Marcia censa suas;
Inque suis habuit matertera Caesaris ante:
Quarum iudicio si qua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos.
Proxima pars vitae transilienda meae.
Sed de me ut sileam, coniux mea sarcina vestra est.
Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit haec ad vos: vestras amplectitur aras.
Iure venit cultos ad sibi quisque deos.
Flensque rogat, precibus lenito Caesare vestris,
Busta sui fiant ut propriora viri.

EPISTOLA III.

RUFINO.

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem;
Qui miser est, ulli si suus esse potest.

Reddita coufusae nuper solatia menti
Auxilium nostris spemque tulere malis.
Utque Machaoniis Poeantius artibus heros
Lenito medicam vulnere sensit opem;
Sic ego mente iacens, et acerbo saucius ictu,
Admonitu coepi fortior esse tuo.
Et iam deficiens sic ad tua verba revixi,
Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum nostrae demas de gurgite curae;
Non minus exhausto, quod superabit, erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix.
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut aeger.
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas;
Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte;
Aut, ut sit, longe est extenuanda mora.
Cum bene firmarunt animum praecepta iacentem,
Sumtaque sunt nobis pectoris arma tui;
Rursus amor patriae, ratione valentior omni,
Quod tua texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebre vocari;
Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine captos
Ducit, et immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene sit clausae cavea Pandione natae;
Nititur in silvas illa redire suas.
Assuetos tauri saltus, assueta leones,
Nec feritas illos impedit, antra petunt.
Tu tamen exsilii morsus e pectore nostro
Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
Talibus ut levius sit caruisse malum.

At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
  In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi iaceo desertus arenis:
  Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hic pomum, non dulces educat uvas:
  Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum terra laudes magis; aequora semper
  Ventorum rabie, solibus orba, tument.
Quocunque adspicias, campi cultore carentes,
  Vastaque, quae nemo vindicet, arva iacent.
Hostis adest dextra laevaque a parte timendus;
  Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
  Altera Sarmatica spicula missa manu.
I nunc, et veterum nobis exempla virorum,
  Qui forti casum mente tulere, refer.
Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
  Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus;
  Paene minus nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus:
  Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
  Argolica primam sensit in urbe fugam.
Pulsus Aristides patria Lacedaemona fugit:
  Inter quas dubium, quae prior esset, erat.
Caede puer facta Patroclus Opunta relinquit,
  Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.
Exsul ab Haemonia Pirenida cessit ad undam,
  Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas.
Liquit Agenorides Sidonia moenia Cadmus,
  Poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus;
  Er Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanae gentis, apud quos
  Exsulibus tellus ultima Tibur erat?
Persequar ut cunctos; nulli datus omnibus aevis
  Tam procul a patria est, horridiorve locus.
[Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
  Qui facit et dictis non ita multa tuis.]
Nec tamen infitior, si possint nostra coire
  Vulnera, praeceptis posse coire tuis.
Sed vereor, ne me frustra servare labores;
  Neu iuver admota perditos aeger ope.

Nec loquor haec, quia sit maior prudentia nobis;
Sed sim, quam medico, notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
Ad me pervenit, consuliturque boni.

EPISTOLA IV.

UXORI.

Iam mihi deterior canis adspergitur aetas,
Iamque meos vultus ruga senilis arat:
Iam vigor, et quasso languent in corpore vires:
Nec, iuveni lusus qui placuere, placent.
Nec, si me subito videas, agnoscere possis.
Aetatis facta est tanta ruina meae.
Confiteor facere haec annos: sed et altera causa est,
Anxietas animi, continuusque labor.
Nam mea per longos si quis mala digerat annos,
Crede mihi, Pylio Nestore maior ero.
Cernis ut in duris, et quid bove firmius? arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quae nunquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper,
Non intermissis cursibus, ibit equus.
Firma sit illa licet, solvetur in aequore navis,
Quae nunquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit et esse senem.
Otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis.
Immodicus contra carpit utrumque labor.
Adspice, in has partes quod venerit Aesone natus,
Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque:
Si modo non verum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum, Pelia mittente, profectus,
Qui vix Thessaliae fine timendus erat.
Caesaris ira mihi nocuit; quem Solis ab ortu
Solis ad occasus utraque terra tremit.
Iunctior Haemonia est Ponto, quam Roma, sinistro:
Et brevius, quam nos, ille peregit iter.
Ille habuit comites primos telluris Achivae:
At nostram cuncti destituere fugam.
Nos fragili vastum ligno sulcavimus aequor:

Quae tulit Aesoniden firma carina fuit.
Nec Tiphys mihi rector erat: nec Agenore natus
Quas sequerer, docuit, quas fugeremque vias.
Illum tutata est cum Pallade regia Iuno:
Defendere meum numina nulla caput.
Illum furtivae iuvere Cupidinis artes;
Quas a me vellem non didicisset Amor.
Ille domum rediit: nos his moriemur in arvis,
Perstiterit laesi si gravis ira dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima coniux,
Illo, quod subiit Aesone natus, onus.
Te quoque, quam iuvenem discedens Urbe reliqui,
Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego, di faciant, talem te cernere possim,
Caraque mutatis oscula ferre genis:
Amplectique meis corpus non pingue lacertis,
Et, Gracile hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipse labores,
Sperato numquam colloquioque frui:
Turaque Caesaribus cum coniuge Caesare digna,
Dis veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam, lenito Principe, mater
Quamprimum roseo provocet ore diem!

EPISTOLA V.

MAXIMO.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos,
Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat;
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
Nescius exsilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus:
Ut capiant vitium, ni moveantur, aquae.
Et mihi, si quis erat, ducendi carminis usus
Deficit; estque minor factus inerte situ.
Haec quoque, quae legitis, si quid mihi, Maxime, credis;
Scribimus invita vixque coacta manu.
Non libet in tales animum contendere curas,
Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum.
Sed non fit fato mollior ille meo.
Cum relego, scripsisse pudet: quia plurima cerno,
Me quoque, qui feci, iudice digna lini.

Nec tamen emendo: labor hic quam scribere maior.
Mensque pati durum sustinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
Et sub iudicium singula verba vocem?
Torquet enim Fortuna parum, nisi Nilus in Hebrum
Confluat? et frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.
Subducant oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, iustissima causa laborum;
Et sata cum multo foenore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
Profuit, atque utinam non nocuisset! opus.
Cur igitur scribam miraris? miror et ipse;
Et mecum quaero saepe, quid inde feram.
An populus vere sanos negat esse poëtas;
Sumque fides huius maxima vocis ego?
Qui, sterili toties cum sim deceptus ab arvo,
Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
Tempus et assueta ponere in arte iuvat.
Saucius eiurat pugnam gladiator, et idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
Et ducit remos, qua modo navit aqua.
Sic ego constanter studium non utile carpo,
Et repeto, nollem quas coluisse, deas.
Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
Otia. Mors nobis tempus habetur iners.
Nec iuvat in lucem nimio marcescere vino:
Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent assumere vires;
Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cum bene quaesieris, quid agam; magis utile nil est
Artibus his, quae nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casus oblivia nostri.
Hanc satis est messem si mea reddit humus.
Gloria vos acuat, vos, ut recitata probentur
Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis:
Et nimis intenti causa laboris abest.

Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior, Istrum
Ingenio nullum maius habere meo.
Hoc, ubi vivendum, satis est si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poëta Getas,
Quo mihi diversum fama contendere in orbem?
Quem Fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro.
Sic merui; magni sic voluere dei.
Nec reor hinc illuc nostris iter esse libellis,
Quo Boreas penna deficiente venit.
Dividimur coelo; quaeque est procul urbe Quirini,
Adspicit hirsutos cominus Ursa Getas.
Per tantum terrae, tot aquas vix credere possim
Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
Auctorem certe res iuvet ista nihil.
Quo tibi, si calida positus laudere Syene;
Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
Pleïadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc:
Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc cum mea fama sepulta est,
Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

EPISTOLA VI.

GRAECINO.

Ecquid ut audisti, nam te diversa tenebat
Terra, meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules, metuasque licet, Graecine, fateri;
Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos,
Nec minus a studiis dissidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
Qua sinit officium, militiaeque labor.
Certe ego, cum primum potui sentire quid essem;
Nam fuit attonito mens mihi nulla diu;
Hoc quoque Fortunae sensi, quod amicus abesses,

Qui mihi praesidium grande futurus eras,
Tecum tunc aberant aegrae solatia mentis:
Magnaque pars animae consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam:
Alloquioque iuva pectora nostra tuo;
Quae, non mendaci si quidquam credis amico,
Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
Nec leve, nec tutum, peccati quae sit origo,
Scribere: tractari vulnera nostra timent.
Qualicunque modo mihi sint ea facta, rogare
Desine. Non agites, si qua coire velis.
Quidquid id est, ut non facinus, sic culpa, vocandum est.
Omnis an in magnos culpa deos, scelus est?
Spes igitur menti poenae, Graecine, levandae
Non est ex toto nulla relicta meae.
Haec dea, cnm fugerent sceleratas numina terras,
In dis invisa sola remansit humo.
Haec facit, ut vivat vinctus quoque compede fossor,
Liberaque a ferro crura futura putet.
Haec facit, ut, videat cum terras undique nullas,
Naufragus in mediis brachia iactet aquis.
Saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit;
Nec spes huic vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem:
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Haec dea quam multos laqueo sua colla ligantes
Non est proposita passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arcuit, iniecta continuitque manu.
Quidque facis? lacrimis opus est, non sanguine, dixit:
Saepe per has flecti Principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Graecine, precare:
Confer et in votum tu quoque verba meum.
Inque Tomitana iaceam tumulatus arena,
Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam prius incipiant turres vitare columbae,
Antra ferae, pecudes gramina, mergus aquas;
Quam male se praestet veteri Graecinus amico,
Non ita sunt fatis omnia versa meis.

EPISTOLA VII.
MESSALLINO.

Littera pro verbis tibi, Messaline, salutem,
  Quam legis, a saevis attulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
  Haec me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,
  Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Dî procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
  Huius notitiam gentis abesse velint.
Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
  Vivere: si vita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore coelum:
  Truxque Getes armis, grandine pulset hiems:
Nos habeat regio, nec pomo feta, nec uvis,
  Et cuius nullum cesset ab hoste latus.
Caetera sit sospes cultorum turba tuorum;
  In quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis istis:
  Nosque negas ulla parte fuisse tuos!
Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes.
  Nil demit laudi gloria nostra tuae.
Quis se Caesaribus notus non fingit amicum?
  Da veniam fasso; tu mihi Caesar eris.
Nec tamen irrumpo, quo non licet ire: satisque est,
  Atria si nobis non patuisse negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius; uno
  Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos infitiatus amicos,
  Hortator studii, causaque, faxque, mei.
Cui nos et lacrimas, supremum in funere munus,
  Et dedimus medio scripta canenda foro.
Adde quod est frater tanto tibi iunctus amore,
  Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem nec dedignatus amicum est:
  Si tamen haec illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor.
  Clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est, et nulla potentia vires
  Praestandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, culpam quoque posse negari;
  Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset;

Parva relegari poena futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Caesar,
Stultitiam dici crimina posse mea.
Quaque ego permisi, quaque est res passa, pepercit:
Usus et est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti:
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi. Quid enim mirabile, si quis
A Iove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut iam vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta tulit.
Iudicium nobis igitur cum vindicis adsit,
Non est cur tua me ianua nosse neget.
Culta quidem, fateor, citra, quam debuit, illa:
Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum.
Hic, illic, vestro sub Lare semper eram.
Quaeque tua est pietas: ut te non excolat ipsum,
Ius aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid, quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est fortunae promeruisse tuae?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes:
Ut des, quam reddas, plura, precare deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas,
Officii causam pluribus esse dati.
Quo libet in numero me, Messalline, repone:
Sim modo pars vestrae non aliena domus.
Et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur,
Si non ferre doles, at meruisse dole.

EPISTOLA VIII.

SEVERO.

A tibi dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animae magna, Severe, meae.
Neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis.
Summa satis nostri si tibi nota mali.
Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
Dura pharetrato bella movente Geta.
Deque tot expulsis sum miles in exsule solus:
Tuta, nec invideo, caetera turba iacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
Haec in procinctu carmina facta leges.

Stat vetus urbs, ripae vicina binominis Istri,
Moenibus et positu vix adeunda loci.
Caspius Aegypsos, de se si credimus ipsis,
Condidit; et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus, Odrysiis inopino Marte peremtis,
Cepit, et in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam caede nocentum
Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.
At tibi, rex aevo, detur, fortissime nostro,
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod et praestat, quid enim tibi plenius optem?
Martia cum magno Caesare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o iucunde sodalis,
Accedant nostris saeva quod arma malis.
Ut careo vobis, Stygias detrusus in oras,
Quatuor autumnos Pleïas orta facit.
Nec tu credideris urbanae commoda vitae
Quaerere Nasonem: quaerit et illa tamen.
Nam modo vos animo, dulces, reminiscor, amici:
Nunc mihi cum cara coniuge nata subit:
Eque domo rursus pulcrae loca vertor ad Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit aequata porticus omnis humo.
Gramina nunc Campi pulcros spectantis in hortos,
Stagnaque et Euripi, Virgineusque liquor.
At, puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiae Clodia iuncta viae:
Quos ego nescio cui colui; quibus ipse solebam
Ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quondam,
Sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
Hic saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentes, liceat modo, rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolas sub iuga panda boves.

Et discam Getici quae norint verba iuvenci:
Assuetas illis adiiciamque minas.
Ipse manu capulum pressi moderatus aratri
Experiar mota spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva:
Et dare iam, sitiens quas bibat hortus, aquas.
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
Nerunt fatales fortia fila deae.
Te modo Campus habet, densa modo porticus umbra:
Nunc, in quo ponis tempora rara, Forum.
Umbria nunc revocat: nec non Albana petentem
Appia ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hic optes, ut iustam supprimat iram
Caesar, et hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta:
Et voti, quaeso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
Detur: erit nostris pars bona demta malis.

EPISTOLA IX.

MAXIMO.

Quae mihi de rapto tua venit epistola Celso,
Protinus est lacrimis humida facta meis.
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
Invitis oculis littera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures
Ut sumus in Ponto, perveniatque precor.
Ante meos oculos tanquam praesentis imago
Haeret: et exstinctum vivere fingit amor.
Saepe refert animus lusus gravitate carentes:
Seria cum liquida saepe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
Quae vellem vitae summa fuisse meae;
Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
Concidit, in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, cum pars me magna reliquit,
Maxime; Fortunae nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
Ponendus quam si frater in igne foret.
Haesit in amplexu, consolatusque iacentem est;

Cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
O quoties vitae custos invisus amarae
Continuit promtas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira deorum est.
Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice quantum
Debeat auxilii Maximus esse tibi.
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
Ne sit ad extremum Caesaris ira tenax.
Cumque suis fratris vires adhibebit, et omnem,
Quo levius doleas, experietur opem.
Haec mihi verba malae minuerunt taedia vitae.
Quae tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi se iurare solebat,
Non nisi te longae ius sibi dante viae.
Nam tua non alio coluit penetralia ritu,
Terrarum dominus quam colis ipse deos.
Crede mihi: multos habeas cum dignus amicos,
Non fuit e multis quolibet ille minor.
Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Iure igitur lacrimas Celso libamus adempto;
Cum fugerem, vivo quas dedit ille mihi.
Carmina iure damus, raros testantia mores;
Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis:
Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.
Funera nec potui comitare, nec ungere corpus:
Aque tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
Praestitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, et magni funus honoris
Fecit; et in gelidos versit amoma sinus.
Diluit et lacrimis moerens unguenta profusis;
Ossaque vicina condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quae debet, praestat amicis,
Et nos exstinctis annumerare potest.

EPISTOLA X.

FLACCO.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse potest.

Longus enim curis vitiatum corpus amaris
Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis;
Et peragit soliti vena tenoris iter.
Os hebes est, positaeque movent fastidia mensae;
Et queror, invisi cum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, appone, quod educat aër;
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
Nectar et ambrosiam, latices epulasque deorum,
Det mihi formosa nava Iuventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum:
Stabit et in stomacho pondus inerte diu.
Haec ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
Scribere; delicias ne mala nostra vocent.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
Deliciis etiam possit ut esse locus.
Delicias illi precor has contingere, si quis,
Ne mihi sit levior Caesaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus
Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores;
Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis visos agnoscere vultus:
Quoque ierit, quaeras, qui fui ante, color.
Parvus in exiles succus mihi pervenit artus:
Membraque sunt cera pallidiora nova.
Non haec immodico contraxi damna Lyaeo:
Scis mihi quam solae paene bibantur aquae.
Non epulis oneror: quarum si tangar amore,
Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas.
Non solet in moestos illa venire toros.
Unda locusque nocent: et causa valentior istis,
Anxietas animi, quae mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
Vix mens tristitiae moesta tulisset onus.
Vos estis fragili tellus non dura phaselo:
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa;
Caesaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter vestros quisque rogate deos.

P. OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I.
GERMANICO CAESARI.

Huc quoque Caesarei pervenit fama triumphi,
  Languida quo fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi.
  Iam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
  Vidi; Fortunae verba dedique meae.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
  Velle potest cuivis haec tamen una dari.
Di quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
  Tristitiam poni per sua festa iubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
  Hac ego laetitia, si vetet ipse, fruar.
Iupiter utilibus quoties iuvat imbribus agros,
  Mista tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
  Numen; et invita saepe iuvamur ope.
Gaudia Caesareae mentis pro parte virili
  Sunt mea: privati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi: per quam spectata triumphi
  Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coisse
  Innumeras gentes ad ducis ora sui:
Quaeque capit vastis immensum moenibus orbem,
  Hospitiis Romam vix habuisse locum.

Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
  Fuderit assiduas nubilus Auster aquas,
Lumine coelesti solem fulsisse serenum,
  Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita vectorem, cum magno vocis honore,
  Bellica laudatis dona dedisse viris:
Claraque sumturum pictas insignia vestes,
  Tura prius sanctis imposuisse focis:
Iustitiamque sui caste placasse Parentis,
  Illo quae templum pectore semper habet.
Quaque ierit, felix adiectum plausibus omen;
  Saxaque iactatis erubuisse rosis.
Protinus argento veros imitantia muros
  Barbara cum victis oppida lata viris.
Fluminaque, et montes, et in altis pascua silvis;
  Armaque cum telis in strue mista suis.
Deque triumphato, quod sol incenderit, auro
  Aurea Romani tecta fuisse fori.
Totque tulisse duces captivis addita collis
  Vincula, paene hostes quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt:
  In quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi Numinis iram,
  Cum videam mites hostibus esse deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
  Oppida sub titulo nominis isse tui.
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
  Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Dî tibi dent annos! a te nam caetera sumes;
  Sint modo virtuti tempora longa tuae.
Quod precor, eveniet. Sunt quiddam oracula vatum.
  Nam deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
  Laeta coronatis Roma videbit equis.
Maturosque Pater nati spectabit honores,
  Gaudia percipiens, quae dedit ipse suis.
Iam nunc haec a me, iuvenum belloque togaque
  Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum:
  Sufficiet nostris si modo vita malis:
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas:
  Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi laurea templis;
  Omina bis dices vera fuisse mea.

EPISTOLA II.

MESSALLINO.

Ille domus vestrae primis venerator ab annis
  Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti;
Mittit ab indomitis hanc, Messalline, salutem,
  Quam solitus praesens est tibi ferre, Getis.
Hei mihi, si lecto vultus tibi nomine non est,
  Qui fuit, et dubitas caetera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
  Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
  Clara mea tangi sidera posse manu.
Nec nos, Enceladi dementia castra secuti,
  In rerum dominos movimus arma deos.
Nec, quod Tydidae temeraria dextera fecit,
  Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum
  Ausa sit, et nullum maius adorta nefas.
Nil nisi non sapiens possum timidusque vocari:
  Haec duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Caesaris iram,
  Difficilem precibus te quoque iure meis.
Quaeque tua est pietas in totum nomen Iüli,
  Te laedi, cum quis laeditur inde, putas.
Sed licet arma feras, et vulnera saeva mineris;
  Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achaemeniden Graium Troiana recepit;
  Profuit et Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
  Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse; fatemur.
  Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii. Fortuna misserrima tuta est;
  Nam timor eventus deterioris abest.
[Qui rapitur fatis, quid praeter fata requirat?
  Saepe creat molles aspera spina rosas.]
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cauti
  Porrigit, et spinas duraque saxa capit.
Accipitrem metuens pennis tripidantibus ales
  Audet ad humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
  Quae fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrimis, mitissime, nostris:

Nec timidis rigidam vocibus obde forem.
Verbaque nostra favens Romana ad Numina perfer,
Non tibi Tarpeio culta Tonante minus.
Mandatique mei legatus suscipe causam:
Nulla meo quamvis nomine causa bona est.
Iam prope depositus, certe iam frigidus aeger,
Servatus per te, si modo server, ero.
Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus,
Principis aeterni quam tibi praestat amor.
Nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis;
Et res heredem repperit illa suum.
Hanc ego non, ut me defendere temtet, adoro.
Non est confessi causa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
An nihil expediat tale movere, vide.
Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua, sile: non est ultra narrabile quidquam.
Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Cumque serenus erit, vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent;
Exiguam ne me praedam sinat esse Getarum,
Detque solum miserae mite, precare, fugae.
Tempus adest aptum precibus: valet ipse, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis coniux sua pulvinaria servat:
Promovet Ausonium filius imperium.
Praeterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus, neptesque pias, natosque nepotum,
Caeteraque Augustae membra valere domus.
Adde triumphatos modo Paeonas, adde quieti
Subdita montanae brachia Dalmatiae.
Nec dedignata est abiectis Illyris armis
Caesareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore
Tempora Phoebea virgine nexa tulit.
Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
Digna parente suo, nominibusque datis.
Fratribus assimilis, quos proxima templa tenentes

Divus ab excelsa Iulius aede videt.
His Messallinus, quibus omnia cedere debent,
Primum laetitiae non negat esse locum.
Quidquid ab his superest, venit in certamen amoris:
Hac hominum nulli parte secundus eris.
Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti
Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
Et Ducis ore deos aequiparante frui.
At mihi Sauromatae pro Caesaris ore videndi,
Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen haec audis, et vox mea pervenit istuc;
Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab aevo,
Si quid habet sensus umbra diserta, petit.
Hoc petit et frater: quamvis fortasse veretur,
Servandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus petit hoc: nec tu potes ipse negare,
Et nos in turbae parte fuisse tuae.
Ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
Artibus exceptis, saepe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
Esse potest domui vita pudenda tuae.
Si igitur vestrae vigeant penetralia gentis:
Curaque sit Superis Caesaribusque tui;
Mite, sed iratum merito mihi Numen, adora,
Eximat ut Scythica me feritate loci.
Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus:
Et talis meriti gratia maior erit.
Nec tamen Aetnaeus vasto Polyphemus in antro
Accipiet voces Antiphatesve tuas:
Sed placidus facilisque Parens, veniaeque paratus,
Et qui fulmineo saepe sine igne tonat.
Qui, cum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse:
Cuique fere poenam sumere poena sua est.
Victa tamen vitio est huius clementia nostro:
Venit et ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti,
Nec licet ante ipsos procubuisse deos;
Quos colis, ad Superos haec fer mandata sacerdos:
Adde sed et proprias in mea verba preces.
Sic tamen haec tenta, si non nocitura putabis.
Ignoscas: timeo naufragus omne fretum.

EPISTOLA III.

MAXIMO.

Maxime, qui claris nomen virtutibus aequas,
Nec sinis ingenium nobilitate premi;
Culte mihi, quid enim status hic a funere differt?
Supremum vitae tempus adusque meae:
Rem facis, afflictum non aversatus amicum,
Qua non est aevo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed, si modo vera fatemur,
Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est, quam quid sit honestum:
Et cum Fortuna statque caditque fides.
Nec facile invenias multis e millibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor, recte facti si praemia desint,
Non movet, et gratis poenitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est. I, detrahe menti
Spem fructus avidae, nemo petendus erit.
At reditus iam quisque suos amat, et sibi quid sit
Utile, sollicitis supputat articulis.
Illud Amicitiae quondam venerabile numen
Prostat, et in quaestu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui Fortuna secunda est.
Quae, simul intonuit, proxima quaeque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis;
Ut fera nimboso tumuerunt aequora vento,
In mediis lacera puppe relinquor aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse videri,
Vix duo proiecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps: nec enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil exacto, nisi nos peccasse fatentem
Sponte sua probitas officiumque iuvant.
Iudice te mercede caret, per seque petenda est
Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum;
Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento,
Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Aeacides post mortem praestet amico:

Instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
A Stygiis quantum sors mea distat aquis!
Adfuit insano iuvenis Phoceus Orestae:
Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum;
Utque facis, lapso, quam potes, affer opem.
Si bene te novi, si, quod prius esse solebas,
Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui;
Quo fortuna magis saevit, magis ipse resistis,
Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis.
Sic eadem prodest causa, nocetque mihi.
Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis,
Te fieri comitem stantis in orbe deae.
Firmus es; et quoniam non sunt ea, qualia velles,
Vela regis quassae qualiacunque ratis.
Quaeque ita concussa est, ut iam casura putetur,
Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua iusta, nec ipso
Lenior, offensus qui mihi iure fuit.
Quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti,
Illum iurabas protinus esse tuum.
Ut tamen audita est nostrae tibi cladis origo;
Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari littera coepit,
Et laesum flecti spem dare posse deum.
Movit amicitiae tum te constantia longae,
Ante tuos ortus quae mihi coepta fuit;
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus:
Quodque tibi in cunis oscula prima dedi.
Quod, cum vestra domus teneris mihi semper ab annis
Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater, Latiae facundia linguae,
Quae non inferior nobilitate fuit,
Primus ut auderem committere carmina Famae,
Impulit: ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit, moestisque cadentes
Excepit lacrimas Italis ora genis.
Cum tibi quaerenti, num verus nuntius esset

Attulerat culpae quem mala fama meae;
Inter confessum dubie dubieque negantem
Haerebam, pavidas dante timore notas:
Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Haec igitur referens, et quod mea crimina primi
Erroris venia posse latere vides;
Respicis antiquum lapsis in rebus amicum,
Fomentisque iuvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si sola mihi dentur tua vota; precabor,
Ut tibi sit salvo Caesare salva parens.
Haec ego, cum faceres altaria pinguia ture,
Te solitum memini prima rogare deos.

EPISTOLA IV.

ATTICO.

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
Attice, iudicio non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
Deserit an partes languida cura suas?
Non ita dî tristes mihi sunt, ut credere possim,
Fasque putem iam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est:
Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor:
Nec data iucundis tempora pauca iocis.
Saepe citae longis visae sermonibus horae:
Saepe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Saepe tuas factum venit modo carmen ad aures;
Et nova iudicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam:
Hoc pretium curae dulce recentis erat.
Utque meus lima rasus liber esset amici,
Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
Nos via, nos iunctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Aeacide Actorideque fuit.
Non ego, securae biberes si pocula Lethes,
Excidere haec credam pectore posse tuo.

Longa dies citius brumali sidere, noxque
Tardior hiberna solstitialis erit;
Nec Babylon aestum, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Paestanas vincet odore rosas;
Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum.
Non ita pars fati candida nulla mei.
Nec tamen haec dici possit fiducia mendax,
Stultaque credulitas nostra fuisse, cave:
Constantique fide veterem tutare sodalem,
Qua licet, et quantum non onerosus ero.

EPISTOLA V.

SALANO.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
Praeposita misi verba salute meo.
Quae rata sit cupio, rebusque ut comprobet omen,
Te precor a salvo possit, amice, legi.
Candor, in hoc aevo res intermortua paene,
Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus usu,
Diceris exsiliis ingemuisse meis.
Missaque ab extremo legeres cum carmina Ponto;
Illa tuus iuvit qualiacunque favor.
Optastique brevem salvi mihi Caesaris iram;
Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti:
Nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
Credibile est fieri conditione loci.
Vix hac invenias totum, mihi crede, per orbem,
Quae minus Augusta Pace fruatur, humum.
Tu tamen hic structos inter fera proelia versus
Et legis, et lectos ore favente probas.
Ingenioque meo, vena quod paupere manat,
Plaudis; et e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt haec animo suffragia nostro:
Vix sibi cum miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
Materiae gracili sufficit ingenium.
Nuper, ut huc magni pervenit Fama triumphi,
Ausus sum tantae sumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitasque nitorque:

Nec potui coepti pondera ferre mei.
Illic, quam laudes, erit officiosa voluntas.
Caetera materia debilitata iacent.
Quod si forte liber vestras pervenit ad aures;
Tutelam, mando, sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus, sed tua pectora, lacte,
Et non calcata candidiora nive.
Mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse;
Nec lateant artes, eloquiumque tuum.
Te iuvenum Princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Caesar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis iunctus ab annis,
Ingenio mores aequiparante, places.
Te dicente prius fit protinus impetus illi:
Teque habet, elicias qui sua verba tuis.
Cum tu desisti, mortaliaque ora quierunt,
Clausaque non longa conticuere mora;
Surgit Iüleo iuvenis cognomine dignus,
Qualis ab Eöis Lucifer exit aquis.
Dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
Spemque decens doctae vocis amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est, atque os coeleste solutum,
Hoc Superos iures more solere loqui.
Atque, Haec est, dicas, facundia Principe digna:
Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cum placeas, et vertice sidera tangas,
Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis,
Et servat studii foedera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiae navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris;
Ingenioque faves, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab isdem:
Artis et ingenuae cultor uterque sumus.
Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet inesse calor.
Utque meis numeris tua dat facundia nervos;
Sic venit a nobis in tua verba nitor.
Iure igitur studio confinia carmina vestro,
Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo censeris, amicus,

Comprecor ad vitae tempora summa tuae:
Succedatque tuis orbis moderator habenis.
Quod mecum populi vota precantur idem.

EPISTOLA VI.

GRAECINO.

Carmine Graecinum, qui praesens voce solebat,
Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis haec vox est, praebet mihi littera linguam:
Et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis:
Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meae convicia culpae.
Aspera confesso verba remitte reo.
Cum poteram recto transire Ceraunia velo,
Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti;
Nec pigeat mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor. Sic mater et uxor,
Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.
Quodque soles animo, quod semper voce precari,
Omnia Caesaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum.
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
Turpe laborantem deseruisse ratem.
Turpe sequi casum, et fortunae cedere, amicum
Et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati:
Non haec Aegidae Pirithoique fides.
Quos prior est mirata, sequens mirabitur aetas:
In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: et, quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, nostrum si non mortale futurum
Carmen, in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lapso, Graecine, fidelis;
Duret et in longas impetus iste moras.

Quae tu cum praestes, remo tamen utor in aura.
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

EPISTOLA VII.

ATTICO.

Esse salutatum vult te mea littera primum
A male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas
Et si, quicquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit: sed me timor ipse malorum
Saepe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis aera subesse putat.
Saepe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego Fortunae telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.
Iam mihi fata liquet, coeptos servantia cursus
Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare deos, ne quid mihi cedat amice,
Verbaque Fortunae vix puto posse dari.
Est illi curae me perdere, quaeque solebat
Esse levis, constans et bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
Nec fraus in nostris casibus esse potest;
Cinyphiae segetis citius numerabis aristas,
Altaque quam multis floreat Hybla thymis:
Et quot aves motis nitantur in aëra pennis:
Quotque natent pisces aequore, certus eris;
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quae tibi si memori coner perscribere versu,
Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quod te rear esse verendum,
Cuius amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida est omnis miser; et quia longo

Tempore laetitiae ianua clausa mea est.
Iam dolor in morem venit meus: utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo Fortunae vulneror ictu:
Vixque habet in nobis iam nova plaga locum.
Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis Appia trita rotis;
Pectora quam mea sunt serie caecata laborum;
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quaesita est gloria multis:
Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, et sine labe peracta:
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur saepe suorum:
Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adiuvat in duris alios praesentia rebus:
Obruit hoc absens vasta procella caput.
Quae non horruerint tacitam quoque Caesaris iram?
Addita sunt poenis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: proiectus in aequor
Arcturum subii, Pleiadumque minas.
Saepe solent hiemem placidam sentire carinae:
Non Ithacae puppi saevior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala nostra levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior ista
Terra sub ambobus non iacet ulla polis.
Est aliquid, patriis vicinum finibus esse:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Praestat et exsulibus pacem tua laurea, Caesar:
Pontica finitimo terra sub hoste iacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
Non patitur verti barbarus hostis humum,
Temperie coeli corpusque animusque iuvantur:
Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
Aequoreo bibitur cum sale mista palus.
Omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit,
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est;
At flecti nervos si patiare, cadet.
Spes quoque, posse mora mitescere Principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
Nec vos parva datis pauci solatia nobis,

Quorum spectata est per mala nostra fides.
Coepta tene, quaeso; nec in aequore desere navem:
Meque simul serva, iudiciumque tuum.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO COTTAE.

Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, deos.
Utque tuum munus numerum, quem debet, haberet,
Est ibi Caesaribus Livia iuncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod, fuerat pretium cum rude, numen habet.
Non mihi divitias dando maiora dedisses,
Coelitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid, spectare deos, et adesse putare;
Et quasi cum vero numine posse loqui.
Praemia quanta, dei! nec me tenet ultima tellus:
Utque prius media sospes in Urbe moror.
Caesareos video vultus, velut ante videbam;
Vix huius voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen coeleste saluto.
Quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.
Quid nostris oculis nisi sola Palatia desunt?
Qui locus, ablato Caesare, vilis erit.
Hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam.
Nam patriae faciem sustinet ille suae.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus;
Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso maior virtutibus orbe,
Iustaque vindictae supprime lora tuae.
Parce, precor, saecli decus indelebile nostri;
Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriae nomen, quae te tibi carior ipso est;
Per nunquam surdos in tua vota deos;
Perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
Et cui maiestas non onerosa tua est;
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque tuos, vel avo, vel dignos patre nepotes,
Qui veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leva minima, nostras et contrahe poenas;
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.

Et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
  Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
  Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic pater in Pylios, Cumaeos mater in annos
  Vivant; et possis filius esse diu.
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
  Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
  Cûmque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
  Pars fuerit partus sola caduca tui.
Sic tibi fraterni mature funeris ultor
  Purpureus niveis filius instet equis.
Annuite o timidis, mitissima numina, votis.
  Praesentes aliquid prosit habere deos.
Caesaris adventu tota gladiator arena
  Exit; et auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque, vestra, iuvet, quod, qua licet, ora videmus:
  Intrata est Superis quod domus una tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
  Quique deûm coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
  Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
Sic homines novere deos, quos arduus aether
  Occulit: et colitur pro Iove forma Iovis.
Denique, quae mecum est, et erit sine fine, cavete,
  Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
  Et patiar fossis lumen abire genis;
Quam caream raptis, o publica numina, vobis.
  Vos eritis nostrae portus et ara fugae.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis:
  Vosque meas aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor:
  Aut spes exsilii commodioris adest.
Nam minus et minus est facies in imagine tristis;
  Visaque sunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidae praesagia mentis:
  Iustaque quamvis est, sit minor ira dei.

EPISTOLA IX.
COTYI REGI.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
  Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty:
Fama loquax vestras si iam pervenit ad aures,
  Me tibi finitimi parte iacere soli;
Supplicis exaudi, iuvenum mitissime, vocem:
  Quamque potes profugo, nam potes, affer opem.
Me Fortuna tibi, de qua ne conquerar, hoc est,
  Tradidit, hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro littore nostrum,
  Ne fuerit terra tutior unda tua.
Regia, crede mihi, res est, succurrere lapsis:
  Convenit et tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam: quae maxima cum sit,
  Esse potest animo vix tamen aequa tuo.
Conspicitur nunquam meliore potentia causa,
  Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis desiderat; hoc est
  A Superis ortae nobilitatis opus.
Hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
  Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune deo: quod uterque rogati
  Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Nam quid erit, quare solito dignemur honore
  Numina, si demas velle iuvare deos?
Iupiter orantisurdas si praebeat aures;
  Victima pro templo cur cadat icta Iovis?
Si pacem nullam pontus mihi praestet eunti,
  Irrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
  Accipiat gravidae cur suis exta Ceres?
Nec dabit intonso iugulum caper hostia Baccho,
  Musta sub adducto si pede nulla fluant.
Caesar ut imperii moderetur frena precamur,
  Tam bene quo patriae consulit ille suae.
Utilitas igitur magnos hominesque deosque
  Efficit, auxiliis quoque favente suis.
Tu quoque fac prosis intra tua castra iacenti,
  O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est, hominem servare, voluptas,
  Et melius nulla quaeritur arte favor.
Quis non Antiphaten Laestrygona devovet? aut quis

Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est, gentisve Pheraeae,
Quive repertorem torruit arte sua;
Sed quam Marte ferox, et vinci nescius armis,
Tam nunquam, facta pace, cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec regum quisquam magis est instructus ab illis,
Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quae, si tua nomina demas,
Threïcium iuvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus;
Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, cum res ita postulat, arma
Sumere, et hostili tingere caede manum;
Atque, ut es, excusso iaculum torquere lacerto,
Collaque velocis flectere doctus equi;
Tempora sic data sunt studiis ubi iusta paternis,
Utque suis humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
Lucida Pieria tendis in astra via.
Haec quoque res aliquid tecum mihi foederis affert:
Eiusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego caede nocens in Pontica littora veni;
Mistave sunt nostra dira venena manu:
Nec mea subiecta convicta est gemma tabella
Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quidquam, quod lege veter committere, feci.
Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.
Neve roges quid sit; stultam conscripsimus Artem.
Innocuas nobis haec vetat esse manus.
Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli:
Ut lateat sola culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam vindicis iram:
Qui nisi natalem nil mihi demsit humum.
Hac quoniam careo; tua nunc vicinia praestet,
Inviso possim tutus ut esse loco.

EPISTOLA X.
MACRO.

Ecquid ab impressae cognoscis imagine gemmae
  Haec tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
  Cognitane est nostra littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum?
  Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmaeque manusque,
  Exciderit tantum ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus aevi,
  Vel mea quod coniux non aliena tibi;
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus;
  Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis aeterno quidquid restabat Homero,
  Ne careant summa Troica bella manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit amandi,
  Doctrinae pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poëtis;
  Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem, quamquam procul absumus, esse
  Suspicor, et casus velle levare meos.
Te duce, magnificas Asiae perspeximus urbes:
  Trinacris est oculis, te duce, nota meis.
Vidimus Aetnaea coelum splendescere flamma,
  Suppositus monti quam vomit ore gigas;
Hennaeosque lacus, et olentia stagna Palici,
  Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procnl hinc Nymphen, quae, dum fugit Elidis amnem,
  Tecta sub aequorea nunc quoque currit aqua.
Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
  Eheu quam dispar est locus ille Getis!
Et quota pars haec sunt rerum, quas vidimus ambo,
  Te mihi iucundas efficiente vias!
Seu rate caeruleas picta sulcavimus undas:
  Esseda nos agili sive tulere rota.
Saepe brevis nobis vicibus via visa loquendi;
  Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
Saepe dies sermone minor fuit; inque loquendum
  Tarda per aestivos defuit hora dies.
Est aliquid, casns pariter timuisse marinos,
  Iunctaque ad aequoreos vota tulisse deos:
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,

Quorum non pudeat, posse referre iocos.
Haec tibi si subeant, absim licet, omnibus horis
Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem extremi cum sim sub cardine mundi,
Qui semper liquidis altior exstat aquis;
Te tamen intueor, quo solo pectore possum:
Et tecum gelido saepe sub axe loquor.
Hic es, et ignoras: et ades celeberrimus absens:
Inque Getas media visus ab Urbe venis.
Redde vicem: et, quoniam regio felicior ista est,
Illic me memori pectore semper habe.

EPISTOLA XI.

RUFO.

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
Naso, parum faustae conditor Artis, opus:
Ut, quamquam longe toto sumus orbe remoti,
Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei venient oblivia nobis,
Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
Quam fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrimas meritum, quibus ora rigabas,
Cum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, moestae solatia mentis,
Cum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor;
Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iüli,
Hoc ego te laetor coniugis esse meae.
Quae, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat;
Seque tui vita sanguinis esse probat.
Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
Plenius auctorem te quoque nacta facit.
Acer, et ad palmae per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod absentis cura mandata fideli
Perficis, et nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
Dî tibi: qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
Maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

P. OVIDII NASONIS EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA I.

UXORI.

Aequor, Iäsonio pulsatum remige primum,
Quaeque nec hoste fero, nec nive, terra, cares,
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
In minus hostilem iussus abire locum?
An mihi barbaria vivendum semper in ista?
Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro
Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis cinctum florente corona:
Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes: et in aequore piscis
Inclusus tecta saepe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi paene marini:
Qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque haec felix, in apertis eminet arvis
Arbor; et in terra est altera forma maris.
Non avis obloquitur: silvis nisi si qua remotis
Aequoreas rauco gutture potat aquas.
Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
Conveniensque suo messis amara loco.

Adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste:
  Tinctaque mortifera tabe sagitta madet:
Quod procul haec regio est, et ab omni devia cursu:
  Nec pedo quo quisquam, nec rate, tutus eat.
Non igitur mirum, finem quaerentibus horum
  Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, coniux,
  Inque meis lacrimas posse tenere malis.
Quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum;
  Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet;
  Et faciat somnos haec tibi cura breves.
Velle reor multos. Quis enim mihi tam sit iniquus,
  Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto, cunctisque incumbere nervis,
  Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque iuvent alii, tu debes vincere amicos,
  Uxor, et ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis.
  Coniugis exemplum diceris esse bonae.
Hanc cave degeneres: ut sint praeconia nostra
  Vera, vide, Famae quo tuearis opus.
Ut nihil ipse querar; tacito me Fama queretur,
  Quae debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo Fortuna videndum;
  Et plus notitiae, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus Capaneus a fulminis ictu:
  Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset, notus minus esset Ulixes;
  Magna Philoctetae vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis;
  Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina; qua non
  Inferius Coa Battide nomen habes.
Quidquid ages igitur, magna spectabere scena:
  Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine nostro,
  Qui legit has laudes, an mereare, rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,
  Sic tua non paucae carpere facta volent.
Quare, tu praesta, ne livor dicere possit:
  Haec est pro miseri lenta salute viri.
Cumque ego deficiam, nec possim ducere currum;
  Fac tu sustineas debile sola iugum.

Ad medicum specto, venis fugientibus, aeger:
Ultima pars animae dum mihi restat, ades.
Quodque ego praestarem, si te magis ipse valerem,
Id mihi, cum valeas fortius, ipsa refer.
Exigit hoc socialis amor, foedusque maritum:
Moribus hoc, coniux, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias; nisi sis laudabilis, uxor,
Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec, si vis vera fateri,
Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum foenore nobis,
Nec te, si cupiat laedere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minus infesta iaceam regione, labora;
Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti.
Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
Fortibus assuevit tubicen prodesse; suoque
Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne:
Sit virtus etiam non probitate minor.
Non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,
Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrimae tibi gratia fient.
Hac potes, aut nulla, parte movere deos.
Quae tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur:
Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meae res sunt; omni, puto, tempore flebis.
Has Fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset:
Admeti coniux, quam sequereris, erat.
Aemula Penelopes fieres, si fraude pudica
Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes exstincti manes sequerere mariti,
Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos.

Morte nihil opus est, nil Icariotide tela.
  Caesaris at coniux ore precanda tuo.
Quae praestat virtute sua, ne prisca vetustas
  Laude pudicitiae saecula nostra premat.
Quae Veneris formam, mores Iunonis habendo,
  Sola est coelesti digna reperta toro.
Quid trepidas, et adire times? non impia Procne,
  Filiave Aeëtae voce movenda tua est:
Nec nurus Aegypti, nec saeva Agamemnonis uxor;
  Scyllave, quae Siculas inguine terret aquas:
Telegonive parens vertendis nata figuris;
  Nexave nodosas angue Medusa comas.
Femina sed Princeps, in qua Fortuna videre
  Se probat, et caecae crimina falsa tulit.
Qua nihil in terris, ad finem solis ab ortu,
  Clarius, excepto Caesare, mundus habet.
Eligito tempus, captatum saepe, rogandi,
  Exeat adversa ne tua navis aqua.
Non semper sacras reddunt oracula sortes;
  Ipsaque non omni tempore fana patent.
Cum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse;
  Et nullus populi contrahet ora dolor:
Cum domus Augusti, Capitolî more colenda,
  Laeta, quod est, et sit, plenaque pacis erit;
Tum tibi, dî faciant, adeundi copia fiat,
  Profectura aliquid tum tua verba puta.
Si quid aget maius, differ tua coepta; caveque
  Spem festinando praecipitare meam.
Nec rursus iubeo, dum sit vacuissima, quaeras.
  Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia cum patribus fuerit stipata verendis;
  Per rerum turbam tu quoque oportet eas.
Cum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
  Fac sis personae, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum: mala causa silenda est.
  Nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
Tum lacrimis demenda mora est: submissaque terrae
  Ad non mortales brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam:
  Hostem Fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt: sed iam turbata timore
  Haec quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor hoc damno tibi non fore; sentiat illa
  Te maiestatem pertimuisse suam.

Nec, tua si fletu scindentur verba, nocebit.
Interdum lacrimae pondera vocis habent.
Lux etiam coeptis facito bona talibus adsit:
Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
Tura fer ad magnos vinaque pura deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora,
Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito sibi more; tuasque
Non duris lacrimas vultibus adspiciant.

EPISTOLA II.

COTTAE.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
Missa sit ut vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers;
Utque sit e nobis pars bona salva, facis.
Cumque labent alii, iactataque vela relinquant;
Tu lacerae remanes ancora sola rati.
Grata tua est igitur pietas: ignoscimus illis,
Qui cum Fortuna terga dedere fugae.
Cum feriant unum, non unum fulmina terrent;
Iunctaque percusso turba pavere solet.
Cumque dedit paries venturae signa ruinae,
Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis aegri contagia vidat,
Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
Defuit adversos extimuere deos.
Utque magis cauti possunt timidique videri,
Sic appellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos;
Utque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hac contenti venia, signentque licebit,
Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in artis
Ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
Cum cinis absumto corpore factus ero.
Fallar, et illa meae superabit tempora vitae;

Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur moestis exanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit et Theseus, et qui comitavit Oresten:
Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt saepe nepotes;
Clataque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatae vos iam novere Getaeque:
Et tales animos barbara turba probat.
Cumque ego de vestra nuper probitate referrem;
Nam didici Getice Sarmaticeque loqui;
Forte senex quidam, coetu cum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiae nomen bene novimus, hospes,
Quos procul a vobis frigidus Ister habet.
Est locus in Scythia, Tauros dixere priores,
Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra, patriae nec poenitet, ortus.
Consortem Phoebi gens colit illa deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis;
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum coeleste fuisse.
Quoque minus dubites, stat basis orba dea.
Araque, quae fuerat natura candida saxi,
Decolor affuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit, taedae non nota iugali;
Quae superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrifici genus est, sic instituere priores,
Advena virgineo caesus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit, Maeotide clarus in ora:
Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter.
Quam levibus ventis sub nube per aëra vectam
Creditur his Phoebe deposuisse locis.
Praefuerat templo multos ea rite per annos,
Invita peragens tristia sacra manu;
Cum duo velifera iuvenes venere carina:
Presseruntque suo littora nostra pede.
Par fuit his aetas, et amor: quorum alter Orestes,
Alter erat Pylades. Nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviae ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,

Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardae causas invenit usque morae;
Non ego crudelis, iuvenes ignoscite, dixit:
Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis. Qua vos tamen urbe venitis?
Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit: et, audito patriae pia nomine virgo,
Consortes urbis comperit esse suae.
Alter at e vobis, inquit, cadat hostia sacri;
Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire iubet Pylades carum periturus Oresten.
Hic negat: inque vicem pugnat uterque mori.
Extitit hoc unum, quo non convenerit illis.
Caetera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt pulcri iuvenes certamen amoris;
At fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
Humanos casus adspice, frater erat.
Nec mora; de templo rapiunt simulacra Dianae:
Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor iuvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythica magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo;
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior, ora
Nomen amicitiae barbara corda movet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in Urbe,
Cum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod est animus semper tibi mitis, et altae
Indicium mores nobilitatis habet;
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor,
Quos Numa maternus non neget esse suos:
Adiectique probent genitiva ad nomina Cottae,
Si tu non esses, interitura domus.
Digne vir hac serie, lapso succurrere amico
Conveniens istis moribus esse puta.

EPISTOLA III.

FABIO MAXIMO.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiae, Maxime, gentis, ades:

Dum tibi, quae vidi, referam; seu corporis umbra,
  Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat: et bifores intrabat Luna fenestras,
  Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
  Fusaque erant toto languida membra toro;
Cum subito pennis agitatus inhorruit aër,
  Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum;
  Pulsus et e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo prius esse solebat,
  Fulcra tenens laeva tristis acerna manu:
Nec torquem collo, nec habens crinale capillis,
  Nec bene dispositas comtus, ut ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli;
  Et visa est oculis horrida penna meis:
Qualis in aëriae tergo solet esse columbae,
  Tractantum multae quam tetigere manus.
Hunc, simul agnovi, neque enim mihi notior alter,
  Talibus affata est libera lingua sonis:
O puer, exsilii decepto causa magistro,
  Quem fuit utilius non docuisse mihi;
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
  Et coit adstrictis barbarus Ister aquis?
Quae tibi causa viae? nisi uti mala nostra videres?
  Quae sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti iuvenilia carmina primus:
  Apposui senis, te duce, quinque pedes.
Nec me Maeonio consurgere carmine, nec me
  Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
  Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuaeque parentis,
  In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
  Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exsilium misero mihi reddita merces:
  Id quoque in extremis, et sine pace, locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis,
  In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
Praemia nec Chiron ab Achilli talia cepit,
  Pythagoraeque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per aevum,
  Discipulo perii solus ab ipse meo.

Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus;
Haec te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, ut liquido iuratus dicere possis,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus haec istis, quarum nec vitta pudicos
Contingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas;
Et facere incertum per mea iussa genus?
An sit ab his omnis rigide submota libellit,
Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
Credor adulterii composuisse notas?
At tu, sic habeas ferientes cuncta sagittas;
Sic nunquam rapido lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coërceat omnes
Caesar, ab Aenea qui tibi fratre nepos;
Effice, sit nobis non implacabilis ira;
Meque loco plecti commodiore velit.
Haec ego visus eram puero dixisse volucri.
Hos visus nobis ille dedisse sonos:
Per, mea tela, faces, et per, mea tela, sagittas,
Per matrem iuro, Caesareumque caput;
Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro,
Artibus et nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere caetera posses!
Scis aliud, quod te laeserit, esse magis.
Quidquid id est, neque enim debet dolor ille referri,
Non potes, a culpa, dicere, abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres;
Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen adspicerem, consolarerque iacentem,
Lapsa per immensas est mihi penna vias.
Haec loca tum primum vidi, cum matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.
Quae nunc cur iterum post saecula longa revisam,
Tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur; mitescet Caesaris ira:
Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quaerimus, instat:
Cunctaque laetitiae plena triumphus habet.
Dum domus, et nati, dum mater Livia gaudet;
Dum gaudes, Patriae magne Ducisque Pater:
Dum sibi gratatur populus, totamque per Urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet:

Dum faciles aditus praebet venerabile templum;
Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; et aut ille est tenues dilapsus in auras,
Coeperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas, o Maxime, dictis,
Memnonio cygnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor:
Nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Conveniens animo genus est tibi: nobile namque
Pectus, et Herculeae simplicitatis habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in altos;
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum:
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri:
Tinctaque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est assueta iuvandis:
In quorum numero me precor esse velis.

EPISTOLA IV.

RUFINO.

Haec tibi non vanam portantia verba salutem
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Utque suo faveas mandat, Rufine, Triumpho:
In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum, vastisque paratibus impar:
Quale tamen cunque est, ut tueare, rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quaerunt:
Ad medicam dubius confugit aeger opem.
Non opus est magnis placido lectore poëtis:
Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro candore valemus.
Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque cum mea sint propenso nixa favore,
Praecipuum veniae ius habet ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum.
Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
Scripsimus: atque oculi fama fuere mei.
Scilicet affectus similes, aut impetus idem,

Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri,
Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror.
Sed loca, sed gentes formatae mille figuris
Nutrissent carmen, proeliaque ipsa, meum.
Et regum vultus, certissima pignora mentis,
Iuvissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi, laetoque favore,
Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumsissem tali clamore vigorem,
Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, frigidiora loco:
Illa ducis facies, in curru stantis eburno,
Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
Ad vestri venio iure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
Nomina: materiam vix habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
Erratum est illic, praeteritumve mihi.
Adde, quod, assiduam domini meditata querelam,
Ad laetum carmen vix mea versa lyra est.
Vix bona post tanto quaerenti verba subibant:
Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.
Utque reformidant insuetum lumina solem,
Sic ad laetitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Caetera certatim de magno scripta triumpho
Iam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
Factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
An sera carpas paene relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
Si duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, haec vatum contra sua carmina ne quis

Dicta putet. Pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poëtae;
In vestro miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animae mecum vixistis, amici;
Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendanda favori
Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere: quia laedere vivos
Livor, et iniusto carpere dente solet.
Si genus est mortis male vivere; terra moratur:
Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostrae culpetur ut undique curae,
Officium, nemo, qui reprehendat, erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas;
Hac ego contentos auguror esse deos.
Haec facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras;
Et placeat caeso non minus agna bove.
Res quoque tanta fuit, quantae subsistere summo
Aeneïdos vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis;
Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt praesagia vatum.
Danda Iovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum,
Non bene pacatis flumina pota Getis:
Ista dei vox est: deus est in pectore nostro.
Haec duce praedico vaticinorque deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Livia? iam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania proiicit hastas.
Iam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
Filius, et iunctis, ut prius, ibit equis.
Prome, quod iniicias humeris victoribus, ostrum.
Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta, sed et galeae gemmis radientur et auro,
Stentque super vinctos trunca tropaea viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris;
Fictaque res vero more putetur agi.
Squalidus immissos fracta sub arundine crines
Rhenus, et infectas sanguine portet aquas.
Barbara iam capti poscunt insignia reges,

Textaque fortuna divitiora sua.
Et quae praeterea virtus invicta tuorum
Saepe parata tibi, saepe paranda facit.
Dî, quorum monitu sumus eventura locuti,
Verba, precor, celeri nostra probate fide.

EPISTOLA V.

MAXIMO COTTAE.

Quam legis, unde tibi mittatur epistola, quaeris?
Hinc, ubi caeruleis iungitur Ister aquis.
Ut regio dicta est, succurrere debet et auctor,
Laesus ab ingenio Naso poëta suo.
Qui tibi, quam mallet praesens afferre salutem,
Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o iuvenis, patrii non degener oris,
Dicta tibi pleno verba diserta foro.
Quae, quamquam lingua mihi sunt properante per horas
Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed haec feci relegendo saepe; nec unquam
Non mihi, quam primo, grata fuere magis.
Cumque nihil toties lecta e dulcedine perdant,
Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus haec ipso cognoscere in actu,
Et tam facundo contigit ore frui!
Nam quamquam sapor est allata dulcis in unda,
Gratius ex ipso fonte bibuntur aquae.
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
Quam de caelata sumere lance iuvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
De centum iudex in tua verba viris.
Maior et implesset praecordia nostra voluptas,
Cum traherer dictis annueremque tuis.
Quem quoniam fatum, vobis patriaque relictis,
Inter inhumanos maluit esse Getas:
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legenda
Saepe, precor, studii pignora mitte tui:
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
Utere: quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii iam pridem, Maxime, vobis,
Ingenio nitor non periisse meo.

Redde vicem: nec rara tui monumenta laboris
  Accipiant nostrae, grata futura, manus.
Dic tamen, o iuvenis studiorum plene meorum;
  Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquid ubi aut recitas factum modo carmen amicis,
  Aut, quod saepe soles, exigis ut recitent,
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?
  Nescio quid certe sentit abesse sui.
Utque loqui de me multum praesente solebas,
  Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu;
  Et sit periuri quam prope poena vides;
Te nisi momentis video paene omnibus absens.
  Gratia dis, menti quolibet ire licet.
Hac ubi perveni, nulli cernendus, in Urbem,
  Saepe loquor tecum, saepe loquente fruor.
Tum, mihi difficile est, quam sit bene, dicere; quamque
  Candida iudiciis hora sit illa meis.
Tum me, si qua fides, coelesti sede receptum
  Cum fortunatis suspicor esse deis.
Rursus, ut huc redii, coelum Superosque relinquo,
  A Styge nec longe Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti;
  Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

EPISTOLA VI.

AMICORUM CUIDAM.

Naso suo, nomen posuit cui paene, sodali
  Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
  Forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
  Appellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in media clementia Caesaris ira,
  Ex me, si nescis, certior esse potes.
Huic ego, quam patior, nil possem demere poenae,
  Si iudex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis;
  Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
  Mollibus et verbis aspera fata leves.

Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
  Fiat in Augustos invidiosa deos?
Fulminis afflatos interdum vivere telis
  Vidimus, et refici, non prohibente Iove.
Nec, quia Neptunus navem lacerarat Ulixis,
  Leucothëe nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris coelestia numina parcunt;
  Nec semper laesos, et sine fine, premunt.
Principe nec nostro deus est moderatior ullus,
  Iustitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Caesar, facto de marmore templo,
  Iampridem posuit mentis in aede suae.
Iupiter in multos temeraria fulmina torquet,
  Qui poenam culpa non meruere pari.
Obruerit saevis cum tot deus aequoris undis,
  Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Cum pereant acie fortissima quaeque, vel ipso
  Iudice, delectus Martis iniquus erit.
At, si forte velis in nos inquirere, nemo est,
  Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quod exstinctos vel aqua, vel Marte, vel igni
  Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut poenae parte levavit
  Caesar; et in multis me velit esse precor.
An tu, cum tali populus sub Principe simus,
  Alloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan haec domino Busiride iure timeres,
  Aut solito clausos urere in aere viros.
Desine mitem animum vano infamare timore.
  Saeva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine vobis,
  Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat usum:
  Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
  Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poëtae,
  Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
  Si nulla libri parte legare mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit;
  Non ultra, quam vis, officiosus ero.
Teque tegam, qui sis, nisi cum permiseris ipse.
  Cogetur nemo munus habere meum.

Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
Si res est anceps ista, latenter ama.

EPISTOLA VII.

AMICIS.

Verba mihi desunt eadem tam saepe roganti,
Iamque pudet vanas fine carere preces.
Taedia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostraque quid portet iam nostis epistola, quamvis
Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur nostri sententia scripti,
Ne toties contra, quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
Talia peccandi iam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar: quae scilicet in me
Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Haec quoque, Naso, feres: etenim peiora tulisti.
Iam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum:
Subtrahit et duro colla novella iugo.
Nos, quibus assuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala iam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
Parcaque ad extremum, qua mea coepit, eat.
Spem iuvet amplecti; quae non iuvat irrita semper;
Et fieri cupias si qua, futura putes.
Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
Seque semel vera scire perisse fide.
Curando fieri quaedam maiora videmus
Vulnera, quae melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
Finibus, et terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi lenius unquam?
An Fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius; repetitaque forma locorum
Exsilium renovat triste, recensque facit.
Est tamen utilius, studium cessasse meorum,
Quam, quas admorint non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici:

Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Caesaris ira negarit;
Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO.

Quae tibi, quaerebam, memorem testantia curam
Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, cum donas, ista iuvare solent.
Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo.
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura saepe tuos fulgens praetexit amictus:
Sed non Sarmatica tingitur illa manu.
Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
Arte Tomitanae non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit:
Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus:
Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet haec calamos, hos haec habet ora libellos.
Haec viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quae quamquam misisse pudet, quia parva videntur,
Tu tamen haec, quaeso, consule missa boni.

EPISTOLA IX.

BRUTO.

Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
Carmina nescio quem carpere nostra refers:
Nil nisi me terra fruar ut propiore rogare;
Et, quam sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum;

Cum sua plus iusto carmina quisque probet.
Auctor opus laudat. Sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Iudicium tamen hic nostrum non decipit error;
Nec, quidquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem,
Et patiar scripto crimen inesse, rogas.
Non eadem ratio est, sentire et demere morbos.
Sensus inest cunctis; tollitur arte malum.
Saepe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo:
Iudicium vires destituuntque meum.
Saepe piget, quid enim dubitem tibi vera fateri?
Corrigere, et longi ferre laboris onus.
Scribentem iuvat ipse favor, minuitque laborem;
Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho maior Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore laedit,
Ut cupidi cursor frena retentat equi.
Atque ita di mites minuant mihi Caesaris iram,
Ossaque pacata nostra tegantur humo;
Ut mihi conanti nonnunquam intendere curas,
Fortunae species obstat acerba meae.
Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus,
Inque feris curem corrigere illa Getis.
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis paene quod unus inest.
Laeta fere laetus cecini, cano tristia tristis.
Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amarae?
Utque solo moriar commodiore, precer?
Cum toties eadem dicam, vix audior ulli:
Verbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen haec eadem cum sint, non scribimus isdem:
Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confesso ignoscite, docti.
Vilior est operis fama salute mea.
Denique materiae, quam quis sibi finxerit ipse,
Arbitrio variat multa poëta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum;
Atque incorruptae pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur

Littera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcunque sine ordine, iunxi:
Hoc opus electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Gausa, sed utilitas officiumque, fuit.

P. OVIDII NASONIS EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER QUARTUS.

EPISTOLA I.

SEXTO POMPEIO.

Accipe, Pompeï, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitae qui tibi, Sexte, suae.
Qui si non prohibes a me tua nomina poni,
  Accedet meritis haec quoque summa tuis.
Sive trahis vultus; equidem peccasse fatebor.
  Delicti tamen est causa probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, teneri.
  Sit precor officio non gravis ira pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
  Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, alii vellem cum scribere, nomen
  Retulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error;
  Et vix invita facta litura manu est.
Viderit ad summum, dixi. Licet ipse queratur;
  Hanc pudet offensam non meruisse prius!
Da mihi, si quid ea est. hebetantem pectora Lethen;
  Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro; nec fastidita repellas
  Verba: nec officio crimen inesse putes.
Et levis haec meritis referatur gratia tantis.
  Sin minus; invito te quoque gratus ero.
Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus:
  Nec mihi munificas arca negavit opes.

Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
Auxilium vitae fertque feretque meae.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
Sit mihi. Quod fecit, quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est et gloria Coi,
Aequoreo madidas quae premit imbre comas:
Arcis ut Actaeae vel eburna vel aenea custos
Bellica Phidiaca stat dea facta manu:
Vindicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum:
Ut similis verae vacca Myronis opus;
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum;
Tutelaeque feror munus opusque tuae.

EPISTOLA II.

SEVERO.

Quod legis, o vates magnorum maxime regum,
Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cuius adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
Si modo permittis dicere vera, pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistola nunquam
Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam
Non data sunt. Quid enim, quae facis ipse, darem?
Quis mel Aristaeo, quis Baccho vina Falerno,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
Uberius nulli provenit ista seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis.
Haec mihi cunctandi causa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante:
Sed siccum sterili vomere littus aro.
Scilicet ut limus venas excaecat in undis,
Laesaque suppresso fonte resistit aqua;
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum:
Et carmen vena pauperiore fluit.
Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum;
Esset, crede mihi, factus et ille Getes.
Da veniam fasso; studiis quoque frena remisi:
Ducitur et digitis littera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumtae Musa tabellae

Imponit pigras paene coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
Est mihi: nec numeris nectere verba iuvat.
Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium: laudataque virtus
Crescit; et immensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem, nisi flavis scripta Corallis,
Quasque alias gentes barbarus Ister habet?
Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam
Otia materia, surripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quae clam tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, si per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata suo;
Quid, nisi Pierides, solatia frigida, restat,
Non bene de nobis quae meruere deae?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter studium quod tibi cedit, ama.
Sacraque Musarum merito cole: quodque legamus,
Huc aliquod curae mitte recentis opus.

EPISTOLA III.

AMICO INSTABILI.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen?
An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querela,
Quaeraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat valida fundata carina,
Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis;
Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri:
Quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetusta
Paene puer puero iunctus amicitia.
Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam,
Qui tibi iucundis primus adesse iocis.
Ille ego convictor, densoque domesticus usu:
Ille ego iudiciis unica Musa tuis.

Idem ego sum, qui nunc, an vivam, perfide, nescis?
Cura tibi de quo quaerere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, simulasse fateris:
Seu non fingebas, inveniere levis.
Aut age dic aliquam, quae te mutaverit, iram:
Nam nisi iusta tua est, iusta querela mea est.
Quae te consimilem res nunc vetat esse priori?
An crimen, coepi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas;
Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed et insultare iacenti
Te mihi, nec verbis parcere, Fama refert.
Quid facis, ah demens? cur, si Fortuna recedat,
Naufragio lacrimas eripis ipse tuo?
Haec Dea non stabili, quam sit levis, orbe fatetur,
Quem summum dubio sub pede semper habet.
Quolibet est folio, quavis incertior aura.
Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo:
Et subito casu, quae valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Croesi?
Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram repulit arte famam.
Quid fuerat Magno maius? tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Iugurthino clarus Cimbroque triumpho,
Quo victrix toties Consule Roma fuit,
In coeno latuit Marius, cannaque palustri:
Pertulit et tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et certam praesens vix habet hora fidem.
Littus ad Euxinum, si quis mihi diceret, ibis,
Et metues, arcu ne feriare Getae;
I, bibe, dixissem, purgantes pectora succos,
Quidquid et in tota nascitur Anticyra.
Sum tamen haec passus: nec si mortalia possem,
Et summi poteram tela cavere dei.
Tu quoque fac timeas; et, quae tibi laeta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

EPISTOLA IV.

SEXTO POMPEIO.

Nulla dies adeo est australibus humida nimbis,
Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
Mista fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo Fortuna gravis miserabile fecit,
Ut minuat nulla gaudia parte malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
Naufragus in Getici littoris actus aquas;
Qua, tamen inveni, vultum diffundere causa
Possem, Fortunae nec meminisse meae.
Nam mihi cum fulva tristis spatiarer arena,
Visa est a tergo penna dedisse sonum.
Respicio: nec corpus erat, quod cernere possem:
Verba tamen sunt haec aure recepta mea:
En ego laetarum venio tibi nuntia rerum,
Fama per immensas aëre lapsa vias.
Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus et felix proximus annus erit.
Dixit: et, ut laeto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter nova gaudia curis,
Excidit asperitas huius iniqua loci.
Ergo ubi, Iane biceps, longum reseraveris annum,
Pulsus et a sacro mense December erit;
Purpura Pompeium summi velabit honoris,
Ne titulis quidquam debeat ille suis.
Cernere iam videor rumpi penetralia turba,
Et populum laedi deficiente loco:
Templaque Tarpeiae primum tibi sedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota deos:
Colla boves niveos certae praebere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis:
Cumque deos omnes, tum quos impensius aequos
Esse tibi cupias, cum Iove Caesar erit.
Curia te excipiet, Patresque e more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
Utque solet, tulerit prospera verba dies;
Egeris et meritas Superis cum Caesare grates,
Qui causam, facias cur ita saepe, dabit;
Inde domum repetes toto comitante Senatu,

Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernor in illa:
Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
Adspiciet vultus Consulis illa sui.
Di faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen; et, Heu, dicas, quid miser ille facit?
Haec tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
Protinus exsilium mollius esse meum.

EPISTOLA V.

EIDEM IAM CONSULI.

Ite, leves elegi, doctas ad Consulis aures;
Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est; nec vos pedibus proceditis aequis.
Tectaque brumali sub nive terra latet.
Cum gelidam Thracen, et opertum nubibus Haemon,
Et maris Ionii transieritis aquas;
Luce minus decima dominam venietis in Urbem,
Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus verbis Pompeia petatur
Non est Augusto iunctior ulla Foro.
Si quis, ut in populo, qui sitis, et unde, requiret;
Nomina decepta quaelibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri;
Verba minus certe ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos, dicendo iura, Quirites,
Conspicuum signis cum premet altus ebur;
Aut, populi reditus positam componet ad hastam,
Et minui magnae non sinet urbis opes.
Aut, ut erunt Patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignis Consule rebus aget.
Aut feret Augusto solitam natoque salutem;
Deque parum noto consulet officio.
Tempus ab his vacuum Caesar Germanicus omne
Auferet. A magnis hunc colit ille deis.
Cum tamen a turba rerum requieverit harum;
Ad vos mansuetas porriget ille manus:
Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret.
Talia vos ille reddere verba velim:

Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
  Quam prius a miti Caesare munus habet:
Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre,
  Barbariae tutas exhibuisse vias:
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
  Effectum cura pectoris esse tui:
Addita praeterea vitae quoque multa tuendae
  Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, iurat,
  Se fore mancipium tempus in omne tuum.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
  Et freta velivolas non habitura rates,
Fulminaque in fontes cursu reditura supino;
  Gratia quam meriti possit abire tui.
Haec ubi dixeritis, servet sua dona, rogate.
  Sic fuerit vestrae causa peracta viae.

EPISTOLA VI.

BRUTO.

Quam legis, ex illis tibi venit epistola, Brute,
  Nasonem nolles in quibus esse, locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
  Hei mihi, plus illud, quam tua vota, valet!
In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est:
  Iam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim Fortuna tenax, votisque malignum
  Opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiae lux, Maxime, gentis,
  Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces; causamque ego, Maxime, mortis,
  Nec fueram tanti, me reor esse tuae.
Iam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
  Ipsum morte tua concidit auxilium.
Coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae;
  Spem, nostram terras deseruitque simul.
Quale tamen potui de coelite, Brute, recenti
  Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quae prosit pietas utinam mihi; sitque malorum
  Iam modus, et sacrae mitior ira domus!
Te quoque idem, liquido possum iurare, precari,
  O mihi non dubia cognite Brute nota.
Nam cum praestiteris verum mihi semper amorem;

Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
Passuros poenam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit Natura, nec ulli
Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit.
Ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forensi,
Posse tuo peragi vix putet ore reos,
Scilicet eiusdem est, quamvis pugnare videtur,
Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Cum tibi suscepta est legis vindicta severae;
Verba velut tinctum singula virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in armis,
Sentire, et linguae tela subire tuae;
Quae tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
Istius ingenium corporis esse negent.
At si quem laedi Fortuna cernis iniqua,
Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego praecipue sensi, cum magna meorum
Notitiam pars est infitiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
Qui mala solliciti nostra levastis, ero.
Et prius, heu nobis nimium conterminus! Ister
In caput Euxino de mare vertet iter:
Utque Thyesteae redeant si tempora mensae,
Solis ad Eoas currus agetur aquas:
Quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademtum,
Arguat ingratum non meminisse sui.

EPISTOLA VII.

VESTALI.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas iura sub axe locis;
Adspicis en, praesens, quali iaceamus in arvo:
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostrae,
Alpinis iuvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum.
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Adspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
Et telum causas mortis habere duas.

Atque utinam pars haec tantum spectata fuisset,
  Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum:
  Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens;
  Ipsa tamen virtus ordine maior erat.
Non negat hoc Ister: cuius tua dextera quondam
  Puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat Aegypsos, quae, te subeunte, recepta
  Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, positu melius defensa manuve,
  Urbs erat in summo nubibus aequa iugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
  Hostis, et ereptas victor habebat opes.
Donec fluminea devecta Vitellius unda
  Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Dauni,
  Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
  Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra ferrumque locumque,
  Saxaque brumali grandine plura, subis.
Nec te missa super iaculorum turba moratur,
  Nec quae vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis haerent in casside pennis:
  Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
  Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Troiam Danais pro navibus Aiax
  Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextrae,
  Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
  Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
  Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi minor ordine Pili:
  Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua praeterit omnes,
  Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Aegypsos: testataque tempus in omne
  Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

EPISTOLA VIII.

SUILLIO.

Littera sera quidem, studiis exculte Suilli,
Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen;
Qua, pia si possit Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut iam nil praestes, animi sum factus amici
Debitor; at meritum, velle iuvare, voco.
Impetus iste tuus longum modo duret in aevum;
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Ius aliquod faciunt affinia vincula nobis,
Quae semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quae coniux, eadem mihi filia paene est:
Et quae te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
Ducis, et affinem te pudet esse meum!
At nihil hic dignum poteris reperire pudore,
Praeter Fortunam, quae mihi caeca fuit.
Seu genus excutias; Equites, ab origine prima,
Usque per innumeros inveniemur avos.
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros;
Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modo si quid agi sperabis posse precando,
Quos colis, exora supplice voce deos.
Dî tibi sunt Caesar iuvenis: tua numina placa.
Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis unquam
Esse preces. Nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos ea iuverit aura,
Obruta de mediis cymba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis sollennia flammis;
Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
Marmore. Carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatae:
Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
Cum pro concessa verba salute damus.
Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quae de parva dîs pauper libat acerra,
Tura minus, grandi quam data lance, valent.
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco,

Victima Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
Principibus res est gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt praeconia laudum:
Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri
Notitiam serae posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
Nullaque res maius tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nosti,
Et quisquis contra, vel simul arma tulit.
Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
Et quidquid post haec, quidquid et ante fuit?
Dî quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt:
Tantaque maiestas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illa naturae mole prioris,
Digestum partes scimus habere suas:
Sic affectantes coelestia regna Gigantas
Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Oechalia.
Et modo, Caesar, avum, quem virtus addidit astris,
Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates:
Iudicio pretium res habet ista tuo.
Quod nisi te numen tantum ad maiora vocasset,
Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quam carmina, mavis:
Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo verba coërces;
Quodque aliis opus est, hoc tibi ludus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
Sed venit ad sacras nervus uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
Mista sed est animo cum Iove Musa tuo.
Quae quoniam nec nos unda submovit ab illa,
Ungula Gorgonei quam cava fecit equi;
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri,
Atque isdem studiis imposuisse manum:
Littora pellitis nimium subiecta Corallis
Ut tandem saevos effugiamque Getas;
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,

Qui minus Ausonia distet ab Urbe, loco;
Unde tuas possim laudes celebrare recentes,
Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum coelestia, care Suilli,
Numina, pro socero paene precare tuo.

EPISTOLA IX.

GRAECINO.

Unde licet, non unde iuvat, Graecine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque di faciant Auroram occurrat ad illam,
Bis senos fasces quae tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia Consul,
Et fiam turbae pars ego nulla tuae,
In domini subeat partes, et praestet amici
Officium iusso littera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
Et mea sincero curreret axe rota:
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis:
Nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa, confiteor, sic essem luce superbus,
Ut caperet fastus vix domus ulla meos.
Dumque latus sancti cingit tibi turba Senatus,
Consulis ante pedes ire viderer Eques.
Et quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis eliderer, essem:
Sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis noris, quam me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sella nossem formata curuli:
Et totum Numidae sculptile dentis opus.
At cum Tarpeias esses deductus in arces,
Dum caderet iussu victima sacra tuo;
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audisset, media qui sedet aede, deus.
Turaqué mente magis plena, quam lance, dedissem
Ter quater, imperii laetus honore tui.

Hic ego praesentes inter numerarer amicos,
Mitia ius Urbis si modo fata darent.
Quaeque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita Coelitibus visum est, et forsitan aequis:
Nam quid me poenae causa negata iuvet?
Mente tamen, quae sola loco non exsulat, utar:
Praetextam, fasces adspiciamque tuos.
Haec modo te populo reddentem iura videbit,
Et se secretis finget adesse locis:
Nunc longi reditus hastae supponere lustri
Cernet, et exacta cuncta locare fide:
Nunc facere in medio facundum verba Senatu,
Publica quaerentem quid petat utilitas:
Nunc pro Caesaribus Superis decernere grates.
Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum iam fueris potiora precatus,
Ut mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara
Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte libet, ne cuncta queramur,
Hic quoque te festum Consule tempus agam.
Altera laetitiae, nec cedens causa priori,
Successor tanti frater honoris erit.
Nam tibi finitum summo, Graecine, Decembri
Imperium Iani suscipit ille die.
Quaeque est in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Consul, bis Consul et ille;
Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quamquam est ingens, et nullum Martia summo
Altius imperium Consule Roma videt;
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem:
Et maiestatem res data dantis habet.
Indiciis igitur liceat Flaccoque tibique
Talibus Augusti tempus in omne frui.
Ut tamen a rerum cura propiore vacabit;
Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura sinum, laxate rudentes;
Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus; et illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos terruit ense Getas.

Hic captam Trosmin celeri virtute recepit,
Infecitque fero sanguine Danubium.
Quaere loci faciem, Scythicique incommoda coeli;
Et quam vicino terrear hoste, roga.
Sintne litae tenues serpentis felle sagittae:
Fiat an humanum victima dira caput.
Mentiar, an coëat duratus frigore pontus;
Et teneat glacies iugera multa freti.
Haec ubi narrarit, quae sit mea fama, require;
Quoque modo peragam tempora dura; roga.
Nec sumus hic odio, nec scilicet esse meremur:
Nec cum Fortuna mens quoque versa mea est.
Illa quies animo, quam tu laudare solebas,
Ille vetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
Ut fera plus valeant legibus arma, facit;
Rem queat ut nullam tot iam, Graecine, per annos
Femina de nobis virve puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitae;
Haec quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt;
Respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
Laudat, et immunes publica cera facit.
Conveniens miseris haec quamquam gloria non est,
Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est: videt hospita tellus
In nostra sacrum Caesaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, coniuxque sacerdos,
Numina iam facto non leviora deo.
Neu desit pars ulla domus; stat uterque nepotum:
Hic aviae lateri proximus, ille patris.
His ego do toties cum ture precantia verba,
Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quaeras, hoc me non fingere dicet,
Officii testis, Pontica terra, mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,
Natalem ludis scit celebrare dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo laevus fuerat sub praeside Pontus,
Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter
Exiguas carpo munere pauper opes.

Nec vestris damus haec oculis, procul Urbe remoti:
Contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen haec tangent aliquando Caesaris aures.
Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc, Superis adscite, videsque,
Caesar; ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, prec
Perveniant istuc et carmina forsitan illa,
Quae de te misi coelite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
Immerito nomen mite Parentis habes.

EPISTOLA X.

ALBINOVANO.

Hic mihi Cimmerio bis tertia ducitur aestas
Littore, pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
Duritiae confers, Albinovane, meae?
Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu;
Et teritur pressa vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, praeter nos, omnia perdet?
Cessat duritia mors quoque victa mea.
Exemplum est animi nimium patientis Ulixes,
Iactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora solliciti sed non tamen omnia fati
Pertulit; et placidae saepe fuere morae.
An grave sex annis pulcram fovisse Calypso,
Aequoreaeque fuit concubuisse deae?
Excipit Hippotades; qui dat pro munere ventos,
Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audisse puellas;
Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriae faciant oblivia, succos
Parte meae vitae, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Laestrygonis unquam
Gentibus, obliqua quas obit Ister aqua.
Nec vincet, saevum Cyclops feritate Phyacen:
Qui quota terroris pars solet esse mei!
Scylla feris trunco quod latrat ab inguine monstris;
Heniochae nautis plus nocuere rates.
Necp otes infestis conferre Charybdin Achaeis;

Ter licet epotet, ter vomat illa fretum.
Qui quamquam dextra regione licentius errant;
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis:
Hic freta vel pediti pervia reddit hiems:
Ut, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
Siccus contemta nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt.
Quam miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen: nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.
Proxima sunt nobis plaustri praebentia formam,
Et quae praecipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas, oraeque domesticus huic est,
Et sumit vires a propiore loco.
At Notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
Est procul; et rarus languidiorque venit.
Adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto,
Vimque fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque, Cratesque
Influit et crebro vortice tortus Halys:
Partheniusque rapax, et volvens saxa Cynapes
Labitur; et nullo tardior amne Tyras:
Et tu, femineae Thermodon cognite turmae;
Et quondam Graiis Phasi petite viris:
Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacite peragens lene Melanthus iter:
Quique duas terras, Asiam Cadmique sororem
Separat, et cursus inter utrumque facit:
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, Nile, negat.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas:
Nec patitur vires aequor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigraeque paludi,
Caeruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est,
Quae proprium misto de sale pondus habet.
Si roget haec aliquis, cur sint narrata Pedoni,
Quidve loqui certis iuverit ista modis;
Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli.
Hunc fructum praesens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolore:
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu, non dubito, cum carmine Thesea laudes,

Materiae titulos quin tueare tuae;
Quemque refers, imitere virum. Vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens, et conditus a te
Vir tanto, quanto debuit ore cani;
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
Inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius Isthmos erat:
Sed praestandus amor, res non operosa volenti.
Quis labor eet puram non temerasse fidem?
Haec tibi, qui perstas indeclinatus amico,
Non est quod lingua dicta querente putes.

EPISTOLA XI.

GALLIONI.

Gallio, crimen erit vix excusabile nobis,
Carmine te nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim, memini, coelesti cuspide facta
Fovisti lacrimis vulnera nostra tuis.
Atque utinam, rapti iactura laesus amici,
Sensisses ultra, quod quaererere, nihil!
Non ita dis placuit, qui te spoliare pudica
Coniuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistola venit:
Lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari stultior ausim,
Verbaque doctorum nota referre tibi.
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
Ipsa iam pridem suspicor esse mora.
Dum tua pervenit, dum littera nostra recurrens
Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere certi est:
Dum dolor in cursu est, dum petit aeger opem.
At cum longa dies sedavit vulnera mentis;
Intempestive qui fovet illa, novat.
Adde quod, atque utinam verum tibi venerit omen!
Coniugio felix iam potes esse novo.

EPISTOLA XII.

TUTICANO.

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis,
Nominis efficitur conditione tui.
Ast ego non alium prius hoc dignarer honore:
Est aliquis nostrum si modo carmen honos.
Lex pedis officio naturaque nominis obstant:
Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
Desinat ut prior hoc, incipiatque minor:
Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
Arttius appellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire;
Fiat ut e longa syllaba prima brevis.
Aut produeatur, quae nunc correptius exit;
Et sit porrecta longa secunda mora.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear, et merito pectus habere neger.
Haec mihi causa fuit dilati muneris huius,
Quod meus adiecto foenore reddet ager.
Teque canam quacunque nota: tibi carmina mittam,
Paene mihi puero cognite paene puer.
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Cum regerem tenera frena novella manu.
Saepe ego correxi sub te censore libellos;
Saepe tibi admonitu facta litura meo est:
Dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis
Cum te Pierides perdocuere tuae.
Hic tenor, haec viridi concordia coepta iuventa
Venit ad albentes illabefacta comas.
Quae nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
Esse, vel invicto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint et bellum et frigora terrae,
Invisus nobis quae duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, et sit praefrigidus Auster,
Et possit fatum mollius esse meum;
Quam tua sint lapso praecordia dura sodali.
Hic cumulus nostris absit, abestque, malis.
Tu modo per Superos, quorum certissimus ille est,
Quo tuus assidue Principe crevit honor;
Effice, constanti profugum pietate tuendo,

Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem, quaeris? peream, nisi dicere vix est;
Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec, quid agam, invenio, nec quid nolimve velimve:
Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi; miseros prudentia prima relinquit:
Et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse, precor, quaeras, qua sim tibi parte iuvandus:
Quoque viam facias ad mea vota vado.

EPISTOLA XIII.

CARO.

O mihi non dubios inter memorande sodales,
Quique, quod es, vere, Care, vocaris; ave.
Unde saluteris, color hic tibi protinus index,
Et structura mei carminis esse potest.
Non quia mirifica est, sed quod nec publica certe:
Qualis enim cunque est, non latet esse meam.
Ipse quoque, ut chartae titulum de fronte revellas,
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis;
Perque observatas inveniere notas.
Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
Novimus, atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest, proprio deprensa colore,
Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
Quam pulcra Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
Carmina, quae faciam paene poëta Getes.
Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum:
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, coepique poëtae
Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi.
Adiuta est novitas numine nostra dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus; in aetherias numen abisse domos:
Esse parem virtute patri, qui frena coactus
Saepe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum.
Ambiguum nato dignior, anne viro.

Esse duos iuvenes, firma adiumenta Parentis,
Qui dederint animi pignora certa sui.
Haec ùbi non patria perlegi scripta Camena,
Venit et ad digitos ultima charta meos;
Et caput et plenas omnes movere pharetras,
Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, Scribas haec cum de Caesare, dixit,
Caesaris imperio restituendus eras.
Ille quidem dixit; sed me iam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt; nocuerunt carmina quondam,
Primaque tam miserae causa fuere fugae.
At tu per studii communia foedera sacri,
Per non vile tibi nomen amicitiae;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis,
Materiam vestris afferat ingeniis;
Sic valeant pueri, votum commune deorum,
Quos laus formandos est tibi magna datos;
Quanta potes praebe nostrae momenta saluti:
Quae nisi mutato nulla futura loco est.

EPISTOLA XIV.

TUTICANO.

Haec tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quod adhuc utcunque valemus,
Nil, te praeterea quod iuvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus: suntque ultima vota,
Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista:
Hac qui, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
Mittite, praesenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro:
Si quid et inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo;
Proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitae,
Iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo nunquam per carmina laedi,
Plectar et incauto semper ab ingenio?
Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor?

Telaque adhuc demens, quae nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, ad illas,
In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi: nulla est mea culpa, Tomitae!
Quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris;
Littera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, et incursus omni de parte timendos,
Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi.
Culpatis vestrum vos quoque saepe solum.
Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascra,
Ausa est agricolae Musa docere senis.
At fuerat terra genitus, qui scripsit, in illa;
Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Ulixe?
Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
Non loca, sed mores scriptis vexavit amaris
Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est.
Falsa tamen passa est aequa convicia mente,
Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres populi mihi concitat iram,
Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore candidus, essem!
Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod Illyrica si iam pice nigrior essem,
Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitae,
Tam mites Graios indicat esse viros.
Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo,
Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
Is datus a vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris;
Exceptis, si qui munera legis habent.
Tempora sacrata mea sunt velata corona,
Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
Erranti tutum quae dedit una locum;
Tam mihi cara Tomis: patria quae sede fugatis
Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
Dî modo fecissent, placidae spem posset habere
Pacis, et a gelido longius axe foret.

EPISTOLA XV.

SEXTO POMPEIO.

Si quis adhuc usquam nostri non immemor extat,
Quidve relegatus Naso, requirit, agam;
Caesaribus vitam, Sexto debere salutem
Me sciat. A Superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miserae complectar ut omnia vitae;
A meritis eius pars mihi nulla vacat;
Quae numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
Punica sub lento cortice grana rubent:
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.
Confiteor: testere licet: signate Quirites.
Nil opus est legum viribus: ipse loquor.
Inter opes et me, rem parvam, pone paternas.
Pars ego sim census quantulacunque tui.
Quam tua Trinacria est, regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto continuata Foro;
Quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
Quaeque relicta tibi, Sexte, vel emta tenes:
Tam tuus en ego sum; cuius te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, et detur amicius arvum;
Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in dîs est, tenta lenire precando
Numina, perpetua quae pietate colis.
Erroris nam tu, vix est discernere, nostri
Sis argumentum maius, an auxilium.
Nec dubitans oro: sed flumine saepe secundo
Augetur remis cursus euntis aquae.
Et pudet, et metuo, semperque eademque precari;
Ne subeant animo taedia iusta tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est.
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere saepe aliud cupiens delabor eodem:
Ipsa locum per se littera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia; seu me
Dura iubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblita repetam tua munera mente:
Et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet et coelo posita est quaecunque sub illo:
Transit nostra feros si modo Musa Getas.

Teque meae causam servatoremque salutis,
Meque tuum libra norit et aere minus.

EPISTOLA XVI.

AD INVIDUM.

Invide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies.
Famaque post cineres maior venit: et mihi nomen
Tunc quoque, cum vivis annumerarer, erat.
Cum foret et Marsus, magnique Rabirius oris,
Iliacusque Macer, sidereusque Pedo:
Et, qui Iunonem laesisset in Hercule, Carus;
Iunonis si non iam gener ille foret:
Quique dedit Latio carmen regale Severus;
Et cum subtili Priscus uterque Numa:
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel aequis
Sufficis, et gemino carmine nomen habes:
Et qui Penelopae rescribere iussit Vlixen,
Errantem saevo per duo lustra mari:
Quique suam Troezena, imperfectumque dierum
Deseruit celeri morte Sabinus opus:
Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
Gallica qui Phrygium duxit in arva senem:
Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Troiam;
Quique sua nomen Phyllide Tuscus habet:
Velivolique maris vates, cui credere possis
Carmina caeruleos composuisse deos:
Quique acies Libycas Romanaque proelia dixit;
Et Marius, scripti dexter in omne genus:
Trinacriusque suae Perseidos auctor, et auctor
Tantalidae reducis Tyndaridosque Lupus:
Et qui Maeoniam Phaeacida vertit, et una
Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae:
Musaque Turrani tragicis innixa cothurnis:
Et tua cum socco Musa, Melisse, levis.
Cum Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis;
Callimachi Proculus molle teneret iter:
Tityrus antiquas et erat qui pasceret herbas,
Aptaque venanti Gratius arma daret.
Naïdas a Satyris caneret Fontanus amatas,
Clauderet imparibus verba Capella modis.
Cumque forent alii, quarum mihi cuncta referre

Nomina longa mora est, carmina vulgus habet:
Essent et iuvenes, quorum quod inedita cura est,
Appellandorum nil mihi iuris adest;
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
Pieridum lumen, praesidiumque fori.
Maternos Cottas cui Messallasque paternos
Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
Atque inter tantos, quae legeretur, erat.
Ergo submotum patria proscindere, livor,
Desine, neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
Praebeat ut sensum materiamque malis.
Quid iuvat exstinctos ferrum dimittere in artus?
Non habet in nobis iam nova plaga locum.

P. OVIDII NASONIS
I B I S

Tempus ad hoc, lustris iam bis mihi quinque peractis,
  Omne fuit Musae carmen inerme meae:
Nullaque, quae possit, scriptis tot millibus, extat
  Littera Nasonis, sanguinolenta legi.
Nec quemquam nostri, nisi nos, laesere libelli:
  Artificis periit cum caput Arte sua.
Unus, et hoc ipsum est iniuria magna, perennem
  Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est, nam nomen adhuc utcunque tacebo,
  Cogit inassuetas sumere tela manus.
Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
  Non sinit exsilio delituisse suo.
Vulneraque immitis requiem quaerentia vexat:
  Iactat et in toto nomina nostra foro:
Perpetuoque mihi sociatam foedere lecti
  Non patitur miseri funera flere viri.
Cumque ego quassa meae complectar membra carinae;
  Naufragii tabulas pugnat habere mei.
Et qui debuerat subitas exstinguere flammas,
  Is praedam medio raptor ab igne tulit.
Nititur ut profugae desint alimenta senectae;
  Heu quanto nostris dignior ipse malis!
Di melius! quorum longe mihi maximus ille est,
  Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, utcunque licebit,
  Pro tam mansueto pectore semper agam.
Audiet haec Pontus, faciat quoque forsitan idem,
  Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, iacentem,

Quamlibet et misero debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus humor;
Iunctaque cum Luna lumina Solis erunt;
Parsque eadem coeli Zephyros emittet et Euros;
Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova fraterno veniet concordia fumo,
Quem vetus accensa separat ira pyra;
Et Ver Autumno, Brumae miscebitur Aestas;
Atque eadem regio Vesper et Ortus erunt:
Quam mihi sit tecum, positis, quae sumsimus, armis,
Gratia, comissis, improbe, rupta tuis;
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit,
Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit,
Cum pecore infirmo quae solet esse lupis.
Prima quidem coepto committam proelia versu,
Non soleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque petit primo plenum flaventis arenae
Nondum calfacti velitis hasta solum;
Sic ego te ferro nondum iaculabor acuto:
Protinus invisum nec petet hasta caput.
Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello:
Teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi liber Iämbus
Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc, quo Battiades inimicum devovet Ibin,
Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina caecis,
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius ambages imitatus in Ibide, dicar
Oblitus moris indiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quaerentibus edo;
Ibidis interea tu quoque nomen habe.
Utque mei versus aliquantum noctis habebunt;
Sic vitae series tota sit atra tuae.
Haec tibi natali faxo Ianique Kalendis
Non mentituro quilibet ore legat.
Di maris et terrae, quique his meliora tenetis
Inter diversos cum Iove regna polos;
Huc precor, huc vestras omnes advertite mentes,
Et sinite optatis pondus inesse meis.
Ipsaque tu Tellus, ipsum cum fluctibus Aequor,
Ipse meas, Aether, accipe, summe, preces:
Sideraque, et radiis circumdata Solis imago;

Lunaque, quae numquam, quo prius, orbe micas;
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum;
Quaeque ratum triplici pollice netis opus;
Quique per infernas horrendo murmure valles
Imperiuratae laberis, amnis, aquae;
Quasque ferunt torto vittatis angue capillis
Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque, plebs Superum, Fauni, Satyrique, Laresque,
Fluminaque, et Nymphae, Semideûmque genus;
Denique ab antiquo Divi veteresque novique,
In nostrum cuncti tempus adeste, Chao.
Carmina dum capiti malefido dira canuntur,
Et peragunt partes ira dolorque suas:
Annuite optatis omnes ex ordine nostris;
Et pars sit voti nulla caduca mei.
Quaeque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
Pasiphaës generi verba fuisse putet.
Quasque ego transiero poenas, patiatur et istas.
Plenius ingenio sit miser ille meo.
Neve minus valeant fictum execrantia nomen
Vota, minus magnos commoveantve deos;
Illum ego devoveo, quem mens intelligit, Ibin,
Qui se scit factis has meruisse preces.
Nulla mora est in me: peragam rata vota sacerdos.
Quisquis ades sacris, ore favete, meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba:
Et fletu madidis Ibin adite genis:
Ominibusque malis, pedibusque occurrite laevis:
Et nigrae vestes corpora vestra tegant.
Tu quoque, quid dubitas ferales sumere vittas?
Iam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.
Pompa parata tibi est: votis mora tristibus absit.
Da iugulum cultris, hostia dira, meis.
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas:
Deneget afflatus ventus et aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phoebe;
Destituant oculos sidera cuncta tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi praebeat aër:
Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exsul, inops erres, alienaque limina lustres:
Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet aegra dolore:
Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper, nec sis miserabilis ulli.

Gaudeat adversis femina virque tuis.
Accedat lacrimis odium, dignusque putere,
Qui, mala cum tuleris plurima, plura feras.
Sitque, quod est rarum, solito defecta favore
Aerumnae facies invidiosa tuae.
Causaque non desit, desit tibi copia mortis.
Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctataque diu cruciatos spiritus artus
Deserat, et longa torqueat ante mora.
Evenient. Dedit ipse mihi modo signa futuri
Phoebus, et a laeva moesta volavit avis.
Certe ego, quae voveo, Superos motura putabo:
Speque tuae mortis, perfide, semper alar.
Finiet illa dies, quae te mihi subtrahet olim:
Finiet illa dies, quae mihi tarda venit.
Et prius hanc animam, nimium tibi saepe petitam,
Auferet illa dies, quae mihi sera venit;
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit,
Leniat aut odium tempus et hora meum.
Pugnabunt iaculis dum Thraces, Iazyges arcu,
Dum tepidus Ganges, frigidus Ister erit:
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
Dum Tiberis flavas Tuscus habebit aquas;
Bella geram tecum: nec mors mihi finiet iras;
Saeva sed in manes manibus arma dabit.
Tum quoque, cum fuero vacuas dilapsus in auras,
Exanimis manes oderit umbra tuos.
Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum:
Insequar et vultus ossea larva tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumtus ab annis,
Sive manu facta morte solutus ero:
Sive per immensas iactabor naufragus undas,
Nostraque longinquus viscera piscis edet:
Sive peregrinae carpent mea membra volucres,
Sive meo tingent sanguine rostra lupi:
Sive aliquis dignatus erit supponere terrae,
Aut dare plebeio corpus inane rogo;
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes: tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo,
Et querar, et nulla sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum; nexaeque colubris

Conscia fumabunt semper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere, mortuus isdem;
Et brevior poena vita futura tua est.
Nec tibi contingent funus lacrimaeque tuorum.
Indeploratum proiiciere caput.
Carnificisque manu, populo plaudente, traheris;
Infixusque tuis ossibus uncus erit.
Ipsae te fugient, quae carpunt omnia, flammae:
Respuet invisum iusta cadaver humus.
Unguibus et rostro tardus trahet ilia vultur;
Et scindent avidae perfida corda canes.
Deque tuo fiet, licet hac sis laude superbus,
Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Elysiis diversa fugabere campis;
Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque;
Quique agitur rapidae vinctus ab orbe rotae;
Quaeque gerunt humeris perituras Belides undas,
Exsulis Aegypti, turba cruenta, nurus.
Poma pater Pelopis praesentia quaerit, et idem
Semper eget, liquidis semper abundat aquis;
Iugeribusque novem qui summus distat ab imo,
Visceraque assiduae debita praebet avi.
Hic tibi de Furiis scindet latus una flagello,
Ut sceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra; tuasque
Aeacus in poenas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum;
Manibus antiquis causa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:
Versabunt celeres nunc nova membra rotae.
Hic erit, et ramos frustra qui captet et undas:
Hic inconsumto viscere pascet avem.
Nec mortis poenas mors altera finiet huius:
Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam; frondes ut si quis ab Ide,
Aut summam Libyco de more carpat aquam.
Nam neque, quot flores Sicula nascantur in Hybla,
Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos.
Nec cum tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
Quam multa fiat grandine canus Athos.
Nec mala voce mea possint tua cuncta referri,

Ora licet tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi, vae misero, venient talesque ruinae,
Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
Illae me lacrimae facient sine fine beatum:
Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix; ita dî voluere; nec ulla
Commoda nascenti stella levisque fuit.
Non Venus affulsit, non illa Iupiter hora:
Lunaque non apto Solve fuere loco.
Nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes,
Quem peperit magno lucida Maia Iovi.
Te fera, nec quidquam placidum spondentia, Martis
Sidera presserunt, falciferique senis.
Lux quoque natalis, ne quid, nisi triste, videres,
Turpis et inductis nubibus atra fuit.
Haec est, in fastis cui dat gravis Allia nomen;
Quaeque dies Ibin, publica damna, tulit.
Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo
Cinyphiam foedo corpore pressit humum;
Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus Eumenides lavere palustribus ulvis,
Qua cava de Stygiis fluxeret unda vadis;
Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae:
Terque cruentatas increpuere manus:
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino.
Hic primus pueri venit in ora cibus.
Perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus;
Latrat et in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
A male deserto quos rapuere rogo.
Et, ne non fultum nuda tellure iaceret,
Molle super silices imposuere caput.
Iamque recessurae viridi de stipite factas
Admorunt oculis usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris;
De tribus est cum sic una locuta soror:
Tempus in immensum lacrimas tibi vovimus istas
Quae semper causa sufficiente cadant.
Dixerat. At Clotho iussit promissa valere:
Nevit et infausta stamina pulla manu.
Et ne longa suae praesagia diceret horae;
Fata canet vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum vates: ex me tua vulnera disces.

Di modo dent vires in mea verba suas.
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
Quae rata per luctus experiare tuos.
Neve sine exemplis aevi cruciere prioris;
Sint tua Troianis non leviora malis.
Quantaque clavigeri Poeantius Herculis heres,
Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervae,
Armatusque tulit vulnus, inermis opem.
Quique ab equo praeceps in Aleïa decidit arva;
Exitio facies cui sua paene fuit.
Id, quod Amyntorides, videas; trepidumque ministro
Praetentes baculo, luminis orbus, iter.
Nec plus adspicias, quam quem sua filia rexit,
Expertus scelus est cuius uterque parens:
Qualis erat, postquam est iudex de lite iocosa
Sumtus, Apollinea clarus in arte senex:
Qualis et ille fuit, quo praecipiente columba
Est data Palladiae praevia duxque rati:
Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
Inferias nato quos dedit orba parens:
Pastor ut Aetnaeus, cui casus ante futuros
Telemus Eurymides vaticinatus erat:
Ut duo Phinidae, quibus idem lumen ademit,
Qui dedit: ut Thamyrae, Demodocique caput.
Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
Quam cui sunt subitae frater et uxor aves:
Sollertique viro, lacerae quem fracta tenentem
Membra ratis Semeles est miserata soror.
Vel tua, ne poenae genus hoc cognoverit unus,
Viscera diversis scissa ferantur equis.
Vel quae, qui redimi Romano turpe putavit,
A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio sit praesens numen, ut illi,
Cui nihil Hercei profuit ara Iovis.
Utque dedit saltus de summo Thessalus Ossa;
Tu quoque saxoso praecipitere iugo.
Aut velut Euryali, qui sceptrum cepit ab illo,
Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoïa fata,
Per caput infusae fervidus humor aquae;
Utque parum miti, sed non impune, Prometheus,

Aërias volucres sanguine fixus alas.
Ac, velut Etracides, magno ter ab Hercule quintus,
Caesus in immensum proiiciare fretum.
Aut, ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
Oderit, et saevo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
Quam qui cornigero de Iove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achaei,
Qui miser aurifera teste pependit aqua.
Aut ut Achillidae cognato nomine clarum
Opprimat hostili tegula iacta manu.
Nec tua, quam Pyrrhi, felicius ossa quiescant,
Sparsa per Ambracias quae iacuere vias.
Nataque ut Aeacidae, iaculis moriaris adactis;
Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.
Utque nepos dicti nostro modo carmine regis
Cantharidum succos dante parente bibas.
Aut pia te caeso dicatur adultera: sicut,
Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
Inque pyram tecum carissima pignora mittas;
Quam finem vitae Sardanapalus habet.
Utque Iovis Libyci templum violare parantis,
Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum Darei fraude secundi,
Sic tua subsidens devoret ora cinis.
Aut, ut olivifera quondam Sicyone fugato,
Sit frigus mortis causa famesque tuae.
Aut, ut Atarnites, insutus pelle iuvenci
Turpiter ad dominum praeda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu iugulere Pheraei;
Qui datus est leto coniugis ense suae.
Quosque putas fidos, ut Larissaeus Alevas,
Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque Milon, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
Vivus in occultas praecipiteris aquas.
Quaeque in Adimantum, Phliasia regna tenentem,
Ab Iove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut Amastriacis quondam Lenaeus ab oris
Nudus Achillea destituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
Est Larissaeis raptus ab hoste rotis:
Vel qui, quae fuerat tutatus moenia saepe,
Corpore lustravit non diuturna suo:
Utque novum passa genus Hippomeneïde poenae,
Tractus in Actaea fertur adulter humo:

Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat, ut olim
Fixa sub Euboico Graia fuere sinu.
Utque ferox periit et fulmine et aequore raptor;
Sic te mersuras adiuvet ignis aquas.
Mens quoque sic Furiis vecors agitetur, ut illi,
Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque Dryantidae Rhodopeïa regna tenenti,
In gemino dispar cui pede cultus erat.
Ut fuit Oetaeo quondam, generoque draconum,
Tisamenique patri, Callirhoësque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
Qua potuit Tydeus erubuisse nuru.
Quaeque sui Venerem iunxit cum fratre mariti,
Locris in ancillae dissimulata necem.
Dî quoque tam faciant possis gaudere fideli
Coniuge, quam Talai, Tyndareique, gener.
Quaeque parare suis letum patruelibus ausae
Belides assidua colla premuntur aqua.
Byblidos et Canaces, sicut facit, ardeat igne:
Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.
Filia si fuerit; sit quod Pelopea Thyestae,
Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo.
Filia neve magis capiti sit fida parentis,
Quam tibi vel, Pterela, vel tibi, Nise, fuit:
Infamemque locum sceleris quae nomine fecit,
Pressit et inductis membra paterna rotis:
Ut iuvenes, pereas, quorum fastigia vultus
Olim Pisaeae sustinuere foris.
Ut qui perfusam miserorum saepe procorum
Ipse suo melius sanguine tinxit humum.
Proditor ut saevi periit auriga tyranni,
Qui nova Myrtoae nomina fecit aquae.
Ut qui velocem frustra petiere puellam;
Dum capta est pomis tardior illa tribus.
Ut qui tecta, novi formam celantia monstri,
Intrarunt caecae non redeunda domus.
Ut quorum Aeacides misit violentus in altos
Corpora cum senis altera sena rogos.
Ut quos, obscuri lusos ambagibus oris,
Legimus infandae Sphinga dedisse neci.
Ut qui Bistoniae templo cecidere Minervae;
Propter quod facies nunc quoque tecta deae est.

Ut qui Threïcii quondam praesepia regis
   Fecerunt dapibus sanguinolenta suis.
Therodamanteos ut qui sensere leones;
   Quique Thoanteae Taurica sacra deae.
Ut quos Scylla vorax, Scyllaeque adversa Charybdis,
   Dulichiae pavidos eripuere rati:
Ut quos dimisit vastam Polyphemus in alvum:
   Ut Laestrigonias qui subiere domos.
Ut quos dux Poenus mersit putealibus undis,
   Et iacto canas pulvere fecit aquas.
Sex bis ut Icaridos famulae periere, procique,
   Inque caput domini qui dabat arma procis.
Ut iacet Aonio luctator ab hospite fusus,
   Qui, mirum, victor, cum cecidisset, erat.
Ut quos Antaei fortes pressere lacerti;
   Quosque ferae morti Lemnia turba dedit.
Ut qui post longum sacri monstrator iniqui
   Elicuit pluvias victima caesus aquas.
Frater ut Antaei, quo sanguine debuit, aras
   Tinxit, et exemplis occidit ipse suis.
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
   Impius humano viscere pavit equos.
Ut duo diversis sub eodem vindice caesi
   Temporibus Nessus, Dexamenique gener.
Ut pronepos, Saturne, tuus, quem reddere vitam
   Urbe Coronides vidit ab ipse sua.
Ut Sinis, et Sciron, et cum Polypemone natus,
   Quique homo parte sui, parte iuvencus erat.
Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
   Aequoris adspiciens huius et huius aquas.
Quaeque Ceres vidit laeto pereuntia vultu
   Corpora Thesea Cercyonea manu.
Haec tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
   Eveniant, aut his non leviora malis.
Qualis Achaemenides Sicula desertus in Aetna,
   Troica cum vidit vela venire, fuit.
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
   Quique tenent pontem, quae tibi peior erit.
Filius et Cereris frustra tibi semper ametur,
   Destituatque tuas usque petitus opes.
Utque per alternos unda labente recursus
   Subtrahitur presso mollis arena pedi;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat:
   Lapsaque per medias effluat usque manus.

Utque pater solitae varias mutare figuras
Plenus inexstincta deficiare fame.
Nec dapis humanae subeant fastidia: quaque
Parte potes, Tydeus temporis huius eris.
Atque aliquid facias, a vespere rursus ad ortus
Cur externati Solis agantur equi.
Foeda Lycaoniae repetes convivia mensae,
Tentabisque cibi fallere fraude Iovem.
Teque aliquis posito tentet vim numinis opto:
Tantalides tu sis, Tereidesque puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros,
Tanquam quae patrias detinuere vias.
Aere Perilleo veros imitere iuvencos,
Ad formam tauri conveniente sono.
Utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta,
More bovis, Paphio clausus in aere gemas.
Dumque redire voles aevi melioris in annos,
Ut vetus Admeti decipiare socer.
Atque eques in medii mergare voragine coeni,
Dummodo sint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Sidonia iactis Graia per arva manu.
Et quae Penthides fecit, fraterque Medusae,
Eveniant capiti vota sinistra tuo.
Et quibus exiguo volucris devota libello est,
Corpora proiecta quae sua purgat aqua.
Vulnera totque feras, quod dicitur ille tulisse,
Cuius ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleïa mater
Incitat, ad Phrygios, vilia membra, modos.
Deque viro fias nec femina nec vir, ut Attys;
Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus subito Magnae vertare Parentis:
Victor ut est celeri victaque versa pede.
Solaque Limone poenam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut Cassandreus, domino non mitior illo,
Saucius ingesta contumuleris humo.
Aut, ut Abantiades, aut ut Cygneïus heros,
Clausus in aequoreas praecipiteris aquas.
Victima vel Phoebo sacras macteris ad aras,
Quam tulit a saevo Theudotus hoste necem.
Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxaque devotum grandine plura petant.

Aut Iovis infesti telo feriare trisulco,
Ut satus Hipponoo, Dosithoësque pater.
Ut soror Autonoës, ut cui matertera Maia est:
Ut temere optatos qui male rexit equos.
Ut ferus Aeolides, ut sanguine cretus eodem,
Quo genita est, liquidis quae caret Arctos aquis.
Ut Macedo rapidis icta est cum coniuge flammis;
Sic, precor, aetherii vindicis igne cadas.
Praedaque sis illis, quibus et Latonia Delos
Ante diem rapto non adeunda Thaso.
Quique verecundae speculantem labra Dianae,
Quique Crotopiaden diripuere Linon.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Oeagri Calliopesque nurus:
Quam puer Hypsipyles: quam qui cava primus acuta
Cuspide suspecti robora fixit equi.
Neve gradus adeas Elpenore cautius altos:
Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
Iuvit inhumanum Thiodamanta Dryops:
Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
Proditus inclusae Cacus ab ore bovis:
Quam qui dona tulit Lernaeo tincta veneno,
Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de praecipiti venias in Tartara saxo,
Ut qui Socraticum de nece legit opus.
Ut qui Theseae fallacia vela carinae
Vidit: ut Iliaca missus ab arce puer.
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi;
Ut cui causa necis serra reperta fuit.
Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
Dixerat invito quae mala verba deo.
Feta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
Sitque Phayllaeae causa leaena necis.
Quique Lycurgiden letavit, et arbore natum,
Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus: ut illi,
Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem simili pinus quem morte peremit:
Phryx et venator sis Berecyntiades.
Si tua contigerit Minoas puppis arenas;
Te Corcyraeum Cressia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Alevae:
Stella Leoprepidae cum fuit aequa viro.

Utque vel Evenus torrenti flumine mersus
 Nomina des rapidae, vel Tiberinus, aquae.
Astacidaeque modo decisa cadavere trunco
 Digna feris, homini sit caput esca tuum.
Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
 Des tua succensae membra cremanda pyrae.
Inclususque necem cavea patiaris, ut ille
 Non profecturae conditor historiae.
Utque repertori nocuit pugnacis Iämbi,
 Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili qui carmine laesit Athenas,
 Invisus pereas deficiente cibo.
Utve lyrae vates fertur periisse severae;
 Causa sit exitii dextera laesa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Orestae;
 Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi coniugii nox prima novissima vitae.
 Eupolis hoc periit et nova nupta modo.
Utque cothurnatum cecidisse Lycophrona narrant;
 Haereat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacer in silvis manibus spargare tuorum:
 Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis:
 Ut tracta est coniux imperiosa Lyci.
Quodque suae passa est pellex invita sorori,
 Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
Conditor ut tardae, Blaesus cognomine, Cyrrhae,
 Orbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achaeo,
 Noxia luminibus spicula condat apis.
Fixus et in duris carparis viscera saxis:
 Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestae,
 Inque tui caesus viscera patris eas.
Trunca geras saevo mutilatis partibus ense,
 Qualia Mimnermi membra fuisse ferunt.
Utve Syracosio praestricta fauce poëtae,
 Sic animae laqueo sit via clausa tuae.
Nudave derepta pateant tua viscera pelle:
 Ut Phrygium cuius nomina flumen habet.
Saxificae videas infelix ora Medusae,
 Cephenum multos quae dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum:
 Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.

Utque duobus idem dictis modo nomen habenti,
Praefocent animae Gnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
Imperturbato quod bibit ore reus.
Nec tibi, si quid amas, felicius Haemone cedat:
Utque sua Macareus, sic potiare tua.
Vel videas, quod iam, cum flamma cuncta tenerent,
Hectoreus patria vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus;
Per facinus soror est cui sua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus haereat illud,
Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisus guttur acerno,
Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pila minuaris in alta,
Iactaque pro solitis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathes, condat te Phoebus in ima
Tartara; quod natae fecerat ille suae.
Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Choroebi
Vicit, opem miseris Argolicisque tulit.
Utque nepos Aethrae, Veneris periturus ob iram,
Exsul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum;
Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utque ferunt fratres sex cum Damasichthone caesos;
Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut fidicen miseris sua funera natis;
Sic tibi sint vitae taedia iusta tuae.
Utve soror Pelopis, saxo dureris oborto,
Et laesus lingua Battus ab ipse sua.
Aëra si misso vacuum iaculabere disco,
Quo puer Oebalides, ictus ab orbe cadas.
Si qua per alternos pulsabitur unda lacertos,
Omnis Abydena sit tibi peior aqua.
Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis;
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superaris naufragus aequor,
Contacta pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem tutela Dianae,
Dilanient vigilum te quoque turba canum.
Aut ut Trinacrius, salias super ora gigantis,
Plurima qua flammas Sicanis Aetna vomit.
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
Strymoniae matres, Orpheos esse ratae.

Natus ut Althaeae flammis absentibus arsit,
Sic tuus ardescat stipidis igne rogus.
Ut nova Phasiaca comprensa est nupta corona,
Utque pater nuptae, cumque parente domus:
Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus;
Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Qua sua Penthiden proles est ulta Lycurgum,
Haec maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milon, robur diducere fissile tentes;
Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis laedaris, ut Icarus; in quem
Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriae pia filia fecit,
Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
Ut legem poenae cui dedit ipsa parens.
Illius exemplo violes simulacra Dianae,
Aulidis a portu qui leve vertit iter.
Naupliadaeve modo ficto pro crimine poenas
Morte luas: nec te non meruisse iuvet.
Aethalion vita spoliavit ut Isidis hospes,
Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion.
Utque Melanthea tenebris a caede latentem
Prodidit officio luminis orba parens;
Sic tua coniectis fodiantur pectora telis:
Sic, precor, auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta Phrygi timido; nox tibi talis eat.
Nec tu, quam Rhesus, somno meliore fruaris,
Quam comites Rheso tum necis, ante viae:
Ut quos cum Rutulo morti Rhamnete dederunt
Impiger Hyrtacides, Hyrtacidaeque comes.
Cliniadaeque modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiae semicremata rati.
Utque Remo muros auso transire recentes,
Noxia sint capiti rustica tela tuo.
Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas,
His precor ut vivas, et moriare locis.
Haec tibi tantisper subito sint missa libello,
Immemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor; sed dî dent plura rogatis,
Multiplicentque suo vota favore mea.
Postmodo plura leges; et nomen habentia verum:
Et pede quo debent acria bella geri.

P. OVIDII NASONIS
FRAGMENTA.

EX MEDEA.

Quintil. *lib. VIII. cap. V. Nam cum sit rectum, nocere facile est, prodesse difficile, vehementius apud Ovidium Medea dicit,*

Servare potui. Perdere an possim rogas?

Item:

Feror huc illuc, ut plena deo.

Sen. Suasor. III.

EX EPIGRAMMATIS.

Cur ego non dicam, Furia, te furiam?

Fab. lib. IX. cap. III.

Item:

Ride, si sapis, o puella, ride.
Pelignus, puto, dixerat Poëta.

Mart. lib. II. Epigr. XLI.

Item:

Larte ferox caeso Cossus opima tulit.

Prisc. lib. V.

EX PHAENOMENIS.

Tot numero, talique deus simulacra figura
Imposuit coelo: perque atras sparsa tenebras
Clara pruinosae iussit dare lumina nocti.

Lactant. lib. II. de Orig. Err. cap. V.

Pleiades ante genu septem radiare feruntur.
Sex tantum apparent: sub opaca septima nube est.

Probus in Georgica Virgilii, in cuius vulgatis libris hi versus depravatissimi leguntur.

In Priapeiis quaedam Ovidii extare, eruditi arbitrantur. Est illo certe, cuius initium, Obscura poteram tibi dicere, *Seneca Pater lib. I. Controvers. II. hunc versum adducit,*

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Servius in IV. Georg., ubi agit de Eurydice, citat ex Ovidio, *Bis rapitur, vixitque semel.* Quod in auctore nostro nunc nusquam comparet.

Scholiastes vetus Horatii *ad lib. II. od. V. Gyges nomen pueri ex insula Cnido Veneri sacra. Huius autem pueri pulcritudinem laudat etiam Ovidius. Atqui in iis, quae extant, laudat nullibi.*

Quintilianus *lib. XII. cap. X. Sed evanescunt haec atque emoriuntur comparatione meliorum.* Ut lana tincta fuco citra purpuram placet. At si contuleris eam lacernae, conspectu melioris obruatur, *ut Ovidius ait. Quae nullo negotio in metrum redacta Iambum tragicum efficient et duos hendecasyllabos,*

Ut lana tincta purpuram citra placet.
At si contuleris eam lacernae,
Conspectu melioris obruatur.

In Notis enim ad Epist. VII. communem esse ultimam in contuleris, dederis, credideris, et *similibus syllabam monemus.*

Seneca Controvers. X. ex Declamatione Ovidii quadam haec producit: Quidquid laboris est, in hoc est, ut uxori virum, et viro uxorem diligere concedas. Necesse est deinde, iurare permittas, si amare permiseris. Quod habuisse nos iusiurandum putas? Tu nobis religiosum nomen fuisti. Si mentiremur, illa sibi iratum patrem invocavit, ego socerum. Parce pater, parce socer: non peieravimus. Ecce obiurgator noster, quam effrenato amore fertur. Quamquam esse filiam preceris. Carum quidem, quod illum ab indulgentia sua avocet. Di boni, quomodo hic amavit uxorem? amat filiam, et abdicat. Dolet periclitatam esse, et ab eo abducit, sine quo negat se posse vivere: quaeritur periculum eius, qua paene caruit hic, qui amare caute iubet. Facilius in amore finem impetres, quam modum. Tunc hos ponis terminos, ut nihil faciant, nisi considerate, nihil promittant, nisi ut ius facturi; omnia verba ratione et fide ponderent. Senes sic amant. Pauca nosti, pater, crimina: et litigavimus aliquando, et decidimus: et fortasse, quod non putas, peieravimus. Quid ad patres pertinet, quod amantes iurent? si vis credere, nec ad deos

pertinet. Non est quod tibi placeas, uxor, tanquam prima peccaveris. Periit aliqua cum viro, periit aliqua pro viro: illas tamen omnis aetas honorabit, omne celebrabit ingenium. Fer, socer, felicitatem tuam. Magnum tibi quam parvo constat exemplum! In reliquum diligentiores facti sumus; errorem nostrum confitemur: exciderat iurantibus, esse tertium, qui magis amaret: sic, di, sit semper. Persevera, socer: recipe filiam: ego, qui peccavi, poena dignus sum. Quare uxore necata, socero causa sim orbitatis? Discedam e civitate: fugiam: exulabo: utcunque potero, desiderium misera et crudeli patientia perferam. Morerer, si solus moriturus essem.

In codice poëmatiorum veterum longe antiquissimo, quem apud V. cl. Petrum Scriverium vidi, Ovidio hoc epigramma ineditum adscribebatur,

Iam nitidum liquidis Phoebus iubar intulit undis,
  Emeritam renovans Tethyos amne facem.
Astra subit niveis Phoebe subvecta iuvencis,
  Mitis et aetherio labitur axe sopor:
Alludunt teneri tremulis cum matribus agni,
  Lacteolasque animas lacteus humor alit.

In eodem codice Argumenta librorum Virgilianorum nostro etiam adscribebantur, ut et in multis aliis exemplaribus vetustis, quae vidi. Sed perperam Denique in antiquo libro Georgii Fabricii, hoc epigramma de Lucretia Nasonis nomen ostentabat,

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus,
  Sanguinis et torrens egrederetur, ait:
Procedant testes, me non placuisse tyranno,
  Ante virum sanguis, spiritus ante deos.

Sed iam satis. Nam illas ineptissimorum hominum de Pulice, Philomela, et his similes nugas quis Ovidio adscribi patienter aut aequo animo ferat? Carmen etiam Panegyricum ad Pisonem ad alia iam castra iure optimo transivit. Heins.

ANNOTATIO CRITICA.

Fastorum L. I. v. 5. *Officioque*] Haec est vulg. lectio, a Mitscherl. restituta. Gierig. Heinsium secutus dedit: *Officiique levem – In tibi devoto* sequ.

v. 43. *addidit ille*] Gierig. recepit: *apposuitque.*

v. 174. *ad quoscunque velim, prorsus*] Al. *ad quoscunque voles, inquit h. D.* Ceterum interpungendum existimavi post *velim*, non, ut in reliquis edd. est, post *prorsus.*

v. 182. *concipit ulla*] Ed. Gierig. servavit vitiosum *illa.*

v. 186. *candida mella favo*] Hanc optimorum codd. lectionem probaverunt Heins. Burm. et Mitscherl. Vulg. *et data sub niveo condita mella cado.* Gierig. mixta lectione recepit *candida* et servavit *cado.* Certe *data* et *condita* in uno versu vix feras, et *candida mella, κηρία λευκά,* satis nota sunt e poetis. cf. III, 762. Proba etiam lectio: *liquida mella.*

v. 287. *pacisque ministros*] Liber Ursini: *magistros.* Heins. conj. *pacisque sequestrem* v. *sequestrum.*

v. 395. *gelidi - Lycaei*] Gierig. recepit, quod aliquot codd. exhibent, *cultores in idem venere Lyaei.* Optimi libri: *gelidi Lycaei*, ut illud ex correctione esse videatur, non absurda, sed inutili. Scripsi autem *Lycaei*, non *Lycei*, ut aliis locis *Pagasaeus*, *Tegeaeus* al., Graecorum scriptorum auctoritate, et observato discrimine Lycei Athenarum. De ratione grammatica h. l. dicere non vacat.

v. 568. *molis humus*] Inepta est lectio: *mollis humus.*

v. 641. *antiquum*] Al. *antiquam* et *antiqui*, inepte utrumque.

L. II. v. 203. 204. *Illa fama*] Abest hoc distichon a pluribus codd.

v. 367. 368. *Caestibus* sequ.] Et hoc distichon, quod tres codd. non exhibent, spurium censuit Heinsius.

v. 393. *neque enim*] Burm. et Gierig. ex libro Ursini et uno Patav. *nec jam.*

v. 416. *prodere*] Ita Burm. et Mitscherl. e duobus libris. Vulg. *perdere* restituit Gierig.

v. 719. *jacens pronus*] Haec librorum lectio. Burm. cum Gryphio dedit *tacens.* Heins. conj. *cadens.*

L. III. v. 91. *constant*] Al. *constat*, ex correctione eorum, qui non viderant, *Albana moenia* et *Telegoni manu facta* jungenda esse aeque, ac *tempora constant.*

v. 189. *spernebant*] Hoc Heinsius ex pluribus libris restituit. Vulg. *spernebat.*

v. 411. 412. *Tradidit – habet*] Uncinos, quos severior Heinsii censura addiderat, removi.

v. 543. *errat*] Restitui cum Gierig. pro *erranti*, quod ex aliquot libris petierat Heinsius.

v. 594. *at votis*] Sustuli distinctionem post *votis.* Ceterum placet lectio unius cod. *a votis hic* sequ.

v. 770. *opposuere*] sc. ad tegendum puerum. Al. *apposuere*, sueta confusione. cf. IV, 143. *opposita myrto.*

v. 857. *pro semine*] Ita Burm. ex uno codice. Vulg. *cum semine* Alb. *cum sanguine.*

v. 861. *ramis*] Al. *vittis.*

v. 867. *rapiant*] Jure hoc probavit Burm. ut elegantius pro vulg. *capiant.*

L. IV. v. 9. *Quae decuit*] Mitscherl. e duobus codd. *Qua decuit*, Al. *Quod decuit.* Ineptum est *Quam d.*

v. 73. *Atridae*] Servavi, quod probaverat Burm., dedit Mitscherl. Vulg. *Atrides.*

v. 79. *Solymus*] Restitui cum Mitscherl. Graecam vocalem in nomine Graece formato.

v. 104. *tremit*] Jubente Heinsio Burm. ex uno libro dedit *tremunt*; secutus est Mitscherl. Vulgatam, quam vindicaverat Bentlej. ad Horat. Od. IV, 11, 9. et Sat. II, 5, 106. restituit Gierig.

v. 236. *Palaestinas*] Unus cod. Heinsii: *Palestrinas*, Ambros. *Palatinas.*

v. 239. *dem*] Hoc sensus postulat pro vulg. *do*, et ostendunt corruptae lectiones *de* et *dum.*

v. 349. *mora sit*] Nescio, cur reliquis editoribus placuerit corruptum: *mora fit.*

v. 741. *Ure maris rores*] Gierig. restituit alteram lectionem: *Ure mares oleas.*

v. 801. *Hoc tamen*] Ita scripsi cum Gierigio. Al. *Nunc tamen*, unde Heins. *Num tamen.*

v. 824. *fungitur*] h. e. vescitur. Al. *funditur* et *fingitur.* Gierig. recepit *finditur.*

v. 885. *vulnera testor*] Heins. et Burm., quos secutus est Gierig., e quatuor libris dederunt: *vulnera testes*, quod alias bene dictum huic orationi minus convenire videtur.

v. 923. *amplectere*] Burm. et Gierig. dederunt *contere*, quod ex interpretatione esse videtur.

L. V. v. 161. *mulcebit*] Al. *miscebit*, et recepit Gierig. verbum fluctibus aptum, non aristis.

v. 188. *ille vel iste*] Burm. et Gierig. tenuerunt: *ille vel ille*.

v. 274. *virent*] Hoc dedi cum Burm. et Gierig. pro *vigent* ob sequens *vigebant*.

v. 338. *vertitur*] Al. *utitur*.

v. 493. *Boeotum Oriona*] Ita scribendum cum libris, quos recte secutus est Gierig.; non *Boeoton* cum Burm. et Mitscherl. Est enim Ὠρίων Graecum nomen, non Ὀρίων.

v. 506. *extremo*] Altera lectio *hesterno* difficilem optionem facit.

v. 507. *exsuscitat aura*] Vitiose vulg. *excussit ab aura*.

v. 597. *Sollennes*] Ita scripsi cum Mitscherl., non: *Sollemni ludos Circo* sequ., quod Burm. et Gierig. dederunt. Sufficit enim, *Circo* opponi *scenam*, neque opus est addito: *sollenni*. Conjecturas virorum doctorum non moror.

v. 635. *Thybri*] Ipsa vocativi forma, ut nominativi v. 637., suadet Graecam scripturam. Alia res est v. 641. Praeivit Burm. cf. III, 520. et IV, 572. al.

L. VI. v. 41. *Tum*] Sic recte Mitscherl. Sed Burm. et Gier. *tunc*, quod huic loco minime convenit.

v. 126. *speque*] Cod. Ursini et unus Palat. al. *teque*, quod reddidit Gierig.

v. 129. *spinam*] Vulg. *virgam* revocavit Gierig.

v. 271. *Ipsa volubilitas*] Haec usque ad: *haberet onus* v. 276. in vetustis exemplaribus paene omnibus non leguntur, in uno Medic. post v. 280. scripta sunt, et ad sensum loci facile desiderari possunt.

v. 691. *licet*] Heins. ex uno Hamb. probavit *libet*, vel *juvat* ex uno Vatic. et Oxon.

Tristium L. I. El. I. v. 102. *animo*] Heins. et Burm. *animi*.

El. III. v. 75. *Sic Priamus doluit*] Admodum dubiae lectionis et interpretationis hi versus. Aliquot libri: *Sic doluit Metius*, quod Salmas. emendavit: *Sic doluit Mettus*. Utraque comparatio h. l. valde absona est, ut vix Ovidium agnoscas.

El. V. v. 44. *Deminui*] Ita scribi, non *diminui*, linguae ratio jubet. Praeivit Heinsius.

L. II. v. 69. *Fama Jovi superest*] Scripsi *Jovi* cum Burm. pro vulg. *Jovis*.

v. 79. 80. *Carmina*] Hoc distichon Heinsius ut spurium damnavit, sed ad sensum necessarium videtur. Si quid mutandum, *ne* et *sic* corrigenda sunt, fortasse sic: Carmina *de* nostris

sequ., quod Burmanno placuit, et: *quis* te vener. l., ut *quis* referatur ad *delicias* proximi versus. Libri pro *sic* exhibent *quo* v. *quae* v. *quoque*.

v. 91. 92. *Quod si non prodest*] Et hos versus ab interpolatore insertos censet Heinsius, non sine veri specie. Pro: *crimen adeptus* Burm. conjecit: *crimen adortus*.

v. 198. *Basternae*] Duo libri: *Bistonii*.

v. 226. *Raetica*] Sic scribendum, non *Rhaetica*, viri docti ad historicos Latinos dudum docuerunt.

v. 265. 266. *Non tamen*] Uncinis notaverunt hoc distichon Heins. et Mitscherl.

v. 278. *abrogat*] Lectiones *derogat* et *detrahit* sunt ex interpretatione, at *arrogat* v. *surrogat* e correctione inutili.

v. 377. *Quid nisi*] Heins. corrigendum existimavit: *Quid? non Maeonides*, v. *Quis nisi* e quinque libris. Hoc dedit Burm.

v. 426. *Casurumque*] Vulg. *Causarumque*. cf. Ep. ad Liv. v. 362.

v. 434. *omnis*] Ita jam Heins. Vulg. *nomen*.

v. 438. *Metella suo*] Multo praestantior haec lectio jam a Burm. recepta quam vulg. *Metelle*, *tuo*.

v. 474. *fingere*] Vulg. *figere*. Merula conj. *vincere*.

v. 498. *vetiti*] Al. *juncti* et *ficti*. Hoc dedit Burm.

v. 507. *Quoque minus prodest*, *scena*] Pro *scena* in plerisque libris est *poena* vel *paene*, ex corruptela. Pro *minus* unus Medic. *mimis*, unde Heinsii conjectura, emendationem vix dixerim, a Mitscherl. recepta: *Quae mimis prodest*, *scena* sequ.

L. III. El. IV. v. 73. 74. *Scite tamen*] Et hoc distichon damnavit censura Heinsii.

El. V. v. 3. *Ni me*] Burm. conj. *Qui me* sequ. Magis placeret: *Nec me*, ut *forsan* sensu huc revocandum sit.

v. 53. *facturum ut molliat ipse*] Cod. Hafn. *ut nostram molliat ipse*. Heins. conj. *ut molliat ipse*, *futurum*, Burm. *ut duram molliat ipse*.

El. VI. v. 15. 16. *Sed mea me*] Interpolatori tribuit hoc distichon Heinsius. Certe altera pars suspecta est. Cod. Bern. *Omne bonum haec claudunt* sequ. Burm. conj. *Dum pronum claudunt* sequ.

El. VIII. v. 17. *Si precor haec*] Burm. dedit: *Si precer haec*.

El. X. v. 11. 12. *Dum patet*] Adulterinum hoc distichon visum est Heinsio, certe indignum est Ovidio neque huic loco aptum. Burm. ita conjicit:

Tum pariter Borean, et noctem habitare sub Arcto,
    Tum liquet has gentes axe rigente premi.

L. IV. El. IV. v. 45. *sentit*] Duo libri: *sensit*, nescio an melius.

v. 85. 86. *Atque meam terram*] Damnat hoc distichon Heinsius. Saltem non suo loco positum videtur. Nam lusus *in meam terram* et *terra sua* vere Ovidianus est.

L. V. El. VIII. v. 11. *Vidi ego naufragiumque*] Quum libri nihil suppeditent, nisi *naufragioque* et *navifragoque*, acquiescendum est in vulg. ita, ut comma ponatur post *naufragiumque*, cui *viri*, praedones scilicet, opponuntur. Heins., ut qui ulcus videret, conjecit: *Vidi ego navifrago piratas aequore mergi*, vel, quod potius est: *navifragum qui riserat*, v. *navifragum ridentes*. Vir doctus Britann. *Vidi ego naufragium rapturos* sequ. E conjecturis Burm. una ferenda: *Vidi ego navifragum qui laeserat, aequore mergi*.

v. 30. *Cum poenae venia*] Absonus versus. Ovidius versui: *Scilicet ut non est* sequ. alterum apposuisse videtur: *Exemploque Deûm* sequ., incertus, utrum eligeret, unumque pentametrum: *Molle cor–preces*. Postea quum uterque hexameter in textum venisset, supplevit distichon interpolator.

El. X. v. 41. *Utque fit*] Burm. sensum ita restituere conatus est:

Utque fit, in me aliquid *saevi*, dicentibus illis
  Adnuerim quoties, abnuerimque, *parant*.

Alteram medelam dedit difficiliorem:

Utque fit, a me aliquid *dici de* gentibus illis,
  Abnuerim quoties adnuerimve, putant.

El. XIII. v. 6. *Et quod*] Al. *Me quoque*, *Ut quid*. Burm. dedit: *Sed quod*. Patet, *noctis* mentionem requiri, oppositam *diebus*. Fortasse sic legas: *Quid quod nocte suo frigore laedit hiems*.

v. 12. *et mihi v. n.*] Burm. dedit: *ni mihi verba neges*.

El. XIV. v. 23. *Par eadem*] Ut aliquis sensus redderetur, restitui *tibi* e libris pro *sibi*. E multis laudo conjecturam Burm.: *Parta tibi nostra si nunc est fama ruina*. Fort. leg. *Pars eadem nostrae nunc est tibi facta ruinae*.

Epist. ex Ponto L. I. Ep. II. v. 9 — 12. *Viderit haec*] Hic, ut supra Trist. V, 8, 30., e duobus Ovidii quatuor versus factos a sciolo, manifestum est. Heins. unum, quod esse debet, distichon ita restituit:

Videris: audebo tibi me scripsisse fateri.
  Audebo propriis ingemuisse malis.

v. 96. *Nec minus*] Sensus requirit: *Nec magis*.

v. 125. *Qui vicit semper*] Restitui *vicit* e libris pro *vincit*, lingua et sensu sic poscente.

Ep. III. v. 69. *contudit*] Restitui pro *contulit*, quod est in ed. Mitscherl.

v. 86. *Qui facit*] Burm. conj. *Qui capit ex dictis non ita multa tuis* v. *Qui capit ex dictis commoda nulla tuis.* Totum distichon monachum sapit Germanizantem.

Ep. IV. v. 15. *Occidet*] Mitscherl. *Occidit.*

Ep. VI. v. 25. *vocandum est*] Deleverunt *est* Burm. et Mitsch. Al. *sic culpa vocanda est.*

Ep. VII. v. 65. *solebas*] Comma posui post *solebas* sc. *facere:* Mox Burm. conj. *Officii causam pluribus esse datam*, v. *solebat Officii merces pluribus esse dati.*

L. II. Ep. I. v. 36. *jactatis*] Burm. e veteribus libris dedit: *roratis.*

Ep. II. v. 33. *Qui rapitur fatis*] Heins. libris obsecutus, qui hoc vel proximum distichon omittunt, vel fragmenta versuum exhibent, utrumque damnavit. Videntur interpolatores supplevisse, quae fortasse ab ipso poeta ad marginem vel supra versus notata et ampliori judicio relicta erant. cf. 1, 2, v. 9—12. Trist. V, 8, 30. Liberavi tamen uncis alterum distichon cum Burm. et Mitscherl.

v. 47. *frigidus aeger*] Burm. suo arbitratu et parum commode mutavit: *certe jam frigidus, aegre Servatus* sequ. Mox dedit: *si modo servor.*

Ep. III. v. 33. *Te, nihil exacto*] Prorsus arbitraria et inutilis mutatio, quam Burm. etiam in textum invexit: *Te nihil ex acto* (v. *e facto*) *nisi non peccasse ferentem.* Si qua medela opus esset, suaderem: *nisi nos peccasse fateri* h. e. quum non exegeris a me nisi peccati confessionem.

Ep. V. v. 67. *Thyrsus enim vobis*] Burm., si retinendum distichon, transponenda putat pronomina sic: *Thyrsus enim nobis, gestata est laurea vobis.*

Ep. VIII. v. 49. *Sic tibi fraterni mature*] Burm. recepit: *Sic tibi, marte suo fraterni funeris ultor.*

Ep. IX. v. 76. *Ut lateat*] Recepi cum Burm. *lateat* pro *pateat.*

L. III. Ep. I. v. 94. *Sit virtus*] Injuria suspectum judicavit hunc versum Heinsius.

v. 119. *et adire times*] Heins. et Burm. e duobus libris: *quid adire times?*

v. 130. *Exeat*] Hoc restitui, ut aptissimum initio adversa tempestate facto. Heins. et Mitsch. ex uno Vaticano, qui exhibet *Ereat*, dederunt: *Haereat.*

Ep. II. v. 37. *vos jam*] Restitui legitimum ordinem. Al. *jam vos.*

Ep. III. v. 89. *Dum sibi gr.*] Reddidi *sibi* pro *tibi*, orto ex apostrophe versus antecedentis.

Ep. VI. v. 31. *vel ipso Judice*] Burm. recepit: *sub ipso Judice.*

v. 57. *Teque tegam*] Inepta in aliquot edd. est interpunctio: *Teque tegam, qui sis: nisi cum permiseris ipse, Cogetur* seqq.

Ep. VII. v. 5. *Nostraque quid portet*] Burm. recepit: *Nostra quid apportet.*

v. 39. *vobis*] Alii libri: *nobis.*

L. IV. Ep. III. v. 52. *Et metues*] Mitsch. *Et metuens*, operarum puto vitio. Unus liber: *Et metuas.*

Ep. V. v. 20. *Urbis*] In aliquot edd. vitiose legitur: *orbis.*

Ep. VII. v. 37. *haerent*] Burm. ex uno libro recepit: *horrent*, quem non multum aberat quin sequerer.

Ep. X. v. 39. *praebentia*] Burm. ex Francof. dedit: *ducentia.*

v. 69. *dolore*] Sic ex optimis libris Burm. Vulg. *dolori.*

Ep. XIII. v. 29. *matrum*] Interpunxi post hanc vocem, lingua sic jubente. Mox al. *Ambiguum est.*

v. 37. *Atque aliquis*] Occupavit editionem Mitscherl. aliasque vitium: *Atque aliis.*

Ep. XV. v. 42. *minus*] Al. *magis.* Sunt etiam, qui exhibeant: *datum.*

Ibis. v. 65. *faxo*] Ita Heins. e codd. lectione *facto* v. *factio.* Vulg. *facito.*

v. 101. *Omninibusque*] Burm. tenuit suetam corruptelam: *Nominibusque.*

v. 246. *infausta*] Al. *infesta* et *infecta*, quod dedit Burm. Edd. quaedam: Nevit *in* inf.

v. 261. *trepidumque*] Burm. *trepidusque.*

v. 318. *ora*] Burm. *ossa.*

v. 446. *fati*] Burm. *facti.*